

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 30.

Fredagen den 28 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 256, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om s. k. språktillägg till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet.

Kammaren beslöt att redan vid detta sammanträde till avgörande företaga detta endast en gång bordlagda ärende.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse, som träffats mellan kamrarnas talmän, ifrågavarande gemensamma omröstning komme att äga rum vid plenum lördagen den 29 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse.

*Handels-
överenskom-
melse mellan
Sverige och
Island.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Utbult**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att göra något yrkande om ändring av det föreliggande förslaget till handelsavtal med Island, men jag kan icke underlåta att göra en del påpekanden.

De som voro med här i kammaren år 1937 fingo lyssna till en redogörelse av min nu bortgångne kollega här på bohusbänken Erik Johansson, då han redogjorde för den behandling, som våra fiskare fingo röna av isländarna under det att de voro vid Island på sillfiske och vid vissa tillfällen besökte isländska fjordar eller andra hamnar. Det är mer än underligt, att en vänskapligt sinnad makt kan behandla en annan makts medborgare på ett så nonchalant sätt som här förekommit. Riksdagsman Erik Johansson hade två år å rad varit med vid Island på sillfiske, och han visste sålunda vad han talade om. Att lägga märke till är, att de svenska fiskarena bedrevo sitt fiske ute på internationellt vatten, där alla ha samma rätt till fiske. År 1939 blev det en viss liten uppmjukning i de hårda och omänskliga förhållanden, som förut hade varit rådande inom de isländska territorialvattnen.

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 30.

Handelsöverenskommelse mellan Sverige och Island. (Forts.)

Då frågan om handelsavtalet med Island var före här i kammaren år 1945, gjordes en del erinringar av såväl Erik Johansson som Waldemar Svensson för att icke bättre villkor uppnåtts i fråga om svenska fiskares möjligheter att bedriva ett lönande sillfiske i närheten av Island. Det framkom emellertid då, att de isländska underhandlarna voro välvilligt inställda till de svenska fiskarens önskemål och lovade att framlägga dessa, som också voro den svenska regeringens, för sin regering då de kommo hem till Island. Ingenting har emellertid avhörts om ifrågavarande spörsmål förrän underhandlingarna voro slutförda i år om ett nytt avtal med Island, då det framkom genom pressen, att underhandlarna hade svarat, att de icke hade fullmakt att taga upp några som helst underhandlingar om de frågor, som jag här berört och som gälla svenska fiskares möjligheter i isländska farvatten. Det har upplysts att förhandlingar pågått med islänningarna i den berörda frågan, och utrikesutskottet har i sin hemställan utgått ifrån att det skall visa sig möjligt att beträffande de svenska fiskarens arbetsförhållanden vid fiske i de isländska farvattnen ernå en för svenska intressen tillfredsställande lösning.

För min egen del hade jag en liten svag förhoppning förlidet år om att det skulle bli åtminstone något litet resultat, alldenstund de isländska förhandlingarna den gången icke ställde sig helt avvisande. Men i år torde väl ingen hysa en tanke på att det genom underhandlingar efter avtalets undertecknande skall bli något som helst resultat, alldenstund den isländska regeringen beslutat att skärpa bestämmelserna om de svenska fiskarens fiskemöjligheter vid Island genom att upphäva de bestämmelser som gällde 1939.

Då man tänker på att Sverige var islänningarnas största kund i fråga om inköp av salt sill före kriget — vi köpte nämligen därifrån icke mindre än 65 miljoner kg på tre år (1937—1939) för en summa av 19 å 20 miljoner kronor — hade det väl varit riktigt, att frågan om våra fiskares arbetsförhållanden hade varit ordnad, innan handelsavtalet undertecknats, i stället för att komma i efterhand. Såsom frågan nu ligger till kan jag, herr talman, icke yrka bifall till det föreliggande avtalet med Island.

Herr Fast: Herr talman! Vi ha ju här att göra med ett förhållande som icke bara berör Sverige utan även andra länder, med vilka Island har förbindelser. Jag vill vidare erinra om att frågan har samband med den isländska lagstiftningen på detta område.

Jag skall icke närmare gå in på de möjligheter, som kunna erbjuda sig för en uppmjukning av dessa förhållanden, då jag icke tror att det skulle vara särskilt lämpligt. Utskottet har emellertid givit en anvisning till regeringen att söka tillvarataga de möjligheter som kunna yppa sig att även under avtalstiden bereda de svenska fiskarena en bättre ställning. De möjligheter, som stått våra förhandlare till buds ha, enligt alla de upplysningar man inhämtat från utskottets sida, blivit utnyttjade. Ingen som helst anmärkning däremot har kunnat göras. Förhandlingarna ha gjort sitt yttersta för att tillgodose svenska intressen. Men det finns en gräns därvidlag, som det land sätter, med vilket man skall ingå avtal, då landet ställer sig på den ståndpunkten, att det hellre avstår från avtalet än ger upp vissa, för landet viktiga pincipiella ståndpunkter.

Jag hoppas, att det skall bli möjligt att så småningom komma fram till ett för de svenska fiskarena mera tillfredsställande resultat än det som hittills kunnat uppnås och som ingen kan klandras för.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

Föredros vart efter annat:

utrikesutskottets memorial, nr 8, angående ersättning till dess tjänstemän; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, och till omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till granskningnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost under avlöningsstaten för kommerskollegium; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1946/47.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 5.

Föredros statsutskottets utlåtande, nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner. *Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 279, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 maj 1946, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiär- och tillägglåneverksamheten i avseende å flerfamiljshus,

dels medgiva, att räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1946/47, bestämdes till 3,25 %,

dels ock för budgetåret 1946/47 anvisa följande anslag, nämligen under femte huvudtiteln till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 545 000 kronor, till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 300 000 kronor, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor och till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor ävensom å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor, till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor och till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 220 000 000 kronor samt under fonden för låneunderstöd till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor, till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor samt till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehäft ett flertal motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion, II:40, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
hemställa om sådan ändring av nu gällande bestämmelser rörande bostadsförbättringsbidrag, att par. 5 i kungörelsen härom finge i motionen angiven lydelse.

I motionen II:158 av herr *Kempe m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till bestämmelser beträffande inlösen av bostadsrättsinnehavarnas andelar i fastigheter, vilka uppförts med stöd av statliga lån, samt att Kungl. Maj:t därvid beaktade de förslag, som i motionen anförts om samhällets övertagande av fastigheterna och de organisatoriska riktlinjerna för förvaltningen av dessa fastigheter.

I en inom andra kammaren av herr *Kempe m. fl.* väckt motion, II:556, hade hemställts, att riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte för sin del besluta, att även fastigheter, som uppförts med stöd av statliga tertiärlån före den 1 juli 1946, skulle komma i åtnjutande av den räntesänkning till 3 % på tertiärlånen, som i propositionen föreslagits framdeles komma de allmännyttiga bostadsföretagen till del, och att räntesänkningen utnyttjades för att sänka den nuvarande hyresnivån; att amorteringstiden för de statliga lånen förlängdes utöver vad som för olika slag av byggnader föreslagits i propositionen och att hyresnivån reglerades i anslutning därtill; att kommunerna erhöle tertiärlån mot 2 % ränta, vilken lägre ränta skulle användas för att sänka hyresnivån i de av kommunerna producerade bostadslägenheterna; att tertiärlån till enfamiljshus (egna hem) skulle utgå efter samma normer som till flerfamiljshus uppförda av allmännyttiga företag, d. v. s. lån till 100 % av fastighetsvärdet och till 3 % ränta och att räntan på tidigare tertiärlån för denna verksamhet sänktes i motsvarande grad; att subventionen per kvadratmeter lägenhetsyta utsträcktes till att gälla samtliga dyrortsgrupper och att lägsta beloppet fastställdes till 1 krona per kvadratmeter lägenhetsyta; att kommuner med minst 2 000 invånare ålades att upprätta bostadsförsörjningsplaner; att utskottet med anledning av dessa förslag skulle beräkna och föreslå anslagen i proportion till den ökning av utgifterna, som förslagen medförde; samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utarbetande av förslag till ändrad lagstiftning att föreläggas höstriktsdagen, enligt vilken kommunerna ålades att, i händelse bostadsförsörjningen inom kommun icke vore tillfredsställande, vidtagna åtgärder för dess förbättring, att upprätta kommunal bostadsförmedling och om skyldighet för fastighetsägare att upplåta hyreslediga lägenheter till bostadssökande, som den kommunala bostadsförmedlingen anvisade, samt hemställa om proposition med förslag att hos byggnadslånebyrån skulle anställas kvalificerade konsulenter, som kunde ställas till kommunernas förfogande för att utreda bostadsbeståndet och bostadsbehovet, uppgöra bostadsförsörjningsplaner samt giva råd och anvisningar angående kommunal bostadsproduktion.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i anledning av motionen II:202 och med avslag å motionen II:556, i vad nämnda motioner avsåge ränta å nya tertiärlån beträffande flerfamiljshus, medgiva, att räntefoten å nämnda lån bestämdes till 3 %,

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:364, I:365 och II:557, I:367 och II:554 samt II:555, i vad nämnda motioner avsåge tertiärlånens belåningsgränser, godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 maj 1946 förordade förslag i fråga om dylika gränser,

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:365 och II:557 samt I:367 och II:554 godkänna i nämnda statsrådsprotokoll

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

förordad särskild amorteringsskyldighet, begränsad till enskilda byggnadsföretagare,

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 556, i vad nämnda motion avsåge amorteringstiden för de för flerfamiljshus avsedda tertiärlånen, godkänna vad i samma protokoll förordats i detta hänseende,

E. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 202 och II: 556, i vad nämnda motioner avsåge villkoren för äldre, för flerfamiljshus avsedda tertiärlån, godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll anförts i frågor, som sammanhänge med tidpunkten för de nya lånevillkorens ikraftträdande,

F. beträffande frågor, vilka ej behandlats under A—E, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 357 och II: 547 samt I: 367 och II: 554 godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för tertiärlåneverksamheten i avseende å flerfamiljshus,

G. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 556, i vad nämnda motion avsåge utsträckning av subventionen per kvadratmeter lägenhetsyta, godkänna i förenämnda statsrådsprotokoll förordade ändrade grunder för tillägglåneverksamheten i avseende å flerfamiljshus,

H. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 364 samt II: 202, 555 och 556, i vad nämnda motioner avsåge ändrade grunder för tertiärlån till enfamiljshus, godkänna vad i nämnda hänseende förordats i förutnämnda statsrådsprotokoll,

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 366 och II: 558, i vad nämnda motioner ej avsåge anslagsfrågan, samt motionen II: 40 godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts i fråga om bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden under nästa budgetår,

J. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) medgiva, att räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka komme att beviljas under budgetåret 1946/47, bestämdes till 3,25 %,

2) för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar 1 545 000 kronor,

b) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader 300 000 kronor,

c) till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer 10 000 000 kronor,

K. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 366 och II: 558 i vad nämnda motioner avsåge anslagsfrågan till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor,

L. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 anvisa

1) under femte huvudtiteln till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 9 000 000 kronor,

2) under statens utlåningsfonder

a) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor,

b) till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor,

c) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 220 000 000 kronor,

3) under fonden för läncunderstöd

a) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

b) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor,

c) till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor,

II. att i motionerna I:364 och II:555 framlagt förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

III. att i motionerna I:365 och II:557 framlagt förslag i fråga om utförande av kommunernas byggnadsverksamhet ej måtte av riksdagen bifallas,

IV. att i motionerna I:365 och II:557 framlagt förslag beträffande belåningsgränsen för sekundärlån ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

V. att motionerna I:37 och II:23 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

VI. att motionen II:158 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

VII. att motionen II:159 ej måtte av riksdagen bifallas,

VIII. att motionen II:556, i de delar nämnda motion icke behandlats under I. A, D, E, G och H, ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bäckström, Heiding, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Ohlin, Falla, Pettersson* i Dahl, *Onsjö* och *Birke*, vilka ansett,

dels att de tre på varandra följande stycken å s. 29 i utskottets yttrande, vilka började med orden »Utskottet tillstyrker» och slutade med orden »samt II:555» bort ersättas med ett uttalande av i reservationen angiven lydelse,

dels ock att momentet I. B. i utskottets hemställan i anslutning härtill bort hava följande lydelse:

»B. I anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:364, I:365 och II:557, I:367 och II:554 samt II:555, i vad nämnda motioner avsåge tertiärlånens belåningsgränser, godkänna av utskottet förordad förslag i fråga om dylika gränser»;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Ohlin, Falla* och *Birke*, vilka ansett,

dels att det stycke å s. 29 i utskottets yttrande, vilket började med orden »Utskottet vill» och slutade med orden »Kungl. Maj:ts förslag» bort hava i reservationen angiven lydelse,

dels ock att momentet I. C. i utskottets hemställan i anslutning härtill bort hava följande lydelse:

»C. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I:367 och II:554 samt med avslag å motionerna I:365 och II:557 godkänna av reservanterna förordad särskild amorteringsskyldighet, avseende samtliga byggnadsföretagare».

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Birke**: Herr talman! Statsutskottets majoritet tillstyrker, att tertiärlånens övre gräns för kommuner och allmännyttiga företag sättes till 100 % av avkastningsvärdet, för kooperativt organiserade företag till 95 % och för enskilda till 85 %. Detta innebär, att de enskilda företagen få en sänkning av gränsen med 5 %, medan de kooperativa företagen och de kommunala få gränsen höjd med 5 %.

Vad beträffar länegränsen för kommuner, synes det mig lämpligt att alltjämt kräva en viss insats av eget kapital som ett moment av försiktighet. Särskilt i vissa konjunkturlägen kan man annars förvänta, att en alltför vidlyf-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

tig och icke väl genomtänkt byggnadsverksamhet kommer att äga rum. I andra sammanhang, när staten lämnar bidrag till kommunerna, kräver man som regel en mindre insats av kommunerna. Därför synes det mig välbetänkt att kräva en mindre insats och behålla de nuvarande bestämmelserna om 95 %.

Något bärande skäl till att de kooperativa företagen nu skola få en höjning av gränsen med 5 % och de enskilda en sänkning med 5 % kan jag icke finna att utskottet på något sätt anfört. Den föreslagna nedsättningen av belåningsgränsen för enskilda företag innebär en skärpning av kravet på kontantinsats. En sådan åtgärd får till följd högre räntekostnader, som i sin tur medföra en fördyring av hyran till nackdel för hyresgästen. Det ligger nära till hands att göra den reflexionen, att enskilda företag skola beredas sämre villkor för att man därigenom skall eliminera eller minska konkurrensen med kommunala och kooperativa företag.

Jag kan icke finna annat än att det vore rättvist, att enskilda och kooperativa företag bleve likställda och att nuvarande länegräns av 90 % tillämpas för båda dessa kategorier av företagare.

Utskottsmajoriteten föreslår vidare en gentemot de enskilda företagarna ogynnsammare amorteringsplan än som skall tillämpas i fråga om de övriga. Det blir, såvitt jag förstär, ett ytterligare handikap för den enskilda företagsamheten. Därför böra enligt min åsikt samtliga kategorier få liknande bestämmelser om extra amortering av 1½ % under de första 10 åren.

Inom byggnadsbranschen finnes ett stort antal mindre företag vilka arbeta med låga omkostnader och producera både väl planerade och väl byggda fastigheter. Byggnadsindustriförbundet hade 1945 t. ex. 210 medlemmar med 5—9 arbetare, 214 medlemmar med 10—19 arbetare och 211 medlemmar med 20—49 arbetare anställda. Statsmakterna ha i andra sammanhang deklarerat sitt intresse för att stödja den mindre företagsamheten. Även på detta område synes det mig vara till gagn om privat företagsamhet icke försvåras genom sådana åtgärder som föreslås av utskottet.

Enligt gjorda beräkningar ha 55—75 % av det totala bostadsbyggandet skett i enskild regi, och då en så stor del tillkommit genom privat företagsamhet måste det synas ytterst egendomligt att i nuvarande hårt ansträngda bostadsläge vidtaga åtgärder som försvåra de enskilda företagens möjligheter att fortsätta sin verksamhet.

Därför kan jag, herr talman, icke ge min anslutning till utskottets förslag utan ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Häruti instämde herrar *Fahlman*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ljungberg* och *Ljungqvist*.

Vidare anförde:

Herr **Kempe**: Herr talman! Det är beklagligt, att den kungl. propositionen angående bostadspolitiken framlades så sent inför riksdagen och att den icke tog upp alla de förslag, som bostadssociala utredningen i sitt senaste betänkande kommit med. På grund av den sena tidpunkten har utskottet, förmodar jag, med bästa vilja i världen icke kunnat realbehandla propositionen och ej heller de motioner, som väckts i anledning av densamma. Detta kommer också klart till uttryck i utskottets utlåtande. Det har blivit en masslakt av motioner utan närmare motivering, ja, i vissa fall har utskottet icke ens haft tid att kosta på sig ett enda ord som motivering för sitt avstyrkande.

Läget på bostadsmarknaden är fortfarande kritiskt. Departementchefen konstaterar själv, att en tredjedel av bostadslägenheterna sakna vatten och avlopp, och att i nära en fjärdedel av dem råder trångboddhet. Under senare

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
tid har dessutom en skärpning inträtt i läget på grund av den stora material- och arbetskraftsbristen.

En principdiskussion om den framtida bostadspolitiken kan vara på sin plats, trots att departementschefen utelämnat många av de förslag, som bostadssociala utredningen i sitt betänkande framlagt. Att samhället i ökad utsträckning skall investera kapital i bostadsproduktionen och att, såsom nu föreslagits, kommuner och allmännyttiga företag skola erhålla lån upp till 100 % av fastighetsvärdet och till en ränta av 3 % innebär signaler till en ny bostadspolitik. Dessa förslag böra stimulera kommunerna till att i ökad utsträckning bygga i kommunal regi. Dessutom kan man i de fastigheter, som uppföras i allmännyttiga företags regi, komma bort från systemet med insatslägenheter, vilket är av stor betydelse. Då denna produktion enligt departementschefens beräkningar endast kommer att omsluta 25 % av bostadsproduktionen, får man räkna med att i den privata sektorn denna form av insatslägenheter kommer att allttjämt bestå.

Systemet med insatslägenheter har fått en onaturlig tillväxt, säger bostadssociala utredningen, och tillägger, att om den fortsätter, kan detta medföra risker för framtiden för fastigheter och innebära stora olägenheter för den bostadsbehövande allmänheten. Det är ett faktum att många ha tvingats att skaffa sig en insatslägenhet, då ingen annan stått att få. Nu är det en allmän oro för att den kontanta insatsen skall gå förlorad och för att vederbörande på grund av den höga hyresnivån icke skall kunna bo kvar. Inför ett perspektiv med rikligare tillgång av bostäder och en i någon mån sänkt hyresnivå i de nya fastigheterna blir det en flykt från insatslägenheter. En sådan utveckling skapar komplikationer både för bostadsrättsinnehavarna och för samhället. Vem skall betala hyresutgiften för de lediga lägenheterna? Finansieringsplanen är redan snävt tilltagen trots de höga hyrorna. En dylik krisartad utveckling måste förebyggas. Det kan bäst ske genom att staten inlöser bostadsrättsinnehavarnas insatser i de fastigheter, vilka uppförts med stöd av statliga lån.

När nu staten är mogen att slå in på en princip som innebär, att kommuner och allmännyttiga företag få låna upp till 100 %, bör konsekvensen bjuda, att en stor del av fastighetsbeståndet redan nu överföres i samhällets ägo. En sådan politik ligger helt i linje med arbetarrörelsens efterkrigsprogram och hyresgäströrelsens bostadspolitiska efterkrigsprogram.

I motionen nr 158 i denna kammare ha vi från kommunistiska gruppen framfört förslag om att staten skulle inlösa bostadsrättsinnehavarnas andelar. Jag ber, herr talman, att i detta sammanhang få yrka bifall till nämnda motion.

Det stora och allt överskuggande problemet, då det gäller bostadspolitiken, är frågan om att åstadkomma balans mellan hyror och inkomster. De föreslagna åtgärderna medföra ingen radikal sänkning av hyresnivån. Bostadssociala utredningen beräknade, att med dessa åtgärder skulle man kunna sänka hyrorna med omkring 5 %. För de verkligt bostadsbehövande, för dem som fortfarande bo i av hälsovårdsmyndigheterna utdömda lägenheter, för dem som äro trångbodda etc. kommer bostadsfrågan fortfarande att vara olöst. Bostadssociala utredningen hade för sin del föreslagit vissa subventionsåtgärder, såsom hyresrabatter, hyres- och byggnadsbidrag etc., för att i någon mån lösa bostadsfrågan även för de mindre inkomsttagarna. Det är utan tvivel en osmaklig form denna subvention och dessa rabatter, men dylikt kan naturligtvis användas under en övergångsperiod. Men man bör framför allt angripa orsakerna till den höga hyresnivån. Vårt land intager en särställning. Vi ha de högsta

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

hyrorna i världen, säger man. Och varför? Jo, därför att det knappast finns någon näringsgren, där monopolen ha en sådan dominerande ställning som inom byggnadsmaterialproduktionen. Därtill kommer, att före kriget var det i huvudsak de privata spekulationsbyggmästarna, som svarade för bostadsförsörjningen. De kunde ganska ohejdat trissa upp såväl hyror som tomtpriser, vilket jag för övrigt vid många tidigare tillfällen anfört exempel på. Även om vi i dag icke äro i tillfälle att besluta om frågor, som mera direkt beröra byggnadsmaterialproduktionen, kan jag icke förbigå denna sak vid en behandling av den statliga bostadspolitikén.

I tidigare debatter om den ekonomiska politiken har man från borgerligt håll framhållit den fria konkurrensen såsom drivkraften för ökning av produktionen. Inom byggnadsmaterialproduktionen är den fria konkurrensen praktiskt taget avskaffad. De privata monopolen, kartellerna och trusterna ha tagit död på konkurrensen mellan företagen, icke bara när det gäller produktion av material utan också när det är fråga om installationer av vatten och avlopp samt sanitets- och elektriska installationer. I de större städerna har man bildat s. k. priskarteller. Om för ett husbygge infordras anbud från 3 à 4 rörledningsfirmor, anbud på installationer av vatten och värme eller på elektriska installationer, har man för att icke konkurrera ihjäl varandra kommit överens om att peka ut den firma, som skall inlämna det lägsta anbudet och sålunda få utföra ifrågavarande arbete. Med en sådan ordning kan man ju hålla prisnivån i höjden. En sådan överenskommelse mellan de olika firmorna har genomförts här i Stockholm och torde väl för närvarande vara genomförd i de större städerna. Det lär ju också finnas andra sammanslutningar som vi i detta sammanhang böra uppmärksamma och som ju äro en av orsakerna till att priserna på våra byggnadsmaterial äro så höga som de äro. Vi ha Radiatorkonventionen, som producerar värmelement, Gjuterkonventionen, som kontrollerar allt i fråga om gjutgods, värmeledningspannor, gjutna rör, rördelar etc., Tegelbrukens försäljningsorganisation, Cementa o. s. v. Man kan därför säga, att konkurrensen är praktiskt taget obefintlig inom byggnadsbranschen. De små företagen ha antingen gått upp i varandra och bildat en större enhet eller hållas de så att säga samman genom dessa karteller. På grund av denna utveckling kunna de hålla en hög prisnivå, såväl när det gäller material som installationer. Vad de gjutna rören beträffar har en oerhörd prisstegring skett under krigsåren. Ett rör, som före kriget kostade 5 kronor, betingar nu ett pris av 13 kronor 80 öre, vilket innebär 176 % prisstegring. Motsvarande prisstegring på normal- och avloppsdelar är 134 %.

En ombudsman inom byggnadsträarbetarförbundet gav vid en bostadskonferens i Uddevalla ett talande exempel på trusternas inflytande på prisbildningen. Han nämnde därvid som exempel parkettbeläggningstrusten. Före kriget kostade det, sade han, 8—10 kronor per kvm att lägga in äkta parkettstav, och då uppgick själva arbetskostnaden för inläggningen till cirka kr. 3:70 per kvm. Nu har man bildat en trust och genom rationalisering förenklat staven, så att den består av en furuplanka med ett tunt fanerlager ovanpå. Denna parkett kostar i dag inlagd 18—19 kronor per kvm, och ändå har arbetskostnaden för golvläggningen avsevärt sänkts. Exemplet är ganska talande. En verklig insyn på detta område skulle ge ännu mera skrämmande exempel på var orsaken till de höga byggnadskostnaderna är att finna. Hittills har det lyckats monopolen och trusterna att hermetiskt innesluta sig, så att insyn och kontroll över prispolitiken ha varit hart omöjliga att genomföra.

Den nya lagen om konkurrensbegränsning kommer väl knappast att spela någon väsentlig roll i kampen mot dessa monopol. Byggnadslänebyrån fäster

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
också uppmärksamheten på detta problem. Den uttalar: »Därest en kontinuerlig bostadsproduktion, ungefärligen motsvarande den av utredningen förordade, kommer till stånd, inträder för byggnadsämnesproducenterna en period av trygghet i fråga om avsättningen, vartill uppenbarligen hittills icke funnits motstycke. Byggnadslånebyrån anser det vara en angelägenhet av allra största vikt, att de vinster, som måste antagas uppstå vid en dylik minskning av produktionsriskerna, komma de bostadsbehövande och icke byggnadsämnesproducenterna till godo. Då det icke utan vidare kan antagas, att den fria konkurrensen skall vara tillräcklig för vinnandet av detta syfte, anser byrån sig böra fästa uppmärksamheten på angelägenheten av att materialpriserna kontinuerligt övervakas.» Socialstyrelsen har också i sitt yttrande över utredningens förslag anfört bland annat följande: »Ingripanden från det allmänna kunna likväl påkallas mot monopolistiska företeelser på byggnadsmaterialmarknaden. Frågan om åtgärder för att komma till rätta med kartell- och trustbildningen bland leverantörer av byggnadsmaterial är ett viktigt problem, som icke synes ha tillbörligt uppmärksamats i bostadssociala utredningens betänkande.»

Vilja vi komma till rätta med problemet den höga hyresnivån i vårt land, är, såvitt jag kan förstå, här en länk att draga i. Även om det icke är den enda, så är den en av de viktigaste länkarna i den orsakskedja som skapar höga byggnadskostnader och därmed höga hyror.

För övrigt måste jag säga, att det är endualism i den statliga bostadspolitik. Å ena sidan rekommenderar man samhällsingripande, då det gäller byggandet av bostäder. Ja, man sträcker sig längre och investerar kapital i kommunal bostadsproduktion till 100 %. Samtidigt låter man monopolen inom byggnadsfacken leverera byggnadsmaterial till oskäligt höga priser, och därmed göder staten dessa monopol. Här är det motiverat att i verklighet om-sätta de anvisningar som återfinnas i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där det framhålles, att byggnadsmaterialproduktionen bör befrias från monopolprisbildning genom att monopolistisk produktion övertages av statliga eller allmännyttiga företag. Tidpunkten för ett dylikt ingripande från statsmakernas sida anser jag nu vara mogen.

Det s. k. fria näringslivet kan icke på ett tillfredsställande sätt leverera byggnadsmaterial till priser, som kunna anses stå i rimlig nivå med produktionskostnaderna, och dessutom är det icke i stånd att utveckla produktionen så att den kan fylla det behov som föreligger. Vid bruken exempelvis underbetalas arbetarna, så att det i dag är förmånligare för en järnbruksarbetare att ta skogsarbete än att arbeta vid järnbruket. Det är ju också ett faktum, att i stora bolag, exempelvis Uddeholmsverken, som producera rör, har man synnerligen ont om arbetskraft. Folk slutar, därför att avlöningen är så dålig. Jag vet icke, om man kan tillmäta en notis i en aftontidning någon sanningshalt, i vilken meddelas, att Wirsbo bruk delvis lagt ner rörtillverkningen och i stället börjat tillverka band till silltunnor, vilka skola exporteras till Norge. Kanske någon mera initierad skulle kunna upplysa om huruvida detta är sanning. Det förefaller i varje fall otroligt, att man i dessa rörbristens tider lägger om produktionen på det sättet.

Läget på byggnadsmaterialmarknaden är så pass kritiskt att många byggen stoppas upp. Jag förmodar att regeringen med största uppmärksamhet följer utvecklingen, ty det måste nog initiativ till för att komma till rätta med dessa förhållanden men framför allt för att stävja monopolens framfart.

Även tomtjobberiet florerar rätt mycket. Exemplet från Flen, som Morgon-Tidningen återgav för en tid sedan, där en smart herre köpt två tomter för ett pris av 4 000 kronor och sedan sålt dessa för 56 000 kronor, säger en hel del. Hyresgäströrelsens tidning Vår Bostad återgav ett annat exempel

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

på tomtjobberi. Det var från Sundbyberg, där en byggnadstomt om 48 eldstäder år 1937 såldes för 7 500 kronor. I januari 1943 såldes den för 25 000 kronor och i december samma år för 51 000 kronor. Nog är det på tiden att tomtmarken kommunaliseras. Det är motiverat, att man snabbt genomför den av fjolårets riksdag begärda utredningen om samhällsplanering, där också det problemet kommer upp till belysning.

Efter denna utvidgning av temat vill jag återknyta resonemanget till de förslag som återfinnas i propositionen och i de av den kommunistiska gruppen väckta motionerna. Den räntesänkning som föreslås ställer de äldre fastigheterna i en särställning, speciellt dem som uppförts under kriget. Vi ha i vår motion föreslagit att även dessa fastigheter böra komma i åtnjutande av en räntesänkning på tertiärlånen och att denna sänkning skall användas för en motsvarande sänkning av hyresnivån. Jag har svårt att förstå varför dessa fastigheter skola komma i en sämre ställning än de som komma att byggas efter den 1 juli. H. S. B. har i anledning av bostadssociala utredningens betänkande riktat uppmärksamheten på dessa äldre fastigheter och därom uttalat följande: »Ifrågavarande äldre fastigheter löpa risken av att i framtiden få vidkännas hyreshöjningar, samtidigt som det förutsättes, att någon allmän höjning av hyresnivån icke skall ifrågakomma, utan fastmera en sänkning kan förväntas. Förbundet vill därför framhålla, att åtgärder redan nu böra beslutas för att garantera de under krigsåren uppförda fastigheterna gynnsammare statliga lånevillkor, när situationen det påfordrar. Därvid bör även hänsyn tagas till att marginalerna för dessa fastigheter beräknats snävt. Bostadssociala utredningen synes ha förutsagt, att en viss sänkning av hyrorna i dessa fastigheter torde kunna mötas, förutom genom rationalisering av fastighetsskötseln, genom tillämpning av gynnsammare kreditvillkor som under år 1945 efter räntesänkningen ifrågakommit för nya fastigheter. Det förefaller emellertid som om en mera radikal sänkning av räntan å tertiärlånen behövde komma i fråga jämsides med eventuell förlängning av amorteringstiden.»

Vi ha också i vår motion framfört förslag om att kommunerna skulle få tertiärlån till 2 procents ränta. Det skulle bli en ny form av subvention, men jag anser att den är betydligt smakligare än andra subventionsformer som rekommenderas. Kommunerna äro nog i princip överens om att det vore bäst att bygga i kommunal regi, men de ha svårt att övergå till praktisk handling. Staten bör därför stimulera dem på alla sätt och söka hjälpa dem att övervinna de svårigheter som föreligga. Kommunalmännen tro i allmänhet att kommunen inte kan bygga billigare än de privata byggmästarna. Om man inte får kommunerna att bygga i större utsträckning, har man inte uppnått någon fördel med räntesänkningen. Även om i vissa fall kommunerna äro obenägna att bygga, tror jag det skulle vara av synnerligen stor principiell betydelse, om man kunde få kommunerna att bryta med de gamla traditionerna och börja bygga i egen regi. Genom en lägre ränta, avskaffande av byggnadsprofiten och genom att kommunerna ställa tomtmark gratis till förfogande eller mot självkostnadspris skulle det vara möjligt att nedbringa hyresnivån rätt väsentligt. Den splittring av hyresnivån, som skulle uppstå genom att kommunerna i egen regi kunna tillhandahålla lägenheter till billigare hyror, kan elimineras genom att kommunerna upprätta kommunal bostadsförmedling. Till en dylik förmedling skulle även de privata fastighetsägarna vara skyldiga att anmäla lediga lägenheter. Sedan kan den kommunala förmedlingen fördela lägenheterna efter bostadssökandenas inkomster. En aktivisering av kommunernas bostadspolitik är erforderlig för att man överhuvud taget skall kunna genomföra det fastställda programmet.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Departementschefen framhåller att landsbygdens bostadsfråga skall lösas i ett större sammanhang men understryker samtidigt betydelsen av att denna fråga ägnas tillräcklig uppmärksamhet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att bostadsfrågan även är en orsak till flykten från landsbygden. Läget inom en del samhällen är i dag inte mycket bättre än då Lubbe Nordström skrev sin bekanta bok »Lort-Sverige». Jag erinrar mig en småbrukare i Norra Ny i Värmland som för några år tillbaka fick ett småbrukarlån. Pengarna räckte dock icke till att låta dra in vatten och avlopp. Avståndet till närmaste vattenpost är 250 meter. Han har tre kor, och vattenförbrukningen är omkring 200 liter per dag. Enbart vattenbäringen är i det närmaste ett dagsverke. Sedan skall han sköta arbetet både i skogen och på jordbruket, så nog får en sådan småbonde slita ut sig i förtid. Han har sökt förbättringsbidrag men fått avslag, därför att han har småbrukarlån.

Vi ha vidare i vår motion föreslagit att tertiärlån till enfamiljshus skall jämföras med tertiärlån till flerfamiljshus i låne- och räntehänseende. Utskottet yrkar avslag på detta vårt förslag med den motiveringen, att dylika lån innebära större fördelar för enfamiljshus. Emellertid är det ett faktum, att egnahemsbyggarna klaga över att de statliga lån de få inte räckta till, utan att de måste skaffa privata lån i den öppna marknaden för att finansiera merkostnaderna. Även om lånevillkoren till enfamiljshus skulle bli fördelaktigare genom att de i låne- och räntehänseende jämföras med flerfamiljshus, sker ingen orättvisa, emedan man måste räkna med att ett egnahemsbygge i längden är mera oekonomiskt. Man måste dessutom i detta sammanhang taga hänsyn till att hyresnivån på landsbygden är lägre och bostadsbeståndet sämre, och att det därför är nödvändigt att staten ger ökat stöd för att landsbygdens folk skall kunna höja sin bostadsstandard.

Vad den bostadspolitiska målsättningen beträffar är jag i huvudsak enig med bostadssociala utredningen. Det gäller inte bara att likvidera bostadsbristen, utan samtidigt är det nödvändigt att höja bostadsstandarden. Utredningen har med hänsyn till produktionsbehov, hyresbetalningsförmåga och subventionsbehov stannat vid två rum och kök som normalbostad för 2-barnsfamiljer, d. v. s. två personenheter per rumsenhet. Talet om två rum och kök är bestickande men säger inte mycket i fråga om utrymmesstandarden. Här i Stockholm och jag förmodar även på en del andra platser byggas alltför många två-rumslägenheter under 50 kvadratmeter, ja, en del omfatta inte mer än 46 kvadratmeter. Dylika bostäder kunna inte motsvara tidens krav på familjebostad. Varför skola vi inte i detta avseende se framåt, speciellt när samhället nu i sådan stor utsträckning har engagerat sig i bostadsbyggandet? Om fem, tio år komma dessa lägenheter att anses omoderna. Att de privata spekulationsbyggarna, vilkas enda intresse är profiten, bygga rättbon åt människorna kan man förstå, men då de allmännyttiga företagen i viss utsträckning följa i deras spår ha vi rätt att reagera. Att bygga bostäder med låg standard måste i längden vara synnerligen oekonomiskt. Vi böra även i detta avseende följa anvisningarna i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där man sträcker sig betydligt längre i fråga om utrymmesstandarden än bostadssociala utredningen.

När bostadsfrågan spelar en sådan väsentlig roll i människornas liv och denna fråga numera erkännes i allt bredare kretsar såsom en social och samhällsfråga av första rang, då borde man — det vill jag till slut framhålla — i konsekvens därmed likvidera allt spekulations- och vinstintresse som opererar inom såväl bostads- som byggnadsmaterialproduktionen och i fråga om tomtpolitiken. Liksom det numera anses vara naturligt att samhället svarar för medborgarnas vattenförsörjning i städerna och tätorterna liksom för gator och landsvägar — numera anses det väl också naturligt att samhället skall

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

svara för järnvägarna — så borde det vara lika naturligt att samhället skall svara för bostadsförsörjningen.

Bostadssociala utredningen uttalar i sitt betänkande i fråga om bostadsförsörjningen bland annat följande, som jag starkt vill understryka: »Under åberopande av det anförda vill utredningen föreslå, att en lagstiftning kommer till stånd av innebörd att kommunen är skyldig att i händelse bostadsförsörjningen inom kommunen icke är tillfredsställande, vidtaga åtgärder för dess förbättring. En sådan bestämmelse skulle definitivt fastslå att bostadsförsörjningen hör till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter, vilket hittills varit en skäligen svävande fråga, och ge en grund för den mera omfattande och permanenta verksamhet för bostadsförhållandenas förbättring inom kommunen, som är en ofrånkomlig förutsättning för genomförandet av ett bostadspolitiskt program som syftar till allmän höjning av bostadsstandarden».

En planmässig bostadsproduktion kan icke genomföras utan att man avskaffar det privata spekulationsintresset. Bostadsproduktionen bör enligt min mening vara den gren av näringslivet som först bör komma i fråga för överförande i samhällelig regi. De utmärkta arkitekter, ingenjörer och tekniker, som vi ha i vårt land, kunna inte under nuvarande förhållanden komma till sin rätt, då allt vad de skola företaga sig när det gäller privat bostadsproduktion måste ta sikte på att åstadkomma största möjliga profit. Standarden måste i alla avseenden bli lidande, såväl när det gäller materialet som själva bostaden. Vi böra sträva efter att i snabbt tempo skapa hälsobostäder åt hela vårt folk. Det är en nationalekonomisk förlust att stora delar av folket måste bo i bostäder som ur hälsosynpunkt äro otillfredsställande. Vi böra samtidigt se till, att hyresnivån anpassas till inkomstnivån, så att det inte i fortsättningen blir som det nu är att de arbetare, som bygga de goda bostäderna, inte själva ha möjlighet att flytta in i dem.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen nr 556 i andra kammaren.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Av det stora program för främjande av bostadsbyggandet som i början av detta år framlades av bostadssociala utredningen har endast en ringa del förelagts årets riksdag. Anledningen härtill är ju närmast att den tid som stått till buds varit alltför kort. Sedan bostadssociala utredningens betänkande återkommit från en vandring på remissvägen, återstod inte lång tid för socialdepartementet att taga ståndpunkt till frågorna, och jag föreställer mig att detta var anledningen till att man bröt ut de delar som voro mest aktuella och beträffande vilka det ansågs vara ett oavvisligt behov att få fram ett beslut redan för nästa budgetår. De återstående delarna komma säkert att längre fram föreläggas riksdagen för avgörande, och vi vänta för övrigt ytterligare ett betänkande från samma utredning, vilket kommer att ompänna andra detaljer inom detta vidsträckta område. Det är sålunda att förvänta att kommande riksdagar få sysselsätta sig med dessa problem.

Då statsutskottet nu haft att taga ståndpunkt till den kungl. propositionen, är det ju ganska naturligt att utskottet nödgats följa den avgränsning som propositionen innefattar. Det har emellertid väckts en rad motioner, som gå vida därutöver och som i vissa avseenden innehålla ett fullständigt program beträffande samhällets stöd åt bostadsförsörjningen. Men i det läge vari vi befunnit oss har utskottet inte kunnat upptaga alla dessa frågor till slutligt avgörande. Den siste ärade talaren beklagade att statsutskottet på vissa punkter uttalat sig mycket knapphändigt och i några fall inte ens, som han uttryckte sig, presterat någon motivering för sitt avstyrkande av väckta motioner. Detta

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
har emellertid till stor del sin förklaring däri, att den tid som stått utskottet till buds för behandlingen av detta vidlyftiga och svårbemästrade ärende varit mycket knapp. Såsom kammarens ledamöter väl känna till kom propositionen mycket sent. Kamrarna utsträckte motionstiden, så att den utgick den 4 juni. Ett studium av almanackan ger lätt vid handen att det inte var någon nämnvärt lång tid som återstod för att inom utskottet taga ståndpunkt, få det hela utformat och förelagt utskottet in pleno, så att det kunde ligga på riksdagens bord i dag. Ingen beklagar detta förhållande mer än jag, men det är ting som vi inte kunnat råda över. Det är möjligt att utskottets motivering i vissa delar skulle ha blivit mera utförlig och resonemanget mera fullödigt, om vi haft mera tid till vårt förfogande. Jag hoppas emellertid att den som är intresserad av saken väl förstår de synpunkter som legat till grund för utskottets ståndpunktstagande och sålunda kan vara tillfreds med utskottets utlåtande.

Jag ber att få konstatera — och det gör jag med särskild glädje — att det arbetsprogram för bostadsförsörjningen som socialministern uppställt i huvudsak har godtagits av statsutskottet. Det gäller ju målsättningen för bostadsförsörjningen samt utrymmesstandarden, och i båda dessa avseenden har utskottet sålunda slutit upp på samma linje som departementschefen. Utskottet har, visserligen på ett par punkter haft något avvikande mening. Detta gäller frågan om den tid, under vilken det saneringsprogram på bostadsområdet, som departementschefen uppställt, skall tänkas bli genomfört. Man har inom utskottet inte varit helt övertygad om att det skall vara möjligt att genomföra detta saneringsprogram på den tid av femton år som departementschefen räknat med. Departementschefen har i det avseendet framhållit att det mycket väl kan tänkas att det av arbetsmarknadsskäl kan bli nödvändigt att forcera fram bostadsproduktionen och sålunda något förkorta denna femtonårsperiod. Utskottet har på den punkten inte alls velat göra någon invändning, då det förefaller som om det resonemanget är fullt hållbart. Men det kan å andra sidan tänkas att det på grund av materialbrist eller med hänsyn till behov av investering på andra områden inte blir möjligt att genomföra saneringen av bostadsproduktionen på denna tid. Det är denna synpunkt som utskottet velat framföra. Då emellertid intetdera av dessa båda spørsmål är aktuellt i dagens läge och givetvis inte har någon betydelse för nästkommande budgetår, för vilket vi nu skola besluta statliga stödåtgärder för bostadsproduktionen, har utskottet inte dragit någon bestämd slutsats av resonemanget i dessa avseenden.

Beträffande utrymmesstandarden har utskottet endast tillåtit sig en stilla anmärkning. Utrymmesstandarden brukar ju i vårt land i allmänhet uttryckas genom att man talar om en lägenhet med ett visst antal rum och kök och visst antal boende per rum. Utskottet har endast påpekat att man med denna terminologi inte säger hela sanningen. Man kan nämligen inte underlåta att konstatera att det under de senaste årtiondena framträtt en tendens att låta utrymmesarealen krympa i förhållande till rumsenheter. Resultatet har blivit att om en lägenhet om två rum och kök för tjugu år sedan hade en viss utrymmesstandard, så har den numera en helt annan och mindre sådan. Utskottet har endast velat påpeka detta förhållande. Personligen har jag den uppfattningen att det skulle vara mycket vunnit om man kunde komma därhän att man räknade lägenhetsstandarden i kvadratmeter i stället för i rumsenheter och baserade hyresstatistikens kostnader på kvadratmeter såsom enhet i stället för, såsom nu är fallet, på lägenhet eller eldstad. Jag har velat säga detta såsom förklaring till denna utskottets stilla anmärkning, vilken emellertid inte alls rör den fråga som vi i dag behandla och inte heller rör frågan om målsättningen och utrymmesstandarden överhuvud taget.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Efter dessa mera allmänna synpunkter skall jag inskränka mig till att något beröra de frågor som tagits upp av de två föregående talarna i denna debatt och därvid redogöra för motiven till att utskottet haft en från dessa båda talare avvikande inställning.

Den förste ärade talaren, som företrädde de båda reservationerna, upptog först till behandling frågan om maximigränserna för belåningen. Kungl. Maj:t har föreslagit att de s. k. allmännyttiga företagen, de kommunägda skulle man kunna kalla dem, skulle kunna få tertiärlån upp till 100 procent av fastighetsvärdet, medan gränsen för de kooperativa företagen satts till 95 procent och för enskilda till 85 procent. Statsutskottet har i detta avseende följt Kungl. Maj:ts förslag. Reservanternas yrka nu att gränsen skall bestämmas för den första kategorien till 95 procent och för de båda övriga kategorierna till 90 procent. Talesmannen för reservationen framhöll att han ansåg det naturligt att kommunerna själva få göra någon insats och sålunda icke borde få lån upp till 100 procent av fastighetsvärdet. Vi som företråda den andra ståndpunkten anse att det inte finns något som helst stöd för detta resonemang. Det kan väl ändå inte tänkas att en kommun bara för nöjet att bygga eller för nöjet att få förvalta fastigheter skall bygga bostäder, som icke behövas, utan kommunerna torde väl vid drivandet av sin verksamhet på detta område anlägga den synpunkten, att det gäller att producera vad som behövs för att trygga medborgarnas i kommunen intressen. Om man beaktar detta, finns det ingen som helst anledning att kräva en direkt insats av kommunerna för att därmed få garanti för att verksamheten inte tar större omfång än vad som är absolut nödvändigt. Jag kan inte heller riktigt förstå vad det skulle vara för mening med denna begränsning av belåningsmöjligheterna. I båda fallen blir det ju de skattedragande medborgarna som få svara för de 5 procent varom man tvistar, och nog är det väl ur kommunens synpunkt enklare att få ett tertiärlån för ändamålet än att genom uttaxering på medborgarna, alltså skattevägen, eller genom lånemedel eller av kommunen på annat sätt direkt uppbringade medel investera pengar i bostadsbyggandet. Jag tror alltså att det är ur olika synpunkter lämpligast att man i detta avseende följer Kungl. Maj:ts förslag.

Vad sedan gäller de båda övriga kategorierna av bostadsbyggare och fastighetsägare, alltså de bostadskooperativa företagen och de enskilda, ha reservanternas, som jag nämnde, velat likställa dem med en högsta belåningsgräns av 90 procent. Detta anknyter i viss utsträckning till förutvarande förhållanden. Kungl. Maj:t har ansett att det ur förvaltningssynpunkt och ägaresynpunkt är lämpligt att skilja dessa båda kategorier åt, och den uppfattningen har statsutskottets majoritet ansett sig böra biträda. Den högre belåningsgränsen för bostadskooperationen är närmast avsedd att bidra till minskning av medlemmarnas egna insatser, och det kan ur en hel del synpunkter, som framhållits inte minst i bostadssociala utredningens betänkande, vara lämpligt med en sådan anordning. Dessutom förhåller det sig ju så, att man har större garantier för att de förmåner som komma från det allmänna verkligen komma de i bostäderna boende till godo när det gäller bostadskooperativa företag än när fastigheten äges av en enskild. Detta tycker jag är ett påtagligt skäl till att godtaga den uppdelning av dessa båda ägarekategorier som Kungl. Maj:t föreslagit.

Beträffande de enskilda företagen på området delar jag personligen — och jag förmodar att detsamma är fallet med dem som nu stödjade Kungl. Maj:ts förslag — föredragande departementschefens uppfattning att ett krav på en egen insats av 15 procent av den enskilde företagaren, som ju bygger huvudsakligen i eget förvärvsintresse, inte kan anses vara högt tilltaget. Och en in-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
sats till dessa belopp kan ju vara en garanti för att endast ekonomiskt vederhäftiga personer driva verksamhet på området. Det är alltså, förefaller det mig, skäl att följa Kungl. Maj:ts förslag även på denna punkt.

Reservanterna ha även tagit upp en detaljfråga, som är förknippad med tertiärlånen. I Kungl. Maj:ts proposition har föreslagits, att de enskilda företagarna skola åläggas en högre amortering under lånets första tioårsperiod, i det att de skulle få betala en extra amortering av 1,5 procent. Motivet härför är det, att den enskilde företagaren på grund av att en nybyggd fastighet till en början kräver mindre underhåll än en äldre fastighet har möjlighet att under denna första tioårsperiod återföra av det utlagda kapitalet till sin egen ficka den del som då inte behöver läggas ned på fastighetsförvaltningen. Ett sådant förhållande föreligger inte beträffande de bostadskooperativa företagen, ty bostadsrättsföreningar äro enligt lag skyldiga att presentera en ekonomisk kalkyl, upptagande såväl inkomster som utgifter, och i denna ekonomiska kalkyl skola läggas in även kostnader för husens underhåll under den allra första tiden. Beträffande andra bostadskooperativa företag än bostadsrättsföreningar existerar inte någon dylik lagenlig skyldighet att framlägga en ekonomisk kalkyl, men i den mån de komma i åtnjutande av statslån enligt gällande bestämmelser underkastas de samma granskning ur ekonomisk soliditetssynpunkt som bostadsrättsföreningar. Det finns alltså inte något skäl att upprätthålla likställighet mellan de bostadskooperativa företagen och de enskilda i fråga om amorteringsskyldigheten, utan den skillnad i detta avseende som föreslagits av Kungl. Maj:t måste anses fullt motiverad. Utskottsmajoriteten har också här följt Kungl. Maj:ts förslag.

Detta är egentligen vad jag i nuvarande läge har att säga för att upptaga en debatt med dem som opponera mot utskottets förslag. Det långa anförande som hölls av den närmast föregående talaren innehöll ju egentligen ett helt bostadsprogram, ett program för bostadsbyggandet och ett program för förbilligande av materialier och tomter o. s. v. Det finns ingen som helst anledning för mig att i nuvarande läge upptaga en debatt om dessa ting. Såsom jag inledningsvis antydde komma dessa frågor antagligen undan för undan upp till behandling i riksdagen. Att de i dagens läge inte kunnat komma upp till behandling är beroende av skäl som jag i början av mitt anförande sökte antyda. Till mycket stora delar kan jag ansluta mig till de synpunkter som den ärade talaren utvecklade, men jag anser mig inte böra tynga dagens debatt med ett resonemang om detta.

Det var emellertid ett par detaljer i herr Kempes anförande som jag anser mig böra upptaga till behandling för att belysa utskottets ståndpunktstagande. Han framhöll att även bostadssociala utredningen har konstaterat att utvecklingen i fråga om bostadsbyggandet lett till att antalet s. k. insatslägenheter blivit förhållandevis onormalt stort. Detta är något som jag för min del inte vill på något sätt söka bestrida. I den motion, till vilken den ärade talaren yrkade bifall, har föreslagits att staten skulle åtaga sig att inlösa bostadsrättigheterna så att den enskilde skulle bli fri från dem. Denna fråga har tidigare motionsvis varit föremål för riksdagens behandling, och statsutskottet har sålunda tidigare haft tillfälle att taga ståndpunkt till den. Utskottet har inte funnit anledning till ändring av sin tidigare ståndpunkt, som innebär att det inte gärna kan anses lämpligt att staten skall inlösa bostadsrättigheter i ett antal bostadsrättsföreningar landet runt med delaktighet i inregistrerade ekonomiska företag och allt vad därav kan följa. Det borde vara naturligare att kommunerna i den mån det kan visa sig vara av behovet påkallat inlösa bostadsrättigheter inom orten och inträda som delägare i företagen. Kommunerna ha ju betydligt större möjligheter att följa förvaltningen av en ekonomisk för-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ening med allt vad därmed sammanhänger än vad staten har. Av dessa skäl, vilka även tidigare åberopats av utskottet, har utskottet inte kunna reflektera på tillstyrkande av motionen i denna del.

Den föregående talaren uppehöll sig även utförligt vid räntesättningen och ansåg att den sänkning av tertiärläneräntan varom nu är fråga borde komma även dem till del som tidigare erhållit tertiärlån för sina fastigheter. Ja, detta är ju ett stort och vidlyftigt ekonomiskt problem, och det är självfallet att man inte utan vidare kan vara beredd att taga ett sådant steg. Genom den låga räntesats, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som statsutskottet tillstyrker, ger staten en indirekt subvention till fastighetsägarna, ty visserligen kan staten själv i nuvarande läge låna upp pengar till 3 procent, men man får räkna med att med verksamheten följer en dyrbar administration såväl beträffande upplåningen av medlen som framför allt beträffande utlåningen. Med den räntesats som nu föreslås kommer staten inte att få någon som helst ersättning för denna administration, varför det alltså blir en viss subvention till fastighetsägarna. Det blir då fråga huruvida man utan vidare kan låta denna subvention komma även äldre affärsuppgörelser till del, varvid det är att märka att de pengar som använts för utlåningen lånats upp till en annan och högre ränta än den varom nu är fråga. Det är alltså självfallet att statsutskottet inte kunnat vara berett att ställa ut en växel av så stor ekonomisk betydelse som motionens yrkande i det avseendet innebär.

Herr Kempe talade även för motionens yrkande om en ytterligare räntesänkning på tertiärlånen till 2 procent, och denna sänkning skulle användas till förbilligande av bostäderna. Det är klart att ett sådant program kan vara sympatiskt, men det finns ju inte någon utredning om vad detta skulle kosta för staten. Statsutskottet har ju både traditionsmässigt och enligt grundlagen anledning att pröva de ekonomiska förutsättningarna för en statsutgift, och när dessa förutsättningar äro oklara och kanske inte äro förhanden, är det klart att utskottet inte kunnat vara berett att tillstyrka ett dylikt förslag. Jag tillåter mig emellertid en stilla undran varför herr Kempe stannar vid 2 procent. Varför inte 1,5 procent eller ingen procent alls? Skall man ställa upp en önskelista, kan man ju röra sig inom ganska fria latituder. Jag är därför inte i och för sig så särskilt imponerad av herr Kempes räntesats i förhållande till den av Kungl. Maj:t föreslagna. Vad som emellertid tilltalar mig i det avseendet är ju att man genom en dylik räntesänkning skulle få en billigare hyresnivå. Men de fördelar som de allmännyttiga företagen skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag äro så avsevärda att det bör komma att bli betydande lättnader för dem som få bo i dessa företags bostadslägenheter.

Herr talman! Jag har i debattens nuvarande läge inte anledning att taga upp några ytterligare synpunkter. Jag nöjer mig med det anförda och hänvisar i övrigt till statsutskottets korta betänkande samt ber att få yrka bifall till dess förslag i alla punkter.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag förstår att kammarens ledamöter efter tre dagars plena äro tacksamma för att debatterna inte bli för långa, och jag skall därför försöka fatta mig kort. Jag är med bland reservanterna och har även motionerat i frågan och skall tillåta mig att säga några ord.

Den fråga som här diskuteras är givetvis av stor betydelse, och såsom framgår av propositionen innebär ju målsättningen att man skall försöka råda bot på den som man säger akuta bostadsbristen. Fördenskull föreslås en betydande utvidgning av länemöjligheterna för kommunala och kooperativa bostadsföretag samt för enskilda byggmästare. Man utvidgar nu detta för kommunernas del

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

till 100 % av värdet och för kooperativa företag till 95 % samt för andra enskilda byggnadsföretag till 85 och i vissa fall till 90 % av värdet. Det råder inget tvivel om att de betydande belopp, som här komma att investeras, försvåra möjligheterna för annan byggnadsverksamhet. Vi veta alla, att det på detta område råder stor knapphet på byggnadsmateriel. Om man således, som det här föreslagits, uppmuntrar denna stora byggnadsverksamhet i städer och tätorter, måste detta inverka på annan byggnadsverksamhet.

Såsom närmare framhållits i den av mig och några andra kammarledamöter väckta motionen i frågan, råder den största bristen i fråga om bostadsbeståndet just på landsbygden. Detta gäller även bostädernas bekvämlighet. Om man nu skulle sätta i gång en byggnadsverksamhet i städer och tätorter efter det nu framlagda programmet med lån upp till 100 % av värdet samt med en räntesats på 3 % i 40 år för stenhus och 30 år för trähus, måste dessa synnerligen förmånliga villkor från statsmakternas sida bidra till ett väsentligt ökat bostadsbyggande i städer och tätorter.

Jag har från denna talarstol många gånger framhållit just denna säregna behandling av bostadsfrågan mellan å ena sidan landsbygden och å andra sidan tätorterna. Jag har tidigare också framhållit, att man aldrig reser några invändningar, då det gäller att skaffa bostäder i tätorterna. Då råder det aldrig någon knapphet på materiel och ej heller någon brist på arbetskraft. Men så fort det gäller landsbygdens bostadsbestånd föreligga alla möjliga hinder. Man synes även denna gång ha anslutit sig till denna särbehandling av landsbygd och tätorter.

Den bostadssociala utredningen har nu arbetat i 13 år och den har framlagt ett stort och vidlyftigt program. Utredningen har emellertid ännu inte framlagt något program beträffande landsbygdens bostadsbestånd. Där har man skylt på att man icke haft något statistiskt materiel tillgängligt för att bedöma detta bostadsbestånd. Utredningen har i stället nöjt sig med att i några vackra ordalag tala om att landstygdens bostadsbestånd givetvis inte bör eftersättas. Man har vidare hänvisat till den nu sittande 1942 års jordbrukskommitté och tydligen ansett sig inte böra föregripa denna kommittés förslag. Utskottet har redovisat dessa synpunkter. Jag vill emellertid påpeka, att påståendet att en utredning i detta ämne även skulle bedrivas inom 1942 års jordbrukskommitté är helt och hållet missvisande. Denna kommitté har inte att syssla med dessa ting utan skall behandla endast rent jordbrukspolitiska frågor. Jag skulle tro, att det i stället ligger så till, att jordbrukskommittén i fråga om dessa ärenden kommer att hänvisa till den bostadssociala utredningen. Utta-landet i denna punkt från utskottets sida är således icke riktigt. I det föreliggande utskottsutlåtandet ville jag för min del ha bort utskottets uttalande på denna punkt. Jag lyckades emellertid icke därmed och har därför velat beröra frågan nu.

Den föregående ärade talaren berörde i sitt anförande frågan om investeringen av dessa stora kapital och beviljandet av dessa förmåner för byggen i städer och tätorter. Han framhöll även i fråga om materielbristen, att det även kunde vara andra områden inom samhället, som behöva sanera sin byggnadsverksamhet, och att det fördenskill behöfve reserveras materiel för dessa områden. Jag vet inte vilka andra områden, som herr Eriksson i Stockholm här avser. Enligt en uppgift som jag tror är alldeles riktig, pågår det för närvarande här i landet en mycket stor utbyggnad vid våra industrier. Flera industrier utvidga väsentligt sin verksamhet i tron på stora utvecklingsmöjligheter. Man lägger således ned stort kapital i nybyggen. Det är alldeles själfvallet att det åtgår mycken materiel till denna byggnadsverksamhet.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att hänvisa till ett tidigare

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

anförande, som jag höll för någon tid sedan rörande finanspolitiken och industriernas expansionsvilja. Ett fruktbärande resultat härav är givetvis främst beroende på om industrierna ha möjlighet att i framtiden fullfölja detta program. Då man ändå försiktigtvis bör räkna med att det kan bli en stagnation för denna nya exportverksamhet, är det all anledning att man från samhällets sida observerar de stora utbyggnaderna av en del industrier som faktiskt ägt rum. Regeringen har alla skäl att följa denna utvidgning med mycket stor uppmärksamhet, så att industrierna icke utvidga mer än de egentligen böra göra. Under alla förhållanden bör icke denna utvidgning av byggnadsverksamheten på alla möjliga områden tillåtas bli av den storleksordningen, att landsbygdens bostads- och byggnadsfrågor kunna bli lidande därav. Statsutskottet har nu uttryckligen begärt att dessa frågor för landsbygdens del skola föreläggas nästa riksdag. Då dessa frågor nästa år bli föremål för riksdagens behandling, bör man från myndigheternas sida inte kunna avvisa landsbygdens krav med att det saknas materiel och arbetskraft på grund av att det förekommit en för stor byggnadsverksamhet på andra områden.

I den av mig förut åberopade motionen ha vi framhållit, att samhället inte uteslutande bör ägna sig åt byggnadsverksamhet i städer och på tätorter, utan att samhället även bör beakta de stora bostadsbehoven ute på landsbygden. Vi ha i motionen även pekats på ett par andra förhållanden, nämligen enfamiljshusen och möjligheterna att även för dessa sänka räntan till 3 %. Utskottet har avvisat dessa förslag med en hänvisning till att det föreligger en möjlighet att avskryta 10 % av anskaffningskostnaden på dessa enfamiljshus. Utskottet har således menat att i och med detta äro dessa bostadsprojekt i full paritet med de större flerfamiljshusen. Ja, man synes t. o. m. ha velat hävda, att enfamiljshusen ha bättre villkor. Utskottet har därjämte framhållit att det kan vara tveksamt, om det är fullt motiverat att sänka räntan ända ned till 3 %. Man har emellertid hänvisat till att denna fråga kommer upp i ett annat sammanhang.

Jag vill här understryka att även denna fråga bör bli föremål för uppmärksamhet. Jag har tidigare påpekat att dessa mindre egnahemsfastigheter, antingen nu byggnadslånebyrån eller egnahemsstyrelsen har hand därom, alltid hittills kommit i ett ganska oförmånligt läge gentemot annan byggnadsverksamhet. Det kan inte vara riktigt att detta skall få försiggå i fortsättningen.

Vi ha i vår motion som sagt påpekat, att den bostadssociala utredningen hittills arbetat under en så lång tid som 13 år. Utredningen har därvid skyltat på de omständigheter, som jag här tidigare framhållit. Vi ha i motionen påpekat lämpligheten av att denna utredning bör kompletteras med någon representant för landsbygden. Jag vet inte om det kan anses vara orätt att insinuera, att om utredningen inom sig haft någon representant från landsbygden, så hade säkerligen dessa frågor för landsbygdens del nu varit utredda. Beträffande vårt i motionen framförda krav på en komplettering av den bostadssociala utredningen har statsutskottet sagt ifrån att utskottet för sin del inte vill bestämt säga, huruvida någon ytterligare utredning skall igångsättas eller om nya riktlinjer för denna verksamhet skola utfärdas. Utskottet har ansett att detta bör bli föremål för Kungl. Maj:ts bedömande. Jag vill här starkt understryka önskvärdheten av att Kungl. Maj:t allvarligt överväger, om det inte finns anledning att ge denna utredning i viss mån nya riktlinjer och att även komplettera den med en representant för landsbygdens befolkningen. Jag tror att hela utredningen skulle vinna på detta. Utredningen skulle därigenom säkerligen komma till ett mera fullständigt resultat än eljest.

I reservationen nr 1) till ifrågavarande utskottsutlåtande ha vi yrkat på att den högsta belåningsgränsen skall generellt sänkas till högst 90 % för såväl

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

kommunala som kooperativa och enskilda byggnadsföretag. Anledningen till detta yrkande är, som jag tidigare försökt framhålla, att vi reservanter ansett, att man genom den av Kungl. Maj:t föreslagna belåningsgränsen och genom övriga föreslagna förmåner gått alldeles för långt i fråga om underlättande av byggnadsverksamhet. Ett uttalande från riksdagens sida att man något borde inskränka på dessa förmåner vore enligt min uppfattning synnerligen välbehövligt.

Herr talman! Med dessa ord tillåter jag mig att hemställa om bifall till den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen nr 1).

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Boman* i Stafsund och *Johansson* i Norrfors.

Vidare yttrade:

Herr *Skoglund* i Umå: Herr talman! Ända sedan budgetåret 1933/34 har det som bekant utgått anslag till bostadsförbättringsbidrag på landsbygden. Från början undantog man från bestämmelsernas tillämpning vissa områden, nämligen samhällen av stadsliknande typ. Mot en sådan begränsning riktades under årens lopp åtskilliga erinringar. Detta resulterade i att bestämmelserna ändrades 1934. Bestämmelsernas tillämpningsområde utvidgades då avsevärt och har ytterligare utvidgats genom ett riksdagens beslut 1941. Enligt detta sista beslut och den kungörelse, som sedan utfärdades på basis därav, föreligger det numera möjligheter även för stadsfastigheter att komma i åtnjutande av statsbidrag för bostadsförbättringar. Detta gäller dock under den bestämda förutsättningen, att Kungl. Maj:t lämnat dispens. Denna dispens skall inte gälla för staden i dess helhet utan för de områden inom staden, för vilka kommunen begärt att bestämmelserna skola äga tillämpning.

Genom detta dispensförfarande har emellertid hela denna verksamhet blivit ganska omständlig. Det har medfört en onödig omgång, som resulterat i att i de kommuner, där de kommunala myndigheterna icke haft något större intresse för denna verksamhet, har man icke gjort någon framställning om dispens. De som bo i dessa samhällen och som äro i den ekonomiska belägenheten och vilkas bostadsstandard är sådan, att de, om de bodde på en annan ort, skulle ha kunnat erhålla bostadsförbättringsbidrag, bli således utestängda härifrån just genom att intresse från kommunens sida saknats för att söka dispens. Jag finner en sådan bestämmelse vara synnerligen oformlig.

Det var av denna anledning, som herr Mäler och jag i en motion till årets riksdag påyrkade, att man skulle slopa detta dispensförfarande för att man därigenom skulle få en mer generell tillämpning av bestämmelserna och för att man skulle slippa den omgång, som för närvarande gäller enligt bestämmelserna i kungörelsen av den 19 november 1941. Utskottet har redovisat motionen men inte ansett sig böra göra något eget uttalande i saken. Jag måste beklaga detta. Utskottet har nöjt sig med att hänvisa till att man väntar att Kungl. Maj:t nästa år skall verkställa en översyn av gällande bestämmelser och att den av oss nu framförda frågan kommer att prövas i samband med denna allmänna översyn. Utskottet har här således gjort ett mycket platoniskt uttalande, som icke förpliktar Kungl. Maj:t till någonting. Jag hoppas att man i Kungl. Maj:ts kansli skall ha en något större förstäelse än inom utskottet för det yrkande, som vi framfört motionsledes.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta. Jag beklagar det uteblivna ställningstagandet i frågan från utskottets sida. Men jag ställer trots detta inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag skulle vilja säga som statsutskottets talesman, att det är beklagligt att inte hela den fråga, som det här gäller, har kommit upp på en gång. Jag förstår att tiden varit knapp; det har inte funnits möjligheter att i Kungl. Maj:ts kansli ompröva dessa ting, och det har på vissa punkter i bostadssociala utredningens förslag anmälts många avvikande meningar, även av de statsorgan, som handha hela denna verksamhet. Men just det förhållandet att en del inte föreligger klart ännu utan kommer upp till en kommande riksdag gör ju, att åtskilligt av det som en del talare talat om här i dag är sådana saker, som tillhöra den uppskjutna delen.

Jag skulle exempelvis vilja säga, att en stor del av de erinringar, som herr Kempe hade att göra i sitt anförande, är sådana ting, som man inte kommer förbi utan måste taga upp till prövning, men dessa frågor höra till väsentliga delar samman med de områden, som inte nu förelagts riksdagen i den kungl. propositionen. Herr Kempe citerade ett yttrande från byggnadslånebyrån, i vilken jag har en väsentlig andel, exempelvis när det gäller kontrollen över materiel. Jag kan taga ett annat exempel, för att hålla mig till ett begränsat område. Det gäller tomtmarken. Det finns mycket vidlyftigare ting, men man har kunnat iakttaga en tendens, i fråga om t. ex. barnrikegna hemmen. För en fem, sex år sedan, när vi började denna verksamhet ute på landsbygden, var det tämligen normalt med ett tomtpris av 25 öre per m². Detta förekommer knappast i något fall den dag som i dag är, utan tomtpriset ligger vid kronan och i många fall väsentligt högre. Det är således utan alla tvivel ting, som måste ägnas uppmärksamhet, och jag skulle för den händelse vi komma in på den frågan i dag när vi behandla ett yttrande från första lagutskottet, vilja erinra om att när det är fråga om kyrkojorden för att inte tala om Uppsala universitetets jord, så går man där i spetsen när det gäller att så att säga dyrka upp tomtpriserna i det här landet.

Jag tror således, att det finns all anledning att inte ägna för mycket uppmärksamhet åt dessa detaljer här i dag, utan att vi i stället böra taga upp dem till prövning i det sammanhang, där de utan tvivel komma att föreligga, nämligen när vi få fortsättningen på bostadssociala utredningens förslag.

Till herr Pettersson i Dahl skulle jag i detta sammanhang vilja säga — och jag vill påpeka, att jag inte är ledamot av bostadssociala utredningen — att jag tror att det är orätt att säga, att bostadssociala utredningen inte ägnat något intresse åt landsbygden. Om vi nämligen bortse från de bostadsförbättringsbidrag, som voro beslutade innan bostadssociala utredningen kom till, så härstamma alla de förslag, som sedan kommit till och som gälla landsbygden, från denna utredning. Lantarbetarbostäderna, barnrikegna hemmen på landsbygden, allt detta kommer från bostadssociala utredningen, som framlagt förslag i dessa hänseenden.

När herr Pettersson i Dahl så där tämligen tvärsäkert påstår, att det är lättare att bygga i tätstadsområden än ute på landsbygden, så skulle jag vilja sätta inte *ett* utan många frågetecken efter det påståendet. Det är kanske beroende på att jag haft möjligheter att få en överblick över denna sak. Städernas byggnadsverksamhet är reglerad av en kvot, som blivit fastställd, under det att en sådan kvotering inte finns för landsbygdens vidkommande. Beträffande det område varifrån jag har personlig erfarenhet, barnrikegna hemmen, så ha de ju — det böra vi komma ihåg — ett generellt byggnadstillstånd, och man behöver således inte pröva dem på annat sätt än att om län är givet från statsorganet följer automatiskt byggnadstillstånd.

Såväl herr Kempe som herr Pettersson i Dahl var här inne på räknan för egen del. Jag tror att det är nödvändigt, att herrarna tänka igenom detta problem en liten smula just med hänsyn till den kombination, som finns mellan

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
den räntefria, stående delen och räntesänkningen. Om man följer samma linje som i fråga om räntesänkningen för tertiärlånen för flerfamiljshusen, där således denna räntesänkning automatiskt medför en sänkning av tillägglånen, då blir det praktiskt taget omöjligt om den ena handen skall veta vad den andra gör att vidtaga en sådan sänkning av räntan för egnahemmen utan att allvarligt ompröva, om inte detta bör följas av ett borttagande av den räntefria, stående delen, d. v. s. 10 % av byggnadskostnaden. Jag måste ifrågasätta, om man inte genom denna anordning faktiskt sätter egnahemsbyggarna i ett sämre läge än de för närvarande befinna sig i med en räntesats av 3,6 %.

Jag begärde, herr talman, närmast ordet för att yttra ett par ord om det förslag, som de båda reservationerna innehåller. Jag kan mycket väl förstå den linje, där man föreslår att enskilda skola få låna till 90 % med 3 % ränta. Jag skulle till och med kunna förstå om man inte vill sätta de kooperativa företagen i en särskild ställning. Man bortser ju så lätt ifrån, att i fråga om de kooperativa företagen är det i regel fattiga människor, som göra en insats, och med denna sin insats, som de slitit samman, åstadkomma att samhället överhuvud taget inte behöver ägna uppmärksamhet åt deras bostadsfråga i fortsättningen. Om man ställer sig på den linjen, att även de skola jämföras med de enskilda, så kan jag till nöds förstå detta också. Men jag kan, herr talman, inte med bästa vilja i världen fatta, att detta måste föranleda, att man skall sänka lånegränsen för kommunerna och de allmännyttiga företagen till 95 %.

Jag fäster uppmärksamheten på att enligt de uttalanden av statsrådet, som finnas i propositionen, är det ingalunda meningen att behålla den form för allmännyttiga företag, som nu finns. Enligt detta yttrande, där statsrådet starkt understryker, att kommunerna kopplas samman med de allmännyttiga företagen på sätt, som hittills inte skett, komma kommunerna att ägna väsentligt större uppmärksamhet åt vad som är ett allmännyttigt företag än vad man hittills gjort. Det skall ingalunda förnekas, att på den punkten ha många kommuner hittills visat vad jag skulle vilja kalla en smula för stor vårdslöshet. Nu bindas kommunerna och företagen samman på så sätt, att driftsförlusten på fastighetsföretaget till 20 % kommer att bäras av kommunen. Kommunen kommer således att verkligen få bära ett ansvar i detta avseende, och jag skulle tro att jag blir sannspädd om jag säger, att de allmännyttiga företagen i fortsättningen komma att bli sådana företag, där kommunen, d. v. s. det allmänna, behärskar styrelsemajoriteten. Under sådana omständigheter och med hänsyn till det ansvar, som kommunen således kommer att bära för hela fastighetsföretaget, begriper jag inte varför man exempelvis skall sätta ett kommunalt bostadsföretag, ett kommunalt bolag eller en kommunal stiftelse i det läget, att den ovanpå det statliga tertiärlånet till 95 % skall söka sig ut på den öppna marknaden för att få ett lån, som lägges ovanpå de 95 procenten. Det måste vara en strävan efter en egendomlig likställighet i detta avseende, där man förmenar att kommunen, det allmänna, i detta fall helt och hållet skall jämföras med en enskild person. Man kan väl ändå inte tro, att det skall finnas någon möjlighet att vinna någon anslutning till en sådan uppfattning.

Om jag alltså, herr talman, kan ha en liten smula förstälse för vissa delar av den första reservationen, så måste jag säga, att jag överhuvud taget inte alls begriper den andra. Jag begriper den om man utgår ifrån — och jag har hört en och annan sådan röst även i detta hus — att de medel, som staten här lånar ut, okontrollerat skola få användas till spekulation. Då förstår jag det standpunktstagande, som föreligger i den andra reservationen. Det är byggnadslånebyrån, som föreslagit denna amorteringstakt under tio år — det finns inte i bostadssociala utredningens förslag — och det har skett just med hänsyn

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

till vissa osunda företeelser. Förslaget var inte omotiverat — det var den rena rama, jag höll på att säga råa verkligheten, som tvingade fram den linjen. Vi skola inte blunda för, att det på byggnadsmarknaden finns en hel mängd företeelser, som jag utgår från att ingen enda av herrarna vill försöka prestera ett försvar för. Det visar sig i den dagliga erfarenheten, att vid försäljning av fastigheter, som äro uppförda med statslån, har statsorganet gång efter annan — det blir en allt vanligare företeelse — måst sätta den ursprungliga låntagaren och köparen inför alternativet att statslånet säges upp på grund av att spekulatör förekommitt, som överskridit alla gränser.

Vad är det då som föreslås av Kungl. Maj:t? Jo, man föreslår att man skall göra på samma sätt som i ett vanligt sunt företag, nämligen sörja för att under de goda åren, när t. ex. reparationskostnader och dylikt äro lägre, pengarna fonderas, så att man kan tillgripa dem i tider, då utgifterna öka. Då man saknar möjlighet till en ingående kontroll över de enskilda företagen i detta avseende, vill man tvinga fram en hastigare amortering under de tio första åren, så att inte de besparingsbelopp, som under dessa tio första år uppstå, skola hamna i fickor, som de aldrig varit avsedda att hamna i.

Herr Birke sade, att reservationen var ett slag för den privata företagsamheten, och att denna företagsamhet inte skulle försvåras. Ja, herr talman, jag kan också ansluta mig till den tankegången så länge vi ha privat förvaltning av fastigheter. Det är dock inte detta det är fråga om nu. Det jag inte kan gå med på, men som reservanterna — jag hoppas dock inte med öppna ögon — gå med på i detta avseende är, att de enskilda skola ha rätt att under de första åren taga så mycket vinst ur fastigheten, att det måste bli till nackdel för såväl den kommande ägaren som för de kommande hyresgästerna. Då jag, herr talman, finner det naturligt, att det skydd, som vi skola giva det enskilda initiativet, i detta fall skall bli ett skydd för den, som i fortsättningen skall äga fastigheten, och för dem, som i fortsättningen skola bo i fastigheten, så hyser jag inga betänkligheter när jag ansluter mig till Kungl. Maj:ts förslag. Detta förslag innebär just det jag påvisat och ingenting annat.

Jag hemställer således att på dessa båda punkter få förena mig med statsutskottet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det ärende som nu föreligger till kammarens prövning utgör det första steget, som vi skola taga på vägen till en klarare målsättning än vi tidigare haft för det allmänna bostadspolitiken, både statens och kommunernas. Det är det första och i verkligheten också det minsta av de steg, som vi efter min mening skola komma att taga i detta avseende under något år framåt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att denna målsättning har tre olika aspekter. Den ena är, att vi skola försöka skapa en familjebostad, väl utrustad och med en tillfredsställande utrymmesstandard. Den andra är, att vi skola avveckla tillägglånen, som ju aldrig varit avsedda som annat än en ren krisföreteelse. Den tredje aspekten är, att vi skola börja skapa förutsättningar för en sänkning av hyresnivån i detta land.

Det är ju allmänt bekant, att i fråga om en fastighets driftskostnader spelar räntan en synnerligen betydande roll. Under de gamla diskussionerna om byggnadsarbetarnas löner och inflytande på fastighetskostnaderna visades det med fullkomlig klarhet, att endast en procents högre eller lägre ränta på fastighetskapitalet betydde mer för fastighetens driftskostnader än även ganska höga byggnadsarbetarlöner. Det är detta som lett till att man velat skapa en relativt låg räntenivå för allt fastighetskapital, och förslaget innebär ju, som alla veta, en genomsnittlig ränta av 3 % på hela fastighetskapitalet. Det är

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
efter min mening önskvärt att riksdagens ledamöter göra klart för sig: att detta bara är första ledet i en verkligt målmedveten, allmän bostadspolitik.

Då jag inte haft tillfälle att närvara vid den föregående debatten här vet jag inte, huruvida man med någon större styrka har understrukt, att omsorgen om vår bostadsförsörjning bör överlåtas åt den enskilda företagsamheten. Det är dock alldeles uppenbart, att de två reservationer, som äro fogade till statsutskottets utlåtande, ha den innebörden, att man särskilt vill slå vakt om den enskilda företagsamheten i fråga om bostadsbyggandet. Jag tänker inte taga upp någon allmän principdiskussion om enskild företagsamhets eller allmän företagsamhets fördelar och nackdelar. Med de erfarenheter vi ha på bostadsbyggandets område sedan mer än två årtionden har det dock visat sig — jag talar om hyreshusen och inte om enfamiljshusen — att det för den stora allmänheten, och i varje fall för hyresgästerna, varit något av det mest misslyckade vi överhuvud taget kunnat inregistrera i samhället, att vi överlämnat bostadsförsörjningen åt den enskilda företagsamheten. Jag skall tillåta mig att i någon mån exemplifiera vad jag menar.

Under det första världskriget genomfördes en hyresreglering. Staten vidtog emellertid knappast några åtgärder för att förbilliga själva byggnadskostnaderna. Det gjorde att byggnadsverksamheten var mycket svag under praktiskt taget hela det förra världskriget, eftersom byggnadskostnaderna stego så att det blev omöjligt för enskilda företagare att få ut de hyror ur fastigheterna, som hade krävts för att förränta byggnadskostnadskapitalet. Hyresregleringen hade emellertid den verkan, att kostnaderna för bostäderna under denna tid — jag menar de bostäder, som då funnos — blevo relativt låga jämfört med levnadskostnaderna i övrigt. Då fattade 1923 års riksdag det, som det visade sig, fullkomligt ödesdigra beslutet att upphäva hyresregleringen. Vi hade då nått en verklig bostadsnöd i ett mycket stort antal av de svenska samhällena. Vi ha inte denna gång fått någon motsvarighet till detta, även om vi faktiskt ha en bostadsbrist.

Pressningen på bostadsmarknaden ledde till ett tillstånd, som bostadssociala utredningen beskriver med följande ord, som jag vill citera i dagens debatt: »Hyreskurva och allmän levnadskostnadskurva, med 1914 som utgångspunkt, skuro, såsom förut berörts, varandra år 1923. — När år 1933» — alltså tio år efter hyresregleringslagens upphävande — »hyresindex nått läget 202, noterades för allmänna levnadskostnadsindex en siffra av 153. I förhållande till förkrigsläget hade industriarbetarnas lönenivå vid denna tid stigit till ett index tal av 213, vilket innebar en reallönehöjning med nära 40 procent. Då penninglöner och hyreskostnader stigit praktiskt taget lika mycket, var sålunda reallöneförbättringen under denna tid nästan helt att tillskriva förskjutningar i förhållandet mellan penninglöner och priserna på *andra* förnödenheter än bostaden. Det är under sådana omständigheter ej ägnat att förväna, att den starka allmänna standardhöjning för stadsbefolkningen, som utmärkte 1920-talet, i endast mycket ringa grad fick sin utlösning på bostadsområdet.»

Vi hade praktiskt taget ingen statlig eller kommunal bostadsbyggnadsverksamhet i landet under 1920-talet. Den som fanns var i varje fall minimal och kunde inte spela någon som helst roll på hyresmarknaden. Den enskilda företagsamheten lyckades skruva upp bostadskostnaderna med över 100 procent jämfört med förkrigstiden. Jag vet inte, om någon av ledamöterna anser, att det vore ett ideal att sträva efter att fortfarande behålla möjligheterna till en sådan utveckling på bostads- och hyresmarknaden. Om det finns något område, där jag vågar säga, att den enskilda företagsamhetens misslyckande verkligen kan dokumenteras, är det detta område. Jag vet, att man talar om den hyressänkning, som skedde på 1930-talet, från 1933 till 1939. Den bringade vis-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

serligen ned hyrorna något, men dessa blevo aldrig så låga, att de motsvarade den allmänna levnadskostnadsnivåns index. Även år 1939 var bostadskostnadsindex, räknat med 1914 som basår, högre än allmänna levnadskostnadsindex.

Vi behöva emellertid inte enbart tänka på erfarenheterna från 1920-talet. Vad var det vi fingo uppleva, när det senaste världskriget bröt ut? Vi fingo uppleva en tvåårig, fullkomligt katastrofal panik bland de enskilda företagen på detta område. Bostadsproduktionen år 1941 var blott 20 procent av produktionen år 1939. Varken kommunerna eller staten voro då beredda att, såsom skedde år 1942 gripa in på detta område. Var tro ni, mina damer och herrar, vi skulle ha stått i dag, om inte staten hade fört sin bostadspolitik med räntegaranti och tilläggs lån utan i stället överlämnat åt den enskilda företagsamheten att sköta hela vår bostadsförsörjning under dessa år? Vi ha för närvarande en ganska besvärlig bostadsbrist i nästan alla tätorter, men om inte denna panik bland de enskilda byggherrarna brutit ut åren 1940 och 1941, skulle det aldrig ha behövt bli någon bostadsbrist i vårt land under detta krig. Den bostadsbrist, som finns kvar, är en eftersläpning från dessa år.

Man vill alltså överlämna åt den enskilda företagsamheten att sköta vår bostadsförsörjning, ehuru den på 1920-talet lyckats fördubbla bostadskostnaderna för hyresgästerna och sedan den i början av 1940-talet lyckats skruva ned bostadsproduktionen så att vi ännu fem år därefter ha en kvardröjande bostadsbrist, som vi räkna med att vi icke skola kunna ha fullständigt avskaffad förrän om ytterligare fem år, vilket ändå förutsätter, att materialsituationen är jämförelsevis gynnsam. Man kan prisa mycket här i världen, men det skall mycket intellektuellt mod till för att prisa resultaten av den enskilda företagsamheten på detta område.

För min del tar jag för givet, att riksdagen kommer att följa statsutskottet och att vi följaktligen nu skola besluta, att staten och kommunerna skola bli de huvudansvariga för bostadsförsörjningen i vårt land i framtiden och därmed garantera en hyresnivå, som gör det möjligt för folk att hyra bostäder med en anständig standard och med anständiga utrymmen.

Jag skall inte här gå in på någon detaljpolemik mot reservanterna, utan jag skall bara erinra om gamla diskussioner. Vi ha under de senaste åren sett, att samma partier, som här företrädas av reservanterna, numera accepterat praktiskt taget alla de riktlinjer för vissa delar av samhällsutvecklingen, för vilka vi ha kämpat i årtionden. Jag glömmer inte lätt diskussionerna kring arbetslöshetspolitiken vid 1933 års riksdag. Den socialdemokratiska regeringen hade haft djärvheten att föreslå ett sysselsättningsprogram, som gick ut på att reservarbetena skulle avskaffas och ersättas med beredskapsarbeten. I brist på verklig majoritet kunde vi inte helt genomföra programmet. Hela sysselsättningsprogrammet upptog emellertid ett belopp av icke fullt 200 miljoner kronor för ett budgetår. Vi fingo av våra dåtida opponenter veta, att detta vansinniga förslag skulle komma att ruinera det svenska samhället. Med detta fruktansvärda slöseri med statens medel, för vilka vi skulle bereda de arbetslösa sysselsättning, skulle vi fördärva statens finanser. Alla minnas, att det var endast genom en uppgörelse mellan bondeförbundet och en viss del av folkpartiet — inte dess majoritet — och socialdemokraterna som vi, ehuru vi fingo kompromissa rätt mycket på vissa punkter, lyckades genomföra ett sysselsättningsprogram av ungefär samma storleksordning som det regeringen föreslagit. I dag höjes det icke en röst i denna kammare, när vi besluta beredskapsstater, inte på 200 miljoner, utan på 1 200 miljoner kronor. Det betraktas som det enda naturliga och man har fullkomligt accepterat vår syn på hur samhället bör förhålla sig i dessa avscenden.

Jag vågar spä — ehuru det är saker man inte gärna skall ge sig in på —

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

att om fem år, när hela serien av de förslag ha förverkligats, som måste genomföras för denna målsättning från det allmännas sida på bostadspolitikens område, så kommer det icke att höjas en röst i riksdagen mot denna bostadspolitik. Jag är ganska övertygad om att det kommer att gå på bostadspolitikens område som det tidigare gått på arbetslöshetspolitikens och överhuvud de stora fälten inom socialpolitiken, att det blir en nationell samling kring detta. Vad är väl naturligare än att kommuner och stat, efter de upplevelser vi haft under två årtionden, ena sig om att hädanefter skall den enskilda företagsamheten varken få förstöra hyresmarknaden eller bostadstillgången, utan nu skola de själva — det är inte alls färdigt med denna treprocentsränta — ta ansvaret för att Sveriges folk skall få anständiga bostäder till anständiga hyror?

Jag har även ett gott ord att säga till statsutskottets ledamöter. Jag kommer visserligen inte att hemställa om någon ändring, men det finns en punkt i utlåtandet, där jag faktiskt inte förstår, varför statsutskottet skrivit som det gjort. Jag vill återkomma till inledningen. Den genomförda treprocentsräntan för hela fastighetskapitalet till kommuner och till allmännyttiga bostadsföretag är det första lilla steget på vägen till en rimligare hyresnivå. Jag kan inte förstå, varför man från statsutskottets sida skall behöva göra en invändning mot propositionens förslag, därför att det sitter en bankkommitté och arbetar med frågan om kreditväsendets utformning. Jag medger, att detta är icke viktigt annat än ur principiell synpunkt — ur praktisk synpunkt har det ingen betydelse. Om staten säger till kommunerna: »Vi komma att lämna en lucka mellan 60 och låt mig säga 70 à 75 procent, och där få ni gå ut på kapitalmarknaden och låna pengarna i stället för att få ett genomgående lån», så betyder ju inte det, att inte kommunerna kunna få låna till samma ränta. Om kommunerna vilja gå i borgen för allmännyttiga företag eller kanske till och med för enskilda byggherrar, komma de också att få låna till 3 procent eller kanske rent av, vilket har hänt, till 2,8 à 2,9 procent. Ur praktisk synpunkt spelar det sålunda ingen roll, men jag har ändå velat nämna det. Det som gör att jag tar upp saken är, att jag inte förstår denna vacklan från utskottets majoritet i fråga om den stora principiella linjen, att vi både beträffande räntorna och då det gäller en del andra åtgärder skola sörja för att få driftskostnaderna för fastigheterna lägre, så att det blir en hyresnivå, som passar den stora massan av vårt folk.

Innan jag slutar vill jag säga några ord om ytterligare en punkt. Här har i reservationen ställts det yrkandet, att alla husbyggare skola få samma lånegräns. Det hör också till de ting, som äro intressanta. Jag förmodar att man lagt fram detta förslag med hänsyn till vad man brukar kalla den enskilda företagsamheten. Vi ha föreslagit, att kommunerna skola få låna till 100 procent av fastighetskapitalet, de allmännyttiga bostadsföretagen till 95 procent och enskilda byggherrar till 85 procent av fastighetskapitalet. Finns det då några motiv för en sådan differentiering, vilka väga tyngre än motiven för likställighet? Mina herrar, jag har redan understrukt, att den förändring i direktiven, som statsutskottet gjort i sin skrivning, inte kommer att få någon praktisk betydelse. Varför skulle inte staten kunna låna kommunerna hela fastighetskapitalet? Det är inte säkert, att kommunerna behöva det, men varför skulle man inte göra det? Jag har redan konstaterat, att kommunerna kunna låna pengar på den enskilda kapitalmarknaden till precis samma ränta som staten, eller kanske till och med i något fall lägre ränta. Mena reservanterna, att den enskilda kapitalmarknadens värdering av kommunernas kreditvärdighet icke kan accepteras av staten? Om den enskilda kapitalmarknaden är villig att låna ut pengar till denna låga ränta, även om det bara finns kommunens borgen, skulle då staten säga: »Nej, det är för stor risk. Vi måste

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

sörja för att det blir en kapitalltillförsel för de sista tio procenten även från annat håll?» Det är väl alldeles uppenbart, att staten kan värdera kommunernas kreditvärdighet lika högt som försäkringsbolag, sparbanker och andra enskilda kapitalplacere. Utgångspunkten för de enskilda kapitalplacerna måste vara, att det inte är någon risk att låna pengar till de svenska kommunerna. Detsamma kan inte, annat än möjligen i några få fall, sägas om enskilda byggherrar. Det är såvitt jag förstår fullt normalt att begära, att en enskild byggherre själv skall satsa en del av fastighetskapitalet.

Mina herrar, innan staten överhuvud började med sina bostadspolitiska åtgärder, fick den enskilde byggherren skaffa alla de pengar, som behövdes utöver ett sekundärlån. Det är inte så många år sedan man praktiskt taget aldrig gav primärlån till mer än 50 procent av fastighetens taxeringsvärde och sekundärlån kunde man få upp till 67, 70 eller i bästa fall 75 procent. Den enskilde byggherren fick då satsa respektive 33, 30 eller 25 procent av det behövliga kapitalet. Nu är staten så generös, att han inte behöver satsa mer än 15 procent själv och på de övriga 85 procenten får han praktiskt taget samma ränta som kommuner och s. k. allmännyttiga bostadsföretag.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att bostadssociala utredningen föreslagit en annan sorts differentiering, nämligen att räntan på tertiärlånen för enskilda byggherrar skulle vara fyra procent. Vi föreslogo likställighet i det avseendet mellan alla slags byggherrar, men vi funno det önskvärt att man gjorde en annan differentiering, nämligen att man krävde, att den enskilde byggherren själv skulle skaffa 15 procent och att staten inte skulle ta någon risk för de överliggande 15 procenten av byggnadskapitalet. Detta är ju den egentliga skillnaden mellan statsutskottet och regeringen å den ena sidan och reservanterna å den andra.

Jag skall inte här ta upp frågan om den tioåriga extra amorteringen. Den har redan belysts av herr Olsson i Gävle på ett sätt som jag tror är alldeles oemotsägligt. Det är obegripligt att man, som man gör i denna reservation, vill uppmuntra den allra enklaste spekulation i de första tio årens möjligheter att göra sig av med fastigheten, så att den som narrats att köpa fastigheten under de år reparationskostnaderna äro små eller inga, efteråt får sitta med dels ett för högt fastighetspris och dels kostnaderna för de reparationer, som senare bli nödvändiga. Det är för mig obegripligt att man tycker, att detta är en lämplig väg att välja för att uppmuntra den rena enskilda spekulativen på detta område.

Herr talman, för min del skall jag inte göra någon hemställen beträffande statsutskottets yttrande. Jag har i första kammaren fått en försäkran, att vi i princip äro ense om att statsmakterna nu skola besluta sig för en bostadspolitik med den klara målsättning jag här har försökt ange. Av den anledningen vågar jag vänta mig, att andra kammaren kommer att följa statsutskottets majoritet.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Dahl, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Olsson i Gävle sade sig tro, att jag i mitt anförande gjort bostadssociala utredningen orätt. Jag sade i anförandet, att bostadssociala utredningen under de 13 år den suttit inte hunnit utreda frågan om landsbygdens bostadsbestånd, därför att det saknas statistiskt material. Jag beklagade detta och jag tror det inte finns någon anledning att frångå denna uppfattning. Att denna utredning, som herr Olsson i Gävle sade, samtidigt lagt fram en del andra förslag om förbättring av bostäder ändrar ingenting på detta.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr statsrådet talade om den klara målsättningen för bostadspolitiken i framtiden. Jag observerade, att statsrådet inte hade något ord till övers om landsbygdens bostadsförhållanden, utan han sysslade hela tiden med bostadsfrågorna i allmänhet. Man kan naturligtvis säga, att detta inte hindrar, att även landsbygden får del av dessa förmåner, men genom den forcerade byggnadsverksamheten i städer och andra tätorter försämras möjligheterna att bättra den låga bostadsstandard, som för närvarande finns på landsbygden.

Jag vill sluta med att säga, vilket jag även påpekade i mitt anförande, att bostadsbeståndet onekligen är sämst på landsbygden och att man därför i första hand bör förbättra där. Herr statsrådet säger visserligen, att om fem år skall allting vara klart, men på dessa fem år kan ganska mycket hända.

Härpå yttrade

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste göra en rättelse — herr Ohlin fäste min uppmärksamhet på det. Det var ett missförstånd av mig, när jag sade att man föreslagit borttagande av den extra amorteringen med 1½ procent per år. Vad som föreslås i den ena reservationen är att även allmännyttiga och kommunala bostadsföretag skola ha samma amorteringsregler som den enskilde. Det är klart att därmed bortfalla några av de reflexioner jag gjort på denna punkt. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att regeln ju är tillkommen för att förhindra spekulation i fastigheter, och jag föreställer mig att kommunala och kooperativa bostadsföretag icke komma att hängiva sig åt några försök till spekulation på bostadsmarknaden.

Herr **Eriksson** i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Statsrådet och chefen för socialdepartementet var inte inne, när jag höll mitt anförande förut. Hade han det varit, skulle han ha hört hur jag uttalade min tillfredsställelse över att statsutskottet i det här förevarande utlåtandet ställer sig bakom det föredragande statsrådet, när det gäller målsättningen för bostadspolitiken och utrymmesstandarden i vårt land. Denna min inledande reflexion kan ju ge honom garanti för att hans uppfattning står i god överensstämmelse med statsutskottsmajoritetens i denna fråga.

Han ville emellertid ställa en fråga till statsutskottet rörande motiven till att utskottet på en punkt hade gått ifrån den kungl. propositionen. Det gällde förslaget om ränteeftergift och den s. k. fördjupningen av teriärlånen, så att de möta kassalånens nivå. I detta avseende ville statsrådet ha klarhet, huruvida det innebar någon vacklan hos statsutskottets majoritet med anledning av det förslag, som han hade framlagt. Jag vill försäkra herr statsrådet, att någon dylik vacklan inte alls föreligger, åtminstone inte ifrån min sida. Att statsutskottet ansett lämpligt att använda detta tillvägagångssätt beror närmast på en skrivning i den kungl. propositionen. Där sägs det nämligen beträffande den s. k. räntegarantien: »Emellertid kan förevarande spörsmål komma i ett nytt läge med anledning av förslag, som 1945 års bankkommitté må komma att framlägga i avseende å fastighetskreditväsendets framtida organisation.»

Vi ha läst detta stycke i propositionen så, att man kan tänka sig, att det skulle bli nya regler efter det att nämnda kommitté framlagt sitt förslag. Då har jag för min del sagt mig, att det måste väl anses vara opraktiskt att här för ett eller annat budgetår fastställa andra regler än de som nu gälla. Det borde då vara lämpligare att man låter de nuvarande reglerna beträffande såväl ränteeftergift som beträffande tertiärlånens undre gräns gälla intill dess att de reglerna kunna träda i verksamhet. Det är detta som är motivet för mig

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

till att jag har biträtt ett avsteg ifrån den kungl. propositionen i detta avseende, och det är således inte någon principiell motvilja mot den ränteeftergift eller fördjupning av tertiärlånen, som herr statsrådet föreslår.

Herr **Olsson** i Gävle, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill endast till herr Pettersson i Dahl säga, liksom jag gjort i denna kammare många gånger och jag gör det ännu mera efter det bostadssociala utredningen framlagt sitt förslag, att här måste vid lösandet av bostadsfrågan vara likställighet mellan stad och landsbygd.

Om det kan glädja herr Pettersson i Dahl skall jag gärna konstatera att min erfarenhet ger vid handen, att om det är svårt i städerna för fattigt folk, så är det många gånger svårare beträffande bostadsfrågan på landsbygden för fattigt folk.

Vidare anförde:

Herr **Holmberg**: Herr talman! Jag har i en detalj av den bostadsplanering, som nu diskuteras, avlämnat en motion angående bostadsförbättringsbidrag, och jag skall be att få säga några ord, eftersom utskottet icke ansett sig kunna biträda mitt förslag.

Oavsett det nytillskott av bostäder, som kan väntas bli följden av de åtgärder, som nu genomförs, kommer i alla fall en mycket betydande del av svenska folket att under lång tid framåt bo i mindervärdiga, gamla bostäder. Det finns ju också otaliga vittnesbörd om hur otillfredsställande förhållandena äro beträffande denna del av bostäderna. Det skulle kunna anföras många exempel härpå. Jag skall i detta avseende blott anföras en av lantarbetarförbundet år 1944 verkställd bostadsundersökning, omfattande nära 13 000 lägenheter. Det visade sig vid denna undersökning, att inemot 8 000 av dessa bostäder inte fyllde hälsovårdsstadgans föreskrifter. Det är alltså inemot 60 procent av de undersökta bostäderna, som äro på det sättet bristfälliga. Det finns ingen anledning att tro, att bostadsbeståndet på landsbygden är bättre i fråga om andra bostäder än de här undersökta, eftersom dessa senare stå under en viss kontroll genom fackföreningarna.

Då det förhåller sig på det sättet, har jag ingivit en motion om ökning av bostadsförbättringsbidragen, så att det skall bli större möjligheter för dem, som ha sådana dåliga bostäder, att förbättra dem. Bostadsförbättringsbidrag utgår nu med 2 500 kronor resp. 3 500 kronor, i senare fallet om förbättringen också avser indragning av vatten och avlopp. Detta var alldeles säkert otillräckliga belopp, redan när dessa bestämmelser utformades. Sedan har en mycket betydande ökning av byggnadskostnaderna inträtt, och det är därför nu mera än tidigare på det sättet, att den bostadsägare, som skall använda de statliga bostadsförbättringsbidragen, dessutom också måste ådraga sig stora utgifter. Som villkor för erhållande av bostadsförbättringsbidrag föreskrives nämligen som regel mycket grundliga förbättringar av de bostäder det gäller, och till sådana grundliga förbättringar räckta inte på långa vägar de bidrag som nu utgår. Nuvarande bestämmelser fylla inte den uppgift, som de ursprungligen avsågo att fylla.

Det råder också bland kommunalmän, som syssla med att sanera bostadsbeståndet, en ganska enhällig mening om att det måste åstadkommas en ändring på detta område. Såsom exempel på uppfattningen bland kommunalmännen skulle jag bland annat kunna hänvisa till en konferens, som hölls i Norrbotten för ett par år sedan med representanter för samtliga kommunala församlingar, och vid vilken konferens man enhälligt uttalade sig för en höjning av bostadsförbättringsbidragen till det dubbla mot vad som nu utgår.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Utskottet har inte anfört några egentliga skäl emot vår motion. Man har hänvisat till att det skall företagas en allmän omprövning och att en sådan omprövning skulle vara nära förestående. Det är väl i alla fall ganska ovisst, när den kan ske, och jag anser inte att det skulle bli några olägenheter av att redan nu företaga den justering av bestämmelserna, som vi ha föreslagit i vår motion. Det kan inte på något sätt ligga i vägen för den omprövning, som utskottet säger är förestående beträffande denna sak. Ett sådant betraktelsesätt har för övrigt både departementschefen och statsutskottet anlagt tidigare vid innevarande riksdag beträffande sådana frågor. Det skedde i fråga om proposition nr 55, som har tillstyrkts av utskottet och även antagits av riksdagen. Den avsåg vissa byggnadsbidrag för en viss art av bostadslägenheter. Även för sådana bidrag var maximibeloppet satt till 2 500 kronor, men departementschefen, utskottet och riksdagen ansågo att beloppet skulle höjas till 5 000 kronor. Det är alltså exakt samma förslag som vi ha ställt i vår motion, och det är nästan exakt samma argument som anförts för det tidigare genomförda förslaget, som vi ha anfört till stöd för vår motion. Det kan inte finnas några skäl, tycker jag, att förfara på annat sätt beträffande de bostäder som avses i vår motion än vad man gjort i det av mig nu refererade fallet.

Jag skall därför, herr talman, be att dels få förorda bifall till det förslag, som redan är ställt av herr Kempe, dels yrka bifall till den av mig avlämnade motionen nr 40 i andra kammaren.

Herr **Ståhl**: Herr talman! När jag begärde ordet var det för att få anföra ett par synpunkter i anslutning till min motion i detta ärende. Jag tänkte då följa det goda råd, som uttalats från flera håll, att inskränka mig till den del av bostadsprogrammet, som är presenterat i föreliggande proposition och sedermera i statsutskottets utlåtande. Sedan dess har emellertid statsrådet och chefen för socialdepartementet lämnat en stor exposé över utvecklingen på det bostadssociala området, vilken exposé sträckte sig över flera decennier och omfattade till och med den mycket och kanske alltför mycket omtalade krisuppgörelsen. Jag skall dock inte låta förleda mig till att ge mig in på ett försök i liknande riktning — jag har inte heller kompetens till det — men jag vill i alla fall, eftersom jag under en följd av år haft tillfälle att på nära håll följa denna utveckling sådan den ter sig ur kommunal synpunkt, göra ett par randanmärkningar till herr statsrådets framställning.

Han talade först om den oerhörda fördyring av bostadskostnaderna, som skedde under tiden efter förra världskriget. För att göra bilden rättvis skulle behövas en analys för att klarlägga, vilka orsakerna varit till denna pris-höjning. Jag tror att man — och även herr statsrådet — i så fall skulle komma till det resultatet, att man inte utan vidare, såsom herr statsrådet gjorde nu här i dag, kan säga att skulden enbart ligger hos den s. k. privata företagsamheten. I detta sammanhang vågar jag säga, att den tomtpolitik, som följts, ingalunda har varit utan skuld till hyresfördyringen, och för denna tomtpolitik är sannerligen inte den privata företagsamheten ensam ansvarig.

Sedan säger herr statsrådet, att när kriget hade brutit ut uppstod, trots att vi hade relativt god tillgång på både material och arbetskraft, en fullständig panik på bostadsmarknaden, som gjorde att produktionen krympte ihop och vi fingo fantastiskt svällande priser ända till dess staten 1942 ingrep med sin lagstiftning. Jag måste återkalla i herr statsrådets minne — jag är ledsen att han inte är här — det förhållandet, att orsaken till den stagnation, som då inträdde på byggnadsmarknaden, var att staten själv lät räntenivån stiga, så att till sist byggnadsproduktionen faktiskt omöjliggjordes. Detta är, herr talman, ett eklatant bevis på, skulle jag vilja säga,

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

bristande statlig planhushållning, och det fick ske, trots att man, om jag inte missminner mig, just från borgerligt håll krävde att räntenivån skulle pressas ned, så att inte byggnadsverksamheten tvingades stagnera. Detta är ändå en omständighet som man måste taga hänsyn till, när man på det sätt, som herr statsrådet här gjort, försöker lägga hela ansvaret för det tillstånd, som då inträdde, på den enskilda företagsamheten.

När man nu går att bedöma det föreliggande förslaget, är det klart att man kan anlägga olika synpunkter. Man kan se det ur politisk synpunkt, och man kan se det såsom ett rent ekonomiskt problem till konsumenternas, d. v. s. hyresgästernas, bästa. När jag läst både bostadssociala utredningens betänkande, propositionen och sedermera utskottets utlåtande har jag frågat mig: vad är det som inträffat, eftersom man nu måste åstadkomma en sådan försämring för de enskilda bostadsproducenterna som här har skett? Man kallar den ena kategorien för allmännyttig, den andra kallar man visserligen inte för egenyttig, men jag föreställer mig att det måste vara det som är tanken. När man ifrån kommunernas synpunkt under dessa år haft att taga ställning till dessa frågor, har man betraktat varje producent av bostadslägenheter som allmännyttig, så skriande har behovet av lägenheter varit. Jag måste därför, fastän det är en bagatell, reagera mot denna uppdelning i får och getter. Hittills ha vi som bekant haft tertiärlänen graderade dels i 90-procentslån och dels i 95-procentslån, och det är denna gradering som man nu anser sig böra gå ifrån på det sättet att belåningen för kommunerna skall få gå upp till 100 % och för de enskilda ned till 85 %. När herr Olsson i Gävle talar om att motionärer och reservanter nu vilja sänka belåningsgränsen för kommunerna, så förstår jag inte riktigt vad han menar. Kungl. Maj:t och utskottet vilja nu höja denna gräns till 100 % och reservanterna vilja hålla belåningsgränsen kvar där den är. Någon sänkning har det, såvitt jag förstår, icke varit tal om i detta sammanhang. Men det är klart, att det kan låta effektfullare, om man framställer det på detta sätt. Jag ser, att herr Olsson i Gävle skakar på huvudet, och jag föreställer mig, att han menar, att reservanterna vilja sänka denna gräns i förhållande till vad Kungl. Maj:t föreslagit. Men detta är ju ingen verklig sänkning.

Då frågar jag mig: vad har orsaken varit till denna försämring av de enskildas och motsvarande förbättring av kommunernas produktionsvillkor? Jag har letat efter ett argument härför, men vad som finns tryckt i denna fråga återger intet sådant argument. Däremot har herr Olsson i Gävle här i dag framfört ett sådant, då han sagt, att man vill förhindra spekulation. Om det varit så, att staten skulle ha lånat ut pengar utan att ha någon kontroll över hur dessa pengar användas, hade jag kunnat begripa herr Olssons resonemang. Men hur förhåller det sig? Jo, det förhåller sig på det sättet, att planerna för de hus som byggas för dessa lånta pengar skola för det första underkastas en teknisk granskning av de antagligen främsta experter som vi ha, nämligen herrarna i byggnadslånebyrån, och för det andra skola de dessutom underkastas en ekonomisk granskning av lika framstående experter i denna byrå. Vidare är hyressättningen bestämd av det allmänna. Denna ha de enskilda producenterna faktiskt intet inflytande på. Då fråga vi oss: när de enskilda producenterna sålunda på alla sätt äro så ingärdade, att de måste tjäna det allmänna intresse, som ligger i att skaffa bostäder, varför skola de då ytterligare diskrimineras genom sänkning av belåningsgränsen? Jag skulle våga säga herr Olsson i Gävle, att jag tror, att i varje fall för många kommuner kommer effekten att bli den, att kommunerna nu tvingas att övergå till att i egen regi bygga sådana fastigheter som kommunerna annars skulle fått enskilda byggherrar att producera. Då svara både herr statsrådet och herr Olsson i Gävle: ja, det

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

är just det vi avsett. Då är man på det klara med syftet och uppläggningsen av det hela. Men då borde man också, tycker jag, tala ett öppet språk och medgiva, att avsikten med det hela är att i största möjliga utsträckning stoppa de enskilda producenterna och leda över produktionen på kommunerna. Jag skulle vilja säga eder, mina damer och herrar, att om man gjorde en undersökning ute i kommunerna angående vilken typ av lägenhet som hyresgästerna — om det nu är deras intressen man vill tillvarata — föredragit under dessa år, då bleve i varje fall enligt min egen erfarenhet svaret inte mer än ett. Det har varit kapplöpning till de hus som byggts i enskild regi medan det däremot varit tveksamhet i fråga om de av kommunerna uppförda husen och föreningshusen, i ungefär samma utsträckning i fråga om var och en av dessa typer. Det förhåller sig faktiskt så, i varje fall enligt min erfarenhet — det är klart att den måste vara mera begränsad än de herrars som sitta i byggnadslånebyrån — att hyresgästerna föredragit de privatägda husen. Även där har man haft statlig kontroll och godkända hyror. Jag kan därför inte finna, att den uppläggning som man givit detta ärende — även om det har en politisk syftning som jag kan begripa utifrån en viss politisk uppfattning — tjänar konsumenterna, det vill säga de hyressökande. Detta syfte har man ju redan nått genom den maximiprisbestämmelse som vi ha på byggnadsmarknaden liksom på marknaden i övrigt och som är ställd över varje diskussion.

Jag skulle, herr talman, också vilja säga några ord om den extra amortering, som enligt utskottets förslag skall påläggas de enskilda producenterna. Jag satt här och gjorde en enkel uträkning — jag vågar icke gå i god för den, men jag tror att den stämmer på ett ungefär — att om jag som privatföretagare bygger en fastighet för en halv miljon kronor, så kommer merkostnaden genom extraamorteringen att bli i runt tal 10 000 kronor per år jämfört med en av kommunen eller av kooperativa företag uppförd fastighet. Vilken blir den praktiska effekten av detta? Min egen erfarenhet säger mig, att allt det trassel med finansiering av byggandet som vi förut haft kommer att förökas härigenom. Och vad blir resultatet? Jo, att de verkligen solventa och ekonomiskt välställda byggherrarna komma att förlora intresset för att producera hus efter denna nya ordning. Vi riskera att få allt större besvär med dem som redan hittills trasslat och krånglat sig fram, och som kommunerna med sin borgen under övergångstiden haft stora bekymmer för. Det blir de som komma att fortsätta, därför att de äro liksom pressade att fortsätta. Jag tror, att man även på denna punkt, herr talman, försämrar förhållandena för de hyressökande, och det är väl i alla fall deras önskningsar som vi här skulle ha gått till mötes.

Jag måste, herr talman, också återkomma — jag gjorde några anteckningar, medan herr Olsson talade och därför blir mitt anförande icke så disponerat som det borde ha varit — med ett ord beträffande frågan: varför kan man inte, som reservanterna här gjort och som även gjorts i motionen, anse det riktigt, att länegränsen för kommunerna fasthållas vid de 95 % som gällt hittills? Det finns, säga herr statsrådet och herr Olsson i Gävle, ingen anledning att tvinga kommunerna ut på den enskilda länemarknaden. Ja, men det är ändå en kolossal skillnad mellan att få låna riskfritt av staten till 3 % upp till skorstenen mot att låna upp 5 % av byggnadskostnaderna i öppna marknaden, med de risker som kunna föreligga, till en räntefot, som i dag visserligen kan vara 3 %, men som redan nästa år kan vara högre. De privata byggherrarna måste dock låna 15 % av byggnadskostnaderna. Med denna konstruktion blir det enda återhållande momentet på kommunerna den femtedel av driftsförlusten som kommunerna själva ha att svara för. Jag vill fråga både utskottets ärade talesman och herr Olsson i Gävle: tro herrarna, att detta i alla

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

kommuner kommer att verka så pass återhållande, som det ändå bör göra för att vi inte skola få en för stor eller snedbelastad byggnadskvot? För dagen föreligger inte den risken, men den kan återkomma om några år. Komma då inte de kommuner som äro minst förtänksamma att bygga mest? Jag tror att vi även här äro inne på en riskfylld väg och att därför en 5 procents toppbelåning i öppna marknaden hade för kommunerna varit välgörande. Jag tror dessutom, att den varit behöflig ur synpunkten av en naturlig tävlan mellan kommunerna. Nu kommer avgörandet i denna tävlan att helt och hållet förläggas till byggnadslånebyrån. Herrarna här uppe i centrum komma att sitta och bestämma, att den och den staden behöver så och så många fastigheter samt att den och den staden inte behöver mer än hälften så många fastigheter. Det kan, herr talman, inte vara sunt, att beslutanderätten även härvidlag skall ligga hos några allsmäktiga herrar i ett statligt organ i Stockholm, vilka omöjligt kunna känna till hur vi ha det ställt i kommunerna ute i landsorten, även om de göra någon resa då eller då och konferera med vederbörande kommunalmän. Jag tror därför, att det vore sunt att hålla på den hittillsvarande gränsdragningen för belåning, och jag vågar säga, herr talman, att herr Olssons i Gävle argumentation på denna punkt icke är övertygande.

I den motion som jag har undertecknat ha vi även en liten punkt av mindre betydelse men i varje fall betydelsefull nog om skyldigheten för kommunerna att använda entreprenadsystem vid utförandet av byggnadsföretag. Hittills ha ju kommunerna inte i särskilt stor utsträckning byggt fastigheter i egen regi men däremot utfört arbeten av annan art. Man har därvid försökt hålla på det systemet, att kommunerna genom ett strikt tillämpande av entreprenadsystemet skola tillse, att all möjlig opartiskhet och oväld iakttages. Nu har man i propositionen tydligen avsiktligt gått ifrån detta, och även utskottet vägrar att ansluta sig till en hundraprocentig tillämpning av entreprenadsystemet. Jag anser detta olyckligt, och jag har ur min egen erfarenhet fall som visa, att det faktiskt förekommit underhandsuppgörelser av denna typ, som äro mindre fördelaktiga för kommunerna, än om de hade gjorts upp med öppet entreprenadsystem. Jag tror inte, att detta gagnar någon part, men när nu icke ens reservanterna ha tagit upp denna sak, skall jag inte framställa något yrkande. Det kommer att skapa, jag skall inte säga smussel, men i varje fall misstro och irritation ute i kommunerna, att man inte även i detta avseende går fram på de öppna vägarna.

Beträffande landsbygdens bostadsfråga skall jag, herr talman, fatta mig mycket kort. Jag motionerade i fjol i samma riktning som herr Holmberg gjort i år, fastän jag inte vågade sträcka mig så långt som han, nämligen att påyrka, att högsta gränsen för bostadsförbättringsbidraget skulle från 2 500 kronor höjas till 5 000 kronor. Hans motion avvisas av utskottet med den motiveringen, att hela denna fråga återkommer, sedan sociala bostadsutredningen fått sitt förslag färdigt. Enligt min uppfattning är det ett stort steg att vilja fördubbla detta bidrag, men en ökning till 4 000 kronor tycker jag hade varit skälig icke minst med hänsyn till penningvärdesförsämringen. Jag ber emellertid att på denna punkt, trots de betänkligheter jag har i fråga om storleksordningen, få ansluta mig till den motion som här väckts av herr Holmberg.

Slutligen, herr talman, ett par ord rörande framtiden, som jag måste få föra på tal, innan jag slutar. Den ena är detta underliga förhållande — jag vore mycket intresserad av att herr Olsson i Gävle ville taga upp denna fråga i något sammanhang — som vi nu ha ute i kommunerna med många olika hyresnivåer. Folk, som bo i äldre moderniserade hus, bo mycket billigt. I flera samhällen jag känner till hade man ett bostadsöverskott 1939, när hyresnivån

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

knöts fast. Därför har man många fastigheter med mycket låga hyror. Sedan ha vi fått en rad olika hyresnivåer, och jag skulle verkligen vara högst intresserad av att få höra, hur man på det centralt dirigerande hållet, som kommer att bestämma över hela denna väldiga sektor av näringslivet, tänkt sig, att denna sak till sist skall ordnas upp, om man menar, att dessa olika hyresnivåer skola bli permanenta, eller om vi någon gång i en överskådlig framtid skola komma fram till en naturlig prissättning av bostäderna. Jag försäkrar herrarna på byggnadslånebyrån, med all respekt för deras expertis, att de hyror som låsas fast på nuvarande sätt ingalunda innebära någon naturlig hyressättning. Hur skall framtiden gestalta sig härvidlag? Det är ett centralt intresse för hyresgäster av olika kategorier att få ett svar på denna fråga.

Även ett annat problem gäller framtiden. Jag har läst om ett fall, där en kommun tillsammans med ett stort företag står inför ett omfattande byggnadsprojekt och där det beskedet givits, att om kommunen vill kasta loss från företaget och bygga ensam, skall kommunen kunna få fördelaktigare villkor, än om den bygger i samarbete med det enskilda företaget. Jag har inga bevis för detaljerna, och det är möjligt, att herrarna från byggnadsbyrån stiga upp och säga, att fallet är fel refererat. Det innebär dock ett vitalt intresse, nämligen att det redan från början klart sägs ifrån, att enhetliga regler komma att tillämpas, vilka vägar fastighetsproducenterna än slå in på. Man försöker att stänga med de gärdesgårdar som vi bygga nu. Det är alldeles klart, att precis som de stängsel, som uppsattes genom 1942 års lagstiftning visat sig otillräckliga, så komma icke heller dessa nya gärdesgårdar att stå sig så värst länge. Det levande kan icke ingärdas. Man kommer ute i landet att hitta vägar till samverkan på vilka man kan undslippa de värsta olägenheterna av det beslut, som fattas här i dag. Jag skulle därför, herr talman, gärna här velat få en utfästelse från ansvarigt håll, att det blir en enhetlig tillämpning av de nya bestämmelser som här givetvis komma att antagas.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till de båda reservationer som finnas fogade till utskottsutlåtandet.

I detta anförande instämde herr *Stjärne*.

Herr *Olsson* i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är naturligtvis riktigt, som herr *Ståhl* säger, att staten var medansvarig för vad som hände 1939. Men redan 1941 hade staten efter riksdagens beslut stabiliserat räntenivån. Det dröjde emellertid rätt lång tid därefter, innan det enskilda kapitalet visade något intresse för byggnadsverksamheten.

Sedan säger herr *Ståhl*, att det statliga organet har en full kontroll över även den enskilda byggnadsverksamheten i detta fall. Ja, kunde man, herr *Ståhl*, ordna denna sak på det sättet, att man differentierade hyrorna och höll dem låga under de tio första åren, innan reparationer gjordes, för att sedan låta dem stiga, allt efter som reparationer komma till — det kan förresten bli innan de tio åren gått. Men jag tror inte att vare sig herr *Ståhl* eller någon annan kan ordna det så, att det man får över på driften — det är driftskostnaderna vi här tala om — kommer fastigheten till godo och icke hamnar hos den som har byggt den och därigenom ökade kostnader vältras över på den framtida ägaren och hyresgästerna.

Sedan vill jag säga herr *Ståhl*, att när han framhåller, att några herrar här i Stockholm skola ordna denna sak, så har ju även herr *Ståhl* varit uppe på byggnadslånebyrån och talat bland andra med mig några gånger, och jag

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

tror, att han skulle kunna erkänna, att det går an att tala med byggnadslånebyrån, liksom byggnadslånebyrån fäster avgörande betydelse vid vad som sägs från kommunernas sida i sådana här frågor.

Herr talman, jag har den bestämda känslan av att vi i dag befinna oss i precis samma läge, som vi gjorde för elva år sedan, när vi första gången fattade beslut om lån till byggande av barnrikehus. Då var uppdelningen som den är i dag med de borgerliga på den ena sidan, som till varje pris ville hålla fast vid den gamla femtedelsregeln, ty den gällde ju för de enskilda på den allmänna marknaden. Det blev ingenting av med den saken den gången för elva år sedan. Efter den striden har fullständig enighet rått om denna verksamhet, varje gång vi fattat beslut därom. Hade de borgerliga segrat den gången, hade de 25 000 barnrika familjer som nu hjälpts varit ohjälpta.

Herr **Ståhl**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill säga till herr Olsson i Gävle, att jag har all respekt för byggnadslånebyrån, och jag har vid upprepade tillfällen med nöje talat med vederbörande där. Men vad vi ute i kommunerna göra, när vi komma till byggnadslånebyrån, är ju att be så vackert om att få den eller den tilldelningen. Vad jag här vill är, att man skulle sträva efter att kommunerna alltmer finge, inom den ram som nu är uppdragen av staten, på eget ansvar bestämma vad som skall byggas. Är detta inte en sundare princip än att statens byggnadslånebyrå, alltså ett centralt ämbetsverk, skall vara den som i sista hand bestämmer — det kan väl inte herr Olsson i Gävle bestrida — vilka fastigheter som kommunerna skola få bygga?

Man bör inte, när det gäller bostadsbyggandet, belasta kommunerna på ett sätt, som de inte önska. Kommunerna borde befrias från tvånget att själva bygga fastigheter, som de helst skulle se, att enskilda företagare byggde. Med den erfarenhet, som jag har, anser jag mig kunna konstatera, att om byggnadslånebyrån bedömer saken på samma sätt som herr Olsson i Gävle här gör och således utgår ifrån att det är kommunernas önskan att strypa den enskilda byggnadsverksamheten och själva övertaga det hela, så gör man sig skyldig till en felbedömning. Erfarna kommunalmän, jag vågar säga i ganska hög grad oberoende av partier, se helst att bostadsbyggandet i största möjliga utsträckning sker i enskild regi, att riskerna förläggas på enskilda, icke på skattebetalarna, såsom nu blir resultatet.

Slutligen vill jag säga, att jag ju inte har något ansvar för vad som gjordes för elva år sedan beträffande barnrikehusen. Men vad vi här diskutera kan inte på något sätt jämföras med vad som då skedde. Alla vilja vi väl medverka till att hålla hyrorna på lägsta möjliga nivå, och när den del av bostadssociala utredningens betänkande kommer, som rör den saken, skall jag med stor glädje vara med om att, i den mån det visar sig möjligt, åstadkomma lättnader för hyresgästerna. Den saken ligger emellertid, som sagt, utom dagens diskussion. Här är det fråga om hur bostadsproduktionen lämpligen skall fördelas mellan olika producenter, och vi tro då för vår del mest på de enskilda företagen.

Härpå yttrade:

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag vill fästa herr Ståhls uppmärksamhet därpå, att i bostadssociala utredningens betänkande finns utvecklad den tanken, att man skall söka åstadkomma en decentralisering av besluten om det bostadsbyggande, som sker genom statens medverkan. Men hur långt denna decentralisering skall gå eller om den överhuvud taget är möjlig att genomföra, vågar jag inte säga, förrän bostadssociala utredningen har framlagt sitt

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
organisationsförslag. Jag tror emellertid att herr Ståhl måste medge, att man inte kan sträcka sig därefter, att man överlämnar till kommunerna att hantera statens medel och låna ut dem till enskilda eller till sig själva. Där måste utan tvivel staten vara den, som har avgörandet.

Det är riktigt, att herr Ståhl inte har något ansvar för vad som skedde här för elva år sedan. Men, herr Ståhl, den gången diskuterade jag med en folkpartist, som nu är borta, nämligen Carlsson i Gävle — en duktig karl, som säkert var lika klok som någon folkpartist som finns här i kammaren för närvarande — och han hade också denna snedvridna uppfattning, men erkände efter några år att det beslut, som fattats, var till lycka.

Man kan alltså se saken på olika sätt — beroende på den erfarenhet man vunnit. Jag tror att om herr Ståhl finge tillfälle att se dessa frågor inifrån såsom den gör, som dagligen sysslar med dem, skulle han nog tämligen snart komma över på den linje, där jag befinner mig.

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att ytterligare precisera mitt yrkande, men innan jag gör det, vill jag med stor tillfredsställelse understryka de synpunkter, som statsrådet Möller har anfört i debatten. Jag hoppas verkligen, att de löften, som han därvid gav, också komma att infrias med det snaraste.

När herr Ståhl här talar om att folk i allmänhet hellre söker sig till av privata byggmästare uppförda bostäder än till de av kommunerna uppförda, så undrar jag, om inte herr Ståhl stöder detta uttalande på erfarenheter från Karlstad. I så fall kan jag nämligen förstå honom, och då är det faktiskt något, som länder Karlstads medborgare till heder, ty Karlstads stad har icke gått i spetsen när det gäller att bygga hälsobostäder av första klass, utan har i stället sökt reducera standarden. Därför kan jag, som sagt, förstå om man i Karlstad hellre söker sig ut på den privata bostadsmarknaden än hyr i av kommunen uppförda bostadshus. Men detta är ju inte något som man, såsom herr Ståhl här gjort, kan anföra som ett argument för att bostadsbyggandet bör ske i privat regi.

Vidare vill herr Ståhl, att man i lag skulle fastställa skyldighet för kommunerna att tillämpa ett öppet entreprenadsystem. Det är möjligt att det då går precis på samma sätt som det har gjort på andra områden, t. ex. när det gäller installation av vatten och avlopp, där det inte längre finns någon konkurrens, utan konkurrensmomentet är helt likviderat. Jag anser att de kommuner, som vilja bygga med anlitande av entreprenörer, böra få göra det, men jag tror att det är nödvändigt för de kommuner, som begagna sig av entreprenadsystemet, att ha tillgång till sakkunniga krafter, som verkligen kunna kontrollera de offerter, som lämnas av byggmästarna.

Till slut, herr talman, vill jag precisera mitt yrkande genom att hemställa om bifall till motionen i andra kammaren nr 556 i vad den avser de frågor, som beröras i punkterna I A) och H) samt punkt VIII.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag hade från början inte tänkt deltaga i denna debatt och jag kommer inte heller nu att yttra mig om vare sig utskottets utlåtande eller de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna. Det var det anförande, som här hölls av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, som föranledde mig att begära ordet.

Jag måste säga, att det var länge sedan jag hörde ett anförande, som var präglad av sådan självtillräcklighet och självbelåtenhet som socialministerns anförande. Han sade, att vad det här var fråga om var första steget till en klarare målsättning för bostadspolitiken i landet, och han lovade ut att man

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

skulle skapa goda familjebostäder med tillfredsställande utrymmen och att man samtidigt skulle avveckla tilläggslänen och sänka hyreskostnaden. Ja, vad kunna vi mer begära? Det är ju ett fullständigt idealprogram, att man både kan åstadkomma bättre bostäder, sänka hyrorna och minska statens utgifter. Jag bara frågar mig: hur skall det gå till?

Jag är utan vidare villig erkänna, att det är mycket på bostadsmarknaden, som hittills inte har varit bra. Det finns åtskilligt som bör rättas till, både när det gäller spekulationen, planeringen och kanske också krediterna. Men låt oss då resonera om saken för att se vad som går att göra. Vi skola inte tro, att bara därför att kommun och stat här ingripa, det sker någonting som på en gång rättar till det hela och förhindrar att misstag begås. Jag ställer den frågan: hur ha statsmakterna hittills lyckats härvidlag? Ha statsmakterna kunnat undvika att göra några mer betydande misstag? Jag tror inte att någon vill påstå, att så varit fallet.

Vad jag emellertid i detta sammanhang framför allt vill erinra om är, att det är inte bara från socialdemokratisk sida, som man har funnit de rätta linjerna, utan att det också har kommit fram goda uppslag från andra håll, liksom att man naturligtvis på ömse håll ibland kanske har gjort sig skyldig till felbedömningar. Jag tar som ett exempel bostadsförsörjningen för de barnrika familjerna, alltså vad vi kort bruka kalla barnrikehusen. Jag var själv med i statsutskottet, när den frågan första gången kom upp, och jag måste säga, att alla tyckte att idén med barnrikehus var ett mycket intressant uppslag. Men man hade givetvis olika meningar om huruvida förslaget att låta uppföra särskilda hyreshus för barnrika familjer var genomförbart, och det kom också fram andra uppslag till verksamhetens organiserande. Från socialdemokratiskt håll förklarades emellertid, att just det då framlagda regeringsförslaget, enligt vilket man alltså sammanförde de barnrika familjerna i särskilda hyreshus, representerade den enda framkomliga vägen, och varje kritik av detta förslag möttes av mycket starka invändningar.

Vi tilläto oss från borgerligt håll, närmast från högerhåll, att komma med det förslaget, att man i stället skulle genom statligt stöd söka att så långt som möjligt hjälpa dessa familjer att skaffa sig bostäder i enfamiljshus, som de sedan kunde få förvärva med äganderätt. Detta förslag rönt mycket liten förståelse. Vi diskuterade också andra vägar, t. ex. att man skulle bereda de barnrika familjerna bostäder i hyreshus, där det bodde andra, icke barnrika familjer, och att de alltså icke skulle behöva sammanföras i särskilda s. k. barnrikehus på sätt som sedan skedde.

Hurudan har nu utvecklingen blivit? Jo, det visade sig ganska snart, att anordningen med särskilda hyreshus för barnrika familjer inte var enbart tilltalande. Familjerna själva kände sig inte tillfreds. Det stod nästan ett slags air av mindervärdighet, skulle man kunna säga, omkring dessa hus. Det har sagts, att t. o. m. barnen i skolorna reagera; barn äro ju ofta grymmare och hårdare i sina omdömen än vuxna. De barn, som bodde i barnrikehusen, fingo sålunda här i Stockholm utan vidare heta myrdalningar. Då försökte man krängla bort det hela genom att döpa om husen och kalla dem solgårdar. Men det dröjde inte länge, förrän det kom rapport från Göteborg om att barnen i dessa hus fingo heta solungar, och det var inte roligt det heller.

Nu ha ju socialministern och de myndigheter, som syssla med dessa frågor, kommit fram till att föreslå andra former för de barnrika familjernas bostadsförsörjning. Man söker nu dels åstadkomma enfamiljshus för dessa familjer, dels söker man sprida de barnrika familjerna i ett flertal vanliga fastigheter, så att de komma att bo tillsammans med andra familjer och icke bli koncentrerade till en särskild bebyggelse för detta ändamål.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag har ägnat litet tid åt att studera vad man har lyckats åstadkomma, sedan staten, såsom det har ansetts, på ett så bra sätt subventionerat och kontrollerat bostadsbyggandet för de barnrika familjerna, och jag vill berätta något om mina erfarenheter.

En socialdemokratisk redaktör, som jag vet är ytterst intresserad för sociala frågor, och jag gingo vid ett tillfälle i en mellansvensk stad igenom ett stort hus för barnrika familjer, det fanns icke mindre än 70 minderåriga barn i fastigheten. När vi kommo ut på gården igen, såg han djupt allvarligt på mig och frågade: »Kan du säga mig, varför det skall heta solgårdar?» Vi hade t. ex. varit inne hos en familj med fem minderåriga barn, och när vi sågo det lilla obetydliga köket, där det kuappast kunde rymmas ett matbord, frågade vi husmodern, hur det kunde gå för familjen att äta därute. Jo, det var ju litet besvärligt, svarade hon, i all synnerhet om söndagarna, då alla barnen voro hemma från skolan; då måste man äta i två omgångar. Och tittade vi på de övriga utrymmena, så fanns det två, ytterst små garderober för en familj på sju personer, och allting annat gick i samma stil.

Med detta vill jag bara ha sagt, att när man har försökt åstadkomma vad som kan anses vara rimliga hyror, har detta å ena sidan skett därigenom att bostadsutrymmena ha pressats samman på ett sådant sätt, att ingen kan påstå, att dessa lägenheter utgöra några lämpliga familjebostäder. Den andra utvägen, som man har tillgripit för att hålla bostadskostnaderna nere, har varit att stat och kommun skjutit till mycket betydande belopp av rena skattemedel, och det innebär ju bara att vi flytta över en del av hyreskostnaderna till skattsedlarna.

Jag kommer sålunda fram till, herr talman, att frågan om bostadsförsörjningen är ett allvarligt socialt problem, som det gäller att komma till rätta med. Men vi göra det inte genom att ta till så mycket i överkant, som socialministern tycktes vilja göra. Vi ha hittills inte nått sådana resultat, att vi ha någon anledning att yvas över dem, eller i alla händelser inte sådana resultat, som svara mot de mycket starka ord, som socialministern här använde. Den förbättring, som skulle inträda genom den räntesänkning, som föreslagits, har såvitt jag förstår kommit byggnadsarbetarna till godo, och den enda förmånen för hyresgästernas del är, att vi kunnat skjuta frågan om en eventuell höjning av hyrorna något på framtiden. Och hur skola vi förfara, när det exempelvis gäller bostadsbyggandet inom jordbruket? Skola jordbrukarna, som nu få betala höga byggnadskostnader, också få statsbidrag? Om man på ett jordbruk om t. ex. 35—40 tunnland vill bygga ett nytt bostadshus, så kostar detta för närvarande lika mycket som hela gården är värd.

Vi behöva med all säkerhet även i fortsättningen rörelsefrihet och enskild företagsamhet på byggnadsverksamhetens område. I annat fall befarar jag, att det hela stelnar till och snöres in i en alltför byråkratisk tvångströja. Jag är inte övertygad om att det blir lättare och roligare för människorna att leva, därför att, såsom socialministern uttryckte sig, staten och kommunerna bli de, som ta huvudansvaret för vår bostadsförsörjning. Med gemensamma ansträngningar och med en realistisk syn på problemen kan man säkerligen åstadkomma vissa förbättringar, när det gäller vår bostadsfråga, men jag tror inte att det går så snabbt eller så enkelt, som socialministern här skisserade upp.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag måste börja med att instämma med herr Skoglund i hans karakteristik av det anförande, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet höll här i kammaren för någon timme sedan. Det är sällan man hör ett anförande, så prägladt av självbelåtenhet som detta.

Herr statsrådet tillät sig emellertid också att i starka ordalag angripa bl. a.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

den reservation, på vilken jag står som en av undertecknarna, och sade att det var obegripligt, att man ville uppmuntra den enskilda spekulationen genom att avskaffa tvånget att göra en extraamortering med $1\frac{1}{2}$ procent under tio år. Såsom socialministern efter mitt privata påpekande sedan meddelat, innehåller ju reservationen precis det rakt motsatta, i det att reservanterna på denna punkt intaga samma ställning som utskottet och bibehålla tvånget att göra en sådan amortering. Den enda skillnaden är att reservanterna vilja utsträcka bestämmelsen härom att gälla även andra byggnadsföretag än dem som drivas i enskild regi.

Jag måste säga att jag tycker, att de starka ord, som herr statsrådet använde, skulle ha haft större effekt, om herr statsrådet hade gjort sig besvär att läsa vad det är reservanterna skriva, i stället för att argumentera i sådana ordalag mot den rakt motsatta ståndpunkten.

Men det som jag begärde ordet för att framföra, gäller en annan sak. Statsrådet Möller talade här om det förgångna, om 1930-talet och hur regeringsopponenterna då missstogo sig, etc. — jag skall inte närmare ingå på detta. Han kom sedan till 1940-talet och anförde då som ett bevis för hur den enskilda byggnadsverksamheten misslyckats och visat sig ur stånd att fullgöra sin gärning, att under 1940 och 1941 tappade de enskilda företagen huvudet och slutade att bygga.

Jag har hört detta argument så många gånger, att jag välkomnar detta tillfälle att äntligen på allvar få taga upp det och också få ett svar på detta mitt bemötande.

Det verkliga förhållandet var, såsom alla intresserade veta, att 1940—1941 tilläto statsmakterna, såsom herr Sthål redan påpekat, räntenivån att stiga från 3 till över $4\frac{1}{2}$ procent. Man kunde sålunda icke i början av 1940 för byggnadsändamål låna under 5 procent.

Det är alldeles uppenbart att kalkylerna för den enskilda byggnadsverksamheten måste helt kullkastas, när den viktigaste kostnadsposten på grund av den statliga penningpolitiken stiger från 3 till $4\frac{1}{2}$ à 5 %, d. v. s. undergår en stegring med mer än hälften. Att anföra den inskränkning i byggnadsverksamheten, som då inträdde, som ett bevis på att den enskilda verksamheten misslyckats och att staten måste träda till, det karakteriserar jag som att ställa saken på huvudet. Den utveckling som här ägde rum, när man underlät att bygga under denna period, är i stället ett glänsande bevis på en misslyckad statlig planhushållning. Om inte statsmakterna låtit räntan stiga på detta sätt, skulle den enskilda byggnadsverksamheten utan minsta tvivel ha fortsatt på samma sätt som skedde under 1930-talet, då den var mycket omfattande. Att krigets verkningar skulle i någon mån ha inverkat förnekar jag inte, men att det i alla fall skulle ha varit en betydande, en mycket större byggnadsverksamhet än som förekom, det står utom varje tvivel.

Om nu statsrådet frågar: Varför framfördes inte dessa synpunkter då? vill jag svara, att jag för min del framförde just dessa synpunkter och kritiserade denna politik, som jag påpekade skulle bli skadlig för byggnadsverksamheten. Men jag frågar nu statsrådet Möller: var stod statsrådet Möller då, i fråga om räntepolitik och räntekostnader för byggnadsverksamheten? Var stod finansminister Wigforss då, när det gällde att hindra en sådan ränteutveckling? Såvitt jag minns förhöllo sig båda dessa statsråd, som hade det mest direkta intresset i denna utveckling, passiva. Att mot denna bakgrund nu komma och använda erfarenheten som ett bevis för att den enskilda byggnadsverksamheten misslyckats och som ett bevis för att staten måste ta hand om det hela, förefaller mig ovanligt litet motiverat.

Jag måste därför ställa den frågan till statsrådet Möller: Kan herr statsrådet

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

förneka att det var den av de penningpolitiskt ansvariga myndigheterna tillåtna eller genomförda — det kunna vi diskutera — höjningen av räntenivån, som var den huvudsakliga anledningen till att byggnadsverksamheten under dessa år inskränktes?

Jag ber att även få beröra herr statsrådets kritik mot utskottet. Statsrådet säger att han inte kan förstå, att utskottet vill avvakta bankkommitténs utredning, innan utskottet binder sig för att staten skall ge garantier för tertiärlånen under hela deras löptid. För min del finner jag denna utskottets ståndpunkt synnerligen välmotiverad. Här har riksdagen begärt och Kungl. Maj:t tillsatt en utredning, som skall från grunden undersöka icke endast riktlinjerna för räntepolitiken utan även frågan om organisationen av dessa olika slag av kreditgivning. Att man då inte innan denna undersökning är slutförd — den avser ju ett område, som kan anses täcka närmare hälften av hela den kreditgivning som förekommer i landet — rusar åstad, det får väl anses både naturligt och i överensstämmelse med goda svenska traditioner.

Till sist vill jag göra ett annat påpekande. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nu åter infunnit sig i kammaren, men jag vill i alla fall göra en liten reflexion i anslutning till debatten om denna fråga och de viktiga sociala spörsmål vi diskuterade förra veckan, särskilt pensionsreformen. Statsrådet Möller talade om vilken stor sak det var som vi i dag diskutera och sade att nu skulle äntligen statsmakterna lägga fast de nya riktlinjerna för bostadspolitiken, etc. Detta anförande höll herr statsrådet efter att ha varit frånvarande från kammaren under en stor del av den föregående debatten, och omedelbart därefter avlägsnade sig herr statsrådet. Under praktiskt taget hela debatten om folkpensioneringen, en annan fråga av utomordentlig betydelse, var socialministern också frånvarande under överläggningarna i kamrarna: efter att ha hållit sitt eget anförande avlägsnade han sig.

Jag vet mycket väl att ett statsråd måste vistas även i första kammaren, men jag har undersökt, att under större delen av dessa andrakammardebatter fanns herr statsrådet inte heller där. Jag förstår också att det kan finnas andra presandande angelägenheter, som föranleda kortare avbrott i statsrådets beivrande av debatterna, men om, när andra kammaren diskuterar så viktiga, centrala spörsmål som folkpensioneringen och den statliga bostadspolitiken, herr statsrådet endast har tillfälle att under en mindre del av debatten hedra kammaren med sin närvaro, erkänner jag att jag tycker det icke är som det bör vara. Förmodligen förlitar sig herr statsrådet på att majoriteten är säkrad och att det inte spelar så stor roll vad som säges i riksdagen från oppositionens sida. Men om detta skall bli praxis, bidrar man till att intresset för riksdagsdebatterna tynar bort. Ett statsråd kommer med en förklaring — och sedan avlägsnar han sig. Jag tror att i en demokrati är det en angelägenhet av icke ringa betydelse, att man lyckas att verkligen samla inte bara kamrarnas utan också i någon mån svenska folkets intresse kring debatterna. Därför har jag dristat mig, herr talman, att fästa uppmärksamheten på att om en sådan praxis, som här har tillämpats några dagar, skulle få fortsätta, så har man gjort demokratien i detta land en otjänst.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vet uppriktigt sagt inte om jag behöver försvara mig för att jag varit frånvarande, när den store Ohlin yttrat sig i debatterna här. Men det är ju ett faktum att vi ha ett tvåkamarsystem, dessutom är det ett faktum att jag

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

är ledamot av första kammaren. Vidare vill jag omtala att min frånvaro här under folkpensionsdebatten i icke ringa mån berodde därpå, att jag hade att motta en stor delegation från Bornholm just vid den tidpunkten — jag skulle nästan tro att det var vid det tillfället — då herr Ohlin skulle yttra sig. Precis som nu: det står en delegation från Köpenhamn uppe i departementet som väntar mig klockan 3, och jag tänker gå dit utan att begära herr Ohlins tillåtelse. Det är också många riksdagsmän som vilja tala med mig. I dag har jag verkligen måst säga till att jag inte har tid, därför att det är så många andra angelägenheter som påkalla uppmärksamheten. Detta om detta. I övrigt tänker jag inte ingå i svaromål på sådana där futiliteter.

Vad frågan om räntorna beträffar vill jag fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att det, visserligen inte till 1940 års riksdag men till 1941 års riksdag på byggnadslånebyråns, bostadssociala utredningens och socialdepartementets initiativ beslöts den räntegaranti, som medförde sänkning av räntorna på byggnadskapital fr. o. m. den 1 juli 1941 och att det följaktligen inte förhåller sig så, att man ifrån regeringens sida var fullkomligt passiv inför den räntestegring som hade ägt rum. Det bör emellertid konstateras, att införandet av den räntegaranti som ledde till en sänkning av räntan ned till 3,5 % icke i och för sig visade sig medföra något egentligt uppsving av byggnadsverksamheten. Det finns ingen möjlighet för mig, eftersom jag inte har lust att låta denna Köpenhamnsdelegation stå och vänta, att här gå in på någon längre utredning om orsakerna till den stagnation, som inträdde i byggnadsverksamheten, men det var i själva verket så att först sedan vi vid 1942 års riksdag beslutat att införa de s. k. tillägglånen — räntegarantien bestod fortfarande — blev det någon riktig fart på byggnadsverksamheten här i landet.

Jag vill bara konstatera detta, ty jag kan icke vara med på herr Ohlins historieskrivning på denna punkt. Och nu får herr Ohlin ursäktas, att jag går till danskarna.

Herr Ohlin: Herr talman! Statsrådet Möller lämnade mycket ofullständiga upplysningar om sin närvaro och frånvaro i kamrarna — jag skall emellertid inte ta upp tiden mer med detta. Jag vill bara nämna att Bornholmsdelegationen infann sig, enligt vad statsrådet själv upplyst mig om, långt efter det debatten om folkpensionsreformen hade börjat. Det är klart att det kan finnas sådana fall, exempelvis då en delegation kommer från utlandet, att ett statsråd behöver avlägsna sig. Men om under större delen av en debatt i en mycket central och viktig fråga vederbörande statsråd icke har tillfälle vara närvarande i vare sig den ena eller den andra kammaren, vågar jag i alla fall tro — om detta händer mer än en gång — att det är något fel på planeringen av herr statsrådets tid, med andra ord att det bakom denna planering av statsrådets tid ligger en viss underskattning av betydelsen av att vederbörande statsråd finns i kammaren, när de viktigaste spörsmålen debatteras.

Till sist vill jag beträffande räntesituationen endast säga, att statsrådet Möller tydligen inte alls kunde bestrida, att här förekom en räntestegring för byggnadskrediter från 3 till upp emot 5 %, att han inte heller kunde bestrida att den ägde rum mot slutet av 1939 och i början av 1940 liksom inte heller att detta naturligtvis på ett avgörande sätt förändrade kalkylerna för byggnadsverksamheten. Att man 1941, delvis på bankoutskottets initiativ, fick ned räntan och att man då också vidtog vissa andra åtgärder är sant, men då hade byggnadsverksamheten i landet redan under en ganska lång period praktiskt taget stagnerat, huvudsakligen på grund av den enligt min mening i stort sett överflödiga räntestegringen.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Då jag inte vill att den skildring herr Skoglund gav skall stå oemotsagd i riksdagens protokoll, ber jag att få säga endast ett par ord. Vad herr Skoglund anmärkte i fråga om de först byggda flerfamiljshusen är riktigt. Men även om det var på det sättet förhåller det sig utan tvivel så, att ifrågavarande familj, om den *icke* kommit in i barnrikehuset, skulle ha nödgats bo många, många gånger sämre.

Nu skall jag inte blanda mig i herr Ohlins tvist med statsrådet Möller om dennes närvaro i kammaren, men jag kan inte underlåta, när man börjar diskutera sådana ting, att erinra mig hur det förhöll sig på ett annat ställe: herr Ohlin spelade ungefär samma roll — fram och tillbaka och ut och in — i särskilda utskottet som den han förebrädde statsrådet Möller för här.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav beträffande utskottets hemställan under punkten I. A. propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 556, i vad den avsåg ränta å nya tertiärlån; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beträffande punkten I. B. framställde herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda del dels ock på bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. B. i utskottets förevarande utlåtande nr 238, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 71 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan under punkten I. B.

Beträffande punkten I. C. gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter vad utskottet i punkterna I. D.—G. hemställt.

Beträffande punkten I. H. gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 556 i motsvarande del; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

I avseende å punkten I. I. gav herr talmannen härför propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II:40; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. I. i utskottets förevarande utlåtande nr 238, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II:40 av herr Holmberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

På av herr talmannen därå framställda propositioner biföll kammaren härefter vad utskottet under punkterna I. J.—L. samt II.—V. hemställt.

I avseende å punkten VI. gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II:158; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan utskottets hemställan i punkten VII. på av herr talmannen därå given proposition bifallits, gav herr talmannen i avseende å utskottets hemställan i punkten VIII. propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II:556 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Kempe, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten VIII. i utskottets förevarande utlåtande nr 238, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II:556 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
arbetsmark-
nadens regle-
ring m. m.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 293, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 maj 1946, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1946/47 anvisa dels under rubriken Statens arbetsmarknadskommission m. m. till Avlöningar ett förslagsanslag av 2 650 000

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
 kronor och till Omkostnader ett förslagsanslag av 850 000 kronor, dels under rubriken Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna till Avlöningar ett förslagsanslag av 9 500 000 kronor och till Omkostnader ett förslagsanslag av 3 300 000 kronor, dels till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ett reservationsanslag av 22 000 000 kronor, dels ock till Kostnader för överflyttning av arbetskraft ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft tre motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 650 000 kronor;

b) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

c) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 9 500 000 kronor;

d) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 300 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 22 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Kostnader för överflyttning av arbetskraft för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor;

IV. att motionerna I:19 och II:25 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II:553 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I sitt utlåtande hade utskottet å s. 20 i det tryckta utlåtandet anfört bland annat följande:

»Utskottet tillstyrker jämväl förslaget om särskilt ortstillägg för arbetare, som hänvisas till beredskapsarbete utom hemorten. Framhållas må att en tillämpning av ett dylikt bidragssystem icke kommer att helt undanröja den olägenhet för den enskilde, som är förenad med hänvisning till beredskapsarbete på annan ort.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Heiding, Mannerskantz, fröken Andersson, herrar Ivar Persson, Ohlin, Falla, Pettersson* i Dahl, *Onsjö* och *Birke*, vilka ansett, att ovan intagna stycke av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag om försöksvis tillämpning av ortstillägg innebär, att ett särskilt bidrag utbetalas till familjeförsörjande arbetare, som anvisas arbete utom hemorten. Utskottet vill med anledning härav framhålla, att beredskapsarbeten till sin natur äro övervägande anläggningsarbeten. Det ligger i anläggningsverksamhetens natur, att arbetsplatserna växla från tid till annan. Därför ha sedan gammalt anläggningsindustriens arbetare levat på mera rörlig fot än fabriksindustriens arbetare. Inom anläggningsindustrien förekommer i allmänhet ingen merbetalning till arbetare, som ha sina familjer

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

boende på annan ort än den, där vederbörande har sitt arbete. Ett bifall till förslaget skulle innebära ett uppenbart avsteg från principen att vid beredskapsarbete den öppna marknadens lönesättning skall tillämpas. Härtill kommer att inom de områden, där bidragen skulle komma att utgå, arbetslöshet sedan länge varit en bestående företeelse och att utbetalande av ortstillägg kan förväntas verka konserverande på detta förhållande. På grund härav kan utskottet icke tillstyrka förslaget i denna del»;

2) av herrar *Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mårtensson* och *Petterson* i Degerfors;

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Falla* och *Birke*, vilka ansett att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»I. att riksdagen — — — 3 300 000 kronor;

II. att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 000 000 kronor;

III. att riksdagen — — — 15 000 000 kronor;

IV. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

V. att motionen — — — åtgärd föranleda.»

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! I den proposition, som nu skall behandlas, har skildrats hur Kungl. Maj:t planerat att förbättra de löneförhöjningar, som nu gälla för arkivarbetarna. Det skulle enligt propositionens förslag ske på det sättet, att de nu utgående lönerna, som ju utgöra en kvarleva från den s. k. AK-tiden, skulle byggas på med lönetillägg av familjelönskaraktär, alltså dels med hustrutillägg och dels med barnstillägg. Man har väl skäl att fråga sig varför Kungl. Maj:t föreslår löneförbättringar i form av barnstillägg, när det gäller ett klientel där åldersnivån är sådan, åtminstone vad det gäller de svenska arkivarbetarna, att endast 1 à 2 procent av de berörda skulle ha några möjligheter att få tillgodogöra sig de tilläggen. Bland annat på grund av det förhållandet har jag i anslutning till propositionen i en motion föreslagit, att arkivarbetarna, utöver vad som i propositionen föreslås, i form av familjelön skulle erhålla 7 kronor per vecka i lönetillägg, oavsett familjeförhållanden.

Nu har utskottet i stället föreslagit att hela lönetillägget skall utgå i form av lönetillägg utan avseende å försörjningsbördan i enlighet med vad inom arbetsmarknadskommisionen tillsatta sakkunniga ha föreslagit, och vilket tillägg i så fall skulle komma att uppgå till 30 kronor i månaden. Detta har föreslagits som ett provisorium i väntan på beslut om avskaffande av den särställning i lönehänseende, i vilken arkivarbetarna befinna sig. Utskottet har således genom det förslaget gått längre i fråga om att rätta till Kungl. Maj:ts förslag, än jag hade gjort i min motion. Därför är jag fullt nöjd med vad utskottet föreslår och det särskilt som utskottet därtill påminner de sakkunniga och Kungl. Maj:t om att riksdagen redan för fem år sedan uttalat, att samma lönesystem borde tillämpas vid arkivarbeten som vid andra arbeten, vilka anordnats i arbetslöshetsbekämpande syfte.

En sådan påminnelse tycks också vara nödvändig vad det gäller regeringen, ty när socialministern för bara några dagar sedan i ett svar till mig på en interpellation i samma fråga redogjorde för saken, kunde man inte märka det minsta av att han för sin del hade erinrat sig detta riksdagens beslut för fem år sedan. Jag erkänner också att jag hade förbisett beslutet. Dessutom

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

hoppas jag, att denna påminnelse från utskottet och från riksdagen — om det nu blir ett beslut — också måtte påverka de sakkunniga vid deras fortsatta arbete, både i fråga om deras arbetstempo och i fråga om innehållet i de nya lönebestämmelserna för de svenska arkivarbetarna.

Jag hade också i motionen framhållit, att det var ett missgrepp att »i administrativt hänseende sammanblanda åtgärder för arbetsanskaffning åt svensk arbetskraft och utländskt flyktingsklientel av det slag, som nu sysselsättes som arkivarbetare hos svenska ämbetsverk», och jag föreslog därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamma åtgärder för att åstadkomma ändringar i det förhållandet. Utskottet ger mig rätt i så måtto som utskottet uttalar att »en viss åtskillnad härvidlag kan synas vara motiverad» och vill med detta uttalande överlämna frågan till de sakkunniga.

Jag kan nöja mig även med detta och har därför, herr talman, intet särskilt yrkande.

Herr **Falla**: Herr talman! I den proposition och det utskottsutlåtande, som här behandlas, har föredragande statsrådet föreslagit, att ortstillägg skall utgå till familjeförsörjare, som äro hänvisade till arbete utom hemorten. Dessa hänvisningar till arbete å annan ort gälla i regel anläggningsarbeten av olika slag, som på grund av sin natur utföras å mycket växlande arbetsplatser. Arbetarna måste mycket ofta ta arbete på annan ort än den där de äro bosatta. Det är en normal företeelse och lönesättningen har ju kommit att ta hänsyn till dessa omständigheter.

När nu här föreslås, att i sådana fall ortstillägg skall utgå utöver den fria marknadens löner, vilka ju i regel äro avtalsbestämda, så kommer det att förtydliga den balansering av löneläget, som på naturligt sätt har kommit till stånd genom avtal. På samma gång kommer det alldeles naturligt att konservera en på viss ort kvardröjande arbetslöshet, då det är uppenbart att de till dessa arbeten hänvisade komma i bättre löneläge än de vanliga arbetarna inom samma yrkesgrupp. Det är sålunda en ur olika synpunkter irrationell anordning, som här föreslås, och jag ber därför att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen nr 1.

Vidare ha vi här reservationen nr 3. Det gäller där beräkning av anslaget, som är upptaget till 22 miljoner kronor. Det är beräknat att det för löpande budgetår skall finnas en reservation på utgående anslag på 30 miljoner kronor, vilket jämte de 22 miljonerna gör 52 miljoner kronor. Utredningen anses ådagalägga, att man här skulle behöva ett belopp av 48 miljoner kronor för kommande år. Man skulle således inte behöva räkna med mer än 18 miljoner kronor, för att med reservationen komma upp i de 48 miljonerna.

Man har ju mycket länge strävat efter att anpassa anslagen efter de verkliga behoven. Här går man emellertid ett gott stycke över det verkliga behovet såvitt nu kan beräknas. Naturligtvis kunna nu helt oförutsedda omständigheter orsaka större påfrestningar på anslaget än man nu kan förutse, men i sådant läge har ju Kungl. Maj:t möjlighet att äska ytterligare medel å tilläggsstat för nästa budgetår. Sådant läget nu är kan man dock inte förutse att det kan behövas mer än 18 miljoner kronor, och jag vill därför i överensstämmelse med nu allmänt som sunda ansedda budgetprinciper yrka, att anslaget inte upptas till högre belopp än 18 miljoner, i enlighet med den av herr Johan Bernhard Johansson avgivna reservationen nr 3.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Eftersom föredragande statsrådet är förhindrad att närvara, har det kommit på min lott att ett ögonblick fuska i mitt gamla yrke och med några ord kommentera föregående talare.

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Jag vill gärna medge, att det kan vara anledning till en viss tveksamhet när man går att lägga ortstilläg till den öppna marknadens löner, som skola gälla för beredskapsarbetena. Jag tror emellertid inte, att det under rådande högkonjunktur är så stor risk att man genom denna anordning konserverar arbetslösheten. Den metod, varigenom man kan förhindra det, är ju att man begränsar beredskapsarbetenas omfattning, och det gör man för närvarande. Man är ytterligt sträng. Jag har inga aktuella siffror, eftersom jag inte handlägger de här frågorna, men jag vet hur otroligt besvärligt det är för en kommun att anordna ett beredskapsarbete, och hur man många gånger föreskriver att t. ex. igångsättande av ett byggnadsarbete får ske endast om man samtidigt inskränker arbetsstyrkan vid eventuellt pågående beredskapsarbete. Den metoden, d. v. s. att man begränsar beredskapsarbetena och inte sätter i gång nya, är rimlig att använda.

Däremot tror jag i likhet med landshövding Thomson, med vilken jag haft långa diskussioner om dessa frågor, att lönernas höjd spelar betydligt mindre roll än man skulle kunna föreställa sig, eftersom man har i sin hand att bestämma precis om det skall vara 100 arbetare eller 10 arbetare sysselsatta.

Nej, vad som för närvarande sker beträffande ortstillägget är i själva verket ett litet experiment, som är ganska intressant, ett experiment som avser att befordra arbetskraftens rörlighet i en krissituation. Regeringen har tyckt det vara önskvärdt att man prövar hur ett ortstillägssystem skulle fungera, om man ville flytta ut arbetskraft från städerna till landsorten vid en allmän arbetslöshetskris.

Vilka intressen kunna ligga bakom den tanken? Jo, vi ha för närvarande en beredskapsstat, som delvis skall mobiliseras vid en kris, och där huvudparten av arbetena är förlagd till landsbygden. Jag har fortfarande inga siffror, men många av riksdagsmännen veta bättre än jag, skulle jag vilja säga, vad det gäller. Jag tror att det rör sig om ungefär 700 miljoner kronor för landsbygdsarbeten och om ungefär 400 miljoner kronor eller något mer för stadsarbeten. Den proportionen är det åtminstone, om jag inte är fel underbyggd.

Vad betyder det? Jo, vi ha en mängd arbeten ute på landsbygden, som skola komma till utförande vid en arbetslöshetskris. Dessa arbeten ha utvalts, därför att de ansetts vara i högsta grad angelägna. Det gäller vatten- och avloppsledning, det gäller vägar och andra arbeten som man gärna vill ha utförda. Om vi inte få ut arbetskraften på landsbygden bli dessa nödiga och nyttiga arbeten på landsbygden inte utförda, och då får man i stället anordna ett större antal beredskapsarbeten i tätorterna. Det är hela förklaringen till att man velat underlätta överflyttningen av arbetslösa från tätorterna ut till landsbygden för beredskapsarbeten i ett kritiskt arbetslöshetsläge.

Det tror jag inte är någon dum och förflugnen tanke även om jag som sagt förstår att man av principiella skäl kan hysa tveksamhet om att införa särskilda tillägg när öppna marknadens löner förut gälla. Men vi få väl göra detta experiment i liten skala och se vilket resultat vi komma till. Därefter veta vi litet mer, om vi skulle råka in i en arbetslöshetskris.

Beträffande den stora reservationen å anslaget vill jag bara säga, att jag tror det är dumt att bottenkrapa arbetsmarknadskommissionens reserver. Det är vad man gör, om man bifaller reservationen på denna punkt. Det betyder, att det icke kommer att finnas någonting kvar vid nästa budgetårs slut.

Under den tid jag hade ansvaret för dessa ting tyckte jag alltid, att det var en smula kusligt att man skulle komma till botten på anslagen. Det är visserligen sant, att regeringen kan begära tilläggsanslag, men är det ändå icke säkrast att ha en liten marginal att tillgripa? Någon besparing kan det

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

uppenbarligen icke bli fråga om, eftersom alla äro överens om, att pengarna — naturligtvis med iakttagande av all nödig sparsamhet — skola få gå åt. Detta anslag påminner mycket om ett förslagsanslag, ty man har ju i fråga om detsamma vissa grunder att gå efter, och det som går åt går som sagt åt. Hade det rent formellt sett varit fråga om ett förslaganslag, skulle jag för min del gärna sett, att man stannat vid beloppet 18 miljoner kronor i stället för 22 miljoner kronor, som föreslås i propositionen, men jag tror som sagt, att det kan vara säkrast att behålla den i och för sig mycket lilla marginal, som beloppet 4 miljoner kronor utgör.

Herr **Falla** erhöll på begäran ordet för kort gemäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet **Erlander** sade, att han hade en annan hållhake än lönesättningen, nämligen en sträng återhållsamhet vid igångsättande av beredskapsarbetena och ansåg sig därigenom kunna reglera det hela så att man icke behöver befara en konservering av arbetslösheten. Det är klart, att man så kan göra, så länge metoden räcker, men jag tror icke, att det är någon särskilt bra metod att konstruera själva lönesättningen med ortstillägg och därigenom locka arbetskraft från den vanliga sysselsättningen på arbetsmarknaden till dessa särskilda arbeten. Statsrådet **Erlanders** metod synes vila på en övertro på regleringsmaskineriets välsignelse, som jag tror är ganska olycklig. Jag kan icke hjälpa att jag tror, att statsrådet **Erlander** och regeringen ha en fullständigt felaktig föreställning om vilka åtgärder som äro de bästa för att man skall kunna nå det åsyftade resultatet.

Statsrådet **Erlander** framhöll, att det härvidlag är fråga om ett experiment och att man vill se vart man kan komma med en dylik åtgärd särskilt i en situation med ny stor arbetslöshet, då man vill ha ut arbetarna på landsbygden för dess särskilda behov. Han tänkte sig den möjligheten, att man hade stora arbeten på landsbygden, som man ville ha utförda men att arbetarna icke skulle vilja ge sig ut på landsbygden utan stanna i städerna, varför detta skulle kunna vara ett sätt att locka dem ut från städerna. Det tycks emellertid som om statsrådet därvidlag alldeles har glömt bort den andra nyss förordade regleringsanordningen, nämligen att vara restriktiv vid anordnande av beredskapsarbeten på platser, där de inte äro erforderliga. Därigenom skulle ju föreligga ett tvång för människor, som behöva understöd, att ta de särskilda arbeten, som av myndigheterna anses nödvändiga, och få beredskapsarbetena fram på det sätt, som staten och dess myndigheter anse vara ur samhällets synpunkt erforderligt och lämpligt.

Man behöver nog inte vara rädd för att ett bifall till reservationen skall behöva betyda en bottenskrapning av reservationerna försävt de förhandenvarande ekonomiska utsikterna komma att bli bestående för en längre tid framåt. Herr statsrådet kan vara ganska övertygad om, att även med den mindre summa, som reservanterna räkna med såsom svarande precis mot det beräknade behovet, det skall finnas en hel del kvar vid nästa budgetårs utgång.

Vidare anförde:

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Herr **Falla** var mycket rädd för att använda tvångsåtgärder under nuvarande förhållanden och påstod, att den metod jag anvisat var för ingripande och för reglementerande. Men herr **Falla** är nog alldeles överens med mig om, att den avgörande frågan här är, om det finns beredskapsarbeten igångsatta eller icke. Vi behöva bara göra det experimentet att en lättsinnig arbetsminister satte i gång beredskapsarbeten för ytterligare låt mig säga 100 miljoner kronor. I dagens situation skulle herr **Falla**

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

och jag genast finna vilken sugning som skulle uppkomma av den anledningen. Nej, det avgörande i dagens situation för konserveringen av restarbetslösheten i de fåtaliga arbetslöshetsöarna, som vi för närvarande ha, är otvivelaktigt frågan om omfattningen av beredskapsarbetena.

Men sedan var herr Falla icke så rädd för ingripanden. Om vi komma i en krissituation, menade han, skulle man utan vidare kunna tvångsvis hänvisa arbetare till arbeten, som de i och för sig icke gärna vilja ha. Vi skola icke ta upp någon diskussion om dessa ting i dag. Jag vill bara säga, att det faktiska förhållandet säkerligen kommer att bli, att om vi icke få i gång tillräckligt med arbeten på landsbygden, kommer detta att tvinga fram — rent psykologiskt — ett betydande antal arbeten i storstäderna och kanske då arbeten av lägre angelägenhetsgrad än de arbeten som man kan få till stånd på landsbygden, om man dit får en frivillig ström av arbetskraft.

Jag glömde att påpeka, men det kanske kammarens ledamöter känna väl till, att här är det icke fråga om något obligatoriskt utgående lönetillägg — det kanske kunde verka så av mitt föregående anförande och kanske också av herr Fallas — utan det är ett ortstillägg, som utgår efter sträng behovsprövning och som kommunerna i de flesta fall komma att få betala huvudparten av. Jag tror att det för Stockholms vidkommande blir så att staden får betala 75 å 80 procent av det ortstillägg som det här blir fråga om. Jag tror att det ur landsbygdens synpunkt är klokt att man gör detta experiment nu, när vi ha fredliga förhållanden, höll jag på att säga, än att vi inför en krissituation skola behöva tvingas improvisera åtgärder, som ju icke alltid bli så välbetänkta.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Efter statsrådet Erlanders klarläggande anförande torde det inte vara mycket att tillägga i denna fråga. Det kan inte förnekas, att arbetare, som hänvisas till ett beredskapsarbete långt från hemorten, komma i ett sämre ekonomiskt läge än de, åt vilka kan beredas arbete i hemorten. Arbetsmarknadskommisionen har i sin framställning om rätt att få utbetala ortstillägg bland annat framhållit, att genomsnittsförtjänsten för vägarbetarna är omkring 300 kronor för månad. Sedan kostnaderna för familjeförsörjarens uppehälle på arbetsplatsen avdragits, återstå omkring 150 kronor för månad till familjen. Denna summa skall räcka till den hemmavarande familjens uppehälle, skatterestantier m. m. Det bör enligt min mening icke vara allt för svårt att förstå vilka svårigheter som måste göra sig gällande för en sådan familj att kunna uppehålla hemmen med så små medel. Det är ju vidare, som redan framhållits, ett helt annat önskemål att arbetskraften framför allt under nuvarande förhållanden göres så rörlig som möjligt. Men en av förutsättningarna för arbetskraftens rörlighet är och måste enligt min mening vara, att sådant ekonomiskt stöd beredes de hemmavarande familjemedlemmarna, att de på ett något så när tillfredsställande sätt kunna hålla samman familjen och upprätthålla hemmen. Om icke åtgärder vidtagas på detta område, kan man icke komma ifrån att arbetskraftens rörlighet hindras och motarbetas. Jag skall icke säga mer i frågan om ortstilläggen.

Herr Persson i Stockholm berörde frågan om lönerna och arbetsförhållandena för arkivarbetarna. Herr Persson i Stockholm ställde inte något yrkande, och därför skall jag inte ingå på någon närmare redogörelse för denna verksamhet. Jag vill bara säga, att det otvivelaktigt kan riktas anmärkningar mot den verksamhet, som går under namn av arkivarbeten, musikerhjälp och artisthjälp. Hela denna fråga är emellertid för närvarande föremål för en särskild utredning, och det är därför lämpligast att avvakta resultatet av denna utred-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
ning, innan man går in för några nämnvärda ändringar i de bestämmelser, som för närvarande äro gällande för dessa hjälpformer.

Herr Falla berörde även reservanternas förslag om sänkning av anslaget till arbetsmarknadens reglering med 4 miljoner kronor. Jag kan icke finna att det kan vara lämpligt att under de osäkra förhållanden, som nu äro rådande på snart sagt alla områden, sänka det anslag, som begärts för detta ändamål. Jag får därför, herr talman, på dessa punkter yrka bifall till utskottets förslag.

Det är emellertid en annan punkt, herr talman, som jag skulle vilja säga ett par ord om. Sedan ett antal år tillbaka ha en del av de kommuner, som hänvisa arbetslösa till beredskapsarbeten utom hemorten, måst erlægga en viss dagavgift för var och en av de hänvisade arbetarna. Detta system har förorsakat missnöje och ovilja inom ett stort antal kommuner. Jag måste erkänna, att jag finner detta missnöje i viss mån berättigat. Enligt det föreliggande förslaget skall nu en kommun, som hänvisar arbetslösa till ett beredskapsarbete, utom hemortslön erlægga en så stor dagavgift för varje hänvisad arbetare, som motsvarar den ersättning, som en ensamstående, vilken fyllt 18 år, skulle ha rätt att uppbära i kontantunderstöd, detta under förutsättning att kommunen inte har en kommunal uttaxering på minst 12 kronor per skattekrona och samtidigt kommer i åtnjutande av skatteutjämningsbidrag. Detta innebär att en kommun, som har en uttaxering på exempelvis 12 kronor men som inte åtnjuter skatteutjämningsbidrag, måste erlægga en dagavgift av 2 kronor 50 öre upp till 3 kronor för varje hänvisad arbetare. Man kan då inte underlåta att ställa frågan: vad har en kommun, exempelvis i Bohuslän, Halland eller Blekinge, för intresse av att betala mellan 2 kronor 50 öre och 3 kronor per dag för att nödgas hänvisa en arbetare till att bygga flygfält i Värmland eller kanske inom en snar framtid i närheten av Stockholm, när den hänvisande kommunen har behövliga arbeten, som den önskar få utförda men som den i nuvarande läge inte kan få vare sig statsbidrag till eller byggnadstillstånd för? Det är under sådana förhållanden inte att förvåna sig över att detta system, såsom jag också förut sagt, framkallar missnöje inom kommunerna.

Jag kan, herr talman, inte ställa något yrkande i denna fråga, men jag hemställer till vederbörande statsråd, som enligt vad som upplysts mig i detta fall är statsrådet Erlander, att han ville taga frågan under förnyad omprövning och om möjligt avskaffa hela detta system.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan i förevarande utlåtande propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Falla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 239, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-

Anslag till arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

resning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

Beträffande motiveringen gav herr talmannen härefter, såvitt anginge det stycke av motiveringen å s. 20 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutade med orden »annan ort», propositioner dels på godkännande av den av utskottet föreslagna motiveringen dels ock på godkännande av den lydelse av motiveringen i berörda del, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara övertvägande med ja besvarad. Herr Falla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det stycke av statsutskottets motivering på s. 20 i utskottets förevarande utlåtande nr 239, som börjar med orden »Utskottet tillstyrker jämväl» och slutar med orden »annan ort», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av motiveringen i berörda del, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Falla, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 97 ja och 62 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt den av utskottet i förevarande del föreslagna motiveringen.

Slutligen blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets motivering i övrigt av kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 284 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 maj 1946, föreslagit riksdagen att till Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. å riksstaten för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. väckt motion (II:542), vari hemstälts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 284 för sin del måtte besluta, att statspolisintendenten i anförda verksamhet i sedvanlig ordning skulle samråda med vederbörande departementschef, att om något råd därutöver bleve erforderligt detta finge en mera allsidig sammansättning, samt att de av säkerhetspolisen beslagtagna breven, med ovan anförda undantag, i möjligaste mån återställdes

*Anslag till
kontra-
spionage
m. m.*

Anslag till kontraspionage m. m. (Forts.)
till adressaten eller avsändaren och att anteckningarna beträffande avlyssnade telefonsamtal ställdes till de avlyssnades förfogande, samt att materialet i övrigt arkiverades.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Kostnader till särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor,

II. att motionen II: 542 ej måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Den glädje man känner över att den så kallade säkerhetspolisen halvtannat år efter den tidpunkt, då dess försvinnande först utlovades, kommer bort från den camouflagepost i budgeten under vilka kostnaderna för densamma utbetalas, grumlas i någon mån av misstanken, att en del av den starkt kritiserade personalen återkommer i den offentliga säkerhetspolis, som under statspolisintendentens ledning skall fortsätta arbetet.

Jag har ju tidigare här i kammaren givit bevis för den politiska enögdhet den visat, och jag förmodar, att Paulsonkommissionens kommande rapport liksom den första får en hel del att säga därom. Därför är det glädjande att se, att statsutskottet, som tidigare i dag fått många komplimanger, även förtjänar en sådan i denna fråga. Utskottet har nämligen prutat ned det av regeringen begära anslaget från 1 800 000 kronor till 1 500 000 kronor och därjämte hemställt till regeringen om motsvarande inknappning av organisationens storleksram. Vidare förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t skall ta frågan om säkerhetspolisens fortsatta behövlighet under förnyat övervägande.

Jag och ett par medmotionärer ha yrkat ändring i ett par detaljer, nämligen beträffande det råd, som skall stå vid statspolisintendentens sida. Vi ha tyckt oss finna, att detta råd är en motsvarighet till vissa andra råd och nämnder, som tillsatts för att avlyfta ansvarigheten för en åtgärd från vederbörande statsråd eller regeringen. Ett exempel är ju den bedömningsnämnd, som nyligen tillsatts och som för några dagar sedan startade rätt bedrövligt genom frikännandet av ett par nazister. Förut kunde man, när det gällde den hemliga polisens verksamhet, ställa vederbörande statsråd till ansvar för vad som i sådant avseende skett. Nu kommer man bara att hänvisa till detta råd. Därför ha vi föreslagit, att statspolisintendenten i första hand skall samråda med vederbörande departementschef och vidare att, om något råd därutöver blir erforderligt, detta får en mera allsidig sammansättning bland annat genom att samtliga riksdagspartier bli företrädade däri.

Utskottet har avstyrkt detta förslag, men det gläder mig att se, att de åtminstone betecknat detta råd som en försöksorganisation tills vidare.

Det sista av våra yrkanden gäller de beslagtagna breven från den stora brevcensuren tid. Vi ha där i likhet med riksarkivet och en stor del av pressen menat, att detta beslagtagna material, i den mån det icke återställes till avsändarna, bör vara en god källa för den framtida forskningen över Sveriges politik och säkerhetspolisens verksamhet under dessa svarta år och att det därför icke bör tillåtas vederbörande att förstöra vad de sålunda samlat. I motionen påpekas, att där givetvis ligger en massa brev, om vilka de tilltänkta mottagarna icke veta, att de ligga där. Trots att breven frankerats ha de aldrig nått fram till sina bestämmelseorter. Avsändarna veta kanske icke heller att de icke nått fram.

Anslag till kontraspionage m. m. (Forts.)

Utskottet har i så måtto tillmötesgått våra önsknings härvidlag, att det anser, att denna del av frågan bör bli föremål för ytterligare överväganden, varvid särskilt de rättsliga synpunkterna skola klarläggas. Jag hoppas att detta skall leda till att när de avsändare och adressater, som begärt sina brev tillbaka, fått vad de önska, skall resten behandlas som andra arkivalier.

Herr talman! Jag ber att få yrka, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om de åtgärder, som föreslås i motionen II: 542.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag får fortsätta att uppträda på mina gamla domäner även på denna punkt. Men jag skall icke låta mig lockas att fortsätta de åtminstone för mig mycket stimulerande debatter med herr Johansson om säkerhetspolisen och säkerhetstjänsten, som vi roat oss med många gånger förut. Vi få tillfälle att taga upp frågan vad som hänt under kriget, när en gång i tiden Paulsonkommissionen kommer med sitt betänkande. Då få vi kanske anledning att fortsätta de debatterna.

Jag ber att få konstatera, att statsutskottet ställer sig på det föredragande statsrådets sida och anser liksom han, att vi ha behov av en fortsättning av säkerhetstjänsten. Och någonting annat kunde man ju inte tänka sig. Vi leva inte i normala tider. Jag tror att det åtminstone utanför vårt lands gränser skulle ha väckt förvåning, om vi ställt oss värnlösa inför exempelvis den underjordiska nazistiska verksamhet som det talas om.

Jag vill för min del bara säga, att det förslag som förelagts riksdagen om ett anslag på 1 800 000 kronor, grundar sig på en noggrann organisationsplan, som uppgjorts inom socialdepartementet. Där hade man tänkt sig att anställa 73 poliser för spaningsverksamhet och 32 skrivbiträden. Nu har man gjort en ny organisationsplan. Vi komma nämligen självfallet att ställa oss till efter rättelse vad riksdagen skriver. Vi ha i den nya planen minskat personalen till 59 poliser och 24 skrivbiträden. Jag vill icke fördölja, att både jag och föredragande statsrådet känna en viss tveksamhet, om det verkligen är lämpligt att, så pass ansträngt som läget kan bliva, minska beredskapen så mycket. Men, som sagt, om detta skall jag icke taga upp en i och för sig utsiktslös strid med statsutskottet.

Det sista som herr Johansson sade föranleder mig emellertid till en liten mycket stillsam reflexion. Han har alltid sagt, att säkerhetspolisen har en så ensidig verksamhet; den kontrollerar bara patrioter och kommunister men lämnar alldeles åsido de verkligt farliga nazisterna och andra. Det gläder mig, herr talman, att herr Johansson ändå icke riktigt tror på denna skildring av säkerhetstjänstens arbete. Ty annars skulle han väl ej vara så angelägen om att arkivet, spåren efter säkerhetstjänsten, skulle bevaras för kommande forskning. Om det nämligen bara vore kommunisterna som vi vakat över, behövdes väl ej denna dokumentation. Det ligger väl i herr Johanssons oro för att arkivet skall förstöras också ett erkännande, att det funnits en övervakning även av andra element.

Herr **Johansson** i Stockholm: Jag tänkte nog i allra första hand just på materialet om kommunisterna, det material, som för framtiden skall visa på vilka grunder antifascister kunde förföljas. Att man efter Stalingrad slog om och ägnade större intresse åt nazisterna är också allmänt bekant.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det av herr Johansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 8.

*Aktieteckning
i Norrbottens
järnverk
aktiebolag
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 302 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föreslagit riksdagen att dels till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 30 500 000, dels besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor, dels ock till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *Wistrand* väckt motion (I:369) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för närvarande avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 302 i vad densamma avsåge finansiering av en omedelbar utbyggnad av Norrbottens järnverk, samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk med hänsyn tagen till vad i motionen anförts, särskilt vad beträffar järn- och arbetsmarknadens problem, och att därefter till riksdagen bleve avlätna av en sådan utredning betingade förslag.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Lövgren* väckt motion (II:559) hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 302 måtte vidtaga den ändringen att till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 70 500 000 kronor, samt att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 30 000 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:369 och II:559, i vad de avsåge a) och b) nedan,

a) till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverks aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag för budgetåret 1946/47 under avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor;

III. att motionen I:369, i vad den icke behandlats under I. ovan, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och fröken *Andersson* samt herrar *Gunnar Andersson* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava i reservationen angiven lydelse, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionen I:369 och med avslag å motionen II:559, i vad nämnda motioner avsåge a) och b) nedan,

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om statlig garanti för lån och förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag;

II. att riksdagen ——— 12 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 369, i vad den icke behandlats under I. ovan, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk.

2) av herrar *Petersson* och *Ohlin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa.

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 369 och II: 559, i vad de avsåge a) och b) nedan,

a) till Aktieteckning ——— 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen ——— 12 000 000 kronor;

III. att motionen ——— åtgärd föranleda.

3) av herr *Falla*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Falla**: Herr talman! Då jag till detta statsutskottets utlåtande fogat en blank reservation, ber jag att få något närmare motivera densamma.

Till förut i olika etapper beslutade och verkställda eller under byggnad varande anläggningar vid Norrbottens järnverk har riksdagen tidigare anslagit sammanlagt 28 miljoner kronor. Av detta belopp begäres nu i propositionen, att 9 miljoner skola som icke räntabel investering och driftförlust avskrivas. Vidare föreslås en utbyggnad av järnverkets olika avdelningar för en sammanlagd kostnad, som av verkets styrelse uppskattas till 95 miljoner kronor men som departementschefen ansett sig böra beräkna till 100 miljoner kronor. Järnverkets styrelse anser, att detta skall bli en ekonomiskt god och räntabel investering, och till denna mening ansluter sig också departementschefen. Detta är emellertid endast en första etapp i utbyggnadsprogrammet. Den andra etappen, nödvändig ansedd för att ernå bästa ekonomiska drift vid verket, har av styrelsen preliminärt uppskattats draga en kostnad av i runt tal 40 miljoner kronor. Men härför finnas inga kalkyler uppgjorda. Denna ofärdighet i beräkningarna bör först bemärkas.

Emellertid ha de sakkunniga remissinstanserna genomgående anmärkt på kalkylerna för den första utbyggnadsetappen, att de äro ofullständiga och icke innefatta alla de faktorer som man vid ett företag som detta måste räkna med. Den mest sakkunniga instansen, nämligen Jernkontoret, har t. o. m. sagt, att det icke är möjligt att taga en avgörande ståndpunkt till den föreslagna utbyggnaden, vare sig ur teknisk eller ekonomisk synpunkt, på grundval av den otillfredsställande och summariska utredningen.

För en lekman är det ju omöjligt att bedöma de tekniska förutsättningarna och beräkningarna; man får bemärka vad olika sakkunniga granskare haft att säga om utbyggnadsprogrammet. Den som följt Norrbottens järnverks historia med de kalkyler och förslag, som 1939, 1941 och 1944 presenterats riksdagen, kan dock konstatera, att de ekonomiska beräkningarna icke varit verklighetsbetonade och hållbara. Och man kan också konstatera, att utredningen för nu föreliggande förslag är ännu mer löslig och otillfredsställande än de tidigare.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Av remissyttrandena har framgått, att beräkningen av det inhemska järnbehovet omkring år 1950 icke baserats på så noggranna undersökningar att den kan anses helt tillförlitlig. Räntabilitetskalkylerna måste anses synnerligen osäkra, särskilt med hänsyn till den ovissa tidpunkt, då den planerade utbyggnaden kan vara i full drift. Järnverkets styrelse har ansett, att byggnadsprogrammet skall kunna genomföras på en tid av tre år. Statens industrikommision, Jernkontoret och Sveriges industriförbund anse emellertid uteslutet, att utbyggnaden skall kunna vara färdig inom denna tid, och hänvisa därvid till bristen på byggnadsmaterial, svårigheten med arbetskraft och de långa leveranstiderna å olika slag av maskiner och utrustning. Det anses därför, att en löpande valsverksproduktion icke kan vara i gång förrän ett par år in på 1950-talet. Detta måste i hög grad förrycka de ekonomiska kalkylerna. Både produktionsbehovet, avsättningsmöjligheterna, byggnadstidens längd och byggnadskostnaderna synas sålunda vara alltför lättvindigt och osäkert beräknade. Beträffande anläggningskostnaderna säger kommerskollegium, att beräkningarna därom synas vara endast approximativa överslagskalkyler. Järnverket fullt utbyggt har i kalkylerna angivits skola sysselsätta 2 500 arbetare mot de 300, som skola sysselsättas sedan nu pågående utbyggnader färdigställts. En mycket väsentlig del av det stora antalet arbetare måste vara yrkeskunniga, av vilka det icke torde finnas något större antal i Norrbotten. Hur detta behov skall fyllas och därmed sammanhörande problem, exempelvis tillgodoseendet av bostadsbehovet för det stora antalet arbetare, därom finnes ingen utredning.

När sålunda utredningen är på nästan alla avsnitt ofullständig och bristfällig, framställer sig osökt frågan, varför en sådan väldig utbyggnad av järnverkets anläggningar nu skall forceras fram på så lösa boliner. Departementschefen säger härom: »Om utbyggnaden igångsättes nu, kommer ett nettotillskott till vår järnförsörjning att erhållas under en tid, då knapphet på järn ännu råder. Även ur järnverkets synpunkt vore det fördelaktigt, om verket kunde vinna en plats på marknaden och konsolidera sin ställning under en tid av stark efterfrågan på dess produkter.»

Ja, det låter ju säga sig. Men vad vet departementschefen eller någon annan om hur det kommer att ställa sig med efterfrågan på järnverkets produkter vid den tidpunkt, då verket, även under gynnsammaste omständigheter, kan vara i full drift? Det förefaller, som om statsrådet och chefen för handelsdepartementet räknade med fortsatt högkonjunktur ännu något tiotal år framåt eller i vart fall ett gott stycke in på 1950-talet. Därom kan ingen nu veta något säkert. Men nog förefaller det högst osannolikt att så skulle bli fallet. Det synes mycket sannolikare, att när den nu behandlade utbyggnaden någon gång in på 1950-talet blir driftfärdig, så kommer den att arbeta under en depression sådan som närmare eller fjärmare i tiden brukar efterfölja varje stort krig. Hur mycket det i ett sådant läge kommer att återstå av departementschefens vackra förhoppningar är det icke svårt att föreställa sig.

När det är så osannolikt, att den under en utpräglad dyrtid föreslagna utbyggnaden kan bli driftfärdig och hinna med någon mera avsevärd produktion under den rådande högkonjunkturen, borde det väl vara all anledning att grundligt undersöka hela problemet för att få fram en möjligast tillförlitlig utredning i alla de avseenden, som äro av väsentlig betydelse i detta sammanhang. När emellertid handelsministern går en annan väg och forcerar fram denna väldiga utbyggnad på de ofullständiga och lösliga kalkyler, som här föreligga, får man en tankeväckande och skrämmande föreställning om den statliga planhushållning, för vilken handelsministern är en av de främsta målsmännen och varav här presenteras ett första prov.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Det är ett starkt spekulativt drag över såväl järnverkets styrelses framställning som departementschefens yttrande i propositionen. De allvarliga erinringar, som framförts i remissyttrandena, avfärdas lätt och lekande med förhoppningar om att allt skall ordna sig. Jag tror icke att någon, vilken ställning han än intager till den föreliggande frågan, kan påstå att programmet för Norrbottens järnverks utbyggnad är sakligt väl och omsorgsfullt underbyggt, fast och tillförlitligt. Under sådana förhållanden anser jag mig tvingad att yrka avslag på den föreliggande propositionen och på utskottets förslag. Mina synpunkter på frågan äro väsentligen desamma som mera utförligt utvecklas i den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen. I frågans nuvarande läge anser jag mig emellertid icke kunna förorda att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och beställer förslag till successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk; det bör vara beroende av den fullständiga och tillförlitliga utredning som ännu saknas men som också jag vill förorda.

Beträffande förslaget om nedskrivning av aktiekapitalet i Norrbottens järnverk med 12 miljoner kronor, varav något mer än 9 miljoner kronor skulle täcka dels uppkommen driftförlust och dels såsom oräntabel ansedd kapitalinvestering i hittillsvarande utbyggnad, så är kanske reellt sett icke mycket att säga om den saken, eftersom både kapitalförlusten och driftförlusten torde få anses vara konstaterade. De nära tre miljonerna till ökning av rörelsekapitalet torde också vara välbehöfliga. Sveriges industriförbund har i sitt remissyttrande ansett sig kunna framställa den erinran, att ränta borde beräknas på ett rörelsekapital, som är åtminstone fyra gånger så stort som det av styrelsen ifrågasatta beloppet, 6 miljoner kronor. Mot den av järnverkets styrelse framförda och av departementschefen godkända motiveringen för avskrivning av det i anläggningen investerade kapitalet med cirka 8,5 miljoner kronor torde dock en befogad erinran böra göras. När det säges att anläggningarna äro utbyggda under en onormalt dyr tid och att det därför skulle vara befogat att avskriva de kostnader, som ligga över ett som normalt ansett prisläge, skulle detta resonemang ha fog för sig om konjunkturerna dalat nedåt. Men detta är så litet fallet, att konjunkturläget snarare höjt sig efter det de som onormalt dyra ansedda investeringarna gjorts, och departementschefen tror ju, av hans yttrande i propositionen att döma, att högkonjunkturen skall fortfara en följd av år framåt. Konjunkturläget har ännu så länge varit gynnsamt för järnverket och ger sålunda icke i och för sig motiv för en avskrivning. Konjunkturutvecklingen har gått ungefär så som man kunde förutse, då investeringarna beslutades. Behovet av avskrivningar nu beror helt enkelt på att kalkylerna varit otillförlitliga och ohållbara. Sådant emellertid läget för järnverket nu är, kan man icke motsätta sig att den föreslagna avskrivningen kommer till stånd.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan i punkterna I a) och b) men bifall till utskottets hemställan i punkt II.

Herr Ohlin: Herr talman! Den fråga som enligt mitt sätt att se föreligger till avgörande nu är närmast huruvida riksdagen skall fatta beslut, icke blott om en investering i Norrbottens järnverk, omfattande första etappen för en kostnad av 100 miljoner kronor, utan också sådana beslut, att det är klart, att man omedelbart skall skrida till planerande och förverkligande av den andra etappen, som ju kommer att kosta även den åtskilliga tiotal miljoner kronor. Enligt min mening är det under i övrigt lika omständigheter klokare att icke på en gång besluta om en så jättelik investering ifrån så osäkra förutsättningar, som dock trots allt föreligga. Bland annat råder det ju ovisshet om huruvida

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
det kommer att finnas möjligheter till avsättning på den svenska marknaden för så mycket valsverksprodukter som 300 000 ton till konkurrenskraftiga priser. Det är nämligen mycket svårt att bedöma hur stor del av den svenska produktionen av handelsjärn som omfattar sådana artiklar som med långt större fördel och till lägre priser kunna produceras i utlandet. Den marginal man räknat med i produkter för import är ganska smal. Den rör sig om ett par hundra tusen ton av en total konsumtion som ligger omkring 1 500 000 ton.

Jag skulle vilja rikta den frågan till handelsministern — som jag förstår är upptagen i första kammaren — huruvida det riktigt passar med hans program för s. k. organiserad frihandel, att man nu på en gång skulle binda sig för att vi i Sverige skola producera praktiskt taget allt handelsjärn, som kan komma att behövas här om några år. Antag att kalkylerna komma att visa, att det skulle löna sig mycket bättre att importera till och med något större kvantitet av handelsjärn. Är det handelsministerns mening, att man i det fallet skulle säga, att kunna vi icke utnyttja Norrbottens järnverk, får det stå till hälften, valsverket får producera bara för halv kapacitet, eller hur tänker sig egentligen handelsministern, att man skall förfara i det läget? Jag måste för min del räkna med att om staten har investerat så betydande belopp, som det här gäller, i ett sådant företag, är det rätt stor risk för att handelsministerns deklaration om organiserad frihandel stannar på papperet. Vad som sedan i verkligheten inträffar är att man säger, att vi måste utnyttja denna anläggning, även om produkterna bli dyra.

Mot denna bakgrund kommer jag till den slutsatsen, att det är försiktigare och klokare, om man till att börja med tänker sig en valsverksanläggning av mindre omfattning, så pass stor som att den kan passa till en total tackjärnsproduktion av ungefär 200 000 ton, att man kompletterar el tackjärnsproduktionen, som är 100 000 ton, med 100 000 ton i kokstäckjärn. Jag nämner i förbigående, att ifall förreduktionsanläggningen visar sig bli en framgång, så kan även den utvidgas, i vilket fall produktionen av el tackjärn kan ytterligare något utökas. Som ytterligare skäl för en sådan anläggning, ett komplett järnverk på basis av 200 000 ton tackjärn, vilket skulle bli det näst största i Sverige, skulle jag vilja anföra, att det nuvarande allmänna ekonomiska läget med dess brist på arbetskraft och brist på byggnadsmaterial, icke minst på järn, tvingar staten att på många punkter begränsa investeringarna något hårdare än man annars skulle vilja göra. Man förbjuder en hel del industriella investeringar, även sådana som omedelbart skulle bli synnerligen lönande, man bygger mindre bostäder än man i och för sig skulle önska. Är det icke därför skäl att man i tveksamma fall, vid val mellan ett större och ett något mindre verk, men dock betydande sådant, i nuvarande läge stannar för denna mellanlinje med ett järnverk på 200 000 ton och ställer frågan om ett större järnverk på framtiden?

Som skäl för en sådan ståndpunkt talar också den omständigheten, att riksdagen haft ganska kort tid på sig att behandla detta spörsmål. Man kan, på grund av den tidigare behandlingen av frågan om Norrbottens järnverk och på grund av vad som nu framkommit i propositionen och annorledes, vara övertygad om att en komplettering av järnverket med kokstäckjärnanläggning är lämplig, och att man måste runda av det genom att medelst en valsverksanläggning åstadkomma ett komplett järnverk. På grund av knapphändigheten i det material som föreligger kan man icke vara övertygad om att det är klokt att nu på en gång besluta sikta på ett järnverk av ungefär dubbelt denna storleksordning, vilket ju i stort sett är regeringens förslag. Om man icke anser, att detta är alldeles klart, så finner man naturligt, att riksdagen får tid att verkligen studera den saken ingående. Då beslutar man sig alltså för en första

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
etapp med ett järnverk på 200 000 ton, och säger, att man sedan kan på ett senare stadium ta upp frågan om eventuell komplettering. Även på denna första etapp behövas naturligtvis vissa kompletterande utredningar, men de kunna göras relativt snart. Med denna linje skulle det således icke inträffa någon som helst försening vad det stora järnverket beträffar. Jag tror man behöver utreda marknadsförutsättningarna för valsverksprodukter, innan man bestämmer sig för om det skall vara grovvalsverk eller mediumvalsverk eller hur långt man skall gå i finhetsgraderna. Man får, när det gäller valsverket, ta hänsyn till produktionskapaciteten vid de mellansvenska järnverken och därvid åstadkomma en viss anpassning. Därvid vill jag ingalunda utgå ifrån att det statliga järnverket skall anpassa sig efter vad som passar de mellansvenska järnverken, utan det måste bli en viss ömsesidighet i anpassning.

Vad den andra etappen beträffar och alltså frågan huruvida man icke bara skall bygga ett stort järnverk på 200 000 ton utan gå vidare på den mera högtflygande linjen, skulle det förefalla mig naturligt, om man sade, att vi måste avvakta till dess vi ha mer material att gå efter. Vi måste avvakta 1) att vi ha hela el tackjärnsproduktionen på 100 000 ton i gång, 2) att thomasverket, som beslöts år 1944, blir färdigt, vilket beräknas ske år 1948, och 3) att denna sista anläggning fungerar. Om den nämligen är i normal drift, vilket den kan vara mot slutet av 1948, kan man få ett ganska fast grepp om kostnadsförutsättningarna. Man kan verkligen se, vad 1 ton thomasjärn vid Norrbottens järnverk kostar. Då kan man också bedöma, även om det valsverk jag talar om icke skulle vara riktigt färdigt — götvalsverket måste tagas till ganska stort; det kostar bara obetydligt mer att göra det litet större — hurudana förutsättningarna äro för framställning av järn och valsade produkter i Norrbotten. Man behöver då icke bara spekulera, utan man har siffermaterial att gå efter. På grundval av exakta siffror rörande thomasjärnet kan man göra en rätt pålitlig uppskattning av själva valsverkets kostnader och få fram totalkostnaden med ganska liten felmarginal. Då är man i det läget, att man kan avgöra om det är lämpligast att stanna vid ett järnverk på 200 000 ton eller gå in för en anläggning av ungefär dubbla storleken. Det förefaller mig, som om man vid den tidpunkten också har en säkrare grund för bedömning av hur mycket tackjärn som eventuellt kan säljas på den svenska marknaden och till utlandet, i vilket avseende handelsministern räknar med en avsättning på 150 000 ton.

Så vitt jag kan se, gör riksdagen Norrbottens näringsliv den största tjänsten genom att besluta åtgärder av denna typ, varigenom riskerna för bakslag minskas. Vi kunna ju ändå icke fördölja, att om vi bygga ett så stort järnverk på en gång och det visar sig att det icke bli räntabelt, det blir mycket tråkigt med hänsyn till den vidare utvecklingen av Norrbottens näringsliv. Ju större denna anläggning är, desto större handicap blir det för Norrbotten, när andra önskemål framföras om statligt stöd åt dess näringsliv.

Därför tror jag som sagt, att det är bäst att gå fram på en litet försiktigare linje, detta framför allt ur Norrbottens egen synpunkt. Men jag understryker, att när jag talar om en försiktig linje är det bara mot bakgrunden av regeringens mycket djärva linje. I verkligheten är det förslag, som finnes angivet i herr Peterssons och min reservation, ett förslag om byggande av ett mycket betydande järnverk, större än man kanske tidigare räknat med. Men jag har för min del stannat vid detta, eftersom tekniska skäl synas mig tala för att järnverket icke bör vara mindre än så, medan inga mera vägande tekniska skäl anförts för att man skulle göra t. ex. kokstäckjärnsugnens kapacitet större än 100 000 ton.

Enligt min mening har staten skyldighet att befrämja en allsidig utveckling av Norrbottens näringsliv. Att då utnyttja naturtillgångarna genom att skapa

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
ett järnverk är ett viktigt led i sådana statliga försök. Jag vill icke dölja, att jag anser den i Norrland ganska vanliga uppfattningen riktig, att den statliga ekonomiska politiken, särskilt tullpolitiken, varit till ganska liten glädje för det norrbottniska näringslivet och även för stora delar av näringslivet i det övriga Norrland, medan denna tullpolitik befrämjat uppkomsten av industrier på många platser i landets mellersta och södra delar, industrier som med fördel kunnat sälja sina produkter till något högre priser än världsmarknadspri- serna bl. a. till Norrland. Det är mot denna bakgrund det förefaller mig up- penbart, att man icke på grund av några doktrinära principer får bestrida, att den svenska staten har skyldighet att även med vissa uppoffringar befrämja en utveckling av näringslivet i Norrbotten. Detta är så mycket mer naturligt, som staten är ägare till en stor del av malmfyndigheterna och skogarna inom denna del av landet. Vi veta alla, att det är ägarna av naturtillgångarna som stå närmast till när det gäller att satsa kapital för utveckling av industrien. Ur dessa synpunkter har jag funnit, att man redan i dag bör gå så långt det kan anses vara rimligt med iakttagande av nödig försiktighet och icke tveka att bygga ut ett högst betydande järnverk, då vi ju med de utbyggnader som beslötos 1944 i viss mån få sägas ha ett halvt sådant verk. Men enligt mitt sätt att se bör det vara en utbyggnad, som kan karakteriseras av målmedveten- het på samma gång som försiktighet. Den bör vila på en säker ekonomisk grund, och man bör icke taga större risker än som är nödvändigt.

Med denna korta motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Petersson och mig avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Så vitt jag förstod den föregående talaren rätt, ville han se denna fråga väsentligen såsom en norrlandsfråga. Jag får för min del säga, att visserligen är den en fråga som i hög grad intresserar Norrland, framför allt Norrbotten, men den är i alla fall en fråga, som i hög grad är av intresse även för landet i övrigt. Jag undrar, om icke detta verk skall kunna få en rätt stor betydelse i vissa avseenden för landets nä- ringsliv överhuvud taget.

Det är nog mycket svårt att kunna bedöma framtiden när det gäller företag av sådan art. Det är klart, att det finns risker, men utan att taga risker kan man icke få någon framgång. Det har under förbehandlingen höjts mycket be- tänksamma röster mot förslaget. De ha framkommit bl. a. i reservationerna. Det har varit intressant att se, att denna betänksamhet kommer från håll där man annars anmärker på att statlig företagsamhet icke vågar taga några risker.

Jag skall be att få framlägga några synpunkter på bolagsstyrelsens förslag och på den proposition vi nu behandla.

Förslagen bygga på en beräkning av den framtida förbrukningen av järn. Styrelsen har med ledning därav gjort upp sitt förslag till en utbyggnad, som skulle ske i två etapper. Jag skall icke trötta med att gå in i detalj på vad den första etappen innebär i dess olika delar. Detta framgår ju av proposi- tionen och delvis också av utskottsutlåtandet. Jag vill bara erinra om att kost- nadsbeloppet för denna första etapp är beräknat till ungefär 100 miljoner kronor och för den andra etappen till omkring 40 miljoner kronor. Här gäller det att i första hand besluta om den första etappen. Men det är klart, att båda etap- perna på sitt sätt höra samman, då de ligga i linje med en utveckling som man tänkt sig på detta område.

Beträffande beräkningen av den framtida förbrukningen av järn föreligga mycket olika uppgifter, såsom väl kammarens ledamöter ha märkt. Det är främst de uppgifter styrelsen kommit med och uppgifter Jernkontoret läm- nat som det gäller att bedöma. I det avseendet vill jag bara — jag tror det kan

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

vara värt att göra det — anföra några rader av vad departementschefen i propositionen uttalat om det beräknade förbrukningsbehovet. Statsrådet yttrar: »Självfallet måste beräkningar av det framtida järnbehovet i stor utsträckning bygga på mer eller mindre osäkra antaganden om den fortsatta utvecklingen. Den av styrelsen förebragta utredningen synes emellertid icke grunda sig på alltför optimistiska antaganden. Sålunda har hänsyn tagits till den hämmande inverkan på expansionen inom näringslivet och därmed på efterfrågan på järn och stål, som den nu rådande knappa tillgången på arbetskraft giver anledning att befara. Det i styrelsens utredning gjorda antagandet, att järnexporten skall komma att stanna vid förkrigsnivån, visar likaledes försiktighet vid bedömningen av de framtida behoven. Jag räknar emellertid liksom styrelsen med att viss ytterligare export av handelsjärn skall kunna bli möjlig. Av vad jag här anfört torde med all tydlighet framgå, att behovet av järn i landet år 1950 kan giva utrymme för ett järnverk av den storleksordning, som styrelsen föreslagit.»

Vi ha ju, när vi behandlat ärendet i utskottet haft föredragningar av olika sakkunniga på området. Det har varit representanter för Jernkontoret, industriförbundet, industrikommissionen och verkets styrelse. Vid dessa föredragningar ställde vi frågor till dessa representanter, och jag tror mig kunna säga, att vi vid denna behandling av ärendet blivit övertygade om, att starka skäl tala för att den uppfattning är riktig, som styrelsen gjort sig till talesman för och som upptagits i propositionen. Jag vill tillägga, att det är att märka, att om man utgår från de beräkningar som här äro gjorda, kommer den framtida efterfrågan på järn icke att stanna på där angiven nivå, utan en stegring av järnförbrukningen, även efter den tidsintervall beräkningarna avse, torde kunna förväntas.

Mot den föreslagna dimensioneringen av järnverket ha riktats olika anmärkningar, nu senast av den föregående talaren. Styrelsen har velat åstadkomma ett järnverk, som för det första skulle kunna fylla det behov av järn, som finns och kommer att finnas i landet, och för det andra skulle ha en sådan dimension, att man skulle kunna tillvarata storproduktionens fördelar. Härigenom skulle det finnas utsikt till största möjliga bärighet. Då det här gäller en anläggning av ett nytt verk, bör man planera på ett lämpligt sätt redan från början, så att verket får en sådan omfattning, att de ekonomiska fördelarna bli så tydliga och klara som möjligt. Man har ju även tänkt, att härigenom möjlighet skulle uppstå att i vårt land skapa en basindustri till gagn även för andra näringar i landet, således även för andra svenska företag. Vi ha i utskottet blivit övertygade om lämpligheten av den föreslagna dimensionen.

I fråga om den andra etappen föreligga ju inga preciserade förslag. Det skulle emellertid bli ytterligare masugnar jämte fin- eller mediumvalsverk, som skulle utgöra en komplettering av verket i övrigt. Meningen är, att man skall kunna ta hänsyn till eventuella ändringar vid utbyggnaden, som kunna komma att betingas av utvecklingen.

På ett par punkter skall jag beröra de anmärkningar som framställts. Det har gällt arbetskrafts- och materialfrågorna. För en utbyggnad av verket och för byggandet av bostäder är denna fråga självfallet av mycket stor betydelse. Härvidlag bör ju, såsom också framhållits i propositionen, samråd ske med arbetsmarknadskommissionen och givetvis också hänsyn tagas till de uppslag och förslag, som kunna komma ifrån industrikommissionen. Beträffande arbetskraften är väl tänkt, att man närmast skulle hålla sig till Norrland självt. Jag vet, att man på sina håll i vårt land, kanske närmast i Mellansverige, haft farhågor för att arbetskraft från Mellansverige skulle dragas upp till

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
Norrbotten. Jag tror emellertid, att man från styrelsens sida närmast tänkt att söka använda arbetskraft som finns i Norrland och för ändamålet sätta i gång med den yrkesutbildning som är erforderlig. Beträffande såväl arbetskraftsbehovet som tillgången på material vill jag dessutom endast framhålla, att den ombyggnad eller tillbyggnad eller vad man vill kalla det, som nu skall ske där uppe, ju ompänner en tid av flera år, och det är ju möjligt, kanske troligt, i varje fall hoppas man, att det i fråga om materialtillgång och kanske även arbetskraftstillgång skall kunna ske en förbättring under de kommande åren.

Sedan ett par ord om herrar Peterssons och Ohlins reservation. Herr Ohlin vill, som han sade i sitt anförande, gå fram mera försiktigt än vad propositionen gör, men i alla fall betecknar han sitt förslag djärvt. Han föreslår ju, att det skulle bli en mindre dimension på koksmasugnen med endast hälften av den kapacitet regeringen föreslagit, alltså 100 000 ton i stället för 200 000 ton, att grovvalsverket skulle få vänta och likaså ombyggnaden av thomasverket samt att det endast skulle bli en ugn i stället för två för elstålverket. Jag har frågat mig, huruvida den väg herr Ohlin och herr Petersson föreslagit är lämplig och praktiskt framkomlig, och om icke förslaget med en inriktning redan från början på mindre dimensioner kommer att fördyra det hela i det långa loppet. I regeringens förslag med dess inriktning på de större dimensionerna förekommer ju även en planläggning av detta verk med hänsyn härtill. Det gäller bland annat den transportapparat, som det kan bli fråga om vid utbyggande av detta järnverk. Jag vet icke, hur herr Ohlin tänkt sig den saken, huruvida transportanordningarna skola inriktas med hänsyn till den mindre dimensionen, som han är företrädare för, eller om man därvidlag från början skall inrikta sig på den större dimension som innefattas i regeringens förslag. Dessutom undrar jag, om icke ett realiserande av herr Ohlins förslag i enlighet med reservationen skulle komma att försena utbyggandet eller rättare sagt försena det lämpliga utbyggandet av detta järnverk. Det är möjligt, att det kan befaras. Om man är övertygad om det riktiga i att järnverket skulle utbyggas med valsverk och allt vad därtill hör, är det nog också riktigt att ge detta verk en sådan dimension, att det kan konkurrera med måhända även utländska järnverk och framställa järn här i landet till låga, i varje fall rimliga priser.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga, att om man bifaller regeringens förslag, har man de största garantierna för ekonomisk bärighet, och det är också ett av de mest vägande skälen till att jag, herr talman, nu yrkar bifall till utskottets förslag.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare hade anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 4.41 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Fredagen den 28 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande, nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet enligt förut skedd anteckning till

*Aktieteckning
i Norrbottens
järnverk
aktiebolag
m. m.
(Forts.)*

Herr **Olson** i Göteborg, som anförde: Herr talman! Detta projekt är av en storleksordning, som förutsätter ett ansvarstagande, som blott få om ens någon varit i tillfälle att ta i landets företagarliv. Det är en spekulationsaffär av stora mått. När herr Andersson i Malmö säger, att förutsättningarna för den ekonomiska bärigheten äro störst, om man följer utskottets förslag, så är detta kanske riktigt, men det är beroende av om spekulationen lyckas. Lyckas icke spekulationen, så ligger saken annorlunda till, och i det avseendet kan utskottets förslag göra varken till eller ifrån. Påföljderna i det fall att spekuleringen misslyckas bli betydligt svårare, om man följt utskottets linje än om man skulle följt någon av reservationernas försiktigare linjer. Det är så många ovissa moment, som icke kunna undgå att ge en allmän osäkerhetskänsla vid fatandet av detta skickensedigra beslut. Att det kan råda stridiga uppfattningar på vissa avgörande punkter beträffande förutsättningarna i olika avseenden för verksamheten är ju redan det en omständighet, som borde ge anledning till en ökad betänksamhet.

Om jag nu jämför hur man skulle ha förfarit, därest man haft att handlägga ett sådant projekt som detta i enskild regi, så är jag övertygad om att man då skulle försökt minska ansvarstagandet genom en begränsad takt vid utbyggnadet, så att efterföljande etapp skulle kunna i någon mån baseras på verkligt gjorda erfarenheter i en föregående etapp, och under tiden skulle man vinna ökade möjligheter att bedöma de framtida utsikterna. Det vore ett naturligt och lugnt förfarande i en situation sådan som denna. De ursprungliga kalkylerna ha slagit alldeles slint. Det kan i och för sig ursäktas, ty det har förorsakats av säregna och av kriget förorsakade abnorma förhållanden, och man kan icke lasta någon för att dessa icke kunnat bemästras. Men nu frågar man sig, om man icke borde ta lärdom av skadan.

Bland de skäl som nu anföras för att det har slagit så fel, har nämnts den forcering, som måst ske under det tidigare skedet. Nu skall det nya jätteprojektet också verkställas under forcering. Man frågar sig, om nu detta är alldeles nödvändigt. Den hittillsvarande forceringen motiverades med oro för landets järnförsörjning under kriget. Den forceringen gav icke bättre resultat än att sex år efter det beslut fattats om detta järnverk, så var allt vad som hade åstadkommit något över 100 000 ton järn och stål, vilken kvantitet dock i propositionen kallas för »ett betydande tillskott till vår järnförsörjning». Hur

Aktieledning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
ser då vår järnförsörjning ut, till vilken dessa 100 000 ton under sex års mödor skulle vara ett betydande tillskott? Ja, det står att läsa i propositionen, att den nu är 1 200 000 ton, och att man räknar den till bortåt 1 500 000 ton år 1950. Räknar man bara med 1 000 000 ton om året, kan man lätt räkna ut, att detta »betydande tillskott» utgör 2 % av den svenska järnproduktionen. Forceringen under de gångna åren har sålunda lett till fördyringar men i mycket ringa grad tillgodosett de motiv som föranlett forceringen, nämligen att rädda oss från järnnöd. Det gjorde de enskilda järnverken genom anpassning och kapacitetsökning under denna period. Det föreligger nu stor sannolikhet för att forceringen av det stora projektet också kommer att ge enahanda erfarenhet. Motivet att man måste gå snabbt till väga för att man skall utnyttja en kanske övergående god konjunktur låter nog bra, men om framtiden är det blott en sak, som är alldeles säker, och det är, att allting sker annorlunda än vi tro. Under sådana förhållanden är en forcering ett oting. En måttfull takt vid genomförandet av detta stora projekt, även med uppgivande av några av de fördelar, som man velat förknippa med en snar igångsättning av verket, hade avgjort givit mer förtroende än den plan, som nu skall trumfas igenom.

Jag började med att säga, att det finns icke många människor i enskild företagsamhet som ha varit i tillfälle att ta på sig ett ekonomiskt ansvar av det mått det här är fråga om. Skulle det varit så, att de tidigare besluten skulle ha fattats i enskild regi, och utveckligen blivit den vi sett att den blivit med dessa sex års långsamma prestation, så hade nog vid det här laget de som hade tagit dessa initiativ fått begrunda resultaten av dessa på ett annat sätt än genom att göra upp ett jätteprojekt av det slag som nu föreligger. Den fördröjda igångsättningen och fördyringen av det hittillsvarande arbetet är i själva verket ett alltför allvarligt kapitel för att kunna avfärdas så lättvindigt som skett.

Jag vill utan alla anspråk redogöra för en liten erfarenhet från ett område, där det visserligen var fråga om helt andra mått men där fallet har sina likheter. Jag var med om att besluta om en industrianläggning under kriget som kalkylerades gå på 2 250 000 kronor. Den skulle också utföras i etapper. Under det att den första etappen pågick skedde fördyringarna och inträffade materialsvårigheterna och fördröjandet alldeles som uppe i Luleå. När den etappen var slutförd, gjordes det en noggrann sammanräkning av vad kostnaderna hade blivit i förhållande till vad som var kalkylerat. Kostnaderna hade blivit 21 % större. Man kunde också med den kännedom man då hade om prisutvecklingen och förhållandena i övrigt bedöma hur kostnadsstegringen skulle te sig för verket i dess helhet. Jag frågar: hur förhåller det sig med järnverksarbetena uppe i Luleå i detta avseende? Varför föreligger icke en redogörelse över de kostnader som nedlagts, ställda i förhållande till de från början kalkylerade kostnaderna? Man saknar en redovisning av de hittills konstaterade felräkningarna. Man kan bara läsa ut ur propositionen att för den på sin tid, nämligen 1941, uppgjorda byggnadsplanen, som omfattade en del kända projekt — de elektriska ugnarna, thomasverk, sinterverk och ett elektriskt stålverk — anvisades sammanlagt 20 000 000 kronor, och att det sedan för samma anläggningar, dock med tillägg för ytterligare en elektrisk tackjärnsugn, anvisades ytterligare först 1 500 000 kronor och sedan 8 000 000 kronor, d. v. s. sammanlagt 9 500 000 kronor. Med reservation för den utvidgning av programmet som låg i den tredje elektriska tackjärnsugnen, så innebär detta en ökning av kostnaderna med 42 %. Nu är jag övertygad om att denna siffra i verkligheten icke är så hög. Men det minskar icke intresset att få veta hur hög siffran är. Är den 30 % eller är den 35 %, och är icke möjligen felkalkyleringen så pass grave-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

rande, att den bort utgöra ett allvarligt memento i dagens svåra ståndpunktstagande? På den frågan får man genom bristande information icke något svar.

Jag skall nu, herr talman, endast beröra en sak till, som är av intresse i detta sammanhang. Det är frågan om produktionskvantiteterna. Först några ord om produktionsbehovet. Som en av grundförutsättningarna för genomförande av hela detta jätteprojekt har framhållits, att verkligt behov föreligger av det väldiga tillskott i vår järnförsörjning, som skulle fyllas genom denna anläggning. För att det hela icke skall ända i ett ekonomiskt debacle, är det nödvändigt, att det skall bli avsättning för den produktion av järn som kommer till stånd, och det ligger i folkhushållets intresse att detta kan äga rum utan intrång i vår högt utvecklade järnverksindustri och på bekostnad av denna. Det vore icke särskild rationell hushållning om det hela får ett otillräckligt utnyttjande av de övriga verkens kapacitet till följd, vare sig på grund av bristande avsättningsmöjligheter eller svårigheter för de mellansvenska järnverken att bibehålla behövlig arbetarstam på grund av att denna drages norrut. När det nu är fråga om att klarlägga produktionsbehovet, så är att märka, att Jernkontoret i denna fråga avgivit ett mycket betydelsefullt utlåtande, vari uttalas stor tveksamhet, om utrymme kan finnas för den av styrelsen föreslagna utvidgningen av Norrbottens järnverk. Denna uppfattning har Jernkontoret givit uttryck åt i strid mot bolagsstyrelsen, som har kommit till siffror av annat slag.

Det är emellertid ett rätt egendomligt intryck man får, när Kungl. Maj:t ger sig in i polemik med ett organ av så officiell karaktär som Jernkontoret på grund av de skiljaktiga uppfattningarna mellan bolagsstyrelsen och Jernkontoret. Ifrågavarande skillnad ligger ju i bedömandet av den mellansvenska järnhanteringsens möjligheter under de år som komma. Jernkontoret har räknat med att de mellansvenska järnverken genom redan beslutade utvidgningar skulle år 1950 uppnå en kapacitet av 1 320 000 ton under det att bolagsstyrelsen räknat med 1 200 000 ton. Här har Kungl. Maj:t tagit ställning genom följande uttalande: »Sistnämnda siffra» — det är bolagsstyrelsens— »är emellertid grundad på så noggranna och tillförlitliga undersökningar att någon nämnvärd felberäkning torde vara utesluten.» Ja, man kan säga vad man vill om detta sätt att döma mellan de olika uppfattningarna, men man har svårt att beteckna denna formulering med annat uttryck än polemisk. Det är i själva verket ett ganska uppseendeväckande partitagande för bolagsstyrelsen, som här sker under desavuerande av Jernkontoret. Givetvis varken kan eller vill jag, och icke heller bör man, sätta i fråga sakligheten hos vare sig det ena eller det andra organet, men när Kungl. Maj:t i propositionen tar ställning i denna fråga, förefaller det som om åtminstone hos Kungl. Maj:t och handelsministern det varit ett önsketänkande i denna fråga som utlöst ståndpunktstagandet mellan de båda uppfattningarna. Detta påminner mindre om ett sakligt bedömande än om den starkares regel: »här är det jag som bestämmer». Det är som om man vid sitt ståndpunktstagande förbiser vad herr Andersson i Malmö så riktigt påpekade, nämligen att det här icke endast är fråga om ett norrlandsintresse. Ja, icke ens endast om ett järnindustriens intresse, utan här är det fråga om ett folkhushållets intresse förmedlat genom den inverkan som olika nu förestående åtgärder komma att få på arbetsmarknaden och på materialmarknaden överhuvud taget. När nu beträffande en av de fundamentala förutsättningarna för ställningstagande till denna jättelika anläggning fullständigt olika åsikter öppet demonstreras, kan detta ju icke vara ägnat att verka särskilt lugnande för dem som betrakta det stora projektet som ett ekonomiskt äventyr, och Kungl. Maj:ts ställningstagande i denna fråga är heller icke, såsom det här återgivits, ägnat att skingra denna oro.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Med dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. till utlåtandet fogade reservationen nr 1.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Vidare yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! I ett hänseende vill jag oförbehållsamt instämma med den siste ärade talaren, herr Olson i Göteborg, nämligen att denna fråga är mycket stor. Sällan har fattats ett företagarbeslut av den räckvidden inom Sverige. Förslaget innebär en stor utvidgning av våra industriella resurser. Det i propositionen framlagda förslaget innebär ju, att vi skola utvidga denna bas för all industri i landet, som järnframställningen är, med mer än 50 % av dess nuvarande omfång, och vi skola göra det genom någonting så relativt ovanligt i svensk ekonomi som statligt företagande. Jag kan väl förstå den betänksamhet som griper många av kammarens ledamöter, och jag vill försäkra, att betänksamhet har också styrt både styrelsens och experternas arbete och de överväganden i regeringen som föregått propositionens framläggande.

När jag läst reservationerna och lyssnat till debatten — debatten i första kammaren och här nu efter middagen i andra kammaren jämte vad jag fått mig inberättat om vad som här sagts tidigare — kan jag konstatera, att kritiken följer i huvudsak två olika linjer. För det första framhålles det, att propositionen har lagts fram så sent, att det har varit svårigheter för utskottet och riksdagen att tillräckligt noggrant studera och pröva frågan. Den andra linjen är, att man finner sakliga brister i förslaget.

I fall det må tillåtas mig att först ta upp kritiken efter den första linjen, vill jag börja med att oförbehållsamt som min mening säga, att propositionen är icke bara framlagd sent, utan den är framlagd mycket sent, och jag vill medge, att det behöver från regeringens sida både ges skäl, varför propositionen icke har kunnat läggas fram tidigare och skäl varför propositionen, därest detta icke varit möjligt, icke hade kunnat skjutas till höstriksdagen. Jag kan meddela, att inom regeringen hade vi en mycket allvarlig diskussion om den saken, innan beslutet fattades — jag tror det riktiga beslutet — att propositionen skulle framläggas. Vi funno nämligen, att här hade vi ett typiskt exempel på en fråga, som icke utan men för riket kunde uppskjutas ens de fyra eller fem månader, som det var fråga om, om den uppsköts till höstriksdagen.

Propositionen har icke kunnat läggas fram tidigare. Jag vill erinra om att den nya styrelsen, som nu har ansvaret för bolagets ledning, tillsattes så sent som i slutet av januari. Förr har det inte varit mig möjligt att få ihop en styrelse, som skulle kunna bära ansvaret för ett för svenska förhållanden så väldigt företag som det här är fråga om. Samtidigt som styrelsen tillsattes fick den direktiv att utreda denna fråga. Vid de resonemang som jag hade med den nya styrelsens ordförande och med andra medlemmar av styrelsen och med ledningen av företaget hade vi vid denna tidpunkt närmast tänkt oss att vi skulle inrikta oss på en utredning, som skulle göra det möjligt att lägga fram en proposition till höstriksdagen. Emellertid hade styrelsen inte hunnit arbeta mer än någon vecka förrän den kom till det resultatet, att man om möjligt borde söka få till stånd ett principbeslut redan under värriksdagen.

Det fanns starka skäl som talade för detta. När jag prövade dessa skäl fann jag anledning att ge styrelsen rätt. Vi lade upp en tidtabell för det fortsatta arbetet och den har därefter följts helt och hållet. Styrelsen gjorde i själva verket sin utredning färdig på mindre än tre månader. Detta hade naturligtvis inte varit möjligt, såvida inte denna fråga varit föremål för så långa

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

och intensiva utredningar redan förut och så vitt man inte inom styrelsen och bolagets ledning hade gjort förarbeten långt dessförinnan. Jag vill tillägga att det inte heller hade varit möjligt, såvida inte så mycket värdefullt tekniskt och statistiskt material hade funnits i Jernkontoret och i industrikommissionen och på andra håll inom förvaltnings- och organisationslivet.

När styrelsen arbetade med denna uppgift skedde det givetvis under intrycket av den väldiga händelse på järnproduktionens område, som Tysklands sammanbrott och de segerrika makternas beslut att i grund förstöra Tysklands järnindustri dock innebär. Det är givet att denna stora händelse har skänkt ökad aktualitet åt de planer, som senast i fjol konfirmerades av riksdagen, nämligen att man borde inrikta sig på ett fullständigt järnverk i Norrbotten, vidgat även vid basen.

Nu frågar man sig varför inte beslutet om en sådan utbyggnad skulle kunna töva till höstriktsdagen. Ja, skälet därtill är, att det skulle ha inneburit ett uppskov med arbetet på mycket mera än de fyra, fem månader, som skulle skilja tidpunkterna för riksdagsbesluten. Först och främst var det lämpligt att utföra vissa viktiga schaktningsarbeten, som ingingo i förberedelserna för utbyggnaden, under sommaren. Ett uppskov med beslutet till hösten skulle ha inneburit ett uppskov med dessa arbetens igångsättande på nära nog ett år.

Men vidare och framför allt ha vi att beakta situationen inom de industrier, som skola leverera maskiner och delar till verket. Det har lyckats styrelsen — och vi böra vara styrelsen tacksamma för det energiska sätt, varpå den arbetat — att till stor del få offerter från England och Amerika, vilket, om det bleve fråga om beställningar under den närmaste tiden, skulle betyda leveranstider, som ställa det möjligt att göra verket färdigt inom den tid, som styrelsen har planerat. Om man däremot sköte på dessa beställningar till dess ett beslut fattats under höstriktsdagen, skulle det med hänsyn till den ökning av orderbeläggningen inom industrien, som är att motse även utomlands, bli fråga om förlängning av leveranstiderna, som betydligt överstiga de fyra, fem månaderna mellan riksdagarna och som kanske skulle ha medfört att hela denna stora plan finge skjutas framåt till obestämd tidpunkt. När järnförsörjningen inte bara för de närmaste månaderna och åren utan även på längre sikt ter sig så bekymmersam som jag har antytt, och när ett uppskov till höstriktsdagen skulle kunnat betyda ett framflyttande av hela saken till en obestämd framtid, så ansåg sig regeringen inte kunna ta ansvaret för att icke nu lägga fram detta förslag.

Det är klart att de som dela regeringens mening, att detta förslag är rationellt samt riktigt och sakligt grundat — och som dessutom ta hänsyn till de skäl jag nyss har talat om, vilka utgjort motivet för styrelsens och regeringens handlande — måste anse att vi gjort vår plikt, när vi lagt fram denna proposition. Likaså är det givet, att de som anse att förslaget är behäftat med allvarliga sakliga brister inte kunna hysa denna uppfattning. Därmed äro vi framme vid den verkliga meningsskiljaktigheten, som naturligtvis gäller sakfrågan, huruvida vi nu skola fatta ett beslut om utbyggnad av järnverket i den omfattning, som styrelsen och regeringen ha föreslagit, eller om vi skola skjuta på saken under fortsatta utredningar, respektive besluta om någon mindre utbyggnad, som herr Ohlin m. fl. föreslagit i folkpartiets motion.

I styrelsens utredning med bilagor, i propositionen och i utlåtandet från utskottet har en så fullständig redogörelse lämnats för förslaget, att jag inte här anser mig behöva gå in på att beskriva detsamma. Däremot skall jag tillåta mig att något bemöta den kritik, som riktats mot propositionen både i reservationerna till utskottets utlåtande och här i debatten. Jag skall emellertid be att få göra några allmänna anmärkningar, innan jag går in på dessa detaljfrågor.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Jag skulle först vilja påpeka och understryka, att denna fråga vid de olika tillfällen den behandlats i riksdagen dock fallit framåt och fallit kraftigt framåt. I ingendera av de båda reservationerna ges uttryck för någon annan uppfattning än att järnverket bör utbyggas till ett fullständigt verk. När jag lyssnade till herr Olson i Göteborg fick jag visserligen närmast det intrycket, att han skulle varit mest nöjd om ingenting alls hade blivit gjort. Om jag inte är fel underrättad har därtill herr Falla framställt yrkande om direkt avslag på förslaget. Men med dessa undantag har man på alla håll varit angelägen att betona en positiv inställning till saken. Statsutskottets ärade ordförande, herr Johan Bernhard Johansson, har i första kammaren gjort sig särskild möda att understryka sin positiva inställning till en utbyggnad av järnverket med ett valsverk.

Jag anser att detta är ett tecken på en stor förändring i opinionen. Jag vill erinra om att vid många tillfällen tidigare, när denna fråga har diskuterats här i riksdagen, har som ett mycket allvarligt skäl emot att vidtaga någon mindre utvidgning i fråga om tackjärnsbasen eller med ett thomasverk framhållits, att om man inte dämmer i bäcken får man förr eller senare dämna i ån. Det framställdes som en fara, att man kanske till slut skulle ställas inför ett förslag om utbyggnad av ett fullständigt järnverk med valsverk i Norrbotten. Nu när i en regeringsproposition denna skrämmande möjlighet materialiserats, när ett sådant förslag framlagts, kanske i större skala än till och med våra tidigare kritiker ha förmodat, nu har man funnit sig böra retirera till den grad, att, som jag förut påpekade, i ingendera av reservationerna någon annan åsikt göres gällande än att det är riktigt att järnverket bör utbyggas på ett sådant sätt. Det framföres så vitt jag kan finna i mycket liten omfattning någon principiell kritik mot en sådan utvidgning av järnverket.

Låt mig också inkassera en annan förändring. Det råder den skillnaden mellan debatten i dag och debatten vid flera tidigare tillfällen, att här i dag icke ordats mycket om de subventioner, vilka man annars oavbrutet i pressen och i riksdagen påstått att järnverket har haft. På den punkten har enligt min mening en riktigt äskådning gjort sig gällande. Man har förstått att dessa beskyllningar voro oriktiga.

Det kanske må tillåtas mig att här genast taga upp till kritik de nedsättande omdömen om vad järnverket hittills har åstadkommit, som fälldes av herr Olson i Göteborg. Han gjorde sig lustig över att järnverket hittills inte levererat mer än något över 100 000 ton järn till den svenska marknaden. Jag skall till hans kritik på denna punkt endast göra ett par enkla påpekanden. För den händelse detta järnverk hade byggts upp före kriget, vilket borde ha varit det riktiga, är jag säker om, både att det finansiella resultatet skulle ha varit lysande och att järnverket skulle i ännu högre grad ha betytt en kraftkälla för det svenska näringslivet under de gångna krigsåren. Eftersom järnverket på grund av lång försening med beslutet om dess igångsättande, en försening som dock de som även nu stå som kritiker mot regeringens proposition få tillräkna sig äran av, först under de senaste åren kunde börja leverera varor, får man anse att 100 000 ton eller något därutöver inte är så litet. Det får snarare anses vara en ganska betydelsefull kvantitet. Jag vill också påpeka att järnverkets kapacitet redan i år beräknas komma upp till 100 000 ton per år.

Jag vill i detta sammanhang även fästa uppmärksamheten på den mycket gynnsamma tekniska utvecklingen under innevarande år. Den beräknade årsproduktionen av 30 000 ton tackjärn per ugn har sålunda överskridits med nästan 15 procent under de fem första månaderna i år och förreduktionsanläggningen kommer sannolikt ytterligare att förbättra sitt resultat. Jag kan vidare nämna, att bränsleåtgången per ton framställt tackjärn, vilken under inkör-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

ningsperioden uppgick till uppemot 557 kg, under det förgångna verksamhetsåret sjönk till 480—490 kg per ton och under löpande verksamhetsår i genomsnitt hållits sig kring 465 kg. Elektroförbrukningen har minskat från 50 kg per ton, när den var som högst, till för närvarande 25 kg per ton. Den utveckling som skett under den allra senaste tiden har — det vågar jag säga — inte bara motsvarat utan i vissa väsentliga hänseenden överträffat våra bästa förhoppningar.

Jag skulle vilja anlägga en allmän synpunkt på detta stora företag. Den kritik som statligt företagande möter ifrån de borgerliga partier, som här träda i opposition mot regeringens proposition, är vanligen grundad på det påståendet att statligt företagande är underlägset det privata företagandet, i det att staten icke är beredd och icke kan vara beredd att göra riskbundna investeringar. Det är till det privata företagandet vi ha att lita, när det gäller att få fram dessa för den ekonomiska utvecklingen fullkomligt nödvändiga investeringar, som äro förbundna med risk. Detta är vad herr Olson i Göteborg betecknade som spekulationer. Jag vill medge, att i denna kritik förvisso skulle ligga en god portion sanning, såvida vi icke i detta hus, där vi äro ansvariga för den statliga investeringen, äro beredda och bli beredda att på samma sätt som det enskilda kapitalet taga risker när det gäller att nå samma mål. Det är emellertid något ironiskt — det kan jag inte hjälpa att jag tycker — när man finner, att dessa personer, dessa partier som principiellt kritisera statsföretagandet för dess oförmögenhet att taga risker liksom det enskilda företagandet, skola bilda de krafter inom folkrepresentationen, som söka behäfta det statliga företagandet med detta lyte.

Det är riktigt, att det här är fråga om att staten skall taga risker på samma sätt som ett enskilt företagande. Och det finns starka skäl varför staten skall vara beredd att taga vissa risker, och stora risker i detta fall. Staten behärskar, som ofta påpekats, större delen av naturtillgångarna i Norrbotten, där det är en akut brist på företagande. Staten har därför desto större plikt att verkligen uppträda på det utomordentliga sätt, som det privata företagandet uppträder, när det framställes som bäst. Staten måste vara beredd att taga risker, ty lägg märke till: skulle staten inte vara beredd att göra riskbundna investeringar här, där staten behärskar naturtillgångarna, då skulle det vara möjligt för det statliga företagandets motståndare att med rätta tala om, att i Norrbotten där ligger »statens döda hand över naturtillgångarna».

Den principiellt viktigaste reservationen, som naturligtvis är högerreservationen, den bygger i allt väsentligt på Jernkontorets kritik. Det gör också, såvitt jag kan finna, den reservation, som framburits av herr Ohlin m. fl. Herr Olson i Göteborg var, om jag förstod honom rätt, något upprörd över att jag som departementschef hade dristat mig att gå i polemik, som han sade, med Jernkontoret, med detta, som han uttryckte det, »högst officiella organ», som Jernkontoret är. Jag vill därtill säga, att det är den föredragande departementschefens plikt att i alla frågor göra ett bedömande av vad de sakkunniga instanserna sagt, och i fall herr Olson i Göteborg läser igenom andra propositioner skall han ofta finna, att departementschefen på regeringens vägnar tillåtit sig ha en annan mening än någon viss sakkunnig instans har uttryckt. Det har hänt ofta, och jag tror att det även hänt i år, att en departementschef kommit att ha en annan mening än alla de s. k. sakkunniga instanserna. I sista hand måste även riksdagen bilda sig en uppfattning om innehållet i vad olika sakkunniga instanser ha sagt. Vi ha dock i detta land icke den trygghet för ämbetsverken eller organisationerna, att det skulle vara oriktigt ifrågasätta, att de på någon punkt ha fel.

Dessutom, herr Olson i Göteborg, behöva vi nu inte dölja för oss själva att

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Jernkontoret måhända är ett officiellt organ i en viss mening, men dessutom är det ju i verkligheten just organisationen av vissa enskilda företag, stora och små, som känna sig som konkurrenter till Norrbottens järnverk. Jag skulle här vilja påminna om att denna omständighet vid tidigare tillfällen har föranlett, att förslag om Norrbottens järnverk icke skickats på remiss till Jernkontoret. För mig har det varit en självklar sak, att jag ville följa en annan väg och skicka detta förslag på remiss till Jernkontoret och industriförbundet och överhuvud taget alla instanser, som kunna ha någon sakkunskap och för övrigt också kunna ha egna intressen i frågan.

Där ha vi förresten en annan betydande skillnad mellan statligt företagande och enskilt företagande. Statligt företagande försiggår under den mest intensiva insyn från allmänheten. Det enskilda företagandet behöver inte räkna med att politiska partier och stora delar av pressen ställa sig i harnesk mot företagets planer. Det enskilda företaget behöver förvisso inte räkna som skyldighet — som jag i detta fall räknat som järnverkets skyldighet — att lämna sådana kostnadskalkyler, som det önskar hålla hemliga för allmänheten, till organisationerna och konkurrenterna, så att dessa kunna gå igenom dem. Det är klart, att den som i likhet med mig principiellt har den uppfattningen, att det vore nyttigt med mera offentlig insyn även i det enskilda företaget, han kan inte ha någon annan ståndpunkt.

Jag vill gå längre och säga, att på lång sikt är detta en stor överlägsenhet hos det offentliga företagandet. Det betyder, att här äro vi i högre grad skyddade än det enskilda företagandet för misstag. Om jag ser på Jernkontorets kritik av styrelsens förslag, så är det visserligen sant, att det innehåller en hel del missförstånd och misstag, som jag varit i tillfälle att korrigera i min dikta- men i propositionen. Alla dessa misstag gå egendomligt nog i en viss riktning. Det är också sant, att där förekomma uppenbara överord. Men det förekommer också många förståndiga råd och goda synpunkter, som det är värdefullt för styrelsen att taga hänsyn till, och där det också i propositionen givits anvisning, att den skall taga hänsyn till det.

Jag anser således att det inte är en svaghet utan en styrka hos de offentliga företagen, att de på detta sätt bli genomlysta av offentlig diskussion och kritik. Men det är klart att för många medborgare, som inte alldeles gjort klart för sig hur saken ligger till, kommer detta att betyda, att det offentliga företagandet, varom alltid grälas i tidningarna och riksdagen, kommer att få över sig någonting mindre betryggande än det enskilda företagandet, som ju aldrig blir föremål för en sådan kritik.

Låt mig påpeka, att i fall det skulle ha inträffat att en enskild finansiell concern skulle lagt upp ett järnverk i Norrbotten, vilket för övrigt vid någon tidpunkt varit påtänkt och i alla händelser varit fullkomligt naturligt, då skulle ett sådant initiativ av de borgerliga politikerna och av den borgerliga pressen betraktas som ett typiskt exempel på den privata företagsamhetens initiativkraft, som ett exempel på den fosterländska betydelsen av det enskilda företagandet och som ett exempel på — är jag rädd — hur det privata företagandet träder in där eljest »statens döda hand» skulle ligga över naturtillgångarna. I alla händelser tror jag det är klart, efter vad jag här sagt, att jag inte kan betrakta det som en försyndelse utan tvärtom som en förtjänst, att jag i propositionen gått i polemik även emot Jernkontoret.

Om jag så går över till den kritik, som i reservationerna riktats mot propositionen, och jag tänker nu först på den reservation som skrivits av herrar J. B. Johansson m. fl., så är det bara ett par småsaker jag skulle vilja peka på och klara upp. Alltför mycket in i detalj kan jag knappast gå. Först skulle jag vilja fästa kammarens uppmärksamhet på en uppenbar brist i logiken och

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

en uppenbar motsättning i själva argumenteringen i denna reservation, liksom också i Jernkontorets yttrande. Det göres gällande, att prognosen över utvecklingen av järnefterfrågan inom landet, som företagets styrelse gjort, och som jag ansluter mig till, är felaktig. Man säger, att utrymmet för utvidgningen till 1950 inte är så stort, som styrelsen antagit. Jag tillåter mig vidhålla, att denna kritik inte är riktig. Låt oss emellertid i alla fall antaga att Jernkontoret och reservanterna ha rätt. Vi skulle alltså ha räknat alltför optimistiskt beträffande utrymmet inom den svenska efterfrågan för en ökad järnproduktion år 1950. Om man så fortsätter några stycken längre fram i noterna, så framföres emellertid en annan kritik emot styrelsen. Den kritiken går ut på, att styrelsen varit alldeles för optimistisk när den räknat med att järnverket skulle vara färdigt 1950. Kritikerna tro, att järnverket inte kommer att vara färdigt förrän 1952 eller 1953. Antag då att de även på denna punkt ha rätt. Det går emellertid inte att samtidigt anförä båda dessa argument som kritik mot styrelsen, ty blir inte järnverket färdigt förrän 1952 eller 1953, då ha ytterligare två eller tre år gått, och även om man använder den mycket försiktiga beräkningsgrund som styrelsen gjort, att konsumtionen skall stiga endast med fyra procent om året hädanefter, fastän den steg med fem procent om året under 1930-talet trots den allvarliga krisen, så ökar ändå järnefterfrågan med 60 000 ton om året. Den inhemska järnkonsumtionen skulle alltså redan 1955 vara uppe i 1 800 000 ton i stället för, som vi räknat med, 1 470 000 ton 1950.

Det är för mig en pedagogisk angelägenhet att påpeka denna uppenbara motsättning för att få fram en annan sak, som reservanterna förtigit, och det är detta, att det måste vara felaktigt att försöka bemöta förslaget från järnverkets styrelse med påståendet, att vi icke komma att ha tillräcklig stor marknad inom landet. Ett järnverk som bygges för årtionden och generationer framåt kan dock inte planeras så, att det precis passar efterfrågan ett visst år, i detta fall 1950, utan det skall byggas för att kunna tjäna i en ekonomisk utveckling. För min del vill jag rentav vara tillräckligt optimistisk att tro, att om vi i denna kammare komma att diskutera denna viktiga fråga om fem eller tio år, så skall utvecklingen rentav ge oss till den grad rätt, att vi då kunna planera en ytterligare utvidgning av Norrbottens järnverk.

Det framställda förslaget har också kritiserats ur synpunkten, att man inte lagt fram något detaljerat produktionsprogram, att man icke efterforskat precis vad det är för slags kvaliteter och former, som kunna finna avsättning på marknaden, att man icke har gjort, som man nu säger med en populär och lärd term, någon marknadsanalys. Vi anse också denna kritik felaktig. Jag säger åter, att ett verk som icke byggts för att tjäna efterfrågan just nu eller just året 1950 utan byggts för att arbeta inom svenskt näringsliv för årtionden framåt, det verket skall planeras med den rörlighet, att det kan anpassa sig efter skiftningarna i efterfrågans storlek och inriktning, i synnerhet under tider som dessa, som äro fyllda av så stora förändringar.

Jag skulle också här vilja göra den anmärkningen, att jag tror att majoriteten i utskottet har rätt, när den finner att ett statligt företagande som detta i viss mån måste ges fria händer för att kunna vara konkurrenskraftigt. Det beslut som bör fattas i riksdagen skall inte handla om hur detaljerna skola utformas i ett sådant företagande, ty dessa detaljer skola bedömas på samma sätt som i annat företagande och av en styrelse, som är kompetent att fatta dylika affärsbeslut. Jag är på sätt och vis förvånad över att möta denna kritik just från affärsmannabåll, där man måste vara särskilt medveten om vilka krav man måste ställa på statligt företagande, om det skall vara affärs-mässigt.

Det är alldeles riktigt, att något detaljerat produktionsprogram inte har ut-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
arbetats, men det är klart att det kommer att utarbetas. Hänsyn bör då tagas till vad som kan produceras i de mellansvenska verken, vilket, om jag inte hörde fel, även herr Olson i Göteborg ville hävda. Men det kravet på Norrbottens järnverk att det skulle respektera ett förbud att tillverka allting som kan tillverkas i de mellansvenska järnverken, och att dessa således skulle undantagas från konkurrensen — en sådan tanke skulle man möjligtvis kunna utläsa ur herr Olsons i Göteborg yttrande — det kan givetvis inte vara riktigt. När jag hävdade, att detta järnverk på lika villkor och under affärsmässig ledning skall få konkurrera på järnmarknaden, så betyder det visserligen å ena sidan, att det inte skall ges oberättigade förmåner, men det betyder å andra sidan att det efter sina naturliga förutsättningar skall få konkurrera, även om denna konkurrens går ut över räntabiliteten hos mindre väl planlagda, mindre väl upplagda, alderdomliga och kanske för små järnverk i Mellansverige.

Överhuvud taget skulle jag här vilja påpeka en annan motsättning och brist på logik i den kritik, som allmänt riktats mot järnverket. Å ena sidan gör man gällande, att detta järnverk icke kommer att vara konkurrenskraftigt — ibland menar man då konkurrenskraftigt på den internationella marknaden, ibland gentemot de gamla järnverken. Det stora felet hos järnverket skulle alltså vara, att man räknat för optimistiskt. Men man kan då inte i samma andedrag hävda — som herr Olson i Göteborg gjorde — att det är ett fel hos detta järnverk, om dess produktion skulle gå ut över de andra järnverken, om det alltså skulle utkonkurrera de andra järnverken och skapa ett minskat utrymme och minskade avsättningsmöjligheter för de gamla järnverken.

För min del har jag svårt att tänka i dessa termer, som dess värre blivit alltför vanliga, när man diskuterar Norrbottens järnverk. Man säger, att man emot varandra har å ena sidan den privata järnhanteringen och å andra sidan statens järnhantering. För mig är det naturligt att också räkna den mellansvenska järnindustrien som »vår», och vid planläggningen av Norrbottens järnverk skall det förvisso tagas hänsyn till, att man inte gör skada åt den mellansvenska järnindustrien. Men detta får icke betyda, att icke detta järnverk på lika villkor och i den mån den har naturliga förutsättningar skall få kämpa sig fram på marknaden.

Jernkontorets yttrande, till vilket reservationen ansluter sig, går egentligen inte ut på något annat beträffande räntabiliteten i Norrbottens järnverk än ett tvivel om att järnverket »under alla förhållanden» skall kunna tillverka järn till konkurrenskraftiga priser. Detta skall särskilt gälla under tider av minskad efterfrågan på världsmarknaden. Det bör härtill påpekas, att de företag torde vara lätt räknade — och de skulle för övrigt behöva underkastas monopolkontroll — som kunna räkna med att under alla förhållanden, även under dåliga tider, vara skyddade för utländsk konkurrens, åtminstone när det gäller stålområdet. Det är t. ex. inte fallet med några andra svenska järnverk, inte heller järnverk, som äro inriktade på handelsjärn.

Jernkontorets kostnadskritik har utgått från ett annat utbyggnadsprogram än det framlagda. Det förelåg således ett visst missförstånd där som gjort, att man räknat för högt. Själva den omständigheten att de dock i sin kritik inte komma längre ger mig ett stöd för att kalkylerna äro gjorda med försiktighet.

Om jag inte är fel underrättad har herr Falla sagt, att vi skulle ha räknat med ständigt goda konjunkturen i framtiden. Nej, det ha vi inte gjort. Men vi ha räknat med — och det äro vi alla eniga om, jag tror även herr Falla eller åtminstone hans parti — att vi för framtiden skola föra en sådan ekonomisk politik, som om möjligt säkrar full sysselsättning. Vi ha pekat på de sär-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

skilda planer, som äro upplagda, och som komma att innebära att efterfrågan kommer att vara jämnare under dåliga tider liksom under goda.

Det har sagts, att de kalkyler som gjorts över den framtida prisutvecklingen äro ovissa, och det har till och med framhållits, vilket jag tror är alldeles riktigt, att det sällan varit så svårt att överskåda utvecklingen på den internationella järnmarknaden som nu. Men när dessa konstateranden tas till intäkt för ett yrkande, att man inte skall tänka sig att bygga ut detta järnverk förrän man kan göra säkrare analyser, då måste vi göra klart för oss, att en sådan rekommendation i den vilda värld vi nu leva i sannolikt betyder, att vi inte ha möjligheter att lägga fram ett sådant förslag under de närmaste åren och kanske aldrig. Vi ha emellertid reda på den stora förändring som skett i och med den tyska järnindustriens nedpressande, vi veta vidare med tämligen stor visshet, att det blir en stark fortsatt utveckling av järnefterfrågan inom Sverige, och vi ha vidare räknat oss fram till att ett järnverk, utbyggt i stor skala som på vissa håll i utlandet. och som arbetar med moderna, kostnadsbesparande metoder, kan tillverka järn relativt billigt. Detta är, för att förenkla saken, utgångspunkterna för att fatta ett positivt beslut.

Jag skulle också vilja något gå in på den andra reservationen, som avgivits av herrar Ohlin m. fl. Ur denna reservation talar förvisso folkpartiets ständigt goda hjärta. Det säges där många känsliga ord om betydelsen av ett förslag av den karaktär, som det här är fråga om, framläggas. Det säges många goda ord, som måste tilltala alla, som ha samma uppfattning om järnverket som jag, och som särskilt måste tilltala Norrland. Å andra sidan har man likaledes många tänkvärda ord, som så att säga mera vända sig bort från Norrland, och som understryka att det bör läggas upp ett mera »moderat» program. Det talas om försiktighet, klokhet, sparsamhet.

När sedan de praktiska konklusionerna skola dragas, så stannar emellertid folkpartiet icke helt och hållet på den negativa högerlinjen, nämligen att propositionen skall avslås och att man sedan skall tillsätta en utredning, om vilken man med tämligen stor visshet kan säga, att om den fullbordas efter högerlinjen, så kommer ett fullständigt järnverk i Norrbotten att för alltid omöjliggöras. Nej, man lägger fram ett — om jag så får uttrycka mig — stympat förslag, vilket, om man granskar dess detaljer, måste anses vara tämligen lätt-sinnigt rent tekniskt. Det är den saken jag nu skulle vilja illustrera.

Man vill i reservationen inskränka basen på så sätt, att man inte i enlighet med styrelsens förslag vill bygga ett koksjärnverk på 200 000 ton, utan man nöjer sig — »klokt», »försiktigt» och »moderat» som alltid på detta håll — med ett koksjärnverk på 100 000 ton. När styrelsen föreslagit — det vill jag inom parentes påpeka — att det skulle byggas ett koksjärnverk på 200 000 ton, så låg där bakom vissa tekniska beräkningar. Det var meningen att bygga ett koksjärnverk som i högsta grad var arbetsbesparande och ekonomiskt även i fråga om investeringskapital. Den kritik som här framkommit från något håll, jag tror det var från kommerskollegium, att man skulle inskränka sig till en mindre ugn, den har motiverats icke av ekonomiska skäl utan av beredskaps-skäl; man skulle nämligen då kunna använda träkol. Det är dock klart, att man skulle få köpa den beredskapen med olägenheten att bygga en mindre ekonomisk anläggning.

Sedan skulle man enligt reservationen komplettera elektrostålverket med en 25-tonns ugn, eventuellt två ugnar, och ett götvalsverk med en kapacitet av 300 000 ton samt ett grovvalsverk. Man har uppenbarligen räknat med att kunna använda 100 000 ton skrot. Så har åtminstone jag fattat saken. I vilket fall som helst blir konsekvensen av detta, att man icke kommer att vara i stånd att tillverka något tackjärn alls. Ett av de viktigaste skälen för att bygga

Aktie-teckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
upp detta järnverk i Norrbotten har ju dock alltid varit, att den svenska marknaden, och för övrigt även exportmarknaden, skulle få till sitt förfogande ett billigt tackjärn.

Sedan skulle resten skjutas på framtiden. Jag vill nu påpeka, att de skäl som herrar Ohlin m. fl. framfört för ett uppskov tyda på att de inte räkna med ett snart ställningstagande. Detta tror jag det är viktigt att man observerar i Norrland. Det kan knappast bli fråga om en fortsatt utbyggnad förrän i början på 1950-talet, ty reservanterna säga, att man skall avvakta den nu pågående utbyggnaden av thomasverket, vilket av skäl som äro herr Ohlin alltför välbekanta inte kan bli färdigt förrän 1948. Sedan skall man vinna erfarenhet av thomasverkets räntabilitet, vilket också tar ett par år. Då är man inne på 1950-talet, och då skall man ha en ny diskussion om saken!

Jag skulle vilja påpeka, att om det är någonting som är någorlunda säkert beträffande den framtida prissituationens inverkan på räntabiliteten av järndriften så är det det faktum, att det redan av bränsleskäl lönar sig att bygga ut valsverket, om man har ett thomasverk. Detta betyder, att herr Ohlins och hans medreservanters resonemang möjligen skulle kunna förstås, om man från början hyser stora tvivel om att en utvidgning överhuvud taget skall komma till stånd. Det är det jag vill ha klart.

Emellertid finns det andra frågetecken att sätta i kanten här. Reservationen säger ingenting om hur man skall förfara med de allmänna anläggningarna — det är väl en sak som lämnas till Kungl. Maj:t att avgöra, för den händelse riksdagen skulle följa folkpartiets paroller. Jag menar här transportanordningar o. d., som intaga en så betydande plats i programmet. Enligt styrelsens förslag uppgå kostnaderna för hjälpavdelningen och allmänna avdelningen till 35,5 miljoner kronor. Ja, här finns uppenbarligen två alternativ eller någon kompromiss däremellan. Antingen skall man dimensionera dessa allmänna anläggningar efter folkpartiets krympta skala, och då blir det mycket oekonomiskt att en gång i framtiden göra det som reservanterna dock ställa i utsikt för norrlandsfolket, nämligen att taga i övervägande om man inte skall bygga ut vidare. Eller också överdimensionerar man dessa allmänna anläggningar, vilket betyder att man naturligtvis inte får den bästa räntabiliteten av anläggningarna under den tid, då man skall göra de viktiga iakttagelserna, huruvida det lönar sig att bygga ett valsverk, när man har ett thomasverk.

I båda reservationerna framhålles såsom en särskild förtjänst med denna »moderata» inställning till det norrländska produktionsproblemet, att man vill ha en *successiv* utbyggnad av järnverket. Jag skulle därtill vilja påpeka, att i en situation där vi alla veta att storföretagandet är särskilt lönande, och där meningen är att man skall bygga upp ett i hög grad ekonomiskt storjärnverk, så ligger det avsevärda fördelar i att ha en fast plan, varinom man utbygger järnverket. De äldre järnverken i Sverige, som genom tiderna fått byggas ut successivt och fortfarande få byggas ut successivt, de ha haft stora besvärigheter med planeringen, ur såväl tekniska som ekonomiska synpunkter. De lida under svåra hämningar. Jag har knappast talat med någon järnexpert, som varit upp i Luleå och sett uppläggningsen av järnverket, som icke framhållit, att den stora fördelen med statens järnverk däruppe är, att det kan planeras på en gång och sedan byggas in i denna stora plan.

Det har berättats mig att herr Ohlin ställt en fråga till mig, som jag är mycket angelägen att svara på, ehuru jag inte är riktigt säker på att jag begriper meningen med frågan. Han har frågat mig, hur jag som är frihandlare skall bära mig åt, om järnpriserna utomlands bli synnerligen låga, så att Norrbottens järnverk förlorar sin konkurrenskraft. Skall jag då låta Norrbottens järnverk stå överksamt till hälften — varför frågade han icke, om jag tänkte låta slå igen det helt och hållet? — eller skall jag köra det med subventioner.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Ja, jag är ledsn om jag missförstått frågan, jag har den endast antecknad på ett papper. — Eftersom detta järnverk planeras att arbeta utan subvention som ett normalt verk — det har planerats helt affärsmässigt och driftsmässigt — så finns det ingen särskild anledning att ställa den frågan just beträffande detta verk. Det är en fråga, som man kan ställa helt allmänt: hur skall det gå med den svenska järnindustrien, om järnpriserna utomlands skulle sjunka mycket?

Låt mig påminna om att detta verk, som byggts speciellt med tanke på att kunna komma ner till låga priser, bör stå sig särskilt gott, ehuru det väl knappast heller försvårar för de andra järnverken i Sverige. Frågan vad man skall taga sig till om priserna bli mycket låga kan man ju ställa beträffande varje stort företag. För min del skulle jag vilja säga, att det naturliga svaret ingalunda blir att järnverket lägges ner helt eller till hälften, utan när priserna sjunkit så lågt, att de inte betala alla kostnaderna, då får järnverket hållas i gång som andra industrier och med en viss tillfällig förlust. Det är nämligen någonting som är fullkomligt normalt och kan träffa hela näringslivet. det äro i grund och botten herr Ohlin och jag naturligtvis fullkomligt överens om. Att ett statligt järnverk skulle resa några särskilda problem i det hänseendet kan jag endast antaga under den förutsättningen, att det är ordnat så, att produktionskostnaderna komma att hålla sig mycket höga. Nu är emellertid meningen den, att vi genom utnyttjande av de särskilda förutsättningar som finnas för järnproduktionen i Norrbotten — där vi ha järnet, malmen och vattenkraften och där vi, om allt ställer sig någorlunda hyggligt, få kolet i retur på malmångarna, och där arbetskraften finns och vi kunna planera dess utnyttjande i stor skala på samma sätt som i utlandet, där man kommer fram till låga järnpriser — under en eventuell depression skola kunna räkna med färre problem än inom andra grenar av näringslivet.

Jag vill inte taga upp tiden alltför mycket, men några ord måste jag dock säga om inflationsfaran. På tal om inflationen har det kommit därhän i Sverige, att medan vi alla känna oss litet oroliga över att vi inte begagna tillräckligt kraftiga åtgärder för att hindra den, så använda vi den tydligen alla som ett tillhygge mot någonting, som vi vilja komma åt. Jag måste emellertid hävda, att det inte går att i största allmänhet sätta upp inflationsfaran såsom ett skäl emot en viss investering. Det är sant, att vi nu hålla på att skapa en efterfrågan på arbetskraft och materiel, som är större än som kan täckas. Det är sant att detta betyder, att vi måste inskränka våra investeringar, vilket framhållits många gånger från regeringsbanken och även från annat håll här i kammaren. Vi få emellertid samtidigt inte glömma, att för närvarande investeras i detta land mera totaliter än någonsin tidigare. Det blir alltså inte stopp i investeringarna därför att vi försöka begränsa dem i avsikt att försöka fylla dem. Då är det klart, att det blir en senare fråga att bedöma, vilka investeringar vi vilja förhindra och vilka vi önska släppa fram. Detta blir då en omdömesfråga där, enligt min mening, Norrbottens järnverk har en stor prioritet, eftersom det är så betydelsefullt för Norrland och landets järnindustri och överhuvud taget för hela vår industri, och därför att en stor del av arbetskraften under nybyggnadsperioden, som sträcker sig åtskilliga år framåt, kan fås utan att fördärva förhållandena på arbetsmarknaden, och därför att en stor del av investeringarna bestå i beställningar till utlandet o. s. v. Att godtaga inflationsargumentet och ständigt begagna det som en allmän bössa, som man skjuter sönder allting med som man vill förhindra, det reagerar jag emot.

Herr **Olson** i Göteborg erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Statsrådet Myrdal har i sitt uttömmande anförande svept

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
över betydande områden och inte bara berört de omständigheter, som stå i samband med järnverket, utan också hela vårt produktiva liv såsom det i vissa avseenden uppfattas av statsrådet i motsats till stora delar av företagarevärlden. Det är flera punkter som inbjuda till bemötande, men jag skall börja med att beröra en av dem.

Herr statsrådet har fäst sig vid vad han kallade en logisk kullerbytta, som skulle ha gjorts av oppositionen. Man säger, att detta järnverk inte blir konkurrenskraftigt och samtidigt talar man om de skadliga verkningarna av konkurrensen för de mellansvenska bruken. Se vi först på talet om att detta järnverk inte blir konkurrenskraftigt, så bottnar den reflexionen just i sådana förhållanden, som herr statsrådet senast var inne på. Det är ytterst en internationell prisfråga, om verket blir räntabelt och konkurrenskraftigt, om det helt skall kunna betala sina kostnader, verkställa avskrivningar med hänsyn till de förslitningar som äro gjorda och inte behöva några förmåner beträffande malmavtal eller frakter eller något annat. Ogynnsam prisutveckling kan skapa ett läge, som gör verket ej konkurrenskraftigt. Ett sådant läge behöver inte vara en tillfällig omständighet framkallad av en lågkonjunktur, utan det kan mycket väl sträcka sig över en så lång period, att inte den utväg är tillräddig, som herr statsrådet angav, då han sade att då man taga förlusterna. Det finns en gräns, där förlusterna icke längre böra tagas.

Detta är således en reflexion, som mycket väl kan göras, och det innebär icke, som herr statsrådet säger, en logisk kullerbytta, om man samtidigt menar, att detta järnverk kan medföra en minskad omsättning för de mellansvenska verken och således vålla skada på det hållet. Emellertid är denna skada ej det väsentliga i detta sammanhang. Det är alldeles givet, att när ett verk bygges ut till större kapacitet och göres modernt, så tar det en del omsättning från andra, och när det blir fallet är det inte fråga om annat än att de mellansvenska järnverken därigenom skadas. Det är emellertid inte den synpunkten jag lägger på denna fråga, utan det är de olägenheter som uppkomma därav att man åstadkommit en onödigt stor produktionsapparat, vilket är en nackdel både från folkhushållets synpunkt och för den konkurrerande järnindustrin. Sålunda äro båda de påtalade ståndpunkterna fullt förenliga.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Härpå yttrade:

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag skall börja med att till statsrådet Myrdal och till statsutskottets majoritet framföra ett varmt tack för det utomordentliga intresse och tillmötesgående, som har visats oss fjolårsmotionärer i denna fråga.

Det är klart, att detta är en mycket stor sak, en kapitalinvestering, som naturligtvis kräver omtanke och omsikt för att leda till det resultat för landet och länet, som vi alla önska. Vi äro därför inte alltför förvånade över den kritik som gör gällande, att utredningen har gått alldeles för fort för att kunna vara vederhäftig och grundlig. Jag skall komma in på detta litet närmare, inte minst i anledning av det som herr Olson i Göteborg sade om vad som hittills har förevarit i fråga om Norrbottens järnverk.

Det är sant att järnverket har blivit försenat, men det är inte sant att detta kan läggas verkets ledning till last. Det beror på andra omständigheter, och jag skall i korthet relatera dem. När jag hörde herr Olson i Göteborg, fick jag en känsla av att han hämtat kunskaper och upplysningar ur denna bok av John Erhard Jönsson. Han talade också om de brottsliga förseningarna av järnverkets utbyggnad hittills.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Det är sant att 1939 års urtima riksdag fattade beslut i anledning av en proposition, som gick ut på att man skulle bygga ett kokstackjärnverk med en kapacitet på 90 000 ton. Men sedan skedde ett ombyte på handelsministerposten, och den nye handelsministern, som var partivän till herr Olson i Göteborg, låg på saken till den 12 juli 1940, och därmed gick ju 7 å 8 månader. När sedan styrelsen var tillsatt och den gick att utarbete produktionsprogrammet, hade den inte bara att i enlighet med propositionen från 1939 göra en kokshytta för 90 000 ton, utan den hade att följa direktiv, som riksdagen hade lämnat och som handelsministern utformat och som hade tillkommit i mycket hög grad under den kritik, som utövades ifrån två masugnssingenjörer här i kammaren, Gerard De Geer och Sven Lundberg. Det programmet gick ut på att man skulle söka sig fram efter elektrolinjen. Man skulle icke gå fram för att få en koksmasugn, utan man skulle söka sig fram efter en linje, som kunde medföra minskad koksåtgång och alltså utgöra ett bättre beredskapselement.

Detta program genomdiskuterades sedan i styrelsen. Där sutto mycket försiktiga män, som hade blivit insatta i styrelsen av herr Domö, försiktiga män, som inte togo någonting för gott som verkställande direktören kom med. Först efter mycket grundliga diskussioner kunde han få detalj efter detalj och etapp efter etapp godkänd. Det är klart att utredningsarbetet därigenom blev ganska långvarigt, men — och här kommer ett mycket viktigt men, herr Olson — trots dessa ogynnsamma förhållanden under det planeringen skedde, så stodo likväl de bägge el tackjärnsugnarna färdiga den ena i september och den andra i november eller början på december 1943. Det är icke någon dålig takt om man betänker, att frågan hade varit tillbaka till riksdagen 1941 och blivit godkänd i det nya skick, som den hade fått genom utredningen.

Sedan är det sant att thomasverket har blivit fördröjt och att uppförandet av den tredje tackjärnsugnen har blivit fördröjt, men det får man lägga skulden för delvis på den handelsminister som satt i början av år 1944, och dels på kriget, som gjorde att thomasverket inte kunde beställas så snabbt som önskvärt hade varit. Men lägg nu märke till en sak: elstålugnen blev färdigbyggd något försenad men inte så mycket, och de två el tackjärnsugnarna producerade ju 55 000 å 60 000 ton om året sedan slutet av 1943. Även om vi hade haft thomasverket, hade vi inte fått en större kvantitet järn, utan det hade bara inneburit en omvandling av järnet till thomasgöt, som alltså inte hade medfört att den svenska järnmarknaden hade fått något större tillskott än vad den nu fick. Det är klart att metallarbetarstrejken kom att spela en roll när det gällde utbyggnaden av den tredje el tackjärnsugnen och för förreduktionsverket — den saken är ju klar — men när allt kommer till allt tror jag att styrelsen och verkets ledning kan redovisa för förseningarna på ett tillfredsställande sätt.

Det kunde vara rätt intressant att tala litet grand järnverks historia ifrån Norrbotten, ty det hade ju hänt åtskilligt innan vi började diskutera detta järnverksprojekt 1939. Vi upplevde ju en glädjens dag 1918, när Kungl. Maj:ts lade fram en proposition som innebar, att Norrbottens järnverk aktiebolag och LKAB tillsammans skrevo till staten och begärde att få dela brytningsrätten i Luossavaara gruvfält. Norrbottens järnverk AB av 1917 hade följande huvudmän: TGO, Bofors, Stora Kopparberg, Fagersta och jag tror att även Hofors och Sandviken voro med, men det skall jag lämna osagt. I styrelsen sutto sådana storheter i svensk industri som B. Wijkander, E. Odelberg, Oscar Falkman, Gunnar Dillner och Olof Hjort. Aktiekapitalet var 5 miljoner kronor, och man skulle bygga ett järnverk på 120 000 ton i Norrbotten. 1918 års riksdag godkände ett avtal med detta Norrbottens järnverk och med LKAB, och det gick ut på att från och med 1920 skulle man börja bryta malm i Luos-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
savaara malmfält. När det stora malmavtalet uppgjordes 1907 undantog staten Luossavaara malmfält för att kunna tillhandahålla den fosforrena malmen därifrån åt svensk industri. Den skulle ligga liksom i reserv för svensk industri, som behövde fosforren malm. Fram till 1917 hade inga enskilda intressenter kommit och velat taga malm därifrån, och så kommo då dessa svenska järnbruk och bildade Norrbottens järnverk aktiebolag och föreslogo staten att Norrbottens järnverk skulle taga hand om den fosforfattiga malmen, medan LKAB skulle exportera den fosforrika malmen. Jag försäkrar att vi voro glada i Norrbotten, när vi så hade utsikt att få ett stort järnverk förlagt till Luleå. Men glädjen sjönk några grader 1919. Då kom nämligen ett bakslag och arbetena inställdes. Varför? Jo, därför att bolagsmännen hade kommit underfund med att 5 miljoner räckte inte för att bygga ett järnverk på 30 000 ton — det hade de väl för övrigt aldrig inbillat sig ifrån början — och de kommo nu och begärde att få öka aktiekapitalet till 10 miljoner kronor. Men då hade vi någonting som man kallade kapitalkontrollnämnden. Den arbetade inom riksbanken, och den hade som medlemmar två ifrån banken, en från Sveriges industriförbund, en från exportföreningen och två från Svenska bankföreningen, och kapitalkontrollnämnden sade nej, så får man inte använda pengar!

Kammarens ledamöter kunna ju själva tänka igenom vad detta innebar. att ett bolag där Bofors, Stora Kopparberg och de övriga av mig uppräknade voro intressenter, inte kunde få loss 5 miljoner kronor 1919. och då lade man händerna i kors och sade, att då kunde man inte bygga. Men 1920 började gruvdriften i Luossavaara och 1927 återlämnade Norrbottens järnverk Luossavaara till staten eller rättare sagt till staten och staten till LKAB. och så blev slutet på visan att man byggde inget järnverk men de enskilda intressenter, som före 1917 inte hade haft någonting av äganderätten eller brytningsrätten till Luossavaara malmfält, fingo på detta sätt hälftenbrytningsrätt. Visserligen betalade de någon liten summa, 2½ miljoner, i sammanhang med godkännande av 1927 års malmavtal, men jag skulle tro att de enskilda intressenterna ha tjänat någonting mellan två och tre tiotal miljoner kronor på den affären. Men något järnverk fingo vi inte i Norrbotten. Tvärt om låg Norrbottens järnverk av 1917 som ett block och förhindrade möjligheterna att aktualisera frågan om att bygga ett järnverk i Norrbotten. Så tröttnade vi, och 1932 väcktes det motioner ifrån socialdemokratiska partiet i bägge kamrarna, där man begärde en snabb utredning av denna fråga. Kamrarna beslöt utredningen och begärde att den skulle ske snabbt. Så tillsattes det en kommitté. och den arbetade snabbt. Den höll fyra sammanträden på fyra år, och sedan sade den att det gick inte an att göra järn i Norrbotten! Och då var Norrbottens järnverk så bergsäkert på att nu kunde det aldrig komma på frågan mera att då likvidera Norrbottens järnverk av 1917. Sedan blev det i alla fall ytterligare en utredning, och den arbetade snabbare. Tack vare den fanns det en grund, på vilken man kunde bygga propositionen på hösten 1939.

Nu skulle jag ha lust att ställa den frågan till herr Olson i Göteborg och till herr Falla: var det i fullt medvetande om att det inte gick an att göra järn i Norrbotten som alla dessa mellansvenska bolag bildade Norrbottens järnverk aktiebolag 1917, så att det bara var för att lura av staten hälftenbrytningsrätten i Luossavaara malmfält, som man bildade detta bolag? Eller hade man verkligen för avsikt att bygga ett järnverk på 120 000 ton? Svenska folket kunde ha rätt att begära en förklaring över hur det kunde komma sig att dessa stora, mäktiga och kapitalrika företag här i landet inte orkade genomföra det avtal, som de träffade med staten 1918.

Ja, det var litet historia om Norrbottens järnverk.

När jag nu ser på reservationerna till statsutskottets betänkande får jag ju

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

säga, att jag känner mig inte ett enda dugg förvånad över dem. Snarare är jag förvånad över att de ändå äro hållna i positiv anda. Bägge vilja ju i alla fall att järnverket skall leva och utvecklas. Det var bara herr Falla, som inte ville vara med om reservationen i dess helhet, utan han ville stryka utredningskravet i slutet och tyckte att det är nog som det är. Inte sant? Ja, i själva verket skulle jag vilja säga, att högerreservationen, som trots all god vilja ändå inte har kunnat bli fullkomligt negativ, är egentligen det starkaste skäl jag har kunnat finna för att man skall följa utskottsmajoriteten. Ty om man med så allvarliga ansträngningar inte har kunnat bli fullständigt negativ, är det verkligen ett lovande företag man har att göra med.

Beträffande herr Ohlins reservation får jag ju säga, att den är som folkpartiet är. Den är positiv och löftesrik och önskar allt gott åt företaget, men när det sedan gäller att göra något så begär man uppskov, begär uppskov med det ena och uppskov med det andra. Man kan knappa in här och in där. Det är inte nödvändigt att göra en ram och tala om allt vad man vill och sätta upp ett mål för sitt arbete, utan man kan bygga litet grand här och litet grand där och så uppskov med resten. Jag skulle vilja säga till herr Ohlin: i den nya styrelsen för Norrbottens järnverk sitter hans partivän Gerard De Geer, som ju inte kan fränkännas sakkunskap i dessa spörsmål. När han och jag på hösten 1944 första gången diskuterade ett utbyggnadsprogram, ett utbyggnadsprogram som föll sig alldeles naturligt med hänsyn till att Tyskland skulle komma att falla bort som en stor järnvaruexportör --- redan då kastade nederlaget sin skugga framför sig, så att man kunde se att Tyskland skulle falla bort --- så var den enhet, som var alldeles naturlig för herr De Geer och mig en tackjärnsugn på 1 000 tons dygnsproduktion, alltså 325 000 à 330 000 ton om året.

Att man sedan inom styrelsen kom fram till att det vore bättre att ha två ugnar om 500 à 600 tons dygnsproduktion, beror på att om man bara har *en* stor enhet och får driftsstopp, så stannar hela valsverket. Om man däremot har två ugnar, vilka ändå äro så stora, att man får stordriftens fördelar, kan man, om den ena råkar ut för ett driftsstopp, hålla verket i gång med den andra.

Om man skulle följa herr Ohlins förslag och gå ned till 100 000 ton, skulle hela transportväsendet till tackjärnsugnarna förryckas. Man måste ju i alla fall, när man planerar en sådan utbyggnad, tänka något på framtiden. Om vi när vi först planlade verket skulle ha byggt en viadukt, som bara svarade mot behovet för en produktion av 90 000 ton, så skulle vi vid en utbyggnad ha fått göra om den viadukten till orimliga kostnader. Nu dimensionerades den i stället med tanke på att vi skulle ha möjlighet att utvidga verket någon gång i framtiden, och tack vare detta kommer viadukten i allt väsentligt att hålla för den större produktion det här är fråga om. Att så sker beror ändå delvis på att man får en hamnanläggning, som kommer att avlasta viadukten i betydande omfattning.

Herr talman, jag skall inte uppta tiden längre, ty jag tror jag har sagt ungefär vad jag behöver säga. Herr Ohlin ställde dock om jag fattade det rätt en fråga till statsrådet, nämligen vilket utrymme man får för en organiserad frihandel, om vi helt täcka vårt eget behov av järn. Var det icke så? Jag är ju själv frihandlare och skall därför tillåta mig svara på frågan såsom jag ser på den. Den omständigheten, att man är anhängare av ett fritt varuutbyte mellan folken, kan väl inte innebära, att vi, där vi ha möjlighet att täcka vårt eget behov, skola avstå från detta? Om en fanatisk frihandlare måste gå så långt, att han, för att bereda alla möjlighet att vara med på den egna marknaden, vill att vi icke skola täcka hela behovet för egen del, när vi ha möjlighet till det, då skulle man ju hamna i rena orimligheterna.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Beträffande frågan om järnverket förde herr Ohlin det resonemanget, att om man nu bygger ut för 500 000 ton, får man 150 000 ton tackjärn, som inte går åt i valsverket, och han frågar sig, vad vi skola göra med dem. Ja, vi ha ju inte någon svårighet att nu avsätta tackjärn till gjuterier och verkstäder i mellersta Sverige och jag tror, att vi inte heller skulle ha någon svårighet att exportera, om vi skulle vilja göra det. Jag kan inte se annat än att man inte behöver ha några bekymmer för en tackjärnskapacitet, som ligger upp till ett par hundra tusen ton över den kapacitet, som valsverket har. Tackjärnet har ju nämligen i alla tider varit lika god säkerhet som guld, även om priset har varierat.

Herr talman, efter dessa ord skall jag be att få sluta med ett yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag får kanske börja med en replik till herr Lövgren. Han karakteriserade min reservation så, att den är som folkpartiet: det finns många goda ord, men när det sedan gäller att göra någonting, då begär man uppskov. Jag tillåter mig utan vidare omskrivningar karakterisera denna herr Lövgrens beskrivning av min reservation som grovt missvisande. Mitt förslag går nämligen ut på en utbyggnad utan dröjsmål av ett komplett järnverk på 200 000 ton. Mot bakgrunden av den långa lidandes historia för detta järnverk, som herr Lövgren med stor sakkunskap och icke utan en viss konstfärdighet skildrade — vi höllo på alla dessa år för att komma fram till den relativt blygsamma och halvfärdiga anläggning, som finns i dag — framstår väl ett förslag att på en gång besluta, att så snart som möjligt, endast efter de ytterligare utredningar i speciella frågor, som kunna ske under arbetets gång och som ta en eller annan månad i anspråk, bygga ut ett komplett järnverk med en kapacitet på 200 000 ton, såsom ett jättesteg jämfört med de små fjät man tagit under 15 år. Ändå är herr Lövgren nog fri att karakterisera detta som att begära uppskov. Jag måste av denna herr Lövgrens karakteristik, då jag vet, att han är mycket intresserad av denna fråga och säkerligen noggrant läst reservationen, dra den slutsatsen, att han haft vissa svårigheter att finna några effektiva angreppspunkter på reservationen och då föredrar att i stället för att framlägga konkret kritik karakterisera det hela som en uppskovslinje. Jag tror det inte finns någon i denna kammare, som kan dela herr Lövgrens mening, att det är en uppskovslinje, när man bygger ut ett järnverk av denna omfattning, som skulle bli det näst största i Sverige.

Den ena av de två punkter, där herr Lövgren försökte sig på någon liten saklig kritik av min reservation, var frågan om transportanläggningarna. Jag skall be att få återkomma till detta senare, då även statsrådet Myrdal berörde detta.

Herr Lövgren frågar vidare, varför man inte kan tänka sig, att vi skola täcka hela vårt behov av järn, även om man är aldrig så frihandelsvänligt inställd. Jag svarar honom, att alla experter, såvitt jag vet även styrelsen för järnverket, äro överens om att det finns vissa valsade produkter, som här i Sverige konsumeras i så begränsade kvantiteter, att det skulle vara uppenbart oekonomiskt att tillverka dem i Norrbottens järnverk eller annorstädes i Sverige. Av denna anledning räknar man i alla uppskattningar om den framtida marknaden med att en hel del av dessa produkter, som kunna framställas mycket billigare för en större marknad, skola importeras. Varför kunna då inte vi tillverka dem och sedan exportera? Det beror därpå, att det finns i vissa avseenden väsentligt gynnsammare förhållanden på sina håll i utlandet och ingen har varit djärv nog att våga förorda en politik att vi skola försöka exportera sådana valsade produkter, varav behovet i Sverige är litet. Kan man inte tillverka dessa saker inom landet, måste man importera dem. Man kan därför inte slå dessa valsade produkter under ett och säga, att vi skola göra allting själva.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Jag tror herr Lövgren står allena, om han vill hävda, att vi skola tillverka alla dessa produkter själva. Det är av det skälet styrelsen såvitt jag förstår räknat med att vi inte kunna ha en inhemsk produktion, som täcker hela vårt behov, utan vi få lämna en marginal på ett par hundra ton just för denna import och alldeles särskilt när man som herr Lövgren räknar med export av tackjärn.

När herr Lövgren till sist sade, att man inte behöver bekymra sig över tackjärnet, därför att det är lika säkert som guld, gjorde han det signifikativa tillägget, att det kan hända att priset ibland är lågt. Ja, herr Lövgren, det har under långa perioder varit ganska oräntabelt att framställa tackjärn i Sverige. Jag behöver bara hänvisa till 1920-talet. Jag tror således man inte skall ta så enkelt på frågan om räntabiliteten för tackjärnsproduktionen. Den tål nog liksom när det gäller varje annan storproduktion att bedömas med en viss försiktighet.

Statsrådet Myrdal hade en del deklARATIONER om statlig företagsamhet, som beskylls för att komma för sent. Han sade, att dessa beskyllningar kanske stundom kunde vara berättigade men att det i detta fall är kritikerna, som få tillräkna sig äran av att järnverket kommer för sent. Han sade också, att om det hade byggts före kriget, skulle det vara en lysande affär. Jag måste då fråga, varför inte den socialdemokratiska bondeförbundsbetonade regeringen under åren närmast före kriget framlade ett förslag om utbyggnad av järnverket. Är det verkligen kritikerna, som äro ansvariga för detta? Såvitt jag förstår måste ansvaret för att järnverket icke blev byggt 1937 eller 1938 eller 1939 vila på den regering, som underlät att lägga fram förslag härom. Handelsminister var då statsrådet Sköld. Jag ställer mig alldeles oförstående till herr Myrdals försök att lägga över ansvaret på oppositionen.

För att gå vidare i texten: varför byggde man inte ut thomasverket, så att vi haft det nu? På den punkten var herr Lövgren nog uppriktig att upplysa om att dåvarande handelsministern Herman Eriksson inte ville lägga fram förslaget, varför det föll på min ringa lott att presentera förslaget för riksdagen. Jag kan inte finna, att det kan dokumenteras, att kritikerna äro ansvariga för förseningen även på den punkten.

När statsrådet Myrdal säger, att kritikerna anse, att staten inte kan göra riskfulla investeringar, vill jag svara, att det gäller att ta risker inte bara med snabbhet utan också med klokhed. Det är inte i och för sig en fördel, om man är villig att ta vilka risker som helst. Vi diskutera här vad som är en klok avvägning mellan de risker, som böra tas, och de åtgärder man bör vänta med.

Statsrådet Myrdal karakteriserade den linje, som finns antydd i herr Peterssons och min reservation, ungefär på samma sätt som herr Lövgren, nämligen så att det fanns många goda ord etc. Därefter tillade han — jag har antecknat det ordagrant: »Sedan kommer det många ord, som vända sig bort från Norrland, om klokhed och försiktighet och moderation.» Om jag vore norrlänning, vet jag inte, om jag skulle känna mig särskilt smickrad över statsrådet Myrdals karakteristik, att när man visar klokhed, försiktighet och moderation, är det någonting som innebär, att man vänder sig bort från Norrland. Om jag känner norrlänningarna rätt, förhålla de sig ungefär som vi andra svenskar, och klokhed och moderation ha för dem lika stort värde som för andra.

När herr Myrdal skall ytterligare karakterisera vårt förslag, säger han, att det är ett stympat förslag, då man nu nöjer sig med en tackjärnsugn till på 100 000 ton. Det verkar som om han menar, att en tackjärnsugn med denna kapacitet plus ett stort valsverk m. m. är en liten obetydlighet. Låt mig än en gång säga, att ett samlat järnverk av denna omfattning är en mycket stor

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
anläggning mot bakgrund av den utveckling som järnverket tidigare genomlupit.

När herr Myrdal sedan går vidare och säger, att vårt förslag är lättsinnigt rent tekniskt, måste jag svara honom, att jag har talat med åtskilliga experter både inom och utom järnverkets styrelse och därvid fått det intrycket, att dessa män, vare sig de äro av samma mening som jag eller anse att man skall förfara på annat sätt, äro överens om att man under alla omständigheter kan försvara byggandet av ett väl avrundat järnverk på 200 000 ton. Om det, sedan man bestämt sig för att bygga ett ännu större, är klokt att först bygga det på 200 000 ton, är en fråga, som kan diskuteras, men inte någon av dessa experter har sagt mig, att detta väl avrundade järnverk skulle vara på något sätt tekniskt fel-tänkt. Jag fann inte heller, att statsrådet Myrdal kunde dokumentera den saken.

Vad tackjärnsugnens storlek beträffar vill jag erinra om att man vid Domnarvet har tackjärnsugnar på ungefär 50 000 ton, som visat sig kunna producera järn mycket billigt. Jag har för några år sedan hört mycket sakkunniga personer säga, att man där producerar järn billigare än vid något annat järnverk i Europa. Jag vågar givetvis icke garantera, att det är riktigt, men det kan kanske i alla fall få anföras. Det är icke med säkerhet bättre med en stor ugn på 200 000 ton. Om den behöver repareras eller av någon anledning ställas om, medför det nämligen att valsverket till stor del får vila sig. Det kan vara smidigare och rörligare att ha ett par mindre ugnar, naturligtvis icke för små, men t. ex. två på 50 000 ton. Här äro verkligen experterna så oeniga, att jag tror, att varken statsrådet Myrdal eller jag kunna ha rätt att åberopa oss på att den ena uppfattningen är mera allmänt erkänd bland teknikerna än den andra.

När statsrådet säger, att med den linje jag företräder blir det inget tackjärn att försälja, skulle jag vilja säga, att det beror på att han räknar med att valsverket under alla omständigheter skall framställa 300 000 ton valsade produkter. Den frågan har jag i viss mån lämnat öppen. Man kan tillverka ungefär 200 000 ton med något användande av skrot och sedan sälja en del av tackjärnet. Man kan tillverka litet mindre och sälja litet mer av tackjärnet. Den uppfattningen, att det icke blir kvar något alls till tackjärnsförsäljning, är därför icke hållbar.

Med anledning av att statsrådet sade, att enligt min linje blir det icke tal om någon vidare utbyggnad förrän i början av 1950-talet, vill jag säga, att det gäller då uteslutande den andra etappen, alltså när man eventuellt skall gå vidare från ett komplett verk på 200 000 ton. Jag tror icke man behöver vänta ända till början av 1950-talet, men jag medger, att t. ex. 1949, när man sett thomasverket i full drift, kommer det väl att bli. Det betyder i alla fall, att man under de närmaste tre åren har händerna fulla med arbete med att bygga ut detta stora järnverk.

Både statsrådet Myrdal och herr Lövgren voro inne på frågan om transportanordningarna, och jag måste medge, att det ligger åtskilligt i vad de anför. De säga ju, att om man dimensionerar transportanordningarna efter en mindre skala, t. ex. 200 000 ton, och sedan vill bygga ut dem efteråt, blir det en extra kostnad. Det blir det också, om man med detsamma vill bygga ut dem för en större omfattning. Det är obestridligt, men låt mig säga, att det är dock under förutsättning att man är på det klara med att man under alla omständigheter skall i en nära framtid ha det större verket på 500 000 ton tackjärn. Om detta vore klart från början, så är det uppenbart, att man kan resonera så som statsrådet och herr Lövgren göra. Men antag, att utvecklingen blir sådan, att man finner, att man visserligen icke skall stanna vid 200 000 ton

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

men bör bygga ut järnverket endast i mindre grad, t. ex. endast börja med någon tackjärnsugn och icke gå vidare förrän i början på 1950-talet. Då kan det vara klokt, att man från början inriktat sig på att så smidigt som möjligt möjliggöra en anpassning efter ett företag av denna storleksordning. Man minskar nämligen då risken för felinvestering. Om man däremot från början bygger ut alla allmänna anläggningar till 500 000 tons kapacitet, och sedan vill stanna vid en mindre kapacitet t. ex. på 200 000, 250 000 eller 300 000 ton, har man otvivelaktigt gjort sig skyldig till en felanpassning. Det är risken för en sådan felanpassning, som man undgår med den linje jag företräder, och den fördelen, att man undgår denna risk, får man icke gratis, utan den fördelen får man väga mot den obestridliga merkostnad, som uppstår under det andra antagandet.

Låt mig emellertid tillägga en sak, som förefaller mig viktig och icke tidigare framförts här i debatten. Om vi under de närmaste åren, såsom skett i år, måste begränsa en hel del både enskilda och statliga investeringar, som äro mycket produktiva och mycket räntabla, men i alla fall bygga ut Norrbottens järnverk efter 500 000-tonslinjen, innebär ju detta att merkostnaden för regeringslinjen kontra 200 000-tonslinjen kommer, nationalekonomiskt sett, i realiteten också att omfatta de offer, som man gör genom att förhindra andra investeringar, som skulle ha varit mycket räntabla. Jag känner till fall inom den exporterande maskinindustrien, där man skulle kunna få fram mycket stor förtjänst. Att man nu måste underlåta detta är en utbliven vinst, som ur nationalekonomisk synpunkt måste belasta den andra etappen av järnverkets utbyggnad, om man nu beslutar den. Det är därför, som man mot den besparing som statsrådet och herr Lövgren med rätta påpekade i fråga om dimensioneringen av allmänna anläggningar måste lägga två fördelar enligt min alternativa linje. Dels kommer det att bli mindre risker för felinvestering, dels behöver man icke begränsa andra räntabla investeringar lika starkt. Om det skall ske en avvägning i fråga om investeringar, så att man får lov att investera i mindre skala än annars, är det icke a priori uteslutet, att det får betraktas som ett skäl för att man kanske även i fråga om Norrbottens järnverk icke bör ta maximiprogrammet omedelbart. Jag säger icke, att det är ett avgörande skäl, utan bara att det är ett skäl, som är värt att beakta.

Till sist vill jag med anledning av att statsrådet Myrdal delvis missförstod den fråga jag ställde till honom i fråga om de utländska järnpriserna upprepa frågan. Jag frågade, om vi för det fall att de typer av produkter, som kunna köpas väsentligt billigare i utlandet — sådana som i allmänhet konsumeras i relativt liten skala i Sverige — äro så pass många, att den svenska konsumtionen minskad med denna import icke ger tillräcklig marknad för att hålla full sysselsättning vid den svenska järnindustrien utan det vid sådant förhållande skulle bli en kanske långvarig överkapacitet, kunna känna oss säkra för eventuella krav på att man genom importrestriktioner och tullförhöjningar skall hålla ute dessa billigare utländska produkter. Herr Lövgren gör det lätt för sig genom att säga, att det icke kommer att finnas sådana billigare utländska produkter och att man sålunda kan vara frihandlare. Det tror jag är verklighetsfrämmande. Jag tror, att det finns en hel del sådana saker, som kunna tillverkas billigare i utlandet. Skola de få lov att komma in, även om de framtvinga en viss produktionsbegränsning i Sverige? Jag skulle tro — icke minst om jag tänker på vad statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i en debatt för någon månad sedan sade, då han antydde något om full sysselsättning för maskinerna, även för moderna statliga maskiner — att det kommer att kunna skapas en opinion för att, när vi ha denna stora moderna anläggning, den också bör utnyttjas till fullo. Jag tror, att det är vissa risker

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
för att det på detta sätt icke blir någon sådan organiserad frihandel utan att vi komma in i en restriktionsperiod. Detta betraktar jag som ett ytterligare skäl för att man kanske gör klokt i att dimensionera det nu planerade norrbottniska järnverket på sådant sätt, att man icke riskerar att så att säga slå huvudet i det tak, som sättes av avsättningsmarknaden i Sverige för sådana artiklar, som här kunna med ekonomisk fördel tillverkas.

Jag skall icke förlänga debatten, utan jag vill sluta med att säga, att jag delar fullständigt den uppfattning statsrådet Myrdal gav uttryck åt, att svenska staten som ägare av naturtillgångarna där uppe har förpliktelse att hjälpa till med utvecklingen av det norrbottniska näringslivet. Även med risk att få höra att detta är goda ord endast, vill jag upprepa dem och hänvisa till att det är långtgående praktiska konsekvenser som tagas i vår reservation. Det är visserligen sant, att jag icke kunnat finna, att det är klokt att på en gång så riskfullt som det är bygga ut järnverket enligt propositionens linje. Jag vill emellertid framhålla, att det i alla fall är en villighet att ta högst betydande risker, om man går linjen med ett järnverk på 200 000 ton. Jag vågar därför förmoda, att det, när resultatet av denna debatt så småningom visar sig, blir allmänt erkänt, att den linje, som vi från vårt håll förorda, är en linje, som ur det norrländska näringslivets synpunkt förtjänar beteckningen helt och hållet positiv, och att den just ur Norrlands egen synpunkt i längden skall visa sig vara en bättre och fördelaktigare linje än om man går in för ett mycket högt uppsatt maximiprogram.

Herr **talmannen**: Jag vill framhålla, att om vi skola kunna slutföra arbetet i rätt tid, är det nog nödvändigt, att man försöker koncentrera sig litet bättre i fortsättningen.

Herr **Lövgren**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag skall bara säga till herr Ohlin, att jag naturligtvis icke menar, att vi skola vägra att importera varor, som på grund av sin natur eller andra omständigheter kunna erhållas billigare i utlandet än hos oss. Jag föreställer mig emellertid, att organiserad frihandel innebär, att vi å vår sida skola ha möjligheter att i andra länder avsätta en hel del produkter, som vi hade svårighet att avsätta, så länge Tyskland var den dominerande handelsjärnproducenten. Jag kan icke förstå annat än att det under en rätt lång tid framöver kommer att finnas chanser för Sverige att vinna avsättning för vissa handelsjärnkvaiteter i Europa och världen i övrigt. Alltså tror jag icke man behöver vara rädd för att det blir någon överdimensionering. Jag skulle betrakta det projekt som här föreligger som en ganska riktig fifty-fiftydelning och diskontering av de framtida utvecklingsmöjligheterna mellan den enskilda industrien i mellersta Sverige och statens industri i Norrbotten.

Härpå yttrade

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Man kan väl säga, att de argument som kunna anföras för och emot det föreliggande förslaget redan ha presterats. Därför skall jag bara med några korta kommentarer ge mitt lilla bidrag till debatten.

Jag skulle först vilja konstatera, att det dock är en oerhörd framgång, när man jämför de argument, som motståndarna till Norrbottens järnverk anför nu och tidigare. Om jag undantar herr Falla och hans meningsfränder, och det kan väl såvitt jag förstår icke vara så många, är ju hela riksdagen hunnen så långt, att man principiellt godtager, att det bör vara ett järnverk i Norrbotten och att detta järnverk måste göras räntabelt.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Bara för några år sedan, jag tror det var 1942, var det en känd bruksdisponent, som står herr Ohlins parti mycket nära, som undervisade riksdagen om några ekonomiska elementa, som han själv uttryckte saken. Han förklarade, att det är en ekonomisk lag, att järnet går till kolet och icke tvärtom på grund av det förhållandet, att det behöves 4 ton kol för att förädla 1 ton järn. Jag påpekade redan då för honom, att det ju var en fullständig vanställning av verkligheten. Det var en ekonomisk lag, som gällde kring sekelskiftet, medan förhållandet nu är det rakt motsatta, i det att mängden kol i förhållande till mängden järn är mindre. Redan förra kriget, tror jag, man här i Sverige kommit ned till att det behöves omkring 800 kg kol för att framställa ett ton järn. Det som framställdes som en ekonomisk lag för att skrämja riksdagen var alltså fullständigt inaktuellt. Jag kan icke förstå, att den mannen, som ju är en mycket hederlig och bra människa på många sätt, kunde komma med sådana horribla påståenden. Det måste ha berott på att han antagligen i hastigheten hade repeterat de kunskaper i fråga om järnhanteringen som han erhöll ungefär vid den tid då han tog sin studentexamen. Det som man tidigare anfört som ett huvudargument mot en järnförädling i Norrbotten har nu i grunden förändrats genom den revolution, som ägt rum på järnförädlingens område. Man skulle kunna säga, att om det förr var så att järnet naturligen sökte sig till kolet, borde det nu vara naturligare att kolet sökte sig till järnet.

Statsrådet Myrdal gav ju här en siffra om koksförbrukningen i elektrotackjärnsugnarna. Det var ju icke mycket mer än 400 kg för ett ton järn. Det är naturligtvis icke fullt jämförbart med den kokstackjärnugn, som här ifrågasatts, men det ger i alla fall en viss illustration av de förändrade förhållandena på detta område. För övrigt skulle jag tro, att även den kolmängd av 800 kg, som behöves för framställning av ett ton tackjärn, skulle kunna nedbringas. Jag tycker, att därmed ligger saken så klar, att det måste vara affär att frakta kolet dit där malmen finns för att där genomföra förädlingen.

Nu har man icke längre ställt sig på denna tidigare ståndpunkt i sin argumentation. Det är ju också betecknande, att bland förslagsställarna till detta nya väldiga utbyggnadsprogram befinner sig just den man, som 1942, vill jag minnas, såsom jag förut sagt faktiskt, låt vara genom en lapsus, sökte fullständigt vilseleda riksdagen om betingelserna för en järnförädling. Jag har alltså från första gången jag ställde frågan om järnverk i Norrbotten i riksdagen — det var för övrigt genom en interpellation av mig, som den utredning avskaffades, som såsom herr Lövgren nämnde hade hållit endast fyra sammanträden under åtskilliga år. Jag har hela tiden utgått ifrån att det skulle vara möjligt att genomföra räntabel järnförädling i Norrbotten. Tyskarna blevo en järnproducerande stormakt på den norrbottniska malmen, och jag tror, att Sverige skulle kunna återtaga något av sin stormaktsställning på den internationella järnmarknaden genom att nu utnyttja sin egen järnmalm för att förädla densamma och på det viset till hela näringslivets och folkförsörjningens gagn utveckla försörjningsbetingelserna.

När jag nu hör de borgerliga kritikerna åberopa den inre marknadens, som man menar, otillräckliga konsumtionsförmåga, så har jag utgått ifrån den uppfattningen, att den kalkyl statsrådet Myrdal här åberopade och de utgångspunkter han hade äro hållbara. Jag kan emellertid icke förstå varför icke Sverige skulle lugnt kunna räkna med att man skall kunna skapa en järnförädling, som skall kunna hävda sig på den internationella marknaden. Jag är för min del på grund av de stora naturliga resurser, som finnas i Norrbotten, fullkomligt övertygad om att det skall vara möjligt att upparbeta en stor internationell avsättningsmarknad för den svenska järnproduktionens produkter. Det har gått för annan järnproduktion i Sverige. Varför skulle det då icke kunna gå

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
för den järnförädling, som skulle kunna arbeta med utnyttjande av storproduktionens fördelar och de naturliga resurser, som finnas i Norrbotten.

Inom den grupp, som jag företräder, äro alla eniga om att detta förslag från regeringens sida är ett bra förslag. Det är klart att jag som norrbottning har ett särskilt intresse av detsamma, men jag är alldeles övertygad om att denna storartade utbyggnad av järnverket även kommer att vara hela landet till gagn. Den kommer att innebära en sporre till en väsentlig ökning av produktionen och därmed skapa nya möjligheter att öka välståndet inom landet, och det kan sannerligen inte sägas, att man ser saken ur snäva norrbottniska synpunkter. när man argumenterar för denna utbyggnad.

Jag konstaterar alltså, att allmänt är man åtminstone i princip överens om att huvudtanken i utbyggnadsförslaget, nämligen att det även skall ske en framställning av valsverksprodukter och inte endast av tackjärn, är en ekonomiskt sund och riktig tanke. Om jag för min del har några funderingar i annan riktning än förslaget, gäller det närmast storleken av den del av produktionen, som skall omfatta tackjärnsförädling. Men jag tröstar mig med att den allmänna ekonomiska utvecklingen säkerligen kommer att utgöra ett stöd för att man utnyttjar de stora resurser, som finnas i Norrbotten, till att än ytterligare utvidga järnförädlingen. Därför har jag inte ansett mig böra i någon motion påtala saken.

Jag har inte heller, fastän jag anser herr Lövgrens motion om att man redan från början skall förvandla en del av lånebeloppet till aktiekapital, vara alldeles riktig, för min del framställt något sådant yrkande. Jag tror att det ganska snart skall visa sig oundvikligt att gå den vägen, och därför har jag inte nu ansett det nödvändigt att föra fram frågan.

Det har som ett argument för uppskov sagts, att man måste ha en utredning om nybyggnadens tekniska utformning. Det är, såvitt jag förstår, en fråga för experterna. Riksdagen torde inte ha några större möjligheter att komma med några mer fruktbara bidrag, när det gäller den rent tekniska utformningen av den stora anläggningen. Jag tror att man tämligen lugnt kan överlämna den saken till den nuvarande styrelsen för bolaget. Den kommer ju inte att operera på egen hand, utan är naturligtvis angelägen om att samråda med regeringen.

Vad malmpriset beträffar, förstår jag inte att man skall behöva göra någon vidlyftigare utredning. Staten kontrollerar ju malmtillgångarna och kommer väl snart att vara ensam ägare av dem, och jag kan inte tänka mig annat än att det ligger i statens intresse att reglera priserna på ett sådant sätt, att det inte kommer att medföra några större svårigheter för järnverket.

Detsamma gäller fraktsatserna. Jag anser, att man skulle kunna sänka frakterna. Jag kan inte förstå, att järnverket i Norrbotten skall behöva betala samma frakter som enskilda befraktare, medan malmbolaget skall betala frakter, som bara utgöra omkring $\frac{1}{3}$ därav. Det är väl inte mer än rimligt att man åstadkommer jämställdhet i konkurrensavseende genom att minska verkningarna av den, såvitt jag förstår, enda olägenheten med järnverket i Norrbotten, nämligen avståndet till de stora avsättningsmarknaderna.

Vad en utredning om exportkanserna beträffar, måste jag säga, att i det avseendet kan egentligen bara erfarenheten ge närmare besked. Såvitt jag förstår, äro möjligheterna att exportera förädlad järn för närvarande obegränsade. Hade vi redan nu haft järnverket utbyggt på sätt, som är föreslaget, skulle vi inte ha haft några som helst bekymmer för att bli av med all den produktion, som kunnat åstadkommas. Därtill kommer — och det är det starkaste skälet, varför man bör sätta in krafterna på att så snabbt som möjligt åstadkomma en stor järnförädling — att innan produktionen åter kommit i gång i det krigs-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
härjade Europa, har det svenska järnverket naturligtvis mycket större möjligheter att erövra en internationell avsättningsmarknad.

Det har också talats om att det behövs yrkesutbildat folk, som kanske får tagas från andra delar av landet. Jag tror att farhågorna för att södra Sverige och Mellansverige skulle bli utsatta för en alltför stor åderlåtning till förmån för Norrbottens järnverk äro ganska löst grundade. Det blir nog Norrbotten, som får bestå huvudparten av den arbetskraft, som erfordras, och Norrbotten är ju också i det lyckliga läget att kunna tillhandahålla arbetskraft. Varje år träda ut i produktionslivet ett par tusen unga människor, och det är inte minst med tanke på möjligheterna att kunna bereda dem försörjning, som detta utbyggnadsprogram är så välsignelsebringande.

För Norrbotten — och därmed skulle jag vilja sluta mitt inlägg — betyder utbyggnaden av järnverket en oerhörd impuls till utveckling. Den kommer att ge arbete åt många människor, den kommer att medföra en bättre avsättningsmarknad för bönderna, den kommer också att trygga en god avsättning av järnmalmen. Det som nu sker däruppe, exempelvis avfolkningen av Malmberget, är ju någonting ganska skrämmande, men jag föreställer mig att även denna avfolkningsprocess skulle kunna hejdas.

Jag vill därför passa på, när jag nu yrkar bifall till utskottets förslag, att framföra ett tack till regeringen för att den verkligen velat slå till beträffande denna sak, fastän man fått ta risken att möta en opinion, som kanske ännu inte är helt omvänd. Jag tror att regeringen kan vara och även är ganska lugn för att den inte gör en dålig spekulation, ty förslaget vilar på en god saklig grundval.

Herr Falla har ju här yrkat avslag på förslaget, men jag tror inte att det finns många ståndaktiga tennsoldater i riksdagen, när det gäller motståndet mot själva principen om en järnförädling, och herr Falla kanske en vacker dag också kommer, liksom den bruksdisponent jag talat om, att bli en av de entusiastiska företrädarna även för denna linje, bara han väl har hunnit smälta det hela och erfarenheten har visat, att han har haft fel. Och jag tvivlar inte ett ögonblick på att erfarenheten kommer att bekräfta, att det var ett klokt beslut, som Sveriges riksdag fattade, inte bara när man genomförde den första utbyggnaden av järnverket, utan också när man gick in för den stora utbyggnad, som här är föreslagen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Falla erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Statsrådet Myrdal sade för en stund sedan att det skett en plötslig omsvängning i denna fråga. I stället för tidigare motstånd mot en utbyggnad av järnverket hade reservanterna nu en positiv inställning, vilket visade att tanken slagit igenom och var riktigt.

Om det ligger någonting i denna anmärkning, så träffar den i varje fall inte mig, efter vad debatten har upplyst om, utan reservanterna i övrigt. Jag behöver ju inte svara för dem eller andra som ha samma linje, men jag vill säga, att efter de resonemang jag haft med åtskilliga vederbörande, tror jag att den förändrade inställningen beror på att järnverket kommit att utbyggas på ett icke planmässigt sätt och att utbyggnaden nu befinner sig i ett mellanled, som ur ekonomisk synpunkt icke är förmånligt. Det är då, menar man naturligtvis, bättre att föra järnverket ut ur det i viss mån oekonomiska läge, vari det på grund av bristen på planering nu kommit.

Det kan jag också vara med om, men jag vill inte vara med — och däri består

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
min negativism — att beställa en stor utbyggnad av järnverket utan att det finns vederhäftiga utredningar som grundval för denna utbyggnad.

Statsrådet Myrdal sade, att om enskilda intressen här tagit initiativet, skulle detta i den borgerliga pressen och förkunnelsen ha anförts som ett bevis för den enskilda företagsamhetens betydelse och kraft. Jag är inte alldeles säker på det. Det är väl inte tagandet av ett initiativ, som i och för sig är förtjänstfullt, utan det väsentliga är, att de företag, som initiativen avse, äro planerade på ett klokt och riktigt sätt och att fullt tillfredsställande undersökningar gjorts beträffande företagens möjligheter att arbeta och klara sig. Jag måste emellertid säga, att detta inte är fallet beträffande det förslag, som här föreligger. Det är skillnad på ett gott initiativ och ett världslost och slarvigt taget initiativ, som får bedömas på ett annat sätt.

Herr Lövgren riktade till mig en fråga, som jag knappast kan vara skyldig att besvara, eftersom den rörde en historieskrivning beträffande vad som hände 1917 och i början av 1920-talet. Det var ju före min tid här, och jag kan inte närmare vare sig bestrida eller verifiera herr Lövgrens utredning. Jag vet att herr Lövgren är utrustad med många goda egenskaper, bland annat en mycket frodig fantasi, och jag kan inte avgöra, om den kan ha spelat in vid hans historieskrivning här i dag.

Vidare yttrade:

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag skall ställa mig talmannens mening till efterrättelse och yttra mig koncentrerat i detta mitt sista anförande — jag skall huvudsakligen begränsa mig till en del repliker i anledning av det anförande, som här hållits av statsrådet Myrdal.

Jag lyssnade inte utan intresse till herr Hagbergs i Luleå anförande, som i mångt och mycket nog gav en riktigare belysning åtminstone av var skiljelinjen går i denna debatt. Jag tycker, att statsrådet Myrdal på den punkten något förenklade begreppen och inte heller träffade målet. Han gjorde ett uttalande, som jag inte kan återge ordagrant men vars innebörd väl var ungefär den, att på ena sidan om den linje, som här skiljer de olika meningsriktningarna, befinna sig de, som i sak överhuvud taget äro emot att någonting göres, och på andra sidan finns den grupp, som accepterar regeringens inställning.

Det är inte en riktig uppfattning av vad som har skrivits i reservationen och inte heller av vad jag har sagt i mitt tidigare anförande. Den skiljelinje, som det här är fråga om, går mellan de uppfattningar, som man har om hur stor rätt staten har att riskera medel på en spekulationsaffär. Och vid bedömandet av om risktagningen kan anses för stor, faller det sig ju naturligt för den, som finner att så är förhållandet, att rekommendera att man minskar takten i genomförandet av projektet och samlar en del erfarenheter. Det var alltså en oriktig sammanfattning av mina utläggningar i saken, som skedde när statsrådet Myrdal sade, att min inställning till saken var den att jag skulle vara mest nöjd om det inte blev någonting gjort alls. På vad jag sagt i mitt tidigare anförande kan inte ett sådant omdöme stödjas.

Även herr Lövgren gav uttryck åt samma tanke, fastän han klädde den i en roligare formulering, i det att han talade om högerns reservation som trots alla ansträngningar inte kunnat bli fullt negativ. Därmed ville han ha uttryckt ungefär detsamma som statsrådet Myrdal, nämligen att de, som i detta sammanhang äro oroliga för risktagandet på grund av dess väldiga omfattning, ha velat helt avvisa projektet. Jag måste säga, att alla dessa påståenden innebära ett bagatelliserande av de riskmoment, som här finnas, vilket är mycket beklagligt, ty det vore bättre att räkna med riskerna och sedan handla efter bästa för-

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)
stånd och samvete än att bagatellisera dem, när de i alla fall kunna föra till bakslag och äventyrligheter.

När det gäller dessa risker, gjorde statsrådet Myrdal en reflexion, som det inte är alltför svårt att reda ut. Han undrade, hur det kommer sig, att man nu blir så missmodig, när det är fråga om att staten i sin verksamheht skall taga risker, då man eljest har velat som ett bevis för svagheten och otillräckligheten hos statsverksamheten framställa just det förhållandet, att den inte medgäve tagandet av några risker. Ja, det är givet att statsverksamhetens svaghet just ligger på den punkten, men denna sanning upphäves inte genom att staten plötsligt börjar att taga risker. Det är att göra sig skyldig till en missuppfattning av hela risktagningens begrepp, om man tror att det ligger så enkelt till. Staten bör överhuvud taget inte taga risker, vilkas påföljder vid ett misslyckande skola bäras av de skattskyldiga. Risktagandet måste såsom regulator ha möjligheten av egna förluster och konsekvenserna därav. Risktagningen har inte något värde som en faktor i framåtskridandet, om inte denna regulator finnes, och det är inte fallet om förlusterna alltid täckas av någon annan än den, som har gjort dem. Och det är ju just förhållandet i fråga om den statliga verksamheten, ty även om staten är detsamma som medborgarna, finns det nog enligt den allmänna uppfattningen en skillnad mellan de representanter för staten, som sköta en statens affärsverksamhet, och hela det svenska folket, som sedan har att genom sina skatter täcka eventuella förluster på denna verksamhet.

Jag skall inte, herr talman, mycket mer förlänga debatten. Jag vill endast uttala min beundran för statsrådet Myrdals djärvhet att här i dag framföra obestridliga sanningar av fullständigt riktigt innehåll, som t. ex. att statsdriften bör möjliggöra en bättre insyn i företagen, och att utveckla denna sak på ett sådant sätt, att man fick det intrycket, att denna insyn var särskilt fullständig, när det gäller det företag som vi i dag behandla. Nu ha vi ju emellertid alla reda på att Norrbottens järnverk beträffande sina redovisningar så långt ifrån har varit något mönster i fråga om att tillgodose önskemålet att förskaffa allmänheten insyn, att det är alldeles tvärtom. De styrelseberättelser, som ha presterats av Norrbottens järnverk, höra till de mest torftiga, som överhuvud taget ges ut, och den sista berättelsen utgör inte någon undantag från detta omdöme. Man kan inte säga, att detta bolag på något sätt har visat någon månhet att anticipera den nya aktiebolagslagen, vilket den enskilda företagssamheten i allra största utsträckning är i färd med att göra. Norrbottens järnverk har i sina styrelseberättelser redovisat resultatet på ett sådant sätt, att man därav inte har kunnat tydligt utläsa att avskrivningar underlåtits så att förlusten åtminstone något år kanske varit 1½ miljon större än den verkliga redovisade. Detta kan man ju inte säga vara något mönster för hur insynen bör vara gestaltad, vare sig i statliga eller enskilda företag, och jag upprepar ännu en gång att det fordras en viss djärvhet att just i detta sammanhang föra på tal frågan om den bättre insynen i statliga företag, vilken i och för sig riktig dock lämpligen borde diskuteras vid ett annat tillfälle än i samband med Norrbottens järnverk.

Slutligen vill jag, herr talman, endast ha sagt ett par ord till herr Lövgren, när han talade om att de elektriska tackjärnsugnarna ha blivit färdiga i november och december 1943. Det var ju inte så dåligt, sade han, ty man hade beslutat om dem så sent som 1941. Ja, jag vet inte vad man ställer för anspråk på dem som få uppdrag i statlig regi, om det, när 1939 års urtima riksdag ställer 10 miljoner till förfogande för byggande av ett järnverk, uppfattas så att man inte behöver syssla med saken förrän 1941 och sedan är mycket glad och belåten när de första resultaten börja komma 1943.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Jag tänker inte uttala mig i den omstridda frågan angående utbyggnaden av Norrbottens järnverk. I det fallet vill jag bara säga, att jag förstår att det är ett intresse för denna nordliga landsända liksom också ett allmänt intresse, att en utbyggnad kommer till stånd, även om jag ställer mig på den ståndpunkten, att en utbyggnad i nu föreslagen omfattning inte bör ske utan att ytterligare utredningsmaterial har förebragts.

Men vad som har föranlett mig, herr talman, att begära ordet är ett par reflexioner, som jag gjorde för mig själv, när jag hörde statsrådet Myrdal tala, ett par reflexioner som jag egentligen tänkt framställa till honom i frågeform, om han varit här närvarande. Han talade om att han var mycket intresserad av att det åvägabragtes en grundlig insyn i verksamheten, både när det gällde enskilda företag och när det gällde statliga företag. Vad speciellt nu statliga företag beträffar är det ju uppenbart, att eftersom delägarna i ett enskilt företag ha intresse av att få insyn i det enskilda företaget, bör också allmänheten här i landet, skattebetalarna, bland vilka också andra företag finnas av samma art som de statliga, ha rätt till insyn i de statliga företagen.

Förhåller det sig inte på det sättet att riksdagen, när vet jag emellertid inte, har begärt att Kungl. Maj:t skulle genom statens sakrevision åvägabringa en granskning av de statliga bolagens verksamhet? Men veterligen har hittills icke förmärkts någon som helst åtgärd från Kungl. Maj:ts sida i sådant syfte. Man får nu, efter det positiva uttalande beträffande insyn även i statliga företag, som herr statsrådet Myrdal här gjorde, förmoda att han inte kommer att töva, när det gäller att se till att denna granskning av de statliga bolagen genom statens sakrevision verkligen också kommer till stånd.

Det var den ena reflexionen.

Den andra reflexionen gjorde jag med anledning av statsrådets uttalande om att man här kritiserar att staten tar risker, när man eljest berömmar den enskilda företagsamheten just för dess förmåga, vilja och lust att ta risker. För min del vill jag säga, att jag inte alls förstår varför man skulle kritisera att staten tar risker. Tar staten rimliga risker, så är detta åtminstone enligt min uppfattning fullt i sin ordning. Däremot kan man naturligtvis ha all rätt att kritisera, om staten enligt ens uppfattning tar för stora risker. Herr statsrådet Myrdal nämnde i det sammanhanget att den konkurrens mellan Norrbottens järnverk och andra järnverk, som kan förutses — vilken konkurrens man får förutsätta skulle i möjligaste mån äga rum på lika bas — måhända kunde leda till att sådana järnverk, som inte äro fullt moderna — eller äro för ålderdomliga, som jag tror han uttryckte sig — skulle kunna råka i svårigheter och eventuellt också nödgas upphöra med sin verksamhet.

Det är då rimligt, menar jag, att statens risktagande sker i sådan omfattning och i sådana former och att affärspolitikerna från de statliga företagens sida överhuvud taget så gestaltas, att verksamheten inte flyter över i en verksamhet av subventionerad karaktär. I statsrådet Myrdals anförande tyckte jag mig nämligen skönja en viss risk för att han skulle begära, att företag av samma art som det nu ifrågakarande statliga företaget skulle vara med och genom sina skatter betala kostnaderna för denna konkurrens. De enskilda företagen skulle således själva få bidra till den konkurrens, som skulle riskera att bringa dem mer eller mindre på obestånd.

Man kan ju tveka om var gränsen går mellan ett sunt risktagande å ena sidan och en subventionerad verksamhet å den andra sidan. En subventionerad verksamhet anser jag man har att göra med, om man t. ex. gång efter gång med skattebetalarnas medel ersätter aktiekapital, som har gått förlorat.

Det är således förhoppningar i två avseenden, som jag till sist skulle vilja uttala, när jag ser att statsrådet Myrdal numera är närvarande i kammaren.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

För det första, att verkligen den så vitt jag vet av riksdagen begärda granskningen genom statens sakrevision av de statliga bolagen kommer till stånd, och för det andra att Norrbottens järnverks verksamhet, när järnverket bygges ut, icke får en subventionerad karaktär genom att man uppenbart privilegierar järnverket i konkurrensen med andra, enskilda företag, som statsrådet Myrdal själv antydde såsom hotade.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan under punkten I. propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna punkt; 2:o) bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen i denna del; samt 3:o) bifall till den av herrar Petersson och Ohlin avgivna reservationen i motsvarande del och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ohlin begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Ohlin, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten I. i statsutskottets förevarande utlåtande nr 241 antager bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herrar Petersson och Ohlin avgivna reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. i utskottets förevarande utlåtande nr 241, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter på nytt intagit sina platser och sistnämnda proposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan under punkten I.

På av herr talmannen given proposition blev härefter utskottets hemställan under punkten II. av kammaren bifallen.

Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. (Forts.)

I avseende å utskottets hemställan under punkten III. framställde herr tal-
mannen härpå propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan
dels ock på bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna
reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren, utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m. jämte
i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående vissa anslag till universiteten och den medicinska under-
visningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln
föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition till ett flertal uni-
versitetsändamål m. m. för budgetåret 1946/47 beräkna anslag till upptagna
belopp, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 273, under åberopande av bilagt
utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 maj 1946,
framlagt förslag i sådana ämnen i 48 särskilda punkter.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft ett flertal mo-
tioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr
Carl Eric Ericsson m. fl. (I: 363) och den andra inom andra kammaren av
herr *von Friesen m. fl.* (II: 544), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta
att i skrivelse till Konungen hemställa om upphävande av intygsprovisoriet
vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt att intyggersättningarna
skulle oakortade tillfalla de intygsutfärdande läkarna.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen
II: 545 ävensom med bifall till motionen II: 543 och med avslag å motionerna
I: 356 samt I: 14 och II: 46, fatta av utskottet under punkterna 1—48 angiv-
na beslut i ämnet;

B. att motionerna I: 355 samt I: 362 och II: 546 måtte anses besvarade med
vad utskottet i det föregående anförde;

C. att motionerna I: 363 och II: 544 icke måtte till någon riksdagens åtgärd
föranleda;

D. att motionerna I: 207 och II: 327 icke måtte till någon riksdagens åtgärd
föranleda.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits dels av herr *Oscar Olsson*,
dels ock av herr *Ohlin*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Ohlin*: Herr talman! Utskottet har på s. 81 i sitt utlåtande gjort
ett principiellt uttalande, som sträcker som långt utöver räckvidden av det
spörsmål, som föreligger till behandling, nämligen frågan om vissa under-

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

läkares rätt att erhålla ersättning för vissa intyg. Denna fråga sammanhänger ju nära med frågan om dessa underläkares arbetsförhållanden överhuvud taget, vilket spörsmål departementschefen anser böra göras till föremål för undersökning. Nu förfar utskottet på det sättet, att utskottet citerar vad departementschefen har sagt, nämligen att han »i likhet med den av Kungl. Maj:t tillkallade utredningsmannen --- — — ansett, att bland tjänsteåliggandena för en i statens tjänst heltidsanställd sjukhusläkare i princip måste inräknas även utfärdandet av ovannämnda intyg».

Jag ber nu att få påpeka, att detta är en mycket svepande och omfattande förklaring. Den täcker nämligen samtliga läkare, som ha heltidsställning, t. ex. överläkare och vissa biträdande läkare, för vilka ingen part f. n. ifrågasatt någon ändring i fråga om ersättning för intygsgivning. Även för dem skulle, om denna svepande förklaring antoges, saken vara klar: enär de äro heltidsanställda skulle de inte ha rätt att få någon ersättning för intyg.

Enligt min mening är det icke lämpligt att riksdagen, när ett begränsat spörsmål föreligger till behandling, gör ett uttalande, som låser positionerna över ett mera vidsträckt område. Jag finner därför inte anledning för kamraren att på det sätt som utskottet gör ta ställning till den principiella uppfattning, som departementschefen uttryckt, alltså att heltidsanställda icke skola få särskild ersättning för intyg. Jag finner detta så mycket mindre lämpligt, som ju departementschefen och utskottet äro överens om att man skall göra en utredning rörande underläkarnas arbetsförhållanden, vilken fråga har ett uppenbart samband med frågan om ersättningsarna. Det är väl bättre att avvakta den utredningens slutförande, innan man tar ställning till spörsmålet om underläkarnas avlönings- och ersättningsförhållanden. Ännu mera motiverat är det väl att man väntar till dess, innan man går ännu längre och tar ställning till denna fråga även för andra grupper av läkare.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka på en ändring av utskottets motivering, nämligen en strykning av vissa meningar, som innebär att utskottet ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag men icke gör några på nuvarande stadium omotiverade principiella deklarationer.

Detta mitt förslag går ut på att sista meningen i första stycket i utskottets motivering på sidan 81 utgår, alltså den mening som lyder: »Utskottet ansluter sig etc.» Vidare att på sidan 82 den mening utgår som börjar på femte raden: »Rätt till dylik ersättning etc.» och som slutar med »allmänna sjukhus». Slutligen att i det stycke mitt på sidan som börjar »Av den ståndpunkt utskottet sålunda intagit till departementschefens nyssnämnda förslag» de följande orden utgå, nämligen »och med beaktande av utskottets i det föregående angivna principiella inställning till intygersättningsfrågan».

Herr Kristensson: Herr talman! Samhällets åtgärder mot alkoholmissbruket ha hittills i stort sett varit inriktade på att begränsa de sociala skadeverkningsarna. Däremot har alkoholforskningen inte ägnats det intresse den är värd. Alkoholmissbrukets medicinska sida bör ägnas större uppmärksamhet. Under senare år ha vetenskapliga rön antytt, att alkoholbegäret i vissa fall är förorsakat av eller förstärkes genom medicinska omständigheter, ämnesomsättningsrubbnings, bristsjukdomar m. m. Om man kan skapa ökad klarhet kring alkoholismens orsaker, bör det även vara möjligt att i ökad utsträckning finna botemedel mot denna åkomma. Jag vill erinra om de aversionskurer, som använts med viss framgång. Det är sannolikt att ökad forskning skall kunna bryta nya banor för alkoholismens botande till fördel för enskilda och samhälle.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

Enligt min uppfattning är det på detta område ej tillräckligt med tillfälliga forskningsanslag. Jag har därför motionerat om utredning angående upprättandet av en akademisk beställning för alkoholforskning vid karolinska institutet i Stockholm. Denna stad torde äga det största och mest differentierade alkoholistklientelet i vårt land, och därför torde det vara lämpligt att förlägga denna befattning till Stockholm.

Utskottet anser, att goda skäl tala för att denna utredning kommer till stånd, och hänvisar därvid till universitetsberedningen och 1944 års nykterhetskommitté. Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag vill vädja till vederbörande statsråd att antingen tillsätta den i motionen föreslagna utredningen eller också uppdraga åt nykterhetskommittén att påskynda denna sak och ta upp frågan till särskild utredning utan att avvakta kommitténs betänkande i övrigt.

Herr von Friesen: Herr talman! Jag vill med några ord beröra den fråga, som här i debatten har tagits upp av herr Ohlin och som rör intyggersättningen vid statens kroppssjukhus. Frågan gäller ju huruvida de intygsskrivande läkarna själva skola få ersättning för de intyg, som de skriva, eller om denna ersättning helt eller delvis skall tillfalla huvudmannen, sjukhusägaren.

Den tvistefråga, som här ännu en gång blivit aktualiserad, är ganska gammal. Säkerligen torde flertalet av kammarens ledamöter erinra sig den konflikt vid de statliga universitetssjukhusen i Stockholm, som var akut under tiden kort före det andra världskrigets utbrott och som föreföll ganska elakartad. Man kan också säga, att det enbart var det faktum att detta krig började, som gjorde att konflikten den gången inte fick några mera svårartade följder. Läkarna ansågo sig nämligen av lojalitet gentemot statsmakterna inte böra vidhålla sin inställning, utan de gingo med på ett provisorium, som fortfarande är rådande.

Emellertid ha läkarna under de gångna åren med allt mer växande olust funnit sig i detta system. För egen del gjorde jag jämte ett par andra ledamöter av kammaren för ett par år sedan en framstöt i syfte att förmå riksdagen att upphäva provisoriet och ersätta det med en mera definitiv ordning, varvid jag från mina utgångspunkter förordade det gamla systemet, d. v. s. att läkarna själva skulle ha ersättningen för sina intyg. Motionen blev avstyrkt av statsutskottet och avlagen av riksdagen i avvaktan på ett ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida. Kungl. Maj:t har nu för första gången efter krigets utbrott tagit ställning till frågan. Visserligen har Kungl. Maj:t sagt ifrån, att man inte är beredd att definitivt reglera dessa angelägenheter vid karolinska sjukhuset. Man förordar alltså ett fortsatt provisorium i avvaktan på en samtidigt föreslagna utredning, varmed man vill vinna, att läkarnas arbetsbörda inte blir så stor och att inte, som hittills skett, många av dessa intyg — i varje fall de mera utförliga — skola utfärdas utom ordinarie tjänstetid och följaktligen utan varje ersättning. Om så sker, om man alltså vid sjukhusen kan genomföra en arbetstidsbegränsning och exempelvis införa nya läkartjänster, vilket självfallet är välkommet, undanröjer man därigenom *ett* av de skäl, som ha varit bestämmande för läkarnas ståndpunkt, den omständigheten nämligen att de nödgats skriva dessa intyg utom tjänstetid. Men, herr talman, jag vågar påstå att det skälet inte är läkarnas enda och kanske inte ens det avgörande. Det skulle kunna anföras en rad andra skäl till förmån för den ståndpunkt, som jag här tillåtit mig att plädera för.

De bedömanden som läkarna stå inför när det gäller intyg äro ofta synnerligen vanskliga. Det gäller ofta graden av arbetsförmåga, som är en ytterst svårbedömd sak, och intygen måste också, då de medföra ekonomiska konsekven-

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)
ser både för den intygsbegärande personen och kanske även för samhället, för privata försäkringsbolag och andra, utfärdas med den största omsorg. En del intyg falla dessutom alldeles utanför ramen utav den sjukvårdande uppgift, som läkarna främst äro satta att fullgöra. Jag syftar då i främsta rummet på de s. k. invaliditetsintygen. Genom att man konstaterar detta, bortfalla också skälen för den anmärkning, som många gånger brukar anföras mot det gamla förfarandet med intyggersättning, nämligen att denna skulle utgöra en sorts sportler och att detta är ett system, som man alltmera vill avskaffa när det gäller de statliga tjänsterna.

Det rör sig vid dessa intygs utfärdande om en service gentemot allmänheten, varom jag tror att allmänheten oftast har den inställningen, att det arbete som läkaren utför i samband med intygsskrivningen är en prestation av alldeles särskild kvalitet och beskaffenhet, som det för allmänheten är ganska naturligt att honorera särskilt och då direkt till läkaren, icke till sjukhuset. De remissinstanser som varit i tillfälle yttra sig i denna fråga, särskilt de som ha att göra med sociala försäkringar av olika slag, ha också beaktat den av mig nyss anförda synpunkten och alltså ställt sig på läkarnas sida i konflikten.

Jag har således, herr talman, med dessa korta ord försökt klargöra den särskilda vikt som läkarna fästa vid denna fråga. Det är knappast läkarnas ekonomiska intressen som stå på spel, då ju det sammanlagda beloppet av dessa läkarintyg inte blir så stort att det spelar någon väsentlig roll för deras ekonomi, och självfallet spelar det ännu mindre någon mer betydande roll för huvudmännens ekonomi. Men då man just framhåller frågans enbart principiella och inte alltför utpräglad ekonomiska räckvidd, frågar man sig också, varför det är så nödvändigt att från statsmakternas sida med sådan energi driva denna ståndpunkt på sätt som skett. Jag tycker nog att en viss generositet här verkligen kunde vara på sin plats. Jag tror inte att några allvarliga intressen vare sig av materiell eller ideell natur stå på spel, om man som tidigare låter läkarna behålla denna intyggersättning.

Härtill kommer en annan sak, som jag i detta sammanhang inte kan underlåta att poängtera, och det är, att om man fattar ett beslut, i all synnerhet om man fattar det i enlighet med den motivering som har anförts av statsutskottet, så är det inte alldeles uteslutet, att vi ännu en gång kunna få stå inför en konflikt vid dessa sjukhus, som säkerligen intet mellankommande världskrig kan röja ur världen, en konflikt som alltså kan komma att bli av mera elakartad beskaffenhet än den tidigare. Man kan ju inte tvinga dessa människor att fortsätta med ett arbete, när anställningsvillkoren äro sådana som de äro, och när läkarna själva anse att dessa arbetsförhållanden äro av sådan art, att de icke kunna godtagas. Därför vore det inte att undra på om dessa läkare vid ett beslut i enlighet med utskottets motivering funne sig föranlåtna att redan innevarande sommar säga upp sina anställningar, med alla de konsekvenser som detta kan föra med sig.

Självfallet, herr talman, hade jag helst velat yrka bifall till den motion, som jag jämte några andra av kammarens ledamöter har väckt i anslutning till den kungl. propositionen. Men då jag mycket väl förstår att detta bara skulle betraktas som en demonstration, då det inte finns någon utsikt att motionen skall vinna kammarens bifall, skall jag som ett uttryck för en kompromissvilja på denna punkt hemställa om bifall till det yrkande, som under överläggningen har gjorts av herr Ohlin och som innebär, att man accepterar utskottets skrivning med uteslutande av de punkter, där utskottet på förhand har deklarerat sin principella inställning till denna fråga. Jag skulle vilja vädja till kammaren att gå med på detta. Jag tror att det inte bör föranleda någon alltför stor självövertvinnelse för kammaren att ta detta lilla tillmötesgående steg.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.) Jag tror också att det finns större utsikter, om man alltså ger detta lilla bevis på sin goda vilja, för att man skall undvika en konflikt av det slag, som jag nyss antydde, än om man godtar utskottets skrivning i dess nuvarande formulering.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som under överläggningen har föreslagits av herr Ohlin.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag hade verkligen hoppats att jag vid denna sena timme inte skulle behöva ta upp tiden med annat än ett mycket kort inlägg i denna fråga. Jag skall försöka att begränsa mig, men herr von Friesens inlägg var ju till sitt innehåll så utomordentligt uppseendeväckande och så aggressivt, att det inte kan få stå oemotsagt.

Herr von Friesen säger att det skulle inte förvåna, om ett bifall till utskottets förslag skulle av läkarna tagas som anledning för dem att redan i sommar uppsäga sina platser. Och han antyder att vad han begär för att förhindra en sådan allvarlig konflikt är ett bifall till herr Ohlins yrkande. Jag måste säga att jag är ytterligt förvånad över att någon medlem av denna kammare kan på detta sätt indirekt uppmana till en konflikt av denna art, en samhällsfarlig konflikt givetvis. Därför nödgas jag att ett ögonblick fästa uppmärksamheten på vad det är fråga om.

Intyggersättningar utgå för närvarande, ehuru icke till alla, till de underläkare som äro anställda vid serafimerlasarettet och karolinska sjukhuset. Jag har här i min hand uppgifter — som jag fått i dag — rörande de 118 fast anställda läkare det gäller. Uppgifterna visa att utav dessa 118 fast anställda underläkare ha 22 icke ett öres ersättning för intyg, 44 ha intyggersättning upp till 100 kronor, 31 ha intyggersättningar på mellan 100 och 500 kronor. Men, herr talman, endast 11 läkare ha intyggersättningar på över 1 000 kronor. *Elva!* Vad är det Kungl. Maj:t bjuder? Eller rättare sagt: vad är det departementschefen vid sina förhandlingar å statens vägnar bjudit läkarna? Han har bjudit dem följande:

En uppflyttning ifrån Ex 22 för flertalet, för en del ifrån Ex 23 till Eo 26. Det betyder en lönestegring, från Ex 23 till Eo 26, på 2 992 kronor och för de andra, huvudparten, en lönestegring på 3 548 kronor. Han har dessutom erbjudit tryggad pension, vilket Eo-placeringen innebär. Vi veta att läkarna på grund av sin arbetsbördas ofta falla ifrån, efterlämnande familjer, och vi veta vilka tragedier detta vållar. Jag vågar påstå att departementschefens erbjudande är för 90 % av de vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet anställda läkarna ett utomordentligt förmånligt erbjudande. Skola de offra sig för de tio, elva kolleger, som ha inkomst av intygen på över 1 000 kronor? Detta är vad striden gäller.

Nu har jag emellertid sagt, och utskottet har anslutit sig till detta, att det finns vissa förhållanden, som vi vilja studera litet närmare, innan vi gå till definitivt avskaffande av intyggersättningarna, och det är den ofta orimliga arbetsbördas som dessa läkare ha. Jag har sagt till läkarna, och jag säger det här, att jag anser det vara orimligt att människor, som anförtros så viktiga uppgifter som vården av våra sjuka, skola pressas och kramas sönder av en dylik arbetsbördas. Jag har sagt att i den mån det finns möjlighet att med hänsyn till nuvarande läkarbrist få tillräckligt med läkare för att kunna minska deras arbetstid, så skall detta ske — kosta vad det kosta vill. Läkarna måste få ordnade arbetsförhållanden.

Men jag har också sagt: Om det inte skulle gå — inte på grund av ekonomiska skäl, men för att det inte finns tillräckligt med läkare och för att vi

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)
inte vilja dra läkare från landsorten till Stockholm i alltför stor utsträckning — om jag alltså skulle misslyckas med denna uppgift och nödgas konstatera nästa år, att det inte gick att införa ordnade arbetsförhållanden för läkarna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, då medger jag att frågan om intyggersättningen kommer i ett annat läge. Då kan det naturligtvis ligga till så, att någon eller några läkare få utfärda dessa intyg på kvällar och nätter, som de skulle ha använt som fritid. Trots att det inte gäller mer än ett fåtal, trots att det inte är mer än tio, tolv personer, som ha någon egentlig nytta av det, är jag ändå så pass rädd att kränka den enskilda människans rätt, att jag då medger att hela frågan om intyggersättningen kommer i ett annat läge. Under sådana förhållanden föreslår jag i år riksdagen att den skall gå med på ett provisorium, som visserligen inte ger läkarna pensionsrätt men som flyttar upp dem i lönehänseende så att alla bli placerade i Ex 23. Vidare föreslås en provisorisk löneförstärkning på 1 500 kronor under nästa budgetår för att man under denna tid skall undersöka, om det inte skulle finnas möjlighet att för dessa människor liksom för andra skapa ordnade arbetsförhållanden, ordnad arbetstid och ordnade pensionsförhållanden. Det är detta erbjudande som en av kammarens ledamöter säger vara så pass utmanande, att han skulle förstå, om läkarna tillgripa en konflikt. Det är med anledning av detta uttalande jag tillåtit mig tala i en annan ton än jag brukar använda i denna kammare.

Jag tror att kammaren med lugnt samvete kan följa utskottet på denna punkt. Det kan hända att utskottet gått litet längre än departementschefen hade önskat. Utskottet går så långt att det vill ta bort intyggersättningen från alla allmänna sjukhus. Jag tror att detta blir en stor affär med vida konsekvenser. Det hade varit bättre, anser jag, om utskottet begränsat sig till uppgiften att ge mig fria händer att fortsätta förhandlingarna om intyggersättningens borttagande. Men, herr von Friesen, låt oss föra dessa förhandlingar utan hotet av samhällsfarliga konflikter!

Herr von Friesen erhöll på begäran ordet för kort gemäle och yttrade: Herr talman! Jag måste bekänna att det var med en viss överraskning som jag hörde den ton herr statsrådet särskilt i början av sitt anförande fann lämpligt anslå, då han talade om en betydande aggressivitet från min sida och sade, att det anförande jag tillåtit mig hålla i kammaren var utmanande.

Jag erinrar kammaren om att de slutsatser jag kommit till betraktar jag som en kompromiss från min sida, då jag ju ändå yrkar bifall till utskottets hemställan med uteslutande av vissa delar av motiveringen, om vilka delar statsrådet nu själv säger, att utskottet har gått längre än han själv tänkte sig när han lämnade propositionen. Vad finnes det då för anledning för kammaren att vidhålla dessa onödigt tillspetsade formuleringar i utskottets utlåtande i stället för att såsom en kompromiss antaga det förslag, som här har framlagts av herr Ohlin? Jag kan, herr statsråd, omöjligen finna en sådan ståndpunkt från mina utgångspunkter och med de synpunkter jag anlagt på frågan vara vare sig aggressiv eller utmanande.

Så kom statsrådet in på frågan om löneökningen, som han jämställde med intyggersättningen. Som jag sökt visa i mitt anförande vill jag icke göra några jämförelser mellan löneökningen och intyggersättningen, ty jag har den principiella uppfattningen, att intyggersättningen är av en alldeles särskild art och att den av denna anledning bör bibehållas; den bör alltså ej betraktas såsom en lönefyllnad eller såsom en lönekomensation. Jag tror därför icke att jag här behöver ytterligare utveckla de synpunkter jag tidigare tillåtit mig anföra.

Anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

Härpå anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill för det första konstatera, att det är icke riktigt samma delar av utskottets utlåtande som man på olika håll opponerat sig mot.

Varför jag begärde ordet var bara för att konstatera, att herr von Friesen sagt, att han förstår om läkarna, ifall utskottets formulering antages, uppsäga sina platser redan innevarande sommar och gå till en konflikt. Hade icke detta yttrande funnits i herr von Friesens första anförande, skulle mitt inlägg ha haft en helt annan ton.

Herr **Osterman**: Herr talman! I den fråga som berörts av herr Ohlin och herr von Friesen skulle jag också vilja yttra några ord. Någon kan invända, att jag som sjukhusläkare är personligen intresserad av frågan. Jag vill emellertid påpeka, att jag icke talar som talesman för någon läkarorganisation, eftersom jag icke är medlem av Sveriges läkarförbund. Jag har kanske också ett moraliskt alibi i det förhållandet, att jag alltid ansett, att extrainkomsten av intyg bör huvudsakligen tillfalla de underordnade läkarna.

Utskottets förslag innebär i själva verket, att man rekommenderar införande av totallön för en viss grupp av läkare, nämligen de vid statens kroppssjukhus anställda underordnade läkarna. För många av dessa läkare har ju ersättningen för avgivna intyg varit den enda inkomsten av betydelse utöver lönen. Men man går ett steg längre i det att man överväger, att ersättningen för intyg skall bortfalla för samtliga läkare, alltså även överordnade läkare vid allmänna sjukhus överhuvud taget. Om utskottet härmed avser även landstingssjukhusens läkare och alltså önskar ett centralt ingripande i landstingens lönesättning för denna grupp av tjänstemän, är ej klart. Men ett sådant uttalande, som utskottet gör på s. 82, berör åtminstone de vid statens sinnessjukhus anställda läkarna. Det är den saken jag velat fästa uppmärksamheten på. Departementschefen har — påpekar utskottet på s. 81 — i likhet med den av Kungl. Maj:t tillkallade utredningsmannen för verkställande av utredning rörande anställningsvillkoren för de underordnade läkarna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet ansett, att bland tjänsteäliggandena för en i statens tjänst heltidsanställd sjukhusläkare måste inräknas även utfärdandet av intyg. Om denna uppfattning godtoges, framstode rätten att uppbära särskild ersättning som oförenlig med det nuvarande statliga lönesystemet. Till denna uppfattning har utskottet anslutit sig.

Det förefaller som om man glömt bort att sinnessjukläkarna — som visserligen äro en liten grupp på cirka 130 stycken — dock torde utgöra flertalet av de i statens tjänst anställda sjukhusläkarna. Dessa ha en sedan många år bestående lönegradsplacering i det statliga lönesystemet, de flesta ordinarie och några få extra ordinarie. Deras sociala uppgifter ökas för varje år liksom deras arbetsbörda, till följd av ökande patientomsättning. En väsentlig del av deras arbetsuppgifter är avgivandet av socialintyg och utlåtanden samt vad man kunde kalla mera privata intyg, som begäras av patienten för vinnande av vissa ekonomiska fördelar. För en del utgår ingen ersättning. Men å andra sidan ha de ersatta intygen varit en icke betydelselös del av dessa läkares inkomster. Jag vill påpeka, att det gäller den läkargrupp, som i förhållande till andra läkarkategorier redan nu har den lägsta inkomsten. Och de underordnade läkarna vid sinnessjukhusen få gå i dessa sina befattningar 12—15 år.

Utan att i detta sammanhang taga någon ställning till totallöneprincipen som sådan — jag kan väl tänka mig att vissa läkartjänster lämna sig för totallön — vill jag peka på, att ett principuttalande, som utskottet här gör, fixerar

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)
ständpunkten alltför mycket vid de förhandlingar, som väl komma att äga rum i samband med utredningen om intygsersättning till karolinska sjukhusets och serafimerlasarettets läkare. Och framför allt, man kan tänka sig det resultatet, att visserligen den kategori läkare, som det närmast gäller, får ekonomisk kompensation för indragningen av rätten till intygsersättning, men att den andra — och större — kategorien får en hittillsvarande ekonomisk förmån indragen utan vidare just därför att möjligheterna att höja lönerna för dessa i det statliga lönesystemet mera varaktigt inpassade befattningshavare äro mindre.

Jag skall icke gå in på vad det kan betyda för rekryteringen av denna numerärt ringa men med hänsyn till sina arbetsuppgifter ganska viktiga kår. Men jag vill påpeka, att dessa tjänster icke som vid karolinska sjukhuset äro utbildningsplatser, som vederbörande lämnar efter några år.

Under sådana förhållanden kan jag icke ansluta mig till utskottets skrivning utan ber att, om än från något olika utgångspunkter, få ansluta mig till herr Ohlins av herr von Friesen understödda yrkande i denna punkt.

Herr Falla: Herr talman! Kammaren torde nog ha observerat, att det var en bestämd skillnad mellan det resonemang, som herr Ohlin först förde, och det resonemang som herr von Friesen förde. Herr Ohlin tog upp till anmärkning den principförklaring, som först departementschefen gjort och utskottet sedan understrukt, under det att herr von Friesen rev upp hela den gamla stridsfrågan om underläkarnas vid karolinska institutet ersättning för intyg. Detta är en gammal stridsfråga. Den bottnar i den omständigheten, att det här är fråga om en avveckling av det gamla sportelsystemet, som på andra olika områden inom statens verksamhet avvecklats eller står inför omedelbar avveckling såsom avlöningsform för statliga tjänstemän. Att systemet icke avvecklats beträffande läkarna hör väl samman med att man där icke kommit fram till en verklig lönereglering på samma sätt som man gjort på andra områden. En hel del av underläkarna ha, som vi veta, varit mycket dåligt betalda. Då är det ganska naturligt, att ett sådant här sportelsystem fått vara kvar. Men att det är en i och för sig mycket irrationell anordning är väl uppenbart för alla redan därigenom att dessa intygsersättningar falla så ojämnt. En del läkare får ingenting, andra få litet och åter andra få mycket. Ett sådant system förtjänar naturligtvis ej att bevaras. Det riktiga är ju, att dessa läkare, som äro i statens tjänst, skola tillförsäkras en lön, motsvarande deras utbildning och tjänsteställning. Det är det enda rationella och försvarbara på detta område. Det som gjort att denna fråga blivit aktuell är givetvis sambandet med förslaget att dessa läkare skola tillförsäkras en bättre löneställning.

Nu har ju emellertid herr Ohlin tagit upp detta i anledning av vad som står på s. 81. Det är en principförklaring, som gjorts även beträffande andra läkare än de underordnade. Det finner herr Ohlin vara att giva sig ut på för vida vatten. Jag tror icke detta. Vad det närmast gäller är de underordnade läkarna. Det är denna fråga som är aktuell.

Principförklaringen har ingen omedelbar betydelse. Men jag tror, att vi kunna vara överens om den uppfattningen, som ju också departementschefen anslutit sig till, att detta sportelsystem med ersättningar för intyg och sådant bör vara oförenligt med en heltidsanställd läkares tjänsteställning. Det tycker jag är alldeles uppenbart att det är. Vid sådant förhållande är det god grund för att nu giva en dylik principförklaring, som ej har någon omedelbar betydelse men som gör, att man bör inrikta sig på att för läkare i dessa ställningar, både heltidsanställda överläkare och underordnade läkare, få en totallön och få detta sportelsystem avskaffat.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

Jag anser alltså, att det uttalande som utskottet här har gjort är ur principiell synpunkt riktigt. Det är angeläget, att man snarast kommer till en bättre ordning i fråga om läkarnas avlöning än vad man nu på en del håll har. Åtskilliga landsting — bland annat landstinget i det län jag tillhör — ha sedan ganska länge kommit fram till en mera rationell ordning för läkarnas avlöning än tidigare. Det gamla sportelsystemet är borttaget; alla äro belättna och läkarna icke minst.

Den principförklaring som här har gjorts anser jag vara ganska lämplig ur synpunkten att avveckla hela detta system snarast möjligt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan utan någon förändring.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Jag hade icke tänkt blanda mig i denna debatt, men sedan jag hört statsrådet Erlander kan jag icke låta bli att göra det. Ty även om det var sent på kvällen, kunde man icke undgå att vakna upp. Jag får också säga, att då jag hörde replikskiftet mellan herr von Friesen och statsrådet Erlander kunde jag icke undgå att få det intrycket, att herr von Friesen besatt ett välgörande lugn i motsats till statsrådet Erlander.

Min personliga uppfattning är, att det är lämpligt, att de läkare det gäller få sin intygsersättning. Det är lämpligt både ur allmänhetens synpunkt och ur läkarnas egen synpunkt. Det är, som sagt, min personliga uppfattning. Det synes mig också lämpligt ur de företags synpunkt, som i sin verksamhet äro beroende av dessa läkarintyg.

Man får komma ihåg, att det gäller ett arbete av ganska utpräglat kameral art, som läkarna icke äro utbildade för. De äro utbildade för läkarvård. Det är klart, att det är en helt annan sak att bedöma t. ex. en skadelidandes rätt till ersättning än att utöva vården av de sjuka.

En läkare är icke mer än människa. Det är alldeles givet, att när läkaren icke får intygsersättning, ligger det nära till hands att antaga, att kvaliteten på intygen icke blir densamma. Ofta kan den sjunka redan på grund av läkarnas mycket stora arbetsbörda, vilken icke minst underströks av statsrådet Erlander i kväll. När det t. ex. gäller rättspsykiatriska ärenden med långa expertutlåtanden skulle det enligt min uppfattning te sig ganska egendomligt, om icke läkaren skulle ha någon rätt till ersättning.

Det har gjorts den invändningen av herr Falla, att det här skulle röra sig om ett sportelsystem. Enligt min uppfattning kan det ändå näppeligen betecknas som sådant. Jag vill erinra om, att det finnes en läkarkategori, som är avlönad dels genom lön och dels genom ersättning av de vårdade; det är provinsialläkarna. Dessa ha även rätt till intygsersättning. Alla intyg som sjukhusläkaren skriver ut äro icke sådana att han har rätt att kräva ersättning. Intyg av rent expeditionell art får han utfärda utan ersättning, t. ex. vårdintyg, dödsbevis o. s. v.

Jag skulle till sist vilja säga, att när läkarintygssakkunniga år 1940 infortrade utlåtanden från bl. a. en rad försäkringsinstitutioner rörande deras syn på frågan om intygsersättning till läkarna, så befanns det, att dessa institutioner genomgående hade den uppfattningen, att det helt naturligt föreläge risk för en kvalitetsförsämring, om ej intygsersättning liksom hittills finge utgå. Jag tycker att detta ståndpunktstagande är sådant att man ej utan vidare kan bortse därifrån.

Jag vill också påpeka, att det nog icke är på det sättet, att det nuvarande provisoriet utan vidare kan betecknas såsom tillfredsställande. Det har medfört en del krångel både ur läkarnas och ur allmänhetens synpunkt, som jag emellertid, herr talman, på grund av den sena timmen icke tänker gå in på.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

Nu har det blivit på det viset här i kväll, att statsrådet Erlander alldeles tydligt ådagalagt, att han icke har någon som helst förståelse för den principiella ståndpunkt till frågan om läkarnas intygsersättning som intagits från det andra hållet. Han har talat om läkarnas stora arbetsbörda och vill ägna dem utomordentlig hänsyn. Han har talat om den lönekompensation de erbjudits. Men det är icke detta det gäller utan det är den principiella sidan av frågan om intygsersättningarna. Vad beträffar de synpunkter jag andragit, så kunna de icke betecknas som läkarsynpunkter utan äro av en helt annan art. Även för läkarsynpunkter på intygsfrågan synes statsrådet icke visat någon som helst förståelse. Detta föranleder mig att såsom en demonstration, man må kalla det så, yrka bifall till den av herr von Friesen m. fl. avgivna motion, som kräver intygsprovisoriets avskaffande.

Jag ber alltså, herr talman, att få göra detta yrkande.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag tror att det var flera än statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet som blevo allvarligt överraskade av herr von Friesens yttrande. Det är ingen tvekan om, att meningen med hans framställning var ett direkt uttalat hot, därest riksdagen komme att bifalla vad utskottet här har föreslagit. Jag måste säga, att jag mycket väl förstår departementschefens irritation. Alldeles säkert var det flera av de närvarande ledamöterna av denna kammare, som blevo både överraskade och upprörda över, att i en fråga som denna kunde fällas ett sådant yttrande här i kammaren. Jag har för min del aldrig förstått varför man på läkarhåll så energiskt slåss för bibehållandet av denna form av inkomst. Det är ju, som statsrådet visade, så ytterligt få av läkarna, som få någon ersättning i denna form.

Jag skulle också vilja säga en sak med anledning av vad statsrådet nämnde därom, att utskottet har gått något utöver vad han föreslagit i propositionen. Det fanns inom andra avdelningen en ganska utbredd mening om, att för en helavlönad tjänsteman skall lönen utgöra ersättningen för det arbete han utför, oavsett om han är sjukhusläkare eller läkare av annat slag eller han är en tjänsteman vilken som helst. Jag kan icke inse att man bara för att det är fråga om läkare skall ha, som i detta fall, ett helt annat lönesystem än för andra befattningshavare. Jag tror att det blir alldeles ohållbart att med statens lönesystem förena denna form av ersättning för arbete. Det rådde icke heller någon som helst tvekan inom avdelningen därom, att vi skulle instämma i det principuttalande, som departementschefen gjort. Vi ville emellertid gå något utöver hans förslag, då vi gärna ville, att den utredning, som kommer att verkställas, även skall beröra andra grupper av befattningshavare än det här närmast gäller. Det är därför avdelning och utskott skrivit som de gjort på s. 82.

Jag måste säga, att jag blev något överraskad — liksom jag tror flertalet av kammarens ledamöter — över att denna fråga, varom det rått relativ enighet, skulle föranleda denna debatt så här sent på natten.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta uttalande och ber till slut att bestämt få yrka på, att kammaren utan någon som helst ändring måtte bifalla vad utskottet föreslagit.

Herr von Friesen, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Då herr Svensson i likhet med statsrådet Erlander tagit upp frågan om konflikthotet vill jag säga, att deras indignation varit berättigad, om det varit jag som aktualiserat detta hot. Då jag emellertid berört frågan i mitt första anförande vill jag nu erinra statsrådet och framför allt avdel-

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.) ningens ordförande om, att det icke kan ha varit dem obekant, att läkarna genom sin organisation dels inför statsrådet och dels inför avdelningen, som de voro i tillfälle att göra sin uppvaktning, ganska klart låtit förstå, att ett avslag på deras framställning kan komma att leda till en konflikt. Det var i medvetandet om dessa tidigare förhandlingar och dessa tidigare av läkarnas representanter ganska tydligt gjorda uttalanden som jag tillät mig här inför kammaren beröra denna tänkbara konsekvens av kammarens beslut. Jag ansåg mig — trots att jag betraktar ett sådant steg oriktigt — böra motivera mitt ställningstagande till förmån för herr Ohlins förslag, då det säkerligen skulle göra det lättare att undvika en konflikt och en, såsom jag medger, mycket olycklig tillspetsning av läget. Under hela den tid jag tillhört styrelsen för Svenska läkarförbundet har jag i varje situation — det tror jag var och en som är insatt i saken kan vitsorda — förordat ett moderat och försiktigt förfarande, detta i motsats till många andra, som i olika situationer velat låta det gå till konflikt. Jag kan försäkra herr Svensson i Grönvik, att denna min allmänna inställning att i godo söka göra upp en sak kvarstår orubbad. Jag har bara med dessa ord i replik velat klargöra varför jag tog upp denna sak, vilket för övrigt icke torde ha varit herr Svensson i Grönvik obekant.

Härpå anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill med anledning av det sista anförandet av herr von Friesen säga, att jag, som i egenskap av departementschef deltagit i alla förhandlingar, som departementet fört med läkarna, erfor en stor överraskning, när det sades, att man på läkarhåll övervägde att icke acceptera den provisoriska löningen, som jag för min del trodde hade framkommit som ett resultat av dessa överläggningar. Det är överhuvud taget första gången jag hört ordet konflikthot förknippat med förslaget till provisorium under nästa år. Det är väl då icke egendomligt — vilket däremot den ärade talaren på stockholmsbänken fann — om jag blev ganska upprörd. Jag blir icke upprörd, om en ung och oerfaren läkarrepresentant, som icke är van vid förhandlingar, kommer och ställer orimliga krav på samhället. Då är det ens uppgift att resonera om saken för att på den vägen söka komma fram till en lösning. Jag tror icke att jag vid något tillfälle undvikit att poängtera att det för mig bara finns ett intresse, nämligen att få till stånd hyggliga arbetsförhållanden för läkarna; det var också min uppfattning vid förhandlingarna, att de allra flesta läkarrepresentanterna förstodo detta. Jag blir som sagt icke upprörd, om det kommer ett förfluget yttrande från en ung fackföreningsrepresentant, men, herr talman, av en riksdagsman, som suttit många år i riksdagen, begär man en helt annan respekt för samhällets intressen än att han blåser under vad eventuellt oansvariga element inom en fackförening skulle komma på den idén att tala om. Det var därför jag vågade tala med litet större bokstäver än kammaren i regel är van att höra från ecklesiastikministern.

Herr **Svensson** i Grönvik erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara säga, att de läkare, som uppvaktade andra avdelningen, voro allt för kloka för att inför avdelningen antyda någon form av hot; någon tendens i den riktningen förekom icke. Då herr von Friesen nu vill göra gällande, att han gentemot andra mycket aggressiva element inom läkarkåren framträtt som mycket moderat, måste jag säga, att han nu synes ha övergivit denna moderata inställning och ställt sig i spetsen för de aggressiva elementen; det har han visat genom sitt anförande i kväll.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.)

Ytterligare en sak vill jag, herr talman, tillägga, nämligen att de läkare, som hade företrädde inför avdelningen, blevo tillfrågade, om det var riktigt som man gjort gällande, nämligen att en läkare kan få göra undersökningarna, medan en annan skriver under intygen och sålunda tar ersättning för det arbete den andre gjort. På den frågan svarade man litet undvikande, men man medgav, att sådant kan förekomma. Jag undrar, om herr von Friesen vill försvara ett sådant system.

Herr von Friesen, som likaledes erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Till statsrådet Erlander vill jag endast säga, att jag av hans första anförande och i viss mån av propositionens skrivsätt fått det intrycket, som i viss mån bekräftats här, att statsrådet tycktes tro, att det faktum att han accepterat provisoriet plus utredning av arbetstiden skulle godtagits av läkarna. Jag har uttryckligen frågat läkarnas delegater härom vid ett sammanträde för tre veckor sedan, och var och en förklarade alldeles bestämt, att ingen av dem hade givit statsrådet anledning till en sådan uppfattning. Jag är därför förvånad över, att statsrådet ända tills nu tycks ha svävat i den tron, att denna proposition är resultatet av en överenskommelse mellan läkarna och Kungl. Maj:t.

Vidare yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Om jag icke hade trott, att det förelåg en överenskommelse, hade propositionen gått ut på Eo 26 och borttagande av intygserättningen.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det var länge sedan jag hörde en så het debatt i andra kammaren som i kväll. Jag skall bara be att få säga några få ord.

Jag har icke fattat vad herr statsrådet yttrat vare sig i propositionen eller här i kväll annat än som ett uttryck för en redlig vilja att möta läkarna på ett lojalt och ridderligt sätt. Vad jag emellertid förvånat mig över är, att statsutskottet har tagit sig före att utan att akta på de förutsättningar, som i detta fall föreligga, eller den compensation, som statsrådet vid sina uppgörelser i samtal med representanter för de vid statens sjukhus anställda läkarna utlovat, vidgat resonemanget på sätt som skett, då utskottet på s. 82 skrivit: »Rätt till dylik ersättning tillkommer nämligen för närvarande läkare vid åtskilliga allmänna sjukhus, och utskottet hyser den principiella uppfattningen, att därest intygserättningen för underläkarna vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet borttages, detta rimligen torde böra leda till vidtagandet av motsvarande åtgärd beträffande samtliga läkare vid allmänna sjukhus.» Här finns icke ett ord om det motsvarande tillmötesgående i lönehänseende, som statsrådet talat om skulle komma här ifrågavarande läkare till del. Det är med anledning av detta resonemang av statsutskottet på s. 82 i det föreliggande utlåtandet som jag hemställer, att den mening, som jag nu läst upp, måtte utgå.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställen propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställen dels ock på bifall till utskottets hemställen med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 363 och II: 544; och biföll kammaren utskottets hemställen oförändrad.

I avseende å motiveringen framställde herr talmannen härefter propositioner på 1:o) godkännande av utskottets motivering; 2:o) bifall till det av herr Ohlin i avseende å motiveringen under överläggningen framställda yrkandet;

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. (Forts.) samt 3:o) godkännande av utskottets motivering med den av herr Mosesson under överläggningen föreslagna ändringen; och fann herr talmannen den först nämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ohlin begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 243, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering, med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Mosesson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt den av utskottet föreslagna motiveringen.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap m. m.; nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 247, i anledning av väckta motioner angående inrättande av en medicinsk undervisningsanstalt i Göteborg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

*Motioner om
högskola eller
universitet
i Norrland.*

Föredrog statsutskottets utlåtande, nr 248, i anledning av väckta motioner angående upprättande av en högskola respektive ett universitet i Norrland.

I en inom andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Mäler* väckt motion (II: 21) hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan angående upprättande av en högskola i Norrland.

Därjämte hade i en inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* väckt motion (II: 239) hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om inrättandet av ett universitet i Norrland.

Utskottet hemställde, att motionerna II: 21 och II: 239 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Akerström*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Akerström**: Herr talman! Jag har i den föreliggande frågan avgivit en blank reservation för att jag skulle bli i tillfälle att i kammaren ge ut-

Motioner om högskola eller universitet i Norrland. (Forts.)

tryck åt min uppfattning, att utskottet borde ha kunna allvarligt överväga ett tillstyrkande av de föreliggande motionerna.

Av remissyttrandena finna vi, att man i ett av dem ansett skäl föreligga, som tala för att det kan finnas fog för en utredning i frågan. Utskottet har delvis citerat det resonemang, som därvidlag förts av vederbörande, nämligen Naturvetenskapliga forskningskommittén. Utskottet har emellertid icke kommit till samma resultat som kommittén.

I de föreliggande motionerna ha anförts en hel del skäl för att frågan kan anses befinna sig i det läget, att den bör bli föremål för utredning. Kanhända säger någon, att det är att sträcka sig väl långt att nu kräva ett universitet till Norrland. Men då kunna ju vi norrlänningar pruta och säga, att vi nöja oss med en högskola, och varför inte gå ännu längre och anknyta till vad kommittén anført, nämligen att en tänkbar början till ett universitet i Norrland vore att vissa specialhögskolor eller specialinstitutioner upprättades där, kring vilka man sedan skulle kunna bygga upp ett fullständigt norrländskt universitet.

Med hänsyn till att man icke bör ta upp tiden alltför mycket i kväll skall jag, herr talman, nöja mig med att anföra detta, och jag ber sålunda att få yrka bifall till motionerna i denna kammare nr 21 och 239.

Herr **Skoglund** i Umeå: Herr talman! Under de senaste åren har det här i landet pågått en ganska intensiv debatt omkring frågan om utbildningsmöjligheternas demokratisering. Man har varit ganska ense om att det gällt att bereda ökade möjligheter åt vårt folks ungdom till studier av skilda slag. Ur denna diskussion har det utkristalliserats vissa bestämda förslag, som för övrigt under de gångna åren underställts riksdagens prövning. Jag tänker då på stipendier till såväl högskolor som allmänna läroverk och liknande utbildningsanstalter. Men fråga är om man kan betrakta alla de åtgärder, som därvidlag vidtagits, såsom tillräckliga. Jag tror att man har all anledning säga, att urvalet till våra skolor, framför allt de högre skolorna — i stort sett är betingat icke av vederbörandes begåvning utan av hans ekonomiska ställning. Allfort är det i många stycken pappas portmonnä och de geografiska avstånden till utbildningsanstalterna som äro det avgörande momentet, när den unge pojken eller den unga flickan skall söka sig högre utbildning.

Från motionärernas sida har det också i denna diskussion förts in en annan synpunkt, den nämligen, att man bör åstadkomma en spridning av utbildningsmöjligheterna eller rättare sagt utbildningsanstalterna. Från statsmakternas sida har man tillämpat den principen i andra sammanhang, t. ex. i fråga om de tekniska gymnasierna, med mycket god erfarenhet. Det var därför herr Mäler och jag under den ordinarie motionstiden — detta bör kanske observeras — väckte en motion, i vilken vi anhöllo att man skulle taga ställning till frågan om en högskola, förlagd till landsdelen Norrland. Det kan givetvis vara tveksamt, huruvida det är lämpligt med ett ökat antal universitet och högskolor. Jag vet, att i den allmänna diskussionen i tidningspressen förts fram synpunkter om att detta icke är lämpligt. Men jag ber att i det sammanhanget få erinra om att i ett land som Schweiz, ett land med en befolkning av ungefär $\frac{2}{3}$ av vårt lands, finnas sju universitet eller högskolor.

Jag skall icke förlänga debatten i onödan genom att citera de uttalanden som gjorts. Jag skall bara be att få säga — utöver det som anförts av herr Åkerström — att en så framstående vetenskapsman som professor Lundmark i Lund förklarar, att han för sin del finner tanken på ett universitet eller en högskola i Norrland synnerligen beaktansvärd. Från utskottets sida har man

Motioner om högskola eller universitet i Norrland. (Forts.)
resonerat litet hit och dit. Man har åstadkommit ett slags kompott på remissyttrandena, men någon bestämd ståndpunkt har man icke velat intaga förrän man kommit till slutet av utlåtandet, då man kommit underfund med att motionen icke bör föranleda någon åtgärd. Jag skall icke vara ironisk, men jag känner mig nästan frestad att säga, att när motionärerna begära en utredning om en högskola eller ett universitet, svarar utskottet med att säga: ni skola få några boklådor till länslasaretten och centralbiblioteken. Det är icke mycket utskottet anser sig böra bjuda på i detta sammanhang.

Jag skall, herr talman, icke orda vidare om denna sak. Den sena timmen tvingar mig till en begränsning, även om jag vet att det skulle kunna sägas åtskilligt i denna fråga, som är betydelsefull ur både kulturell, ekonomisk och social synpunkt, icke minst för den landsdel, där jag hör hemma.

Jag får väl sluta med att säga som Engelbrekt en gång i tiden: »Än en gång lär jag väl komma tillbaka.» Det är för att annonsera denna återkomst vid ett senare tillfälle jag ber att få yrka bifall till motionen nr 21 i denna kammare.

Herr Holmberg: Herr talman! Som herr Skoglund sade, blev det omedelbara resultatet av våra motioner mycket magert. Emellertid tror jag, att trots utskottets avstyrkande aktionen för ett universitet i Norrland icke blivit helt utan resultat. Man får nämligen vid bedömande av denna sak taga hänsyn till att ett genomförande av motionärernas yrkande skulle innebära ett jättesteg framåt med utgångspunkt från vår nuvarande kulturpolitik. Kanske får man framför allt betänka, att detta ju är en norrlandsfråga av mycket stor räckvidd, och sådana frågor brukar ju som bekant icke mogna så särdeles fort. Publiciteten och diskussionen kring motionerna ha nog bidragit till att föra frågan framåt och aktualisera själva frågeställningen. Utskottet refererar visserligen bara två av remissvaren, men tidningarna och ett mycket stort antal vetenskapligt intresserade personer ha deltagit mycket aktivt i debatten om dessa högre utbildningsformer och den forskningsinstitution vi föreslagit förlagd till Norrland. Norrlandsoptionen är också praktiskt taget enhälligt på motionärernas sida, och vi ha under debatten dessutom haft tillfredsställelsen konstatera, att flera vetenskapsmän och utövare av olika intellektuella yrken ha anslutit sig till motionärernas synpunkter. Det är typiskt, att bl. a. ett stort antal unga forskare varit av samma mening som motionärerna. Detta har väl sin förklaring däri, att den yngre generationen inom vår vetenskap särskilt starkt känner de brister som för närvarande finnas på detta område och attraheras framför allt av den möjlighet till en samordning av den vetenskapliga forskningen, som är en av de grundläggande punkterna i motionerna.

Utskottet har gjort det hela till vad det kallar för en statsfinansiell avvägningsfråga — såsom det står i utlåtandet. Ha vi för det första råd att överhuvud taget kosta på något mer till kulturella ändamål och till vetenskaplig forskning? menar utskottet. Ha vi råd till detta, är det en avvägningsfråga, om man skall sätta in de tillgängliga resurserna i de universitet och andra vetenskapliga institutioner som redan finnas eller om man skall investera pengar i ett norrlandsuniversitet. För min del — och jag vet att samtliga motionärer anse det samma — tillmäter jag den ekonomiska frågan en mycket stor betydelse. Men vi motionärer ha ansett, att man också kan ställa frågan: ha vi råd att avstå från de möjligheter, som här stå till buds? Utskottet har medgivit, att det finns skäl härvidlag ur specifikt norrländska synpunkter. Det kan anföras sådana skäl för ett universitet i Norrland, och vi ha som bekant i motionen anført flera dylika skäl, som det säkerligen är mycket svårt att gendriva sakligt. Dit höra

Motioner om högskola eller universitet i Norrland. (Forts.)

t. ex. de medicinska synpunkterna. Det är otvivelaktigt att Norrland har sådana problem, som med större fördel kunde och borde utforskas vid ett universitet i Norrland än som kan ske vid redan befintliga universitet. Det är också alldeles givet, att Norrlands näringsliv skulle kunna få sådana impulser och en sådan betydelsefull hjälp som vi anfört i motionen från ett kulturcentrum av det slag det här är fråga om. Men trots detta, trots alltså de specifika norrlandssynpunkterna, är det icke dessa skäl som väga tyngst. Vi ha också påvisat, att det på flera områden, t. ex. i fråga om bergforskning och organisk kemi, bl. a. cellulosakemien, borde finnas alldeles speciella förutsättningar i Norrland. Det är väl kanske framför allt med hänsyn till det området, som man har anledning att ställa frågan, om vi ha råd att dröja längre med att taga ett verkligt krafttag för att få till stånd en ordentlig grundforskning. Ha vi råd icke bara ur Norrlands utan ur hela landets synpunkt att dröja på den punkten? Det råder, så vitt jag kan bedöma saken, en enhällig mening bland t. ex. kemisterna, att det i sinom tid kommer att visa sig att cellulosakemien rymmer revolutionerande möjligheter, som skulle kunna utnyttjas i vårt näringsliv till fromma för land och folk. Det är icke bara Sverige som har trä, och frågan är därför, vem som kommer först med de stora resultat, som man enligt vetenskapsmännens mening har anledning förmoda kunna uppnås. Det lär bedrivas en mycket energisk forskning på andra håll, och komma vi också i fortsättningen att ligga i lä för våra konkurrenter, kommer detta otvivelaktigt att få ganska ödesdigra verkningar för denna del av vårt näringsliv.

En remissinstans har bidragit till argumenten för ett norrlandsuniversitet med hänvisning till att Norrland lider brist på intellektuell arbetskraft. Det är möjligt, säger man, att om det blir ett norrlandsuniversitet, skulle fler norrlänningar skaffa sig universitetsutbildning, och kanske skulle man då också bättre kunna tillgodose Norrlands behov av intellektuell arbetskraft. Men icke heller på den punkten är det bara fråga om ett norrlandsintresse. Är det icke så, att vi ha brist på intellektuell arbetskraft överhuvud taget i hela landet? Vi ha för litet läkare. För bara en halvtimme sedan hörde vi här i kammaren exempel på de svåra komplikationer som kunna inträda på grund av läkarbristen. Vi ha för litet tandläkare och för litet lärare av praktiskt taget alla kategorier. Vi ha för litet vetenskapsmän, så litet att enligt vad som allmänt omnämnas de måste syssla väsentligen med undervisning och icke få tid för forskning. Man skulle kunna räkna upp det ena området efter det andra, där det brister just i fråga om tillgång på intellektuell arbetskraft. Bristen är givetvis störst i Norrland, och genomförandet av den anordning som är föreslagen i motionerna skulle åstadkomma en bättre situation där. Men om man i större utsträckning möjliggör en rekrytering till universiteten från den landsända som bidrager mest till vårt lands folkökning, kommer detta naturligtvis också att mycket gynnsamt bidra till att tillgodose behovet av intellektuell arbetskraft överhuvud taget.

En del av dem som deltagit i debatten om norrlandsuniversitetet ha ju ställt sig helt avvisande. Det ha de som biträda utskottets hemställan inte gjort. Tvärtom finns i utlåtandet, som herr Skoglund påvisat, det mycket värdefulla erkännandet, att det efterhand kan befinnas lämpligt att genomföra vad motionärerna föreslagit. Till de positiva resultaten av vår aktion redan i första ronden räknar jag också, att debatten kring motionerna ytterligare riktat uppmärksamheten på det förhållandet, att det råder stora brister beträffande den vetenskapliga forskningen överhuvud taget, och att de institutioner som redan finnas också måste ha bättre stöd från statens sida än de för närvarande ha. När utskottet satt denna fråga i samband med den pågående universitetsutredningen,

Motioner om högskola eller universitet i Norrland. (Forts.)

vågar man väl också räkna med att en del av synpunkterna och förslagen i våra motioner också komma att beaktas och utredas även med hänsyn till det speciella norrlandsintresset.

För att emellertid understryka att denna fråga icke får vara avgjord genom denna behandling och att det som här behöves icke bara är en utredning om vissa speciella detaljer rörande den vetenskapliga forskningen och utbildningen i Norrland, utan att det här gäller att ta upp frågan i hela dess vidd, att få en ordentlig utredning om förutsättningarna för ett norrlandsuniversitet, vill jag också i likhet med de båda föregående talarna yrka bifall till motionerna 239 och 21 i denna kammare.

Herr **Falla:** Herr talman! Jag föreställer mig, att kammaren icke är särskilt intresserad av att vid denna tidpunkt på dagen och i slutet av sessionen ta upp någon mera ingående debatt om det tilltänkta norrländska universitetet. Men då herr Skoglund i Umeå helt nyss axlade Engelbrekts mantel i ett hotfullt yttrande och förklarade, att han skulle komma åter, tror jag, att han då kommer att bli lika hövligt bemött som han blivit när han här uppvaktat med sin motion om ett universitet i Norrland. Men jag skulle vilja hemställa till vår västerbottniske Engelbrekt, om han icke skulle kunna använda sin stora kraft och förmåga på mera närliggande och nyttigare uppgifter än ett norrländskt universitet. Han är som bekant en mycket framstående och intresserad representant för vår fiskerinäring, och jag har nästan en misstanke om att det norrländska universitetet skulle vara ett agn i sommarens eller höstens fiske. Jag tvivlar emellertid på att det kan vara särskilt verksamt. Jag vill visserligen icke truga herr Skoglund med goda råd, men om jag finge ge ett enda, skulle jag nog råda herr Skoglund att återgå till det mera vanliga fiskafänget. Jag tror, att det kan vara mera givande än detta hägrande universitet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; och

nr 252, angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m., jämte en i ämnet väckt motion. *Bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m.*

Jämlikt § 40 riksdagsordningen hade bevillningsutskottet i förevarande betänkande framlagt förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1946/47 vid tillämpning av gällande eller vid innevarande riksdag fastställda grunder samt angående bottenkatt enligt 18 § förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Till behandling i förevarande sammanhang hade bevillningsutskottet därjämte upptagit den under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskottet hänvisade motionen II: 255 av herr *Ljungberg*, vari hemställts, att vad i motionen anförts måtte vinna beaktande vid riksdagens beslut angående i årets statsverksproposition föreslagen trafikskatt.

Utskottet som i sin hemställan under punkterna A) och B) framlagt förslag angående skatteprocenten och bevillningarnas beräkning hade under punkten C) hemställt, att motionen II: 255 av herr *Ljungberg* i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om trafikskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Ljungberg*: Herr talman! Bevillningsutskottet föreslår i sitt föreliggande utlåtande, att en av mig väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om trafikskatt icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Trafikskatten infördes år 1942. Den drabbar enbart järnvägstrafik och utgår med 10 % å biljettpriset för befordran av personer, resgodis m. m. Den beräknas för närvarande ge statsverket en inkomst av 28 miljoner kronor per år.

När finansministern framförde förslaget om trafikskatt, motiverade han det uttryckligen och utslutande med nödvändigheten av att i dåvarande hårt ansträngda statsfinansiella läge tillvarataga varje möjlighet till ökning av statsinkomsterna. Han framhöll då också, att vad statens järnvägar beträffar en taxehöjning icke var påkallad ur affärsmässig synpunkt. Det kan i detta sammanhang vara anledning att erinra om att statens järnvägars överskott, som år 1938 utgjorde 45,7 miljoner kronor, år 1943 hade stigit till 131,7 miljoner kronor. Finansministern deklarerade i propositionen också, att enligt hans mening under normala förhållanden allvarliga erinringar kunde göras mot en sådan särbeskattning av järnvägstrafiken, som trafikskatten innebär.

Sina principiella betänkligheter övervann finansministern emellertid den gången med hänvisning till de då rådande onormala förhållanden, som av kända anledningar mer eller mindre hade satt den motordrivna landsvägs- trafikerna ur spel och även medfört betydande inskränkningar av sjö- och flyg- trafikerna. Konkurrensförhållandena kunde med andra ord vid den tidpunkten icke antagas medföra, att någon i och för sig oekonomisk snedbelastning av trafikapparaten skulle uppstå genom den ensidigt konstruerade trafikskatten.

Som jag i motionen framhållit, föreligga emellertid icke längre de särskilda betingelser, som år 1942 kunde anföras som motiv för att bortse från de allvarliga principella betänkligheterna mot en sådan ensidig trafikskatt. Biltrafiken har ju glädjande nog återigen kommit i gång, och den ökar för var dag i intensitet. Trafikapparaten har således återfått den allsidiga samman- sättning som hör normala tider till. I ett sådant läge har det syntts mig nödvändigt, att man upptager frågan om den ensidiga trafikskattens bibehållande

Bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m. (Forts.)
till prövning. Med hänsyn till den principella inställning till frågan, varåt finansministern 1942 gav uttryck och som han endast med hänsyn till då föreliggande särskilda omständigheter kunde förmå sig att se bort ifrån, hade man kanske kunnat vänta, att en sådan ny bedömning blivit redovisad i årets statsverksproposition. Så har emellertid icke blivit fallet, och detta är anledningen till att jag ansett mig böra motionsledes bringa frågan på tal.

Resultatet av min motion har emellertid blivit mycket magert. Utskottet säger bara, att det måste anses önskvärt, att trafikskatten snarast kunde helt avskaffas, sedan de onormala trafikförhållanden, som rått under kriget, numera lättat. Då emellertid enligt utskottets mening detta icke låter sig göra under nu rådande statsfinansiella läge, tillstyrker utskottet kort och gott, att trafikskatten i sin nuvarande utformning fortfarande bibehålles.

Utskottet har således alldeles förbigått den viktiga frågan om hur särbeskattningen av järnvägstrafiken i det nu uppkomna läget genom den därav betingade avgiftshöjningen medför, att en del av järnvägarnas naturliga trafikuppgifter övertagas av andra trafikmedel med följd att samhällets verkliga kostnader för samfärdseln såsom helhet betraktad ökas. Utskottet har icke ens framskaffat något material för belysande av detta trafikekonomiskt viktiga spörsmål. Man tycker att utskottet åtminstone kunnat kosta på sig en remiss till järnvägsstyrelsen och andra på området sakkunniga myndigheter och institutioner för att erhålla underlag för ett objektivt bedömande av saken.

Kanske kunde det ha varit anledning för utskottet att närmare begrunda de förändrade betingelser för järnvägsdrift överhuvud taget, som nu råda i jämförelse med vad som var fallet vid tidpunkten för trafikskattens införande. Vad beträffar SJ kan man i årets statsverksproposition utläsa en del intressanta siffror, som belysa dessa förändringar. Jag sade i början av detta anförande, att överskottet på SJ:s rörelse steg från 45,7 miljoner kronor 1938 till 131,7 miljoner kronor 1943. Sedan dess har överskottet år från år krympt ihop och upptages nu för budgetåret 1946/47 av finansministern till 40 miljoner kronor eller alltså åtskilligt mindre än under sista fredsåret. Man bör komma i håg att sedan dess det statliga järnvägsnätet ökat i omfång med icke mindre än 40 à 50 % och att alltså nu ett väsentligt större kapital finnes investerat i statsjärnvägarna än då. Mot bakgrunden därav ter sig det nuvarande ekonomiska resultatet av statens järnvägsrörelse som mindre tillfredsställande. Vid åtskilliga av de ännu återstående enskilda järnvägarna gör sig en motsvarande tendens också gällande. Jag skall nu icke upptaga tiden med ett försök att analysera anledningarna härtill, men uppenbart är att den järnvägsekonomiska situationen håller på att försämrans icke bara i jämförelse med krigsårens toppresultat utan också i förhållande till tiden före kriget, då som bekant järnvägstrafiken hade stora ekonomiska bekymmer att dragas med. Att under sådana förhållanden trafikskatten med sin ensidiga belastning av järnvägstrafiken är mer än vad denna rörelse numera tål, ligger enligt min mening i öppen dag.

När finansministern nu är inne kanske jag vågar rikta en fråga till honom — om han skulle vilja besvara den, vore jag tacksam — vilken tanke han har om denna skatts bibehållande i fortsättningen och om det är att förvänta att till ett annat år dess borttagande kommer att föreslås. En upplysning i det avseendet skulle säkerligen motes med mycket stort intresse både av kammarerna och av de många ute i landet som ha med denna järnvägsskatt att göra. Under hänvisning till vad jag anfört vill jag, herr talman, yrka avslag på bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i vad beträffar där upptagen trafikskatt och i enlighet härmed också om avslag på utskottets hemställan under punkten C).

Bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m. (Forts.)

Herr **Björklund**: Herr talman! Den föregående talaren läste upp vissa delar av utskottets motivering. För mig räcker det med denna motivering, och jag ber kort och gott att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Eftersom jag fått en direkt fråga vill jag icke underlåta att ta kammarens tid i anspråk med att svara.

Det är klart, att alla de under kriget påförda skatterna varit föremål för övervägande i samband med uppgörande av finansieringsplanen för de kommande åren, och det har allmänt ansetts att omsättningsskatten och därnäst inkomstskatten vore de punkter, där en skattesänkning skulle sättas in. Det hindrar icke, att åtskilliga andra skatter äro av den natur, att man gärna skulle önska, att de kunde försvinna. Huruvida denna trafikskatt verkligen innebär en sådan nackdel för järnvägarna i jämförelse med andra trafikmedel är svårt att bedöma. Man får komma ihåg, att järnvägarnas taxor ju ha stigit synnerligen litet i jämförelse med övriga priser och att alltså en taxestegring, som inkluderade denna trafikskatt, knappast skulle innebära en höjning motsvarande den, som har förekommit på andra trafikmedels område. Det gör, att jag knappast kan tro, att problemet bör tagas upp från den utgångspunkten. Däremot är det uppenbart, att frågan om en avvägning av alla skatter kommer före varje år, och om förhållandena skulle utveckla sig så gynnsamt, som en stor del av riksdagen tydligen anser, så vill jag icke förneka, att även frågan om trafikskatten kan komma i ett annat läge än det vari den i år befunnit sig.

Herr **Ljungberg**: Herr talman! Herr statsrådet sade att taxehöjningarna vid järnvägarna varit så måttliga, att den trafikskatt, som nu utgår, mycket väl kan inrymmas i dem, utan att man kan säga, att taxorna bli för höga. Med anledning därav vill jag framhålla, att så kan man möjligen se problemet, när det gäller SJ. Ur statens synpunkt är det naturligtvis ganska likgiltigt, om en viss inkomst härleder sig ur skatt eller ur taxor för gjorda prestationer, men denna skatt drabbar också de enskilda järnvägar, som äro kvar och som nu åter börja kännas vid svårigheter. Att de belastas med denna skatt gör deras ställning i konkurrensen mycket besvärlig. Man frestas nog understundom att fråga sig, om finansministern har ansett det vara ur vissa synpunkter bättre att hämta erforderliga pengar skattevägen än genom direkt taxehöjning för SJ, på grund av att skattevägen kommer det även in betydande belopp från de enskilda järnvägarna. Trafikskatten ger 28 miljoner kronor, av vilka 23 miljoner komma från SJ och 5 miljoner från de enskilda järnvägarna. Men dessa 5 miljoner kronor, som tagas ut av de enskilda järnvägarna, försämra otvivelaktigt dessa järnvägars ekonomi, vilket gör dem mogna för förstatligande litet billigare och litet tidigare än som egentligen vore nödvändigt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Ljungberg under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets memorial, nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter; samt

första särskilda utskottets memorial nr 3, angående ersättning till kanslipersonalen hos första särskilda utskottet m. fl.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 9.

Föredrogs budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Deputerades hemställan bifölls.

§ 10.

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 205, i anledning av väckta motioner angående framläggande för riksdagen av förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Elon Andersson* och *Lindblom* (I:123) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Ståhl* (II:232), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till anläggande av en storflygplats invid Stockholm snarast måtte föreläggas årets riksdag.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källman* och friherre *Beck-Friis* (I:124) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson m. fl.* (II:231), hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast ville för riksdagen framlägga förslag om anläggande av en storflygplats.

Härjämte hade i en inom första kammaren av herr *Nils Elowsson* väckt motion (I:2) föreslagits, att riksdagen måtte besluta att, innan något beslut fattades om anläggandet av ett storflygfält vid Stockholm eller annorstädes, utredning måtte företagas rörande detta flygfälts förläggande i synligare del av landet och där det kunde utföras till avsevärt lägre kostnad än den, vilken angetts som nödvändig för ett flygfält i närheten av huvudstaden.

Utskottet hemställde,

I. att motionen I:2 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Lindström*, *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Hesselbom*, *Mårtensson*, *Hall* och *Hoppe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att motionen I:2 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herr *Rubbestad*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Dickson*: Herr talman! I det läge, som frågan nu har kommit, är det ju egentligen icke mycket att orda om, utan man får väl antaga, att riksdagen godkänner utskottets förslag. Jag vill emellertid deklarerat, att jag icke är be-

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

låten med detta förslag, och jag skall helt kort och gott föredraga det yrkande, som jag hade tänkt borde ha varit det riktiga, men som av formella skäl icke kan framställas. Det skulle vara i punkten II: »att riksdagen må, i anledning av motionerna I:123 och II:232 samt I:124 och II:231, bemyndiga Kungl. Maj:t att snarast vidtaga åtgärder för anläggande av en storflygplats vid Halmsjön». Nu går det som sagt icke att framställa detta yrkande. Jag hade på ett tidigare stadium tänkt yrka återremiss till utskottet, för att utskottet skulle få tillfälle att begagna sin initiativrätt att framställa ett mera positivt förslag, men även detta måste förfalla, sedan första kammaren godkänt utskottets förslag. Nu äro vi alltså i den situationen, att om under sommaren fjällen skulle falla från regeringens ögon, och man skulle få klart för sig, att ett igångsättande av arbetena vore önskvärt, detta icke låter sig göra, därför att riksdagen icke kan höras. Jag fick ett ögonblick den idén, att denna fråga skulle kunna komma upp i samband med det annonserade sammarsammanträdet, då det ryska avtalet skall diskuteras. Men vid närmare eftertanke finner man ju, att även det måste förkastas, så att vi få ju då vänta till höstriksdagen och hoppas, att regeringen då finner lämpligt att lägga fram förslaget.

Jag skall helt kort ge några små glimtar ur ärendets lidandes historia. Det väcktes ju i mitten av januari två motioner, som gingo ut på att man skulle skriva till regeringen och be regeringen framlägga förslag för riksdagen. Man hade då den uppfattningen, att en proposition skulle komma och att dessa motioner skulle kunna tjäna som ett stöd åt regeringen, så att regeringen skulle känna sig ändå mera benägen att lägga fram en proposition. Utskottet dröjde mycket länge med behandlingen av ärendet. Då jag som motionär intresserat frågade i statsutskottet varför man dröjde, fick jag det beskedet, att det antogs såsom en möjlighet, att det ändå skulle komma en proposition längre fram. Jag tycker, att det är anmärkningsvärt, att en så betydande och mäktig församling som statsutskottet har så dålig kontakt med regeringen, att man icke kunde få klart besked. Jag hade själv vid något tillfälle träffat kommunikationsministern, och han hade då klart sagt ifrån, att det icke skulle bli någon proposition, därför att det vore för dyrt, och jag förstod mycket väl redan då, att finansministern var tveksam, då det gällde att föreslå riksdagen att bevilja anslag till så stort belopp.

Nu hade jag tillfälle att höra finansministern i första kammaren, då ärendet för en nu ganska lång tid sedan behandlades där. Han anförde då — jag kunde i varje fall utläsa detta av hans anförande — att regeringen i sin helhet egentligen hade varit betänkt på att lägga fram proposition i frågan men att det stött på betänkligheter ifrån finansministerns sida. Om detta är naturligtvis, som jag nyss antydde, ingenting att säga. Det är ju klart att finansministern på grund av det läge, i vilket statsfinanserna befinna sig, inte gärna tar på sig några extra utgifter. Finansministern hänvisade i första kammaren till att en utredning var igångsatt, som eventuellt skulle kunna ge besked, huruvida företaget som sådant skulle kunna bära sig ekonomiskt. Jag vill fråga: väntade man sig verkligen inom regeringen något påtagligt resultat av den utredning, som tillsattes helt nyligen? Måste ändå inte en sådan utredning, även om den göres av framstående ekonomiska experter, bli mycket subjektivt betonad och i hög grad byggd på antaganden? Läget är väl, om man skulle fila bort alla blomståndigheter, faktiskt detta: skola vi ändå inte förr eller senare här i landet få en stor flygplats, som kan taga emot flygplan utav den storleksordning, som komma att gå på de stora interkontinentala linjerna? Man frågar sig då: blir det billigare att vänta med att anlägga ett sådant flygfält? Utredningen drager ju också kostnader. Det kan väl också

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)
 ifrågasättas, om inte de kronor, som i ett senare skede komma att nedläggas på denna flygplats, komma att ha ett lägre värde än de vi ha i dag och alltså måste bli flera.

Jag undrar om inte statsutskottet, som ganska förstrött har behandlat detta ärende och som i ganska dunkla ordalag har framfört sina uppfattningar, ändå inte har kommit en smula på efterkälken vid bedömandet av dagsläget. Snart sagt varje minut göras nu uppfinningar på flygets område. Varje dag gör tekniken framsteg på detta område. Man började tala om hastigheter på inte 1 000 kilometer i timmen utan 2 000 och 3 000 kilometer såsom en icke omöjlig framtidsutveckling. Vi stå nu här i Sverige inför risken att tiden skall gå ifrån oss på detta trafikområde.

I utskottsutlåtandet förekomma två reservationer, den ena avgiven av min landsman och trätobroder Axel Rubbestad. Den är blank, och jag förmodar att man, om han varit här, skulle något senare finna honom i finansministerns armar liksom i fråga om kortvägssändaren på sin tid. De övriga reservanterna säga inte mycket. De tala om att de helt och hållet lita på att regeringen sköter denna sak och anse att det blir tillräckligt bra då. Utskottsmajoriteten däremot talar om — men som jag nyss nämnda i rätt dunkla ordalag — att ett »uppskjutande av ställningstagandet till frågan om en flygplats av interkontinentala mått synes utskottet för vårt land innebära vittgående och måhända oreparabla konsekvenser». Utskottet säger sig vidare dela »motionärernas uppfattning att ifrågavarande spörsmål snarast möjligt bör bli föremål för statsmakternas prövning». När man rör sig inom ett område, där utvecklingen rider så snabbt som här är fallet, kan man med fog fråga sig: vad betyder snarast? Är det så sent som i höst? All expertis på detta område sitter i dag liksom på nålar och väntar på att någonting skall kunna bli gjort genast. Nu kan ingenting ske förrän i höst, och vi få väl hoppas att detta inte medför de oreparabla konsekvenser, som utskottet fruktar.

Men i höst måste arbetet på detta flygfält igångsättas. Vi ha gjort beställningar på flygmaskiner, som knappast kunna gå ned på våra fält, utan i stället få gå till ett annat land.

Jag skulle i detta sammanhang vilja föra in i diskussionen det nationella moment, som ligger i att vårt land tidigare har ansetts vara ett föregångsland. Vi ha sluppit kriget och vi kunna knappast säga oss att vi inte ha råd att bereda oss möjligheter att vara med i det internationella och det interkontinentala trafiksystemet. Det har sagts att andra ting måste gå före, att pengarna behövas till sociala åtgärder. Ja, det är möjligt att vi ha råd med dessa sociala åtgärder i dag, men är det säkert att vi kunna följa med i den sociala utvecklingen, om vi inte också följa med i den tekniska utvecklingen och där hålla oss i främsta ledet såsom förut har varit fallet?

När Bergslagernas järnväg en gång byggdes — detta kanske kammaren inte känner till — så var detta företag under de femton första åren mycket bekymmersamt i ekonomiskt avseende och vållade sin styrelse många gråa hår. Bergslagsbanan har blivit en god affär. Det är möjligt att också ett storflygfält kan komma att löna sig. Men säkert är det inte, och ingen, inte ens en utredning sådan som den som nu är tillsatt, kan i dag försäkra att det blir en god affär, och inte heller att det blir en dålig affär. Det måste, som någon talare i första kammaren uttryckte sig, härvidlag bli åtskilligt av tro och subjektiv bedömning. Det måste nog under alla förhållanden bli fråga om en spekulering i detta fall.

Herr talman! Jag har kanske redan sysslat för länge med denna fråga. Jag har icke något annat yrkande att ställa, än om bifall till utskottets förslag, hur gärna jag än hade velat annorlunda. Det är möjligt att jag kommer att ta

Motioner rörande storflygfält invid Stockholm. (Forts.)

kammarens tid i anspråk för någon replik senare. Jag skall nöja mig med vad jag nu har anfört och som sagt tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag skall vid denna sena timme icke upptaga någon lång debatt i denna fråga. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas är ju inte heller så synnerligen stor. Såväl utskottsmajoriteten som reservanternas anse att ett storflygfält bör komma till stånd förr eller senare. Var detta storflygfält sedan skall läggas blir väl en fråga som får avgöras vid ett senare tillfälle.

Men när det sedan gäller frågan, om arbetet med anläggandet av ett storflygfält skall forceras eller inte, gå meningarna isär. Reservanternas anse att det är mindre välbetänkt att under nu rådande läge med brist på arbetskraft och materiel sätta i gång med ett så omfattande arbete som byggandet av ett storflygfält. Det råder brist på arbetskraft inom industrien, det råder brist på arbetskraft och material inom byggnadsverksamheten. Jag tror att det även förekommer en viss arbetskraftsbrist även inom vägväsendet. Det har uppgivits ifrån arbetsmarknadskommissionen, att industrien för närvarande skulle kunna bereda sysselsättning åt ytterligare 45 000 arbetare. Det finns emellertid ingen möjlighet att anskaffa tillräckligt med arbetskraft. Det är med hänsyn till dessa förhållanden som vi reservanter inte ha kunnat underlåta att ställa den frågan: varifrån skall arbetskraften tagas till detta flygfältbyggnad? Skola vägarbetena ytterligare inskränkas med resultat att vägarna komma att bli helt och hållet ofarbara för motortrafiken, eller skola vi knappa in på arbetet inom byggnadsindustrien med det resultatet att det kommer att uppstå en omfattande brist på bostäder? En sådan brist har som bekant redan länge gjort sig gällande. Men skall arbetet på detta område ytterligare inskränkas, kommer helt naturligt denna brist att än mera öka. Med hänsyn till dessa faktiska förhållanden anse reservanternas, att arbetet med anläggandet av ett storflygfält inte bör forceras i alltför hög grad.

Reservanternas kunna inte heller finna att en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga är erforderlig. Frågan om anläggandet och utbyggnandet av denna flygfält är som bekant redan föremål för en omfattande utredning, och om jag inte är fel underrättad kommer det inte att dröja så synnerligen länge förrän utredningsmännen komma att framlägga sitt förslag. Med hänsyn härtill måste man väl ändå säga sig, att det är ganska opåkallat med en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende. Jag har, herr talman, den bestämda uppfattningen, att regeringen kommer att ta initiativ till anläggande av ett storflygfält så snart detta är möjligt med hänsyn till tillgången på arbetskraft och materiel.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag skall be att med några ord få beröra hur utskottet ser på denna fråga. Jag vill från början framhålla att utskottet med sitt utlåtande och sitt yrkande inte har velat göra en beställning på ett förslag hos regeringen utan endast, som utskottet också uttalat i slutet av sitt utlåtande, velat »giva uttryck åt sin uppfattning ett statsmakternas snarast möjligt synas böra taga ställning till frågan om utbyggnandet av ett storflygfält». Därtill har emellertid utskottet fogat följande: »Därvid bör givetvis även hänsyn tagas till det statsfinansiella läget samt tillgången på arbetskraft och materiel.» Vad utskottet där sagt står enligt min mening i full samklang med de direktiv som kommunikationsministern givit de senast tillsatta granskningsmännen.

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

Det är riktigt, som herr Mårtensson nämnde, att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning inte är så stor. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna äro positivt inställda till frågan. Man kan kanske säga, att utskottets förslag är en nyans mera positivt beträffande behovet av ett storflygfält. Man kan nog också säga att utskottets hemställan att i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört är ett tecken på en mera positiv inställning.

Huvudfrågan i detta sammanhang är: vilken betydelse kommer flyget att få som kommunikationsmedel under den närmaste framtiden? Ingen kan förutsäga den kommande utvecklingen, men säkerligen stå vi inför en alltmer stegrad trafik i luften och inför en utveckling mot användande av allt större flygplan. Om detta är riktigt, vilket det tämligen säkert är, gäller det för vårt land att rusta sig för att möta en sådan utveckling. Det geografiska läget torde erbjuda möjlighet för vårt land att bli en trafikknutpunkt och en genomfartsstation i lufttrafiken. Våra nuvarande flygfält äro inte tillräckligt stora för detta ändamål och kunna knappast utbyggas till erforderlig storlek. Det är bekant att Silas nyinköpta flygplan inte kunna gå ned på något av de flygfält vi för närvarande ha i landet. Man är väl tämligen allmänt ense om att ett blivande storflygfält skall ligga i Stockholms närhet. Enligt det senast framförda förslaget skulle detta flygfält läggas vid Halmsjön. Det kommer i så fall enligt min mening att ligga litet för långt ifrån Stockholm. Jag vet inte om det finns möjligheter att komma närmare, men det skulle vara önskligt om så kunde bli fallet. Jag hoppas att den nya utredningen vid sina överväganden åtminstone gör ett försök att komma till förmånligare resultat med hänsyn till placeringen.

Vi ha i utskottsutlåtandet erinrat om behovet av större flygfält även på vissa andra platser. Vi ha därvid närmast haft Skåne och Göteborg i åtanke. Frågan om anläggande av flygfält även på andra platser bör inte bli bortglömd eller skjutas på framtiden, även om Stockholms flygfält måste gå i första hand. Jag vill som min mening uttala att det hade varit önskligt, att man hade kunnat få en bättre överblick över läget beträffande samtliga utbyggnadsplaner i detta sammanhang. I föreliggande ärende, således i fråga om anläggandet av ett storflygfält, har regeringen enligt utskottets förslag fullt fria händer såväl när det gäller avvägningen av angelägenheten härav gentemot andra uppgifter som i fråga om tidpunkten för ståndpunktstagandet.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hall: Herr talman! När det gäller en anläggning, som kostar över hundra miljoner kronor och som med nödvändighet måste planeras ganska noga och det därtill redan pågår en utredning, som såvitt jag förstår påskyndar sitt arbete så mycket som omständigheterna medge, är det väl ganska tveksamt om man kan åstadkomma några förändringar i fråga om takten vid förverkligandet av detta projekt med en riksdagsskrivelse av det innehåll som statsutskottet nu föreslår.

Även ett luftburet fortskaffningsmedel måste ju ha en landningsplats på marken. Jag tror att det, särskilt med anledning av herr Dicksons anförande, är skäl att erinra om att man tyvärr är tvungen att hålla sig på marken även när det gäller att ordna för flygets hemvist och behov. Men eftersom man inte vet var någonstans på marken detta flygfält skall byggas, är det väl ändå skäligen onödigt att komma med en pekpinne till dem som gno så mycket de orka för att komma underfund med var flygfältet skall ligga. De som ha sysslat med denna utredning ha, såvitt jag förstår, ingenting försummat. Det är offentligt bekant vad de ha utträttat. Den erinran som de nu

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

skulle få att gå litet fortare fram har jag betraktat som i hög grad omotiverad. Detta är kanske den närmaste anledningen till att jag har anslutit mig till den reservation som föreligger.

Det är alldeles onödigt och förresten alldeles för sent på dygnet att taga upp någon diskussion om flygets framtid. Det kan råda delade meningar även om den saken. Jag tvivlar inte alls på att vi äro tvungna att bygga ett flygfält av ungefär den omfattning och kapacitet, som man här har tänkt sig. Jag är däremot inte så förfärligt optimistisk beträffande möjligheterna att göra denna anläggning ekonomiskt bärande. Det kan tänkas att även andra kommunikationsmedel i framtiden få en starkare ställning gentemot flyget än vad de för närvarande förefalla att ha. Detta beror i viss mån på att den trafik som uppehålls av dessa trafikmedel, icke minst inom Europa, för närvarande är lamslagen eller avsevärt försvårad på grund av krigets härjningar. Det tjänar ingenting till att nu taga upp en diskussion om den saken. Vi veta allesamman att vi måste, med större eller mindre entusiasm, ansluta oss till tanken på att bygga ett flygfält, och vi veta också att förslag om att bygga ett sådant kommer att framläggas av Kungl. Maj:t, så snart erforderliga förberedelse- och utvidgningsarbeten äro fullbordade.

Man kanske även kan anlägga andra synpunkter på en riksdagsskrivelse av det slag som utskottet föreslår. Vi befinna oss nu i en alldeles utpräglad högkonjunktur. Vi skola inte vara blinda för att vad vi göra här i kammaren även i sådana ting, som inte gälla ett omedelbart anslagsbeviljande, kan ha en viss betydelse för hur denna konjunktur förlöper. Om vi för varje riksdag plocka in i Kungl. Maj:ts kansli något hundratal skrivelser med krav på stora anläggningar, som enligt riksdagens mening skola förverkligas i mycket snabb takt, kan detta inte gärna verka på något annat sätt än att alla de människor, som ha möjlighet att utföra några tjänster i samhället, som ha material av något slag att sälja eller som ha någon naturtillgång som de förvalta, få den uppfattningen, att de svenska statsmakterna nu ha den inställningen, att här skall allting till varje pris forceras, här kommer aldrig att ges rum för någon återhållsamhet beträffande prissättningen, här finnas obegränsade möjligheter att hålla det nuvarande höga prisläget. Jag tror inte att en inställning från riksdagens sida, som ger anledning till alla dessa antaganden, är riktig, om man vill att priserna skola sjunka och man i varje fall vill utöva en återhållande inverkan på de krafter, som verka i prisstegrande riktning.

Jag vet att en sådan erinran omedelbart mötes av den invändningen, att det är så dags att säga detta nu på riksdagens sista dag, när vi ha skrivit till Kungl. Maj:t om så många ting och behandlat så många anslag med stor välvilja. Men, herr talman, jag tror att det är en viss skillnad vilka krav och vilka anslag det gäller. När vi nyligen bifallit ett förslag om utbyggnad av Norrbottens järnverk, så måste åtminstone jag betrakta detta som ett viktigt led i strävandena att inom en nära framtid och på ett bättre sätt ordna vår folkförsörjning och måhända på ett viktigt område bringa ned kostnaderna och underlätta våra försörjningsmöjligheter. Ingen kan påstå att det projekt vi här stå inför med samma säkerhet leder till något resultat. Det är därför, såvitt jag förstår, inte väl förenligt med den ansvarskänsla, som man i riksdagen bör känna för vår ekonomiska politik, att här sätta ytterligare en liten motor bakom alla de andra krafter som verka i prisstegrande riktning. Jag tror att även delika synpunkter böra beaktas när det gäller större anläggningar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindström m. fl. avgivna reservationen.

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

Herr **Andersson** i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vet inte varifrån herr Hall har fått att utskottets förslag skulle vara en pekpinne åt regeringen. Det ha vi aldrig åsyftat inom utskottet. Vi ha endast velat uttala vår mening, och det ha vi rätt till.

Jag vill vidare säga, att det förefaller mig som om herr Hall skulle komma med väl tvärsäkra omdömen. Jag tror inte vi behöva råka in i de fruktansvärda faror som herr Hall utmålade, om vi besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende.

Herr **Dickson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag delar herr Halls uppfattning att tiden inte är läglig för att sätta i gång med byggandet av detta flygfält. Jag skulle ha varit mycket glad om flygfältsfrågan hade kommit upp vid en tidpunkt, då den ekonomiska utvecklingen gestaltat sig helt annorlunda än nu. Det besvärliga i den nuvarande situationen är ju, att saken är så brådskande. Här sitter det folk i Sydamerika och överallt på jorden och räknar och planerar och frågar sig: skola vi ha en flyglinje, som slutar i Stockholm eller skola vi lägga den någon annanstans? Det är ett avgörande, som kan hänga på dagar — jag hoppas att det inte är så — eller i varje fall månader. Jag tror inte att herr Hall skulle vara så glad, om han, låt oss säga om tio år, finner att vi då ha konstruerat ett storflygfält, som ligger där fixt och färdigt men utan någon trafik och att Sverige genom sin försumlighet och genom att inte passa på tiden har försuttit de chanser som landet annars skulle ha haft.

Herr **Hall** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Oberoende av vad riksdagen i dag beslutar lär det förhålla sig på det sättet, att ingen vare sig från Sydamerika eller något annat håll kan landa på denna flygplats förrän tidigast om fem, sex år. Man kommer alltså att få sitta och vänta mycket länge, vad vi nu än besluta.

De synpunkter, som jag anförde rörande verkningarna i ekonomiskt avseende av byggandet av detta flygfält, ha däremot i viss mån aktualitet för de närmaste månaderna. Men flygfältet kommer att byggas lika fort vare sig vi besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t i dag eller inte. Men om vi undvika att skriva, så har den svenska riksdagen markerat, att det i ekonomiskt oroliga tider är skäl att visa en viss sans.

Härpå anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är antagligen onödigt att jag i natt talar om samma sak som jag redan har haft anledning framföra i första kammaren och som för övrigt genom pressen blivit välbekant, nämligen den återhållande inverkan som jag försökt att utöva i fråga om denna flygplatsanläggning.

Jag skall börja med att instämma i herr Dicksons ord om att det är riktigt att inom regeringen den meningen varit allmänt företrädd, att en storflygplats förr eller senare nog bör komma till stånd. Men det har inte varit på det sättet att regeringen i övrigt skulle ha velat forcera denna fråga, under det att jag ensam velat hålla igen. Det har i stället varit gemensamma överläggningar och en gemensam tveksamhet inom regeringen. Om jag där representerat kanske en större tveksamhet än åtskilliga andra, så är detta inte enbart beroende på den särskilda uppgift, som jag ju måste anse mig ha att tala försiktighetens ord i sådana sammanhang, utan detta hänger säkerligen även samman med — det erkänner jag — den i allmänhet något kritiska inställning som jag haft, inte till flyget men jag skulle vilja säga till flygentusiasterna.

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

Ända sedan vårt svenska flyg började utveckla sig har jag därför fått spela rollen av att ständigt och jämt fråga flygets representanter: är detta ekonomiskt betingat eller icke? Jag tror inte att någon som hört diskussionerna om flyget kan komma ifrån det intrycket, att folk, som i vanliga fall äro mycket försiktiga i fråga om ekonomiska investeringar, plötsligt bli frikostiga när det gäller flyget. Beträffande stora ekonomiska företag bruka dessa personer påyrka, att vi först måste grundligt utreda och se om ett visst projekt är ekonomiskt bärligt. Detta gäller inte minst personer, som när det gäller statsföretag bruka tala för att man skall vara ytterligt försiktig och ha den fastaste grund att stå på, när man lägger ut miljoner. Det förefaller mig emellertid som om samma personer, när det gäller en sådan sak som flyget, faktiskt lämna all denna ekonomiska hänsyn åsido och av någon slags romantisk kärlek till detta nya och fantasieggande kommunikationsmedel helt enkelt sätta det i en annan kategori än andra företag. Detta har gjort att jag — jag kan gärna säga det — under ganska många år har fått ställa mig kylig i dessa frågor. Men detta har inte inneburit att jag på något sätt skulle underskatta den betydelse, som flyget har och framför allt kommer att få i framtiden.

Denna min avvisande hållning har, det vågar jag säga, inte bara haft nackdelar med sig. Herr Dickson ville göra en liten historieskrivning och började med sin motion vid innevarande års riksdag. Om herr Dickson hade sträckt ut historieskrivningen bara ett halvt eller ett helt år tillbaka, så skulle han ha varit tvungen att erkänna, att de återhållande faktorerna varit av mycket stort värde. Ty redan för mer än ett år sedan var all flygsakkunskap i vårt land i stort sett ense om att man omedelbart måste sätta i gång och bygga en storflygplats vid Grillby. Inom dessa flygkretsar fanns det dock rätt delade meningar. Detta medförde, att efter några månader all sakkunskap, som tidigare förordat Grillby, ändrat åsikt och förklarade att Grillby inte kunde komma i fråga, utan det skulle i stället vara Väsby. Denna hastiga ombytlighet medförde, att man inom samlingsregeringen ställde sig tveksam även till Väsby-alternativet. Jag kan gärna erkänna att jag därvidlag spelade en viss roll.

Vad har nu följden blivit av detta dröjsmål? Jo, nu säga alla människor, att varken Grillby eller Väsby kan komma i fråga, utan nu är Halmsjön det enda tackbara alternativet. Det sista var riktigt ända till dess jag just nu hörde herr Andersson i Malmö säga, att han hyste en viss tveksamhet om huruvida Halmsjön skulle vara det riktiga alternativet. Jag frågar mig då: om detta är uppfattningen inom utskottsmajoriteten, hur kan man då vänta sig, att man till höstriktsdagen skall ha fullständig klarhet om både att vi skola bygga storflygplatsen och att den skall ligga just vid Halmsjön?

Om man sålunda på grund av dessa uppskov förmodligen kommer till bättre resultat än vad man skulle kommit till med större forcering, så har man även på en annan punkt, enligt min mening, placerat in frågan i ett större och riktigare sammanhang. De som närmast ha tänkt på storflygplatsen, d. v. s. en atlantflygplats, ha haft ett relativt svagt intresse för övriga flygplatser inom landet. Det är först genom den besinning, vilken åstadkommit genom de återhållande krafterna, som man har kommit fram till att man måste se frågan om den interkontinental flygplatsen i samband med våra möjligheter att även tillgodose andra flygplatser i landet. Denna fråga skall nu utredas av den sittande flygplatsutredningen. Detta är den andra vinsten av att man inte forcerat frågan om storflygplatsen.

Vilken är då den tredje vinsten av detta dröjsmål? Jo, den är att man även på det håll bland flygets mest entusiastiska representanter, där man från början förutsatt såsom självklart att flygplatsen skulle bekostas av skatte-medel, på grund av tveksamhet på annat håll tvingats komma fram till den

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

synpunkten, att det är möjligt att även en flygplats kan bära sig. Dessa talesmän för flyget ha således i fråga om flyget pressats fram till den uppiättning, som vi alla ha i fråga om andra trafikmedel, nämligen att vi skola se till att de olika trafikmedlen verkligen bära sina egna kostnader. Det är detta som den nuvarande kommunikationsministern tagit fasta på. Därför har han satt till denna nya utredning, som helt enkelt skall undersöka, om flyget kan göras bärande även i det hänseendet, att det inte bara bär vissa driftkostnader utan även de fasta kostnaderna helt eller delvis.

Herr Dickson sade nu, att det väl inte är troligt att denna utredning kan komma till något resultat att bygga på, ty i detta fall gäller det att *tro*. Ja, jag vill inte förneka betydelsen av vare sig fantasien eller låt mig säga en ibland på vissa ovägbara skäl grundad tro. Dessa förhållanden kunna ha en viss betydelse även i ekonomiska sammanhang. Men att i detta fall göra jämförelser med järnvägarna, som från början icke buro sig, är väl ändå att pressa jämförelsen väl långt? När vi började bygga järnvägar i vårt land, hade vi erfarenhet av hur järnvägar kunde utveckla sig. Det var väl ändå en helt annan och fastare grund vi hade att stå på beträffande det kommunikationsmedlet! Vi få komma i håg, att flyget så tillvida skiljer sig från andra kommunikationsmedel, att det i ytterst liten utsträckning hittills kunnat vara ett trafikmedel för gods. Flyget är i grund och botten ett trafikmedel för personer. Detta gör, att man inte kan komma ifrån att flyget från rent ekonomiska synpunkter fortfarande står ganska mycket närmare vad jag skulle vilja kalla för sådana ting, som behövas för en höjning av vår konsumtionsstandard, än allt det som innebär grundvalen för hela det produktiva livet.

Inte heller den olikheten skall dock pressas för mycket. Men det är faktiskt så, att flyget, om jag bortser från dess roll i icke ekonomiska sammanhang, fortfarande har sin främsta betydelse för att påskynda de personliga förbindelserna. I den mån dessa personliga förbindelser verkligen kunna ha en väsentlig betydelse för det ekonomiska livets utveckling är flyget ett led i den ekonomiska politiken. Men därom är det väl ändå ganska svårt att ännu uttala några bestämda omdömen.

Den nyligen tillsatta utredningen har emellertid icke igångsatts för att man skulle söka komma fram till några säkra resultat i fråga om flygets framtid. Med denna utredning avses i första hand att åstadkomma en, låt mig kalla det för översyn och överbearbetning av de förslag, som kommit från luftfartsmyndigheten. Jag måste erkänna, att dess förslag verkade så överraskande gynnsamma i sina förutsättningar i fråga om möjligheterna att ta ut avgifter, att vi inom regeringen ansågo det nödvändigt att låta ytterligare några kritiska ögon granska de gjorda beräkningarna. Det var nämligen fråga om att eventuellt fördubbla eller flerdubbla start- och landningsavgifter för flyget. När förslag i sådan riktning tidigare framförts, har det alltid hävdats, att man i vårt land inte kunde lägga orimligt höga avgifter på flyget. Ty detta skulle betyda att utlandet — detta utland, vars omdöme och intresse man här tillmäter så oerhörd betydelse — kommer att säga, att till Sverige kan man inte fara, ty där är alldeles för dyrt att starta och landa o. s. v. Alltså, det var bl. a. för att bedöma huruvida detta förslag om att ta ut dessa högre avgifter verkligen var ekonomiskt försvarligt som denna utredning tillsattes. Jag tror att utredningen på den punkten verkligen kan komma till ett resultat.

Jag skall här nu bara tillägga ett par saker i fråga om hela den ekonomiska politiken, som jag tror att det är skäl att erinra om. Varje budgetpolitik är en politik med mycket begränsad horisont. Det är ett bokhålleri, som man kan se ned på, om man vill hålla sig till de stora vyerna. Men bokföring är nödvändig för varje enskild, som vill se till att inkomster och utgifter gå ihop. Detsamma

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

gäller även för staten. Så länge man håller sig till de trångt budgetära synpunkterna, måste man fråga sig, hur man skall få inkomster och utgifter att balansera.

Jag skall inte här taga upp frågan om en underbalansering av budgeten. Jag behöver inte erinra om, att inte minst den del av riksdagen, som ganska enhälligt tycks stå på den positiva sidan i fråga om att forcera storflygplatsbygget, är mycket intresserad av att budgeten måste balanseras. Det betyder, att alla utgifter, som inte äro i kommersiell mening räntabla, skola täckas av verkliga inkomster, d. v. s. skattemedel. Det är att lägga märke till, att hela den föregående diskussionen om storflygplatsen rört sig om möjligheten att finansiera detta projekt med skattemedel, och så länge man håller på den utgångspunkten, så länge kommer kostnaden för storflygplatsen, lika väl som andra kostnader, vilka de än må vara, att få vägas mot andra utgifter, som skola täckas med skattemedel på driftbudgeten.

Jag har hört, det har sagts offentligt, att det är en absurd tanke att säga att storflygplatsen, som kostar så och så många miljoner, skall tävla med de sociala utgifterna. Den tanken är inte mera absurd än den, som måste vara genomgående vid uppgörandet av varje budget, att alla utgifter som icke äro av kommersiellt räntabel natur och som skola finansieras av skattemedel, måste trängas inom det begränsade område, som anges av våra skatter. Jag får uppriktigt förklara, att om 50 miljoner eller 100 miljoner kronor under några år skola tagas av skattemedel för att bygga en storflygplats, så kan det icke ske med de förutsättningar vi nu ha eller de tankar vi nu ha om våra inkomster under de närmaste åren. Vi kunna inte bygga detta storflygfält utan att dessa 50 eller 100 miljoner kronor tränga undan 50 eller 100 miljoner till andra utgifter, eller 50 å 100 miljoner som skulle ha kunnat användas till skattesänkningar. Jag menar att det helt enkelt är konstaterande av ett faktum, att om riksdagen vill besluta att ge ut 100 miljoner kronor för detta ändamål, som skola tas av skattemedel, så måste en lika stor summa till andra utgifter eller till skattesänkningar helt enkelt försvinna.

Frågan kommer emellertid i ett annat läge om en utredning skulle visa, att vi kunna betrakta anläggningen av en storflygplats såsom en i vanlig mening räntabel anläggning, var vi än sedan draga gränserna för detta. Då kommer emellertid den synpunkten fram, som herr Hall underströk, att inte heller räntabla investeringar kunna göras i hur stor utsträckning som helst och vid vilket tillfälle som helst. De räntabla investeringarna, både statens och enskildas, måste, särskilt i en tid som denna, vägas mot varandra. Man måste sätta upp dem på en lista, där somliga stå högt och andra lågt. Det kommer då att bli beroende på ett avgörande, som i sista hand får fällas av statsmakterna, hur högt upp på denna lista man sätter anläggningen av en storflygplats under den närmaste tiden.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att tala om, att under den sista tiden inom regeringen mycket allvarligt övervägts om inte det nuvarande läget kräver, att man i kampen mot en ny prisstegring skall göra mycket hårda ingrepp gentemot alla slag av investeringar, även sådana investeringar som denna kammare säkerligen skulle sätta långt före anläggningen av en storflygplats. Det är emellertid en fråga som kommer upp vid ett senare tillfälle, och det finns ingen anledning att taga upp den nu.

Med dessa erinringar har jag endast velat påpeka, att vi kunna komma undan den trångt budgetära synpunkten på detta spörsmål under förutsättning att vi kunna betrakta anläggningen av en storflygplats såsom en räntabel anläggning. Därmed är emellertid icke problemet löst. Då kommer frågan in som ett led i hela den allmänna investeringspolitiken, och det förefaller mig som

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

om det vore skäl för riksdagen att, såsom utskottets talesman herr Olof Andersson nyss nämnde, när det gäller att ta ståndpunkt till denna fråga göra en avvägning av alla de omständigheter, som man måste ta hänsyn till.

Eftersom utskottsmajoriteten så klart uttalat att regeringen har fria händer, och att alla dessa synpunkter måste vägas mot varandra, har jag i sak inte mycket att invända emot utskottsutlåtandet, vilket jag hade tillfälle att säga i första kammaren. Jag skulle bara vilja säga som jag sade i första kammaren, att från den synpunkten är det ganska onödigt. Om utlåtandet återigen skulle uppfattas såsom en påstötning på en regering, som man tycker har dröjt för länge med att komma fram med detta förslag, skulle jag inte gärna vilja att saken uppfattades på det sättet.

Herr **Dickson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är ju sant vad finansministern nyss sade om de olika flygplatsförslagen, och dessutom ganska genant för sakkunskapen, att den varit så vinglig, om jag får använda det uttrycket. Så tillvida har det naturligtvis varit nyttigt, som finansministern anmärkte, att han hållit tillbaka det hela. Jag är dock rätt säker på att finansministern inte med detta ville säga, att ju längre man väntar, desto bättre är det. Det måste bli något avgörande, och flygfältet måste dock ligga någonstans. För närvarande tycks all sakkunskap — om vi nu med hänsyn till dess dunkla förflutna skola fästa något avseende vid densamma — vara fullkomligt enig om att Halmsjön är den lämpligaste platsen. Jag kan inte bedöma det, och jag tycker som herr Andersson i Malmö, att platsen ligger kanske väl långt från Stockholm. Men någonstans måste flygplatsen som sagt ligga, och kanske inte för långt bort när allt kommer omkring.

Sedan skulle jag bara vilja tillägga, att jag tyckte det var tråkigt när jag såg, att inte någon annan hade kunnat uppletas såsom ordförande i nyetablettingsnämnden än professor Kock, som skall sköta också den här frågan om storflygplatsen och som jag hade hoppats skulle ägna mycket tid åt den saken. Den förra sysslan blir nog ganska betungande, och den kommer också, trots professor Kocks stora arbetskapacitet, att inkräkta på hennes tid här. Jag har även sett, att hon och hennes medkommittenter för att sätta sig in i denna fråga önska resa till Norge och Danmark och där titta på flygplatser. Detta kan jag förstå. Däremot har jag svårt att tro, att man skall få fram några konkreta siffror därvidlag. Man måste bygga på antaganden om blivande trafikintensitet o. s. v., och det blir naturligtvis helt subjektivt.

Beträffande finansministerns mycket intressanta ord om budgetläget o. s. v., så kan han säkerligen med den skicklighet han besitter i handskandet med penningar ordna upp detta på något sätt. Man kunde lägga upp en särskild flygplatsbudget eller dylikt, tills man ser hur det lönar sig. Det tror jag inte erbjuder några svårigheter för finansministern, om han verkligen vill. Slutligen skall jag kanske tillägga det, som en vän till mig, som sitter på stolen nära stenograferna nyss viskade till mig, att hade finansministern upprätt lika värtaligt nyss innan vi beslutade om norrbottenshistorien, så — —.

Vidare anförde:

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Det är klart att man såsom finansministern kan invända mot de flygintresserade, att de icke vetat var de velat ha storflygplatsen. Emellertid förefaller det som om finansministern missminner sig en smula. Det förelåg nämligen aldrig någon enighet i så måtto, att all sakkunskap här i landet var enig först om Grillby och därefter om Väsby och nu till sist om Halmsjön. I verkligheten förelåg aldrig någon enighet vare sig om Grillby eller Väsby. Flygplatsutredningens majoritet uttalade sig lik-

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

väl först för Grillby. Sedan ändrade sig två av ledamöterna i utredningen och förordade Väsby, så att detta alternativ fick majoritet. Enighet förelåg alltså aldrig om dessa två alternativ. Däremot föreligger numera, såvitt jag vet, enighet inom all sakkunskap på detta område rörande Halmsjön. Detta är således det första alternativ, varom enighet kunnat uppnås. Sakkunskapen har således icke gått fullt så i karusell, som finansministern velat göra gällande. Jag har ansett att det har en viss betydelse att göra denna korrigerings av finansministerns uttalande.

Det är alldeles självklart, som finansministern säger, att kostnaderna för storflygplatsen, om de skola tagas ur skattemedel, måste vägas mot alla andra utgifter, som staten har att göra. Den saken är alldeles klar. Såvitt jag kunnat förstå föreligger inom utskottet inte någon principiell oenighet om önskvärdheten att bygga en storflygplats. Oenighet förelåg däremot beträffande frågan, huruvida vi för närvarande ha råd att bygga en storflygplats. Om alla ansett att vi nu haft råd att bygga flygfältet, hade väl också utskottsutlåtandet varit enhälligt.

Som jag nyss nämnde måste en investering för en flygplats vägas mot alla andra investeringar, som vi ha att göra. Frågan bottnar till sist i en avvägning beträffande vilka investeringar man anser vara viktigast. En dylik avvägning är påkallad inte bara för närvarande, utan jag tror att vi aldrig komma att få så gott om pengar här i landet, att det är komplett likgiltigt, om vi utan vidare anslå 80 miljoner kronor till en storflygplats och exempelvis 100 miljoner kronor till ett järnverk. Vi få säkerligen aldrig så gott om pengar. Vi komma alltid att bli nödsakade att avväga de olika önskemålen. Man kommer således alltid att ställas inför samma fråga, nämligen vilken investering man anser vara viktigast. Med de utgångspunkter, som åtminstone ett par av reservanterna här bognivit, skulle jag närmast komma till den uppfattningen, att vi i grund och botten aldrig få råd att bygga någon storflygplats. Vi kunna nämligen aldrig tänka oss att vi plötsligt skulle få 80 miljoner kronor över, som vi inte visste var vi skulle göra av. Jag har mycket svårt att föreställa mig, att en sådan situation någonsin kan inträffa. Till och med under en depression tävlar ju en hel del nyttiga arbeten med varandra. Vi kunna ju inte ha råd till allt, utan det måste till sist bli en bedömningsfråga vad man anser vara viktigast.

Däremot tror jag knappast, att det kan vara avgörande, om vi kunna pressa in dessa 80 miljoner kronor i den nu framlagda finansplanen för de närmaste fem åren. Redan i finansplanen förutsättes att det kan finnas s. k. indirekt räntabla arbeten, såsom exempelvis jordbruksrationaliseringar, forskningsarbeten o. d. Såsom redan finansministern antytt kan man inte anse det vara alldeles uteslutet, att en storflygplats kan bli indirekt räntabel och måhända så småningom även direkt räntabel. Flyget är ju ett kommunikationsmedel som gått oerhört framåt på de senaste åren.

När staten för elva år sedan slöt sitt avtal med AB Aerotransport, var flyget ett förlustbringande kommunikationsmedel. Icke blott flygplatserna gingo med förlust utan även själva flygbolaget. Bolaget hade en så stor förlust, att intet privat kapital vågade satsa pengar därpå. Det fanns ingen här i landet som ville anslå pengar till bolaget utom staten. Staten har sedan år efter år fått betala miljoner i rena subventioner för att företaget skulle kunna uppehålla sin verksamhet. Subventionerna ha emellertid sjunkit mer och mer, och för närvarande utgå inga subventioner alls. Tvärtom är Aerotransport — jag bortser således från flygplatserna, som ju icke bära sig — för närvarande ett mycket bärkraftigt företag. Det privata kapitalet, som ju brukar anlägga vinstsynpunkter på sina investeringar och inte några andra synpunkter, har också numera frångått sin uppfattning att hålla sig borta från investering

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)
i flygbolag. Annars hade ju icke det nybildade flygbolaget SILA kunnat bildas med en aktieteckning om 24 miljoner kronor och ett obligationslån om 15 miljoner kronor, eller sammanlagt ca 40 miljoner kronor. Självfallet utgå de privata aktietecknarna, som satsat pengar i detta flygbolag, från att de skola erhålla en skälig avkastning. Flyget har således numera kommit i en helt annan situation, jämfört med förr i tiden.

Man har alltid brukat säga att ett kommunikationsmedel framkallar en viss utveckling inom den bygd det genomlöper. Man kan kanske våga hoppas att även flyget får ett visst välgörande inflytande på vår ekonomiska utveckling, även om detta skulle ske indirekt. Jag kan i varje fall icke anse det vara likgiltigt, huruvida svenska flygplan komma att visa sig på världens flygplatser eller ej och huruvida utländska flygplan kunna komma hit eller ej. Detta måste ha samma betydelse för det allmänna kommersiella livet, som våra fartyg, vilka plöja världshaven och besöka hamnar i olika världsdelar. Vi ha ju länge strävat efter att skaffa oss direkta förbindelser med yttervärlden. Jag vill inte påstå, att sådana förbindelser äro absolut nödvändiga för att vi skola leva. Vi ha inte alltid haft direkta förbindelser med yttervärlden. Det är inte så många år sedan, som en svensk, vilken skulle resa till Amerika, måste ta färden över Köpenhamn eller Bergen eller t. o. m. över England för att där få ett fartyg, som gick till Amerika. Det är vidare inte så länge sedan som Köpenhamn betraktades som Nordens huvudstad. Det är dessutom inte så länge sedan vårt lands flesta affärer gjordes över Köpenhamn och Hamburg, därför att vi då icke hade några direkta egna förbindelser. Vi ha nu skaffat oss sådana, då vi ansett detta vara lämpligt för vårt kommersiella liv. Jag tror också att det varit synnerligen lyckligt för oss.

Jag kan således inte finna, att man bör betrakta anläggandet av en storflygplats så pessimistiskt ur ekonomisk synpunkt, att kostnaderna härför ovillkorligen måste tagas ur skattebudgeten. Även om inte denna flygplats synes kunna förräntas omedelbart, är det min övertygelse att flyget inom kort skall kunna åtminstone bidra till förräntningen och så småningom förränta hela anläggningen. Däremot är det självfallet att intill dess att flyget kan bära alla dessa utgifter, måste räntorna på anläggningskapitalet gå på skattebudgeten. Dessa räntemedel kunna emellertid icke bli så överdrivet stora, om flygplatsen kostar 80 miljoner kronor i anläggning. Efter en räntefot om 3 % bli räntekostnaderna endast ca 2.5 miljoner kronor. Denna utgift kanske vi kunna bära, och den skulle kanske till och med kunna pressas in under den femåriga finansplanen, vilken ju redan visat en viss elasticitet. Helt säkert skulle denna plan förmå sluka även denna utgift under den närmaste tiden.

Jag hör ingalunda till de ekonomiska äventyrarna. Jag har mycket klart för mig de följder som kunna inträffa i vårt ekonomiska liv, om vi utan hejd investera hur många hundratals miljoner som helst. Jag är också ense med finansministern och herr Hall däri, att det här föreligger en viss fara för inflation och att denna fara kanske är större nu än om tio år. Jag anser emellertid att anläggandet av ett storflygfält och öppnandet av direkta flygförbindelser med yttervärlden äro så viktiga, att vi hellre böra pruta på någon annan utgiftspost än den som beräknas för storflygplatsen.

Herr talman! Det kan med visst fog hävdas, att det i verkligheten inte föreligger någon större skillnad mellan reservanterna och utskottet. Det skulle vara i stort sett likgiltigt vilken av dessa båda linjer man följde. Utskottsmajoritetens uttalande är emellertid mera positivt. Ett bifall till reservanternas ståndpunkt skulle lätt kunna uppfattas på så sätt, att andra kammaren vore komplett likgiltig för anläggandet av en storflygplats. På grund härav yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Motioner rörande storflygplats invid Stockholm. (Forts.)

Herr **Boman** i Kieryd: Herr talman! Jag skall vid denna sena timme inskränka mig till att deklarerera att min uppfattning inom utskottet varit den, att vi måste ta ställning till storflygplatsen med hänsyn till den utveckling som flyget tagit de senaste åren. Jag tror att ett uttalande från riksdagens sida skall vara av betydelse för departementschefen i hans fortsatta handläggande av detta ärende.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed vad överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Lindström m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mårtensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 205, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Lindström m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 83 ja och 52 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial:

nr 253, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46;

nr 254, angående statsregleringen för budgetåret 1946/47; och

nr 255, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47; samt

andra särskilda utskottets memorial, nr 2, angående ersättning till kansli-personalen hos andra särskilda utskottet.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Turkiet träffad handelsöverenskommelse; och

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse;

från statsutskottet:

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till civilförsvaret:

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken m. m.;

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor; och

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

från andra särskilda utskottet:

nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli:

nr 472, angående utjämning av priserna på motorbränslen;

nr 473, angående kvalitetskontroll av vissa varor;

nr 474, angående samhällets kontroll över landets malm- och mineraltillgångar; och

nr 475, angående det statliga inflytandet inom sockerindustrien.

Vidare anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och

nr 439, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m.

Slutligen anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 410, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.58 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.